

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА».

Серія: «Економічні науки»

INTERNATIONAL SCIENTIFIC
JOURNAL «INTERNAUKA».

Series: «Economic sciences»

ISSN 2520-2294 (print)
ISSN 2709-5444 (online)

№ 1 (93) / 2025
2 том

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ІНТЕРНАУКА».**

Серія: «Економічні науки»

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA».**

Series: «Economic sciences»

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

*Свідоцтво
про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 22443-12343Р*

№ 1 (93)

2 том

Київ 2025

ББК 65
УДК 33
М-43

Повний бібліографічний опис всіх статей Міжнародного наукового журналу «Інтернаука». Серія: «Економічні науки» представлено в: **Index Copernicus International (ICI); Polish Scholarly Bibliography; ResearchBib; Наукова періодика України.**

Журнал зареєстровано в міжнародних каталогах наукових видань та наукометричних базах даних: Index Copernicus International (ICI); Polish Scholarly Bibliography; ResearchBib; Ulrichsweb Global Serials Directory; Google Scholar; Наукова періодика України; Bielefeld Academic Search Engine (BASE); Electronic Journals Library; Open J-Gate; Academic keys; Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky.

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

Видання включене до Переліку наукових фахових видань МОН України (категорія «Б»)
Наказ МОН України № 1643 від 28.12.2019

Спеціальності:

- 051 Економіка
- 071 Облік і оподаткування
- 072 Фінанси, банківська справа та страхування
- 073 Менеджмент
- 075 Маркетинг
- 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
- 241 Готельно-ресторанна справа
- 281 Публічне управління та адміністрування
- 292 Міжнародні економічні відносини

Засновники:

1. Київський кооперативний інститут бізнесу і права.
2. Приватна установа «Науково-дослідний інститут публічного права».
3. Громадська організація «Міжнародна академія освіти і науки».
4. Товариство з обмеженою відповідальністю «Фінансова Рада України».

У журналі опубліковані наукові статті з актуальних проблем економічної науки.

Для наукових працівників, викладачів, студентів економічних спеціальностей, працівників фінансово-кредитних установ та підприємницьких структур й інших зацікавлених осіб.

Матеріали публікуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Редакція не завжди поділяє думки і погляди автора. Відповідальність за достовірність фактів, імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

У відповідності із Законом України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей і матеріалів цієї збірки, посилання на авторів та видання є обов'язковими.

© Автори статей, 2025

© Міжнародний науковий журнал «Інтернаука».
Серія: «Економічні науки», 2025

ISSN 2520-2294 = Internauka. Seria: Ėkonomičeskie nauki (Kiev)/Meždunarodnyj naučnyj žurnal "Internauka". Seria: Ėkonomičeskie nauki

Редакція:

Головний редактор: **Камінська Тетяна Григорівна** — доктор економічних наук, професор, в.о. ректора Київського кооперативного інституту бізнесу і права (Київ, Україна)

Редакційна колегія:

Бардаш Сергій Володимирович — доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Київського кооперативного інституту бізнесу і права (Київ, Україна)

Безверхий Костянтин Вікторович — кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансового аналізу та аудиту Державного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)

Белялов Талят Енверович — доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри підприємництва та бізнесу Київського національного університету технологій та дизайну (Київ, Україна)

Гринько Алла Павлівна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту, бізнесу та професійних комунікацій Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна (Україна)

Дегтяр Андрій Олегович — доктор наук з державного управління, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри публічного управління та підприємництва Національного аерокосмічного університету імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (Харків, Україна)

Дегтяр Олег Андрійович — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри управління та бізнес-адміністрування Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)

Зось-Кіор Микола Валерійович — доктор економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту Полтавської державної аграрної академії (Полтава, Україна)

Клочан В'ячеслав Васильович — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту та маркетингу Миколаївського національного аграрного університету (Миколаїв, Україна)

Коваленко Дмитро Іванович — кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки Київського національного університету технологій та дизайну (Київ, Україна)

Красноручський Олексій Олександрович — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (Харків, Україна)

Курило Людмила Ізидорівна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу та управління бізнесом Національного університету «Києво-Могилянська академія» (Київ, Україна)

Левицька Світлана Олексіївна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку і аудиту Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)

Назаренко Інна Миколаївна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічного контролю та аудиту Сумського національного університету (Суми, Україна)

Олійник-Данн Олена Олександрівна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Київського кооперативного інституту бізнесу і права (Київ, Україна)

Охріменко Ігор Віталійович — доктор економічних наук, професор, проректор з навчальної та наукової роботи Київського кооперативного інституту бізнесу і права (Київ, Україна)

Русіна Юлія Олександрівна — кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки Київського національного університету технологій та дизайну (Київ, Україна)

Скриньковський Руслан Миколайович — кандидат економічних наук, професор, професор кафедри економіки підприємств та інформаційних технологій Закладу вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права» (Львів, Україна)

Сопко Валерія Василівна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку та оподаткування Державного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)

Танклевська Наталія Станіславівна — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та фінансів Херсонського державного аграрного університету (Херсон, Україна)

Тарасенко Ірина Олексіївна — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки Київського національного університету технологій та дизайну (Київ, Україна)

Токар Володимир Володимирович — доктор економічних наук, професор, професор кафедри інженерії програмного забезпечення та кібербезпеки Державного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)

Фоміна Олена Володимирівна — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку та оподаткування Державного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)

Ходжаян Аліна Олександрівна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародних економічних відносин Державного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)

Horska Elena — Dr.h.c.Prof. Dr. Ing Professor Marketing and Management, Dean of the Faculty of Economics and Management of the Slovak University of Agriculture in Nitra (Slovak Republic)

Imamov Khamdilla — PhD, доцент Ташкентського державного економічного університету (Ташкент, Узбекистан)

Експерти:

Чистюхіна Анастасія Олександрівна — заступник голови наукової громадської організації «Фінансово-економічна наукова рада», член Українського Союзу Промисловців та Підприємців, засновник та генеральний директор кондитерського бізнесу “Just Right: Cakes, Coffee, Gifts” в США, сертифікований спеціаліст ServSafe Food Protection Manager, акредитований the American National Standards Institute (ANSI) and the Conference for Food Protection (CFP), член Wisconsin Bakers Association

ЗМІСТ

МАРКЕТИНГ

- Величко Катерина Юріївна, Тимохова Галина Борисівна**
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ДІДЖИТАЛ-МАРКЕТИНГУ
В РОЗРОБЦІ МІЖНАРОДНИХ КОМУНІКАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ.....9
- Качмала Вікторія Іванівна**
РОЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО БЕНЧМАРКІНГУ У ВПРОВАДЖЕННІ ІННОВАЦІЙ
ТА ФОРМУВАННІ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ КОНЦЕПЦІЙ ДОСКОНАЛОСТІ..... 15

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

- Баула Олена Вікторівна, Лютак Олена Миколаївна**
УКРАЇНА В ПРОЦЕСАХ МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТИВАННЯ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ...22

ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

- Гуменна-Дерій Марія Василівна, Назарова Ірина Ярославівна**
ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ І ЗВІТНОСТІ В КРАЇНАХ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ ТА
ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ..... 30
- Долішня Тетяна Іванівна**
ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ: МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЇЇ СКЛАДАННЯ 40
- Костюк Уляна Зіновіївна, Хома Світлана Василівна**
ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ПОСЛУГ,
ОТРИМАНИХ ВІД НЕРЕЗИДЕНТА 50
- Пацкань Юлія Вадимівна, Назарова Каріна Олександрівна**
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНА МОДЕЛЬ ФОРЕНЗІК-ДІАГНОСТИКИ ТА АУДИТУ
ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ 59
- Польова Тетяна Володимирівна**
ОБЛІК ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ: ЕФЕКТИВНІ ПРОГРАМНІ РІШЕННЯ ТА
ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ 70
- Сидоренко Сергій Григорович**
ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ОБ'ЄКТ АУДИТУ..... 79
- Яценко Наталя Михайлівна, Попадюк Ольга Олександрівна**
БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В ОСББ: ВІД ТРАДИЦІЙНИХ МЕТОДІВ ДО ЦИФРОВИХ
ІНСТРУМЕНТІВ 85

Яценко Наталя Михайлівна, Хоменко Людмила Миколаївна, Попадюк Ольга Олександрівна, Попович Яна Миколаївна ЦИФРОВІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	95
---	----

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Ігнатенко Андрій Володимирович, Докієнко Лариса Миколаївна ФОРМУВАННЯ ПРОГНОЗІВ ТРЕЙДЕРА НА ОСНОВІ ДИНАМІКИ МІНІМАЛЬНОЇ ЦІНИ БІТКОЇНА І ГІСТОГРАМИ MACD.....	105
---	-----

Крупка Михайло Іванович, Кульчицький Мирослав Іванович, Ванькович Данило Володимирович, Никитюк Микола Вікторович, Щербина Олександр Анатолійович ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В ПОДАТКОВІЙ СФЕРІ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ	115
---	-----

Непочатенко Олександр Анатолійович, Колотуха Сергій Миколайович, Трушевський Олександр Олегович СУТНІСТЬ СТРАХУВАННЯ ТА МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ	129
---	-----

Турило Анатолій Михайлович, Короленко Ріта Вікторівна УДОСКОНАЛЕННЯ ІСНУЮЧИХ ПІДХОДІВ ЩОДО ЗМІСТУ ДІЯЛЬНОСТІ Й ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	137
---	-----

CONTENTS

MARKETING

Velychko Kateryna, Tymohova Halyna

PECULIARITIES OF USING DIGITAL MARKETING TOOLS IN THE DEVELOPMENT OF
INTERNATIONAL COMMUNICATION STRATEGIES 9

Kachmala Viktoriia

THE ROLE OF STRATEGIC BENCHMARKING IN IMPLEMENTING INNOVATIONS
AND SHAPING ORGANIZATIONAL EXCELLENCE CONCEPTS 15

INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

Baula Olena, Liutak Olena

UKRAINE IN INTERNATIONAL INVESTMENT PROCESSES:
CHALLENGES AND PROSPECTS 22

ACCOUNTING AND TAXATION

Gumenna-Derii Mariia, Nazarova Iryna

ORGANIZATION OF ACCOUNTING AND REPORTING IN NORTH AMERICAN COUNTRIES
AND THEIR SIGNIFICANCE FOR THE POTENTIAL OF UKRAINIAN ENTERPRISES 30

Dolishnia Tetiana

FINANCIAL REPORTING: METHODOLOGICAL ASPECTS OF ITS PREPARATION 40

Kostyuk Ulyana, Khoma Svitlana

PECULIARITIES OF ACCOUNTING AND TAXATION OF SERVICES RECEIVED
FROM A NON-RESIDENT 50

Patskan Yuliya, Nazarova Karina

ORGANIZATIONAL AND INFORMATION MODEL OF FORENSIC DIAGNOSTICS AND AUDIT
OF THE ACTIVITIES OF AN ECONOMIC ENTITY 59

Polova Tetiana

VEHICLE ACCOUNTING: EFFICIENT SOFTWARE SOLUTIONS AND FUNCTIONALITIES 70

Sydorenko Serhii

INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS AS AN OBJECT OF AUDIT 79

Yatsenko Natalia, Popadiuk Olha

ACCOUNTING IN CONDOMINIUMS: FROM TRADITIONAL METHODS
TO DIGITAL TOOLS 85

Yatsenko Natalia, Khomenko Liudmyla, Popadiuk Olha, Popovych Yana

DIGITALIZATION OF THE ACCOUNTING OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS
OF THE MARITAL STATE 95

FINANCE, BANKING AND INSURANCE

Ignatenko Andrey, Dokiienko Larysa

GENERATING TRADER FORECASTS BASED ON THE DYNAMICS OF THE MINIMUM
BITCOIN PRICE AND THE MACD HISTOGRAM 105

Krupka Mykhailo, Kulchytskyi Myroslav, Vankovych Danylo,

Nykytiuk Mykola, Shcherbyna Oleksandr

STATE FINANCIAL CONTROL IN THE TAX FIELD UNDER THE CHALLENGES OF WAR 115

Nepochatenko Oleksandr, Kolotukha Serhii, Trushevskyi Oleksandr

THE CONCEPT OF INSURANCE AND METHODOLOGICAL FRAMEWORKS FOR ITS
IMPLEMENTATION IN CONTEMPORARY CONTEXT 129

Turylo Anatoliy, Korolenko Rita

AN IMPROVEMENT OF EXISTENT APPROACHES IS IN RELATION TO MAINTENANCE OF
ACTIVITY OF ESTIMATION OF RESULTS OF COMMERCIAL BANK 137

УДК 658.8:316.77 (004.738.5)

Величко Катерина Юріївна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та бізнесу
Державний біотехнологічний університет*

Velychko Kateryna

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economics and Business
State Biotechnological University
ORCID: 0000-0002-7751-585X*

Тимохова Галина Борисівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна*

Tymohova Halyna

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Marketing, Management and Entrepreneurship
V.N. Karazin Kharkiv National University
ORCID: 0000-0001-5352-6960*

DOI: 10.25313/2520-2294-2025-1-10675

МАРКЕТИНГ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ДІДЖИТАЛ-МАРКЕТИНГУ В РОЗРОБЦІ МІЖНАРОДНИХ КОМУНІКАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ

PECULIARITIES OF USING DIGITAL MARKETING TOOLS IN THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL COMMUNICATION STRATEGIES

Анотація. Вступ. Сучасні тенденції розвитку комунікаційних стратегій суб'єктів господарювання характеризуються використанням інтегрованих засобів просування, тобто цифрових інструментів та креативних підходів для ефективного залучення аудиторії. Тому комплексне дослідження процесу використання інструментів цифрового маркетингу при розробці міжнародних комунікаційних стратегій дозволить розробити ефективні стратегії інтеграції цифрових технологій, покращення взаємодії з клієнтами, розширення ринків збуту та оптимізації бізнес-процесів.

Метою даної статті є аналіз особливостей використання інструментів діджитал-маркетингу в розробці міжнародних комунікаційних стратегій. Основним завданням цього дослідження є виявлення ключових аспектів ефективного використання холістичних комунікаційних інструментів при оптимізації бізнес-процесів, методів оцінки ефективності використання та окреслення перспектив подальших досліджень у цій сфері.

Методи. В процесі дослідження було використано наступні наукові методи: системного аналізу, структуризації та інтеграції сучасних теорій і практик бізнес-комунікацій. Дослідження базується на аналізі наукових праць, що стосуються теоретичних аспектів комунікації та практичних методів її впровадження в бізнес-процеси.

Результати. У науковій статті розкрито особливості розвитку використання інтегрованих засобів побудови міжнародних комунікаційних стратегій суб'єктів господарювання. Дана характеристика специфіки використання інструментів діджитал-маркетингу в розробці міжнародних комунікаційних стратегій. Зроблено акцент на особливостях застосування штучного інтелекту в комунікаційних стратегіях. Сформульовано практичні рекомендації щодо методів оцінки результатів впровадження штучного інтелекту в при побудові міжнародних комунікаційних стратегій

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу етичне застосування штучного інтелекту у формулюванні міжнародних комунікаційних стратегій, при цьому необхідно також враховувати законодавчі

та етичні норми, які можуть відрізнятися в залежності від політичного устрою та країни. Це дасть змогу розробляти більш ефективні інструменти побудови міжнародних комунікаційних стратегій.

Ключові слова: міжнародні комунікаційні стратегії, діджитал-маркетинг, штучний інтелект, холистичні комунікації.

Summary. Introduction. Current trends in the development of communication strategies of business entities are characterised by the use of integrated means of promotion, i.e. digital tools and creative approaches to effectively engage the audience. Therefore, a comprehensive study of the process of using digital marketing tools in the development of international communication strategies will allow developing effective strategies for integrating digital technologies, improving customer interaction, expanding sales markets and optimising business processes.

Purpose. The purpose of this article is to analyse the peculiarities of using digital marketing tools in the development of international communication strategies. The main objective of this study is to identify the key aspects of the effective use of holistic communication tools in optimising business processes, methods for assessing the effectiveness of their use, and outline prospects for further research in this area.

Materials and methods. The following scientific methods were used in the study: system analysis, structuring and integration of modern theories and practices of business communications. The research is based on the analysis of scientific works related to theoretical aspects of communication and practical methods of its implementation in business processes.

Results. The article reveals the peculiarities of the development of the use of integrated tools for building international communication strategies of business entities. The specifics of the use of digital marketing tools in the development of international communication strategies are described. Emphasis is placed on the peculiarities of using artificial intelligence in communication strategies. Practical recommendations on methods for evaluating the results of the introduction of artificial intelligence in the development of international communication strategies are formulated.

Discussion. In further research, it is proposed to focus on the ethical application of artificial intelligence in the formulation of international communication strategies, while also taking into account legislative and ethical norms that may differ depending on the region and country. This will make it possible to develop more effective tools for building international communication strategies.

Key words: international communication strategies, digital marketing, artificial intelligence, holistic communications.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку комунікаційних стратегій суб'єктів господарювання характеризуються використанням інтегрованих засобів просування, тобто цифрових інструментів та креативних підходів для ефективного залучення аудиторії. Такі методи поєднують елементи традиційного маркетингу з інноваційними стратегіями, спрямованими на побудову сильних брендів, зміцнення взаємовідносин з клієнтами та стимулювання попиту на товари та послуги. Згідно з дослідженням HubSpot, цифрові компанії, які активно використовують холистичний комунікаційний інструмент маркетингу, мають більший потенціал зростання, оскільки можуть ефективно взаємодіяти зі споживачами, швидко реагувати на ринкові зміни та підвищувати свою конкурентоспроможність [1]. Тому комплексне дослідження процесу використання інструментів цифрового маркетингу при розробці міжнародних комунікаційних стратегій дозволить розробити ефективні стратегії інтеграції цифрових технологій, покращення взаємодії з клієнтами, розширення ринків збуту та оптимізації бізнес-процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові здобутки у напрямі використання холистичних комунікаційних інструментів побудови комунікаційних стратегій гуртуються на засадах стрімкої розбудови цифрового маркетингу як в Україні, так і на міжнародному рівні. У праці Монастирського Г., Шушпанова Д. проведено дослідження холистичного підходу до управління бізнес-комунікаціями на основі принципів системного підходу [2]. Науковці Білик І.

[3], Васильців Н. [4], Германюк Н. [5], Гумена О. [6], Лаврик К. [3], Романенко Л. [7] зосереджують увагу на впливі цифрової трансформації, особливостях побудови бізнес-процесів у цифровому контексті та особливих обставинах стрімкого розвитку цифровізації економіки. Дослідники підкреслюють, що цифрова трансформація замінює моделі комунікацій та дистрибуції, створює необмежений вибір та прозорість цін, а також збільшує загальні комунікаційні можливості. У майбутньому використання цифрових технологій допоможе розробити нові бізнес-системи та стратегії відповідно до напрямку економічного зростання [8, 9]. Загалом, аналіз наукових праць зазначених авторів формує цілісне уявлення про сучасний стан та перспективи розвитку використання інструментів цифрового маркетингу при розробці міжнародних комунікаційних стратегій, проте питання використання інструментів холистичної комунікації потребує подальшої деталізації та систематизації.

Метою даної статті є аналіз особливостей використання інструментів діджитал-маркетингу в розробці міжнародних комунікаційних стратегій. Основним завданням цього дослідження є виявлення ключових аспектів ефективного використання холистичних комунікаційних інструментів при оптимізації бізнес-процесів, потенційних бар'єрів, які можуть виникнути під час застосування цих інструментів на практиці та окреслення перспектив подальших досліджень у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. У процесі розвитку міжнародних комунікаційних стратегій суб'єк-

тів господарювання, стрімко зростає використання цифрових технологій. Серед основних інструментів діджитал маркетингу можна виділити які використовують суб'єкти господарювання при побудові комунікаційних стратегій є:

- соціальні мережі: Facebook, Instagram, X (Twitter), LinkedIn та інші платформи є потужними каналами для залучення аудиторії. Вони дозволяють компаніям взаємодіяти з клієнтами в реальному часі, отримувати зворотний зв'язок і проводити таргетовану рекламу [10].
- SEO (Search Engine Optimization): Оптимізація сайтів для пошукових систем є ключовою для підвищення видимості компанії в Інтернеті. Хороша SEO-стратегія дозволяє з'являтися в перших рядках результатів пошуку, що сприяє збільшенню трафіку на сайт.
- email-маркетинг: Це один із найбільш ефективних способів комунікації з клієнтами, який дозволяє надсилати персоналізовані пропозиції, новини та акції безпосередньо на електронну пошту користувачів [11].
- контент-маркетинг: Створення якісного контенту, який цікавий та корисний для цільової аудиторії, дозволяє підвищити довіру до бренду і залучити нових клієнтів. Важливо, щоб контент був оптимізований для різних каналів, включаючи блоги, відео та інфографіку [12].

Кожен із цих інструментів має свої особливості та переваги, що дозволяє компаніям пристосовувати свої комунікаційні стратегії до умов зовнішнього середовища, концентруючи увагу на потребах контрагентів та споживачів. Завдяки використанню інструментів діджитал-маркетингу споживачі можуть відвідувати веб-сайт компанії, отримувати інформацію про товар, візуально оцінювати товар, а також робити покупки в Інтернеті, маючи при цьому можливість зберігати відгуки від виробника.

Дослідники виокремлюють наступні особливості розвитку використання інтегрованих засобів побудови комунікаційних стратегій суб'єктів господарювання:

1. Розповсюдження через цифрові канали. Споживачі використовують численні цифрові канали та різні пристрої, що використовують різні протоколи, специфікації та інтерфейси, і взаємодіють із цими пристроями різними способами та з різними цілями.
2. Інтенсифікація конкуренції. Цифрові канали є відносно недорогими порівняно з традиційними засобами масової інформації, і майже будь-який бізнес може використовувати їх. У результаті стає важче привернути увагу споживачів.
3. Швидке зростання обсягу даних. Споживачі залишають величезний слід даних на цифрових каналах. Тому вкрай важко обробити всі ці дані та знайти правильні дані, які допоможуть прийняти правильні рішення в надзвичайно великій кількості даних.

Варто зазначити, що використання технології штучного інтелекту (ШІ) стало важливим кроком. Використання штучного інтелекту дозволяє компаніям аналізувати великі обсяги даних про поведінку користувачів і створювати персоналізовані продукти, які відповідають їхнім уподобанням і потребам. Дослідження McKinsey показує, що компанії, які впроваджують штучний інтелект у свої комунікаційні стратегії, можуть скоротити витрати на рекламу до 30% і підвищити ефективність своїх рекламних кампаній на 20% [13]. Близько 75% цінності, яку можуть принести випадки використання генеративного штучного інтелекту, надходять із чотирьох сфер: роботи з клієнтами, маркетинг і продажі, розробка програмного забезпечення та дослідження та розробки. Відповідно до висновків, 63 варіанти штучного інтелекту використовуються в 16 бізнес-функціях, де технологія може вирішувати конкретні бізнес-завдання таким чином, щоб отримати один або кілька вимірних результатів. Варіанти використання для побудови комунікаційних стратегій включають здатність створювати штучний інтелект для підтримки взаємодії з клієнтами, створювати креативний контент для маркетингу та продажів, створювати комп'ютерний код на основі підказок природної мови та багато інших завдань.

Проаналізовані особливості використання холістичних комунікаційних інструментів маркетингу при побудові міжнародних комунікаційних стратегій підтверджують результати опитування проведеного нами у період вересень — грудень 2024 року: кількість опитаних: 53 представника компанії різних напрямків з ЗЄД: виробництва, IT/Software, сфери обслуговування, фармацевтична галузь, ритейлу/е-комерс/FMCG та інших.

Згідно з результатами нашого опитування процес цифровізації в Україні прискорюється. Український бізнес поступово звертається до цифрових технологій і використовує штучний інтелект, хмарні рішення, великі дані, що допоможе створювати персоналізовані продукти та покращувати взаємодію зі споживачами. Дослідники, які вивчають процес застосування штучного інтелекту в комунікаційних стратегіях, наводять такі аргументи на користь використання штучного інтелекту:

- 1) швидко обробляти великі обсяги даних;
- 2) персоналізація маркетингових комунікацій;
- 3) покращення взаємодії з клієнтами за допомогою чат-ботів;
- 4) автоматизація щоденних завдань, рекламних кампаній та оптимізація витрат.

Оскільки технологія штучного інтелекту продовжує розвиватися, можливості для розробки міжнародних комунікаційних стратегій з використанням інструментів цифрового маркетингу стрімко зростають. Підприємства, які прагнуть максимально підвищити ефективність своїх комунікаційних стратегій, шукають показники та аналітичні інструменти, які

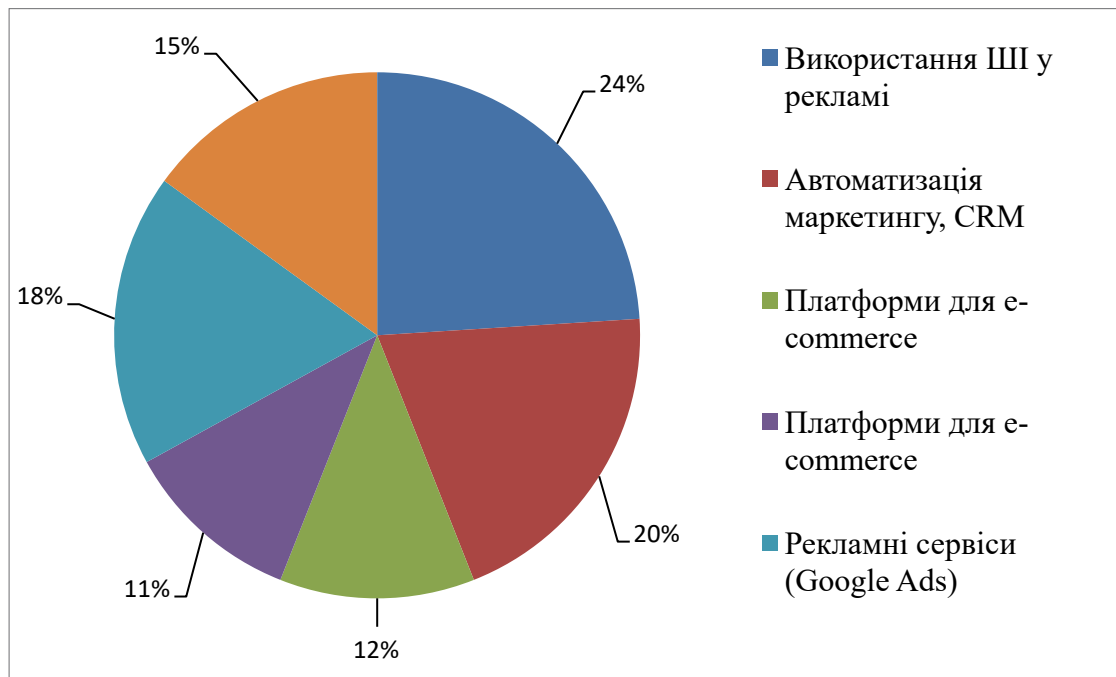

Рис. 1. Графічна інтерпретація результатів опитування щодо особливостей використання холістичних комунікаційних інструментів маркетингу при побудові міжнародних комунікаційних стратегій

можуть допомогти визначити успішні підходи до використання штучного інтелекту. Оцінка результатів розробки комунікаційної стратегії з використанням цілісних комунікаційних інструментів дозволяє компаніям виміряти ефективність використаних методів і визначити сфери, які потребують вдосконалення. Завдяки аналізу літератури [9–15] нами сформовано інструментарій штучного інтелекту, який можна використовувати для аналізу та прогнозування впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на побудову міжнародних комунікаційних стратегій. В таблиці 1. описані запропоновані нами методи оцінки результатів, що застосовуються для аналізу ефективності впровадження штучного інтелекту в при побудові міжнародних комунікаційних стратегій.

Завдяки використанню нейронних мереж, аналізу прибутковості та алгоритмів оптимізації комунікаційних стратегій, взаємодію можна адаптувати для підвищення ефективності реалізованих рішень. Для цього можна використовувати різні конкретні методи, які включають як кількісні, так і якісні показники. Оцінка механізмів, що лежать в основі результатів впровадження штучного інтелекту в побудову міжнародних комунікаційних стратегій, важлива з ряду причин.

По-перше, це дозволяє компаніям адаптуватися до ринкових умов, що швидко змінюються, і визначати ефективні способи створення комунікаційних стратегій.

По-друге, використання штучного інтелекту в контексті різноманітних бізнес-культур дає можливість персоналізованого обслуговування клієнтів,

що допомагає підвищити їхню задоволеність і приховати моделі поведінки.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, можна зробити висновок, що використання інструментів діджитал-маркетингу при побудові міжнародних комунікаційних стратегій є важливою умовою успішної діяльності компаній у мінливому економічному середовищі, покращуючи їх здатність встановлювати та підтримувати ділові відносини з клієнтами на великих зарубіжних ринках, незалежно від економічних, політичних, культурних чи інших відмінностей. Але ця позитивна тенденція також пов'язана з певними ризиками: етичне використання штучного інтелекту, збір і обробка персональних даних без відповідної згоди користувачів, що ставить під загрозу їх конфіденційність. ШІ може використовувати дані для створення дуже точних профілів споживачів, які потім можна використовувати для маніпулювання прийняттям ними рішень, викликаючи етичні занепокоєння щодо такої практики.

Наразі такі міжнародні організації, як ООН, Європейський Союз та IEEE, сформулювали стандарти та рекомендації щодо використання штучного інтелекту, включаючи етичні принципи та кодекси поведінки. Ці стандарти зазвичай стосуються прозорості, чесності, конфіденційності та безпеки. Вони можуть скеровувати компанії у створенні відповідальних та етичних методів використання штучного інтелекту. Тому етичне застосування штучного інтелекту у формулюванні міжнародних комунікаційних стратегій заслуговує на подальші дослідження.

Таблиця 1

**Методи оцінки результатів впровадження штучного інтелекту
при побудові міжнародних комунікаційних стратегій**

Методи оцінки результатів	Загальна характеристика	Опис
Аналіз ключових показників ефективності (KPI)	Оцінка цих показників дозволяє виміряти, наскільки ефективно штучний інтелект допомагає досягати маркетингових цілей.	1. Конверсія: вимірювання того, наскільки успішно персоналізовані рекомендації або контент сприяють збільшенню кількості покупок або виконанню інших бажаних дій користувачами. 2. Залученість користувачів: вимірювання рівня взаємодії користувачів із персоналізованими рекламними повідомленнями (кількість кліків, час на сайті, кількість переглядів). 3. Збереження клієнтів: визначення, наскільки ефективно ШІ знижує рівень відтоку користувачів та сприяє утриманню на довгий термін. 4. Вартість залучення клієнта: аналіз того, наскільки ефективно ШІ знижує витрати на залучення нових клієнтів через таргетовану рекламу та персоналізацію контенту
A/B тестування	Дозволяє порівняти дві або більше версій маркетингової кампанії для визначення, яка з них є більш ефективною в контексті використання ШІ.	1. Порівняння результатів, таких як конверсія, залучення та ROI. 2. Оцінка впливу на рентабельність інвестицій (ROI)
Оцінка рентабельності інвестицій (ROI)	Оцінка ROI дозволяє визначити, чи виправдовує впровадження ШІ витрати на його розробку і впровадження	Порівняння витрат на впровадження та обслуговування ШІ (розробка, інтеграція, навчання персоналу) з результатами, які були досягнуті в результаті персоналізації маркетингових кампаній (збільшення доходів, зниження витрат).
Зворотний зв'язок від користувачів та клієнтів	Відгуки користувачів допомагають визначити, чи є персоналізовані рекомендації корисними і чи відповідають вони реальним потребам клієнтів.	1. Проведення опитувань серед користувачів, анкетування, збору відгуків через соціальні мережі та платформи. 2. Використання інтерв'ю та тестів з клієнтами для з'ясування їхнього ставлення до персоналізованих пропозицій.
Аналіз конкурентів	Для збору і аналізу даних про стратегії ціноутворення конкурентів за допомогою веб-скрейпінгу та алгоритмів збору даних.	1. Аналіз конкурентів за допомогою веб-скрейпінгу 2. Аналіз патентів і технологій для відстеження інновацій та нових продуктів, що можуть створити конкурентні переваги. 3. Кластеризація для групування конкурентів на ринку на основі їхніх характеристик та цінових стратегій.

Джерело: узагальнено авторами на основі [9–15]

Література

1. HubSpot. (2024). The Ultimate Guide to Marketing Strategies. URL: <https://blog.hubspot.com/marketing/digital-strategy-guide> (дата звернення: 15.12.2024).
2. Монастирський Г., Шушпанов Д. Холістичний підхід до управління бізнес-комунікацією. *Економічний аналіз*. 2024. Т. 34, № 2. С. 259–271.
3. Білик І.І., Лаврик К.Р. Використання штучного інтелекту в маркетингу: перспективи, переваги та недоліки. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2023. Т. 1, Вип. 19. С. 109–115.
4. Васильців Н.М. Цифровий маркетинг як складник перспективного напрямку розвитку індустрії 4.0. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2019. № 2. С. 35–40.
5. Германюк Н.В. Особливості традиційного і цифрового маркетингу у сільському господарстві. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2021. № 4(58). С. 194–206.
6. Гуменна О.В. Сучасні інструменти цифрового маркетингу в системі інтегрованих маркетингових комунікацій. *Наукові записки НаУКМА*. 2016. Т. 1, Вип. 1. С. 48–53.
7. Романенко Л.Ф. Цифровий маркетинг: сутність та тенденції розвитку. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2019. № 23. С. 80–84.
8. Величко К.Ю., Тимохова Г.Б., Євтушенко Г.В. Міжнародні бізнес-стратегії цифрової трансформації в умовах суспільства 5.0. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. С. 142–153.

9. Chaffey D. Digital Marketing: Strategy, Implementation, and Practice. Pearson Education. URL: https://www.researchgate.net/profile/Andrew-Norton/publication/334151032_Digital_Marketing_Strategy/links/5d1a5164458515c11c093b39/Digital-Marketing-Strategy.pdf (дата звернення: 15.12.2024).
10. Clutch. The Importance of Email Marketing for Businesses. URL: <https://clutch.co> (дата звернення: 09.01.2025).
11. G2. Personalized Marketing: All You Need to Know. URL: <https://learn.g2.com/personalized-marketing> (дата звернення: 09.01.2025).
12. Salesforce. (2024). What's the Revenue Impact of Using AI-Driven Marketing Strategies? URL: <https://www.salesforce.com/eu/blog/revenue-impact-ai-driven-marketing-strategies/> (дата звернення: 09.01.2025).
13. Forbes. Artificial Intelligence And The Future Of Marketing. URL: <https://www.forbes.com/sites/bernard-marr/2022/09/09/artificial-intelligence-and-the-future-of-marketing/> (дата звернення: 09.01.2025).
14. The economic potential of generative AI: The next productivity frontier. URL: https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/The-economic-potential-of-generative-AI-The-next-productivity-frontier?tpcc=NL_Marketing#introduction (дата звернення: 09.01.2025).
15. Williams T. Enhancing Customer Experience with AR and AI. *Retail Innovations Journal*. 2024. Вип. 22(1). С. 35–50.

References

1. HubSpot. (2024). The Ultimate Guide to Marketing Strategies. URL: <https://blog.hubspot.com/marketing/digital-strategy-guide>.
2. Monastyrskyi H., Shushpanov D. Kholistychnyi pidkhd do upravlinnia biznes-komunikatsiieu. *Ekonomichnyi analiz*. 2024. Т. 34, № 2. С. 259–271 [in Ukrainian].
3. Bilyk I. I., Lavryk K. R. Vykorystannia shtuchnoho intelektu v marketynhu: perspektyvy, perevahy ta nedoliky. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*. 2023. Т. 1, Вyp. 19. С. 109–115 [in Ukrainian].
4. Vasylytsiv N. M. Tsyfrovyy marketynh yak skladnyk perspektyvnoho napriamu rozvytku industrii 4.0. *Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia*. 2019. № 2. С. 35–40 [in Ukrainian].
5. Hermaniuk N. V. Osoblyvosti tradytsiinoho i tsyfrovoho marketynhu u silskomu hospodarstvi. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*. 2021. № 4(58). С. 194–206 [in Ukrainian].
6. Humenna O. V. Suchasni instrumenty tsyfrovoho marketynhu v systemi intehrovanykh marketynhovyykh komunikatsii. *Naukovi zapysky NaUKMA*. 2016. Т. 1, Вyp. 1. С. 48–53 [in Ukrainian].
7. Romanenko L. F. Tsyfrovyy marketynh: sutnist ta tendentsii rozvytku. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava*. 2019. № 23. С. 80–84 [in Ukrainian].
8. Velychko K. Iu., Tymokhova H. B., Yevtushenko H. V.. Mizhnarodni biznes-stratehii tsyfrovoy transformatsii v umovakh suspilstva 5.0. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2023. № 50. С. 142–153 [in Ukrainian].
9. Chaffey, D. Digital Marketing: Strategy, Implementation, and Practice. Pearson Education. URL: https://www.researchgate.net/profile/Andrew-Norton/publication/334151032_Digital_Marketing_Strategy/links/5d1a5164458515c11c093b39/Digital-Marketing-Strategy.pdf.
10. Clutch. The Importance of Email Marketing for Businesses. URL: <https://clutch.co>.
11. G2. Personalized Marketing: All You Need to Know. URL: <https://learn.g2.com/personalized-marketing>.
12. Salesforce. (2024). Whats the Revenue Impact of Using AI-Driven Marketing Strategies? URL: <https://www.salesforce.com/eu/blog/revenue-impact-ai-driven-marketing-strategies/>.
13. Forbes. Artificial Intelligence And The Future Of Marketing. URL: <https://www.forbes.com/sites/bernard-marr/2022/09/09/artificial-intelligence-and-the-future-of-marketing/>.
14. The economic potential of generative AI: The next productivity frontier. URL: https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/The-economic-potential-of-generative-AI-The-next-productivity-frontier?tpcc=NL_Marketing#introduction.
15. Williams T. Enhancing Customer Experience with AR and AI. *Retail Innovations Journal*. 2024. Вyp. 22(1). С. 35–50.

УДК 658.62.01

Качмала Вікторія Іванівна

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу*

Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій

Kachmala Viktoriia

Candidate of History Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Marketing

State University of Information and Communication Technologies

ORCID: 0000-0003-1730-9613

DOI: 10.25313/2520-2294-2025-1-10607

РОЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО БЕНЧМАРКІНГУ У ВПРОВАДЖЕННІ ІННОВАЦІЙ ТА ФОРМУВАННІ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ КОНЦЕПЦІЙ ДОСКОНАЛОСТІ

THE ROLE OF STRATEGIC BENCHMARKING IN IMPLEMENTING INNOVATIONS AND SHAPING ORGANIZATIONAL EXCELLENCE CONCEPTS

Анотація. Вступ. Сучасний світ з стрімким розвитком технологій і жорсткою конкуренцією, потребує постійного пошуку ефективних підходів для забезпечення стійкого зростання, інноваційного розвитку та досягнення високих стандартів досконалості. У цьому контексті стратегічний бенчмаркінг стає одним із ключових інструментів, що допомагає організаціям не лише оцінити свою діяльність порівняно з найкращими у галузі, а й впровадити інноваційні практики для підвищення конкурентоспроможності. Цей підхід дозволяє організаціям виявляти прогалини у своїх процесах, оптимізувати розподіл ресурсів і розробляти стратегії, що відповідають глобальним тенденціям і очікуванням клієнтів. Упроваджуючи найкращі практики від лідерів галузі, бізнеси можуть сприяти формуванню культури безперервного вдосконалення та інновацій.

Стратегічний бенчмаркінг сприяє обміну знаннями та співпраці, стимулюючи інтеграцію передових технологій і сучасних методів управління. Крім того, він підтримує створення довгострокової цінності, зосереджуючись на вимірюваних результатах і забезпечуючи адаптивність у швидкозмінному середовищі. Постає необхідність визначення ролі стратегічного бенчмаркінгу у впровадженні інновацій задля досягнення сталого успіху на глобальному ринку.

Мета. Метою дослідження є аналіз і вдосконалення концептуальних підходів до впровадження інновацій у стратегічному бенчмаркінгу, розробка концепцій організаційної досконалості, оцінка їх впливу на підвищення конкурентоспроможності та ефективності роботи сучасних організацій.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків, що проводять дослідження у царині інновацій стратегічного бенчмаркінгу. Використано наступні наукові методи: аналізу та синтезу (для характеристики теоретичних підходів до стратегічного бенчмаркінгу та інновацій, формування нових концептуальних підходів та інтеграції знань); метод кейс-стаді (вивчення передових практичних прикладів та технологій компаній-лідерів, які впроваджують інновації через бенчмаркінг); SWOT-аналізу (для оцінки сильних і слабких сторін стратегічного бенчмаркінгу в інноваційному контексті, визначення можливостей і загроз для організацій); метод експертних оцінок (для збору думок фахівців щодо впливу стратегічного бенчмаркінгу на інноваційний розвиток та конкурентоспроможність).

Результати. У науковій статті розкрито важливість стратегічного бенчмаркінгу як сучасного інструменту для впровадження інновацій та формування концепцій організаційної досконалості. З'ясовано, що аналіз кращих практик українських конкурентів дозволяє організаціям адаптувати та інтегрувати їх у власну діяльність, що, у свою чергу, підвищує ефективність та забезпечує стійке зростання на ринку. Визначено, що використання стратегічного бенчмаркінгу сприяє впровадженню передових технологій та інноваційних підходів в управлінні, які є ключовими для довгострокового успіху. Запропоновано, що в процесі адаптації формується організаційна культура, яка підтримує інновації та постійне вдосконалення, що дозволяє не лише досягати короткострокових бізнес-цілей, але й розробляти стратегії, спрямовані на сталий розвиток та гнучкість в умовах ринкових змін.

Перспективи. Пріоритетними напрямками подальших досліджень є адаптація бенчмаркінгових практик до умов цифровізації, з урахуванням швидких змін у технологіях, що спричиняють глобальні трансформації в бізнес-середовищі, розширення меж застосування на аспекти екологічної та соціальної відповідальності бізнесу, вивчення ефективних методів втілення для малих і середніх компаній, які часто стикаються з обмеженими ресурсами, що посприяє їхній конкурентоспроможності і розвитку. Визначення зв'язку між стратегічним бенчмаркінгом та інноваційним менеджментом, оскільки інновації є ключовим фактором конкурентоспроможності, що дозволить ефективніше інтегрувати новаторські підходи у корпоративну стратегію. Такі напрямки досліджень допоможуть розкрити нові можливості для покращення стратегічного бенчмаркінгу, його адаптації до сучасних умов, забезпечуючи підприємствам надійний фундамент для інновацій та стійкого розвитку.

Ключові слова: стратегічний бенчмаркінг, інновації, організаційна досконалість, конкурентоспроможність, бізнес-процеси.

Summary. Introduction. The modern world, characterized by rapid technological advancements and intense competition, demands a constant search for effective approaches to ensure sustainable growth, innovative development, and the achievement of high standards of excellence. In this context, strategic benchmarking emerges as one of the key tools that helps organizations not only evaluate their performance in comparison with industry leaders but also implement innovative practices to enhance their competitiveness. This approach enables organizations to identify gaps in their processes, optimize resource allocation, and develop strategies that align with global trends and customer expectations. By adopting best practices from industry leaders, businesses can foster a culture of continuous improvement and innovation. Strategic benchmarking also promotes knowledge sharing and collaboration, driving the integration of advanced technologies and modern management methods. Furthermore, it supports the creation of long-term value by focusing on measurable outcomes and ensuring adaptability in a rapidly changing environment. There is a need to define the role of strategic benchmarking in implementing innovations to achieve sustainable success in the global market.

Purpose. The purpose of this study is to analyze and enhance conceptual approaches to implementing innovations in strategic benchmarking, develop organizational excellence concepts, and assess their impact on improving the competitiveness and efficiency of modern organizations. The objective of this study is to analyze and enhance conceptual approaches to implementing innovations in strategic benchmarking, develop organizational excellence concepts, and assess their impact on improving the competitiveness and efficiency of modern organizations.

Materials and methods. The research materials comprise works by domestic and foreign scholars and practitioners conducting studies in the field of strategic benchmarking innovations. The following scientific methods were employed: analysis and Synthesis (to characterize theoretical approaches to strategic benchmarking and innovations, as well as to develop new conceptual frameworks and integrate knowledge); case study: (to examine advanced practical examples and technologies of leading companies implementing innovations through benchmarking); SWOT-analysis: (assess the strengths and weaknesses of strategic benchmarking in an innovative context, and to identify opportunities and threats for organizations); expert evaluation: (gather specialists opinions on the impact of strategic benchmarking on innovative development and competitiveness).

Results. The scientific article reveals the importance of strategic benchmarking as a modern tool for implementing innovations and shaping organizational excellence concepts. It has been found that analyzing the best practices of Ukrainian competitors enables organizations to adapt and integrate them into their own activities, which, in turn, enhances efficiency and ensures sustainable market growth. It is determined that the use of strategic benchmarking facilitates the implementation of advanced technologies and innovative management approaches, which are key to long-term success. It is proposed that, in the process of adaptation, an organizational culture is formed that supports innovation and continuous improvement, allowing not only the achievement of short-term business goals but also the development of strategies aimed at sustainable development and flexibility in the face of market changes.

Discussion. Priority areas for further research include the adaptation of benchmarking practices to the conditions of digitalization, taking into account rapid technological changes that are driving global transformations in the business environment. Other areas of focus include expanding the scope of benchmarking to aspects of ecological and social responsibility in business, studying effective methods of implementation for small and medium-sized companies, which often face resource constraints, thereby fostering their competitiveness and development. Additionally, examining the relationship between strategic benchmarking and innovation management is crucial, as innovations are key to competitiveness and will allow for more effective integration of innovative approaches into corporate strategy. These research directions will help uncover new opportunities to improve strategic benchmarking, adapt it to modern conditions, and provide businesses with a reliable foundation for innovation and sustainable development.

Key words: strategic benchmarking, innovation, organizational excellence, competitiveness, business processes.

Постановка проблеми. Сучасний світ з стрімким розвитком технологій і жорсткою конкуренцією, потребує постійного пошуку ефективні підходи для забезпечення стійкого зростання, інноваційного розвитку та досягнення високих стандартів досконалості.

У цьому контексті стратегічний бенчмаркінг стає одним із ключових інструментів, що допомагає організаціям не лише оцінити свою діяльність порівняно з найкращими у галузі, а й впровадити інноваційні практики для підвищення конкурентоспроможності.

У стратегічному бенчмаркінгу виникає постійна необхідність формування стійких конкурентних переваг, модернізації організаційних підходів та впровадження інноваційних рішень, які сприятимуть економічному зростанню. Застосування інновацій, як інструменту аналізу та впровадження інновацій забезпечує формування організацій, здатних досягати досконалості та відповідати інтеграції до європейського ринку, адже у рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС вітчизняні підприємства повинні адаптуватися до високих стандартів якості продукції, екологічної відповідальності та корпоративного управління. Стратегічний бенчмаркінг дозволяє оцінювати відповідність цих стандартів, а також переймати європейські практики, завдячуючи швидкій цифровізації та технологічним викликам: за даними Державної наукової установи Українського інституту науково-технічної експертизи та інформації, у 2023 році частка інформаційних технологій у ВВП України становила близько 4,5%, і цей показник має тенденцію до зростання [1]. Стратегічний бенчмаркінг допоміг адаптувати цифрові рішення до специфіки національних ринків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Українські науковці вивчають теоретичні засади бенчмаркінгу, аналізують їх впровадження в стратегічному управлінні та управлінні змінами, визначають напрями його використання для підвищення конкурентоспроможності підприємств. Автори Бровкова О. та Бублик М. обґрунтовують теоретичні засади бенчмаркінгу, ставлять акцент на важливості використання інновацій в даному питанні [2]. В дослідженнях Ковальчука А. проводиться ґрунтовний аналіз теоретичних основ стратегічного бенчмаркінгу, пропонуються практичні рекомендації щодо його впровадження в управлінні підприємствами. Автор підкреслює важливість бенчмаркінгу як інструменту для підвищення конкурентоспроможності та ефективності бізнес-процесів. У статті розглядаються методи та етапи проведення бенчмаркінгу, а також його роль у стратегічному управлінні [3]. Науковець Паливода А. аналізує роль стратегічного бенчмаркінгу як інструменту ефективного управління змінами в організаціях. Автор підкреслює важливість адаптації найкращих практик та процесів з інших підприємств для підвищення конкурентоспроможності та ефективності власної діяльності. У статті розглядаються методи впровадження бенчмаркінгу, етапи його реалізації та потенційні переваги для підприємств, що прагнуть до постійного вдосконалення та адаптації до змінюваного бізнес-середовища [4]. Дослідниця Л. Малюта аналізує роль стратегічного бенчмаркінгу та етапи його реалізації в українському підприємстві [5]. Науковці Пічугіна М. та Пшенична К. наголошують щодо важливості стратегічного інструменту управління ланцюгами поставок, підкреслили роль бенчмаркінгу у підвищенні конкурентоспроможності сучасних

компаній [6–7]. Спільна праця маркетологів Вашинської Т., Гончарук А., Днірко Ю., Дубрової Д., Клименко С., Швед Н. дає чіткий аналіз впровадження бенчмаркінгу на підприємствах України, враховуючи як проблемні моменти, так і інноваційні плюси [8]. Важливим стало дослідження Механік О., що стало фундаментом становлення стратегічного бенчмаркінгу для України: пошук власної стратегії інноваційного розвитку [9]. Такі дослідження сприяють розумінню та впровадженню стратегічного бенчмаркінгу в Україні, допомагаючи підприємствам адаптувати найкращі практики для досягнення високих результатів у своїй діяльності. Разом з тим, залишаються не вирішеними питання, що стосується ІТ — технологій та надання консультацій: розробка програмного забезпечення на замовлення, мобільні додатки, хмарні рішення, консалтинг, а також автоматизація бізнес-процесів.

Метою статті є аналіз і розкриття концептуальних підходів до впровадження інновацій у стратегічному бенчмаркінгу, розробка концепцій організаційної досконалості, оцінка їх впливу на підвищення конкурентоспроможності та ефективності роботи сучасних організацій.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків, що проводять дослідження у царині інновацій стратегічного бенчмаркінгу. Використано наступні наукові методи: аналізу та синтезу (для характеристики теоретичних підходів до стратегічного бенчмаркінгу та інновацій, формування нових концептуальних підходів та інтеграції знань); метол кейс-стаді: (вивчення передових практичних прикладів та технологій компаній-лідерів, які впроваджують інновації через бенчмаркінг); SWOT-аналізу (для оцінки сильних і слабких сторін стратегічного бенчмаркінгу в інноваційному контексті, визначення можливостей і загроз для організацій); метод експертних оцінок (для збору думок фахівців щодо впливу стратегічного бенчмаркінгу на інноваційний розвиток та конкурентоспроможність); логічного узагальнення результатів (формулювання висновків).

Виклад основного матеріалу. Стратегічний бенчмаркінг є багатоаспектним процесом, що охоплює аналіз найкращих практик, розробку ефективних рішень та інтеграцію інновацій у бізнес-процеси. Водночас його роль у формуванні організаційних концепцій досконалості вимагає особливої уваги, оскільки саме ці концепції визначають напрямки і стратегію розвитку підприємств в умовах глобальних змін. Україна, яка перебуває на етапі трансформації економіки та адаптації до глобальних викликів, особливого значення набувають питання підвищення ефективності управління організаціями. В умовах інтеграції до європейського економічного простору та впровадження інноваційних підходів, стратегічний бенчмаркінг стає ключовим інструментом для забезпечення стійкого розвитку,

модернізації бізнес-процесів та формування концепцій досконалості.

На даному етапі українські підприємства стикаються з низкою викликів, серед яких високий рівень конкуренції, нестабільність ринків, швидкі зміни технологій та зростання вимог споживачів. Використання стратегічного бенчмаркінгу дозволяє не лише оцінити рівень власної діяльності порівняно з провідними компаніями, а й перейняти найкращі практики для інтеграції інновацій у процеси управління.

Наслідки війни та економічної нестабільності посилили потребу у використанні інструментів для швидкого відновлення економіки. Стратегічний бенчмаркінг сприяє впровадженню реінжинірингу бізнес-процесів, впроваджуються інноваційні стратегії управління у банківському секторі для оптимізації цифрових послуг: яскравий приклад — Monobank, який переймає інноваційні практики міжнародних фінансових організацій, адаптуючи їх до потреб українського ринку [10]. Керівництво активно використовує стратегічний бенчмаркінг для впровадження інновацій та покращення своїх послуг. Цей підхід дозволяє банку аналізувати найкращі практики в галузі та адаптувати їх до власної діяльності, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності та ефективності. Зокрема, Monobank застосовує бенчмаркінг для: орієнтації на клієнта: банк вивчає передові практики у сфері клієнтоорієнтованості та впроваджує їх, забезпечуючи високий рівень задоволеності клієнтів, інноваційні технології: аналізує новітні технологічні рішення на ринку та інтегрує їх у свої продукти, пропонуючи сучасні та зручні сервіси. Команда кваліфікованих фахівців забезпечують управління ризиками: аналізують та вивчають стратегії управління ризиками провідних фінансових установ та адаптують їх для забезпечення надійності та безпеки своїх послуг.

Monobank активно підтримує малий та середній бізнес в Україні, пропонуючи низку послуг та рішень, спрямованих на спрощення фінансових операцій та підвищення ефективності підприємств. Відомий факт, що малі та середні підприємства, за оцінками Європейського банку реконструкції та розвитку, до 2022 року складали 95% усіх підприємств України, проте з розгортанням повномасштабної війни загальна чисельність МСП зазнала суттєвих змін, їх кількість зменшилася майже на третину, зокрема середніх підприємств стало менше на 17%, малих — на 31%. Найбільших втрат зазнали сектори будівництва й транспорту, громадського харчування й туризму, найменше постраждали ІТ-сектор і сільське господарство [11]. Тому Monobank надає зручний інструмент для виплати заробітної плати співробітникам. Цей сервіс автоматично підключається без додаткових договорів чи налаштувань, що робить процес простим та швидким. Бізнес-кабінет працює 24/7, забезпечуючи постійний доступ до управління фінансами та компетентну підтримку. Ця послуга

підходить для різних підприємств, включаючи малий і середній бізнес, а також державні установи.

Для юридичних осіб Monobank запустив сервіс «моно Бізнес», який пропонує рахунки з вигідними тарифами та спрощеними умовами обслуговування. Це дозволяє підприємцям ефективно керувати своїми фінансами, використовуючи сучасні цифрові інструменти. Завдяки таким ініціативам, Monobank сприяє розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, надаючи сучасні та зручні фінансові рішення для підприємців.

Використання стратегічного бенчмаркінгу дозволяє успішним українським компаніям адаптувати ефективні бізнес-моделі та технології, інтегровані найкращі практики, адаптовані до викликів і можливостей національної економіки, відбувається перевірка оптимальності цільового сегменту та відповідності товарів підприємства його потребам. Партнерами у стратегічному бенчмаркінгу можуть виступати як конкуренти, так і інші організації, які володіють передовим досвідом в тим сферах діяльності, які цікавлять наше підприємство. Об'єктами дослідження в стратегічному бенчмаркінгу виступають позиції підприємства та його продукції на ринку, стратегії ведення бізнесу та розподілу ресурсів, які використовуються іншими підприємствами, управлінські структури інших підприємств, передові рішення в сферах поглинання, злиття, інвестування і НД-ДКР (науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт), досвід в сфері впровадження комп'ютерних засобів управління організацією та передових управлінських підходів щодо ведення бізнесу (наприклад, системи менеджменту якості).

Ще одним яскравим прикладом успішного втілення бенчмаркінгових стратегій є SoftServe — українська технологічна компанія, яка спеціалізується на розробці програмного забезпечення, наданні консалтингових послуг у сфері інформаційних технологій та аутсорсингу. Заснована в 1993 р. в місті Львів, має понад 10 000 співробітників в Україні та за її межами, зокрема у Києві, Харкові, Одесі, а також в інших країнах, таких як США та Канада. SoftServe є одним із найбільших постачальників ІТ-рішень в Україні і має представництва в інших країнах, зокрема у США, Канаді, Великій Британії та Європі. Ключові аспекти діяльності при наданні послуг: розробка програмного забезпечення на замовлення, мобільні додатки, хмарні рішення, консалтинг, а також автоматизація бізнес-процесів. Компанія працює в різних галузях, таких як фінанси, охорона здоров'я, енергетика, ритейл, телекомунікації, а також надає послуги в секторі інтернету речей (IoT), штучного інтелекту та машинного навчання.

SoftServe активно впроваджує передові технології, зокрема у сферах штучного інтелекту (AI), машинного навчання (ML), обробки великих даних (Big Data), розробки блокчейн-рішень та інтернету речей (IoT). Компанія також має спеціалізовані ла-

бораторії для досліджень і розробок у таких сферах, як хмарні технології, автоматизація процесів та роботизація. SoftServe обслуговує понад 500 клієнтів по всьому світу, включаючи відомі компанії, такі як Google, Johnson & Johnson, Adidas, UBS, Coca-Cola та інші.

SoftServe славиться своєю корпоративною культурою, орієнтованою на інновації, відкритість і постійний розвиток. Компанія активно підтримує навчання своїх співробітників, пропонуючи внутрішні тренінги, сертифікації, а також організовує заходи для розвитку професійних навичок, займається благодійною діяльністю, підтримуючи місцеві спільноти та технологічні ініціативи. SoftServe є яскравим

прикладом успішної української технологічної компанії, яка зуміла вийти на міжнародний рівень, продемонструвавши високий рівень професіоналізму та інноваційності.

Компанія увійшла в топ — 30 в 2023 році. Фактор стабільності — хороші партнерські відносини з клієнтами та культура прийняття рішень на місцях. Майже 2000 співробітників SoftServe виїхали за кордон, а 3000 переїхали зі сходу на захід. Релокація обійшлася компанії в \$10 млн. Понад 30% замовлень SoftServe виконує за кордоном, утім, Україна залишається основним майданчиком для реалізації нових проєктів. «Має перевагу у співвідношенні ціна-якість та можливості швидко зібрати команду», —

Таблиця 1

Ефективні бізнес-моделі та технології на основі українських компаній

Принцип	Опис	Основний фокус	Приклад
1. Стратегічна відповідність	Процес бенчмаркінгу відповідає довгостроковим стратегічним цілям організації, її баченням і пріоритетам.	Стратегії -ринкова позиція, інноваційні стратегії та конкурентна перевага. Фокус на узгодженні з організаційними цілями.	SoftServe: компанія активно впроваджує стратегію цифрової трансформації в IT-секторі для зміцнення своєї позиції на глобальному ринку.
2. Ідентифікація стратегічних лідерів	Компанія -лідер у своїх стратегіях, зокрема в тих, що застосовують інноваційні IT-стратегії та технології.	Компанія перебуває на передовій інновацій в IT і досягла високих результатів у стратегічному управлінні IT.	Monobank: лідер серед світових необанків, який використовує інноваційні технології для надання високоякісних послуг.
3. Бенчмаркінг ключових стратегічних процесів	Ключові стратегічні процеси, які впливають на успіх IT, такі як розробка продуктів, залучення клієнтів	Гнучка розробка, управління IT-проєктами, аналітика даних та цифрове залучення клієнтів.	SoftServe: компанія використовує гнучкі методології управління проєктами (Agile, Scrum) для ефективного виконання IT-проєктів у різних галузях.
4. Прийняття та інтеграція технологій	Лідери галузі приймають, інтегрують і масштабують новітні технології (наприклад, III, IoT, блокчейн), щоб зберігати свою стратегічну позицію.	Стратегічне використання новітніх технологій та їхнього впливу на масштабованість бізнесу, інновації та досвід клієнтів.	SoftServe: інтегрує технології III та машинного навчання у свої проєкти для забезпечення інноваційних рішень для клієнтів у різних галузях.
5. Орієнтованість на клієнта в IT-стратегії	Орієнтація на клієнта IT-стратегії, покращення досвіду та задоволення клієнтів.	Інновації у клієнтському досвіді, персоналізації та вдосконаленні обслуговування клієнтів.	Monobank: покращення клієнтського досвіду через мобільний банкінг і персоналізовані фінансові послуги.
6. Масштабованість і гнучкість	Використання технологій для масштабування операцій і адаптації до змінюваних ринкових умов, нових технологій і споживчих запитів.	Оцінка IT-стратегій, що підтримують масштабованість, гнучкість і адаптивність бізнесу до галузевих зрушень.	SoftServe: порівняння технологічних рішень для масштабування бізнесу з іншими міжнародними платформами
7. Прийняття рішень на основі даних	Використовуються дані та аналітика для прийняття стратегічних рішень, покращення результативності	Фокус на прийнятті рішень на основі даних через великі дані, III, прогнозу аналітику та бізнес-аналітику.	Monobank: спеціалізується на аналітиці даних для бізнесу, прийнятті ефективних рішень на основі великих даних.
8. Управління ризиками та кібербезпека	Інтегрування кібербезпеки та управління ризиками в свої IT-стратегії для захисту даних, забезпечення конфіденційності та мінімізації ризиків.	Стратегія на виявлення ризиків пов'язаними з IT-системами, кібербезпекою, конфіденційністю даних відповідністю стандартам.	SoftServe: активно інвестує в кібербезпеку та захист даних для забезпечення конфіденційності своїх клієнтів на глобальному рівні.

Джерело: розроблено автором

каже один із співвласників компанії Ярослав Любінець. У 2025 році SoftServe має намір збільшити виторг на 20–30% [12]. Таким чином, стратегічний бенчмаркінг в SoftServe дозволяє компанії не лише оптимізувати внутрішні процеси, але й зміцнювати свої позиції на міжнародному ринку, забезпечуючи високу конкурентоспроможність і технологічні новації.

Аналіз таблиці, що містить принципи стратегічного бенчмаркінгу та приклади їх застосування українськими компаніями, дозволяє зробити наступні висновки:

1. *Стратегічна відповідність*: Компанії, такі як SoftServe, узгоджують свої бенчмаркінгові процеси з довгостроковими стратегічними цілями, що сприяє зміцненню їх позицій на глобальному ринку.

2. *Ідентифікація стратегічних лідерів*: Monobank демонструє лідерство у впровадженні інноваційних IT-стратегій, використовуючи передові технології для надання високоякісних послуг.

3. *Бенчмаркінг ключових стратегічних процесів*: SoftServe застосовує гнучкі методології управління проектами, такі як Agile та Scrum, для підвищення ефективності реалізації IT-проектів у різних галузях.

4. *Прийняття та інтеграція технологій*: Компанії активно інтегрують новітні технології, зокрема штучний інтелект та машинне навчання, у свої проекти, що забезпечує інноваційні рішення для клієнтів.

5. *Орієнтованість на клієнта в IT-стратегії*: Monobank впроваджує інноваційні рішення для покращення клієнтського досвіду через мобільний банкінг та персоналізовані фінансові послуги.

6. *Масштабованість і гнучкість*: SoftServe розробляє технологічні рішення, що дозволяють масштабувати бізнес та адаптуватися до змін ринкових умов.

7. *Прийняття рішень на основі даних*: Monobank використовує аналітику великих даних для

прийняття ефективних бізнес-рішень, що підвищує конкурентоспроможність на ринку.

8. *Управління ризиками та кібербезпека*: SoftServe інвестує в кібербезпеку та захист даних, забезпечуючи конфіденційність інформації клієнтів на глобальному рівні.

Загалом, українські компанії активно впроваджують принципи стратегічного бенчмаркінгу, що сприяє їх інноваційному розвитку, підвищенню конкурентоспроможності та адаптивності до сучасних викликів ринку.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Стратегічний бенчмаркінг є важливим інструментом для досягнення організаційної досконалості та підвищення конкурентоспроможності на ринку. У процесі впровадження найкращих практик та адаптації інноваційних рішень, компанії можуть не тільки оптимізувати свої внутрішні процеси, але й забезпечити стійке зростання, гнучкість та ефективність у постійно змінюваному бізнес-середовищі. Вивчення і порівняння діяльності лідерів галузі дозволяє організаціям виявляти нові можливості для розвитку, вдосконалення управлінських рішень, запровадження передових технологій та поліпшення якості бізнес-процесів.

Особливу роль стратегічний бенчмаркінг відіграє в умовах цифровізації та швидких технологічних змін, де адаптація до нових умов стає критично важливою для збереження конкурентоспроможності. Він не лише підтримує розвиток інновацій і нових технологій, але й допомагає формувати організаційну культуру, сприятливу для постійного вдосконалення. Враховуючи постійне оновлення технологій та змінювані вимоги ринку, стратегічний бенчмаркінг стане ще більш важливим інструментом для компаній, які прагнуть не тільки досягти успіху в короткостроковій перспективі, але й забезпечити стабільне і довгострокове зростання в умовах глобальних змін.

Література

1. Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність в Україні у 2023 році: науково-аналітична доповідь / Т. В. Писаренко, Т. К. Куранда та ін. К.: УкрІНТЕІ, 2024. 108 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/nauka/informatsiyno-analitychni/2024/05.08.2024/Naukovo-analitychna.dopovid-Naukova.naukovo-tekhnichna.ta.innovatsiynadiyalnist.v.Ukrayini.u.2023.rotsi-05.08.2024.pdf> (дата звернення: 02.01.2025).
2. Бровкова О., Бублик М. Бенчмаркінг як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємств. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С. 97–102.
3. Ковальчук А. Бенчмаркінг як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємства суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності. *Вісник студентського наукового товариства «Ватра» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*. Вінниця, 2021. № 117. С. 32–39.
4. Паливода А. Роль бенчмаркінгу в підвищенні конкурентоспроможності підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2020. Т. 30, № 1. С. 112–118.
5. Паливода А. В., Малюта Л. Я., Матвійшин Р. І. Бенчмаркінг як стратегічний інструмент підвищення конкурентоспроможності. *Наука, інновації, бізнес: проблеми, перспективи і сьогочасні тренди розвитку: Матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Тернопіль, 26 травня 2023 р.). Національний технічний університет ім. І. Пулюя. С. 100–101.

6. Пічугіна М. Інноваційні підходи до стратегічного бенчмаркінгу в умовах глобалізації. *Актуальні проблеми економіки*. 2021. № 3. С. 56–63.
7. Пшенична К. Методологія стратегічного бенчмаркінгу в управлінні ланцюгами поставок. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2022. № 27. С. 34–40.
8. Вашинська Т., Гончарук А., Днірко Ю., Дуброва Д., Клименко С., Швед Н. Аналіз впровадження бенчмаркінгу на підприємствах України. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С. 103–108.
9. Механік О.В. Бенчмаркінг для України: пошук власної стратегії інноваційного розвитку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2008. № 3 (82). С. 45–50.
10. Ловська Д. Стопкор від 5.12.2024 р.: Monobank: як український neobank здобув місце серед світових лідерів фінтеху. *CK Life*. 2024. URL <https://life.stopcor.org/ukr/section-life/news-monobank-yak-ukrainskij-neobank-zdobuv-mistse-sered-svitovih-lideriv-fintehu-05-12-2024.html> (дата звернення: 02.01.2025).
11. Проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні як основного джерела робочих місць. *НИСД*. URL <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/problemy-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-v-ukrayini-yak> (дата звернення: 02.01.2025).
12. Інформація про SoftServe. *Forbes Ukraine*. Грудень, 2024. № 6 (33). URL: <https://forbes.ua/profile/softserve-306> (дата звернення: 02.01.2025).

References

1. Naukova, naukovo-tekhnichna ta innovatsiina diialnist v Ukraini u 2023 rotsi: naukovo-analitychna dopovid / T.V. Pysarenko, T.K. Kuranda ta in. K.: UkrINTEI, 2024. 108 s. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/nauka/informatsiyno-analitychni/2024/05.08.2024/Naukovo-analitychna.dopovid-Naukova.naukovo-tekhnichna.ta.innovatsiyna.diyalnist.v.Ukrayini.u.2023.rotsi-05.08.2024.pdf> [in Ukrainian].
2. Brovkova O., Bublyk M. Benchmarkinh yak instrument pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstv. *Ekonomika i suspilstvo*. 2017. № 13. S. 97–102 [in Ukrainian].
3. Kovalchuk A. Benchmarkinh yak instrument pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva subiekta zovnishnoekonomichnoi diialnosti. *Visnyk studentskoho naukovohto tovarystva «Vatra» Vinnytskoho torhovelno-ekonomichnogo instytutu DTEU*. Vinnytsia, 2021. № 117. S. 32–39 [in Ukrainian].
4. Palyvoda A. Rol benchmarkinhu v pidvyshchenni konkurentospromozhnosti pidpriemstv. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*. 2020. T. 30, № 1. S. 112–118 [in Ukrainian].
5. Palyvoda A.V., Maliuta L.Ia., Matviishyn R.I. Benchmarkinh yak stratehichniy instrument pidvyshchennia konkurentospromozhnosti. *Nauka, innovatsii, biznes: problemy, perspektyvy i sohochasni trendy rozvytku: Materialy KhI Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (Ternopil, 26 travnia 2023 r.). Natsionalnyi tekhnichniy universytet im. I.Puliuia. S. 100–101 [in Ukrainian].
6. Pichuhina M. Innovatsiini pidkhody do stratehichnogo benchmarkinhu v umovakh hlobalizatsii. *Aktualni problemy ekonomiky*. 2021. № 3. S. 56–63 [in Ukrainian].
7. Pshenychna K. Metodolohiia stratehichnogo benchmarkinhu v upravlinni lantsiuhamy postavok. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnogo universytetu im. V.N. Karazina*. 2022. № 27. S. 34–40 [in Ukrainian].
8. Vashynska T., Honcharuk A., Dnirko Yu., Dubrova D., Klymenko S., Shved N. Analiz vprovadzhennia benchmarkinhu na pidpriemstvakh Ukrainy. *Ekonomika i suspilstvo*. 2017. № 13. S. 103–108 [in Ukrainian].
9. Mekhanik O.V. Benchmarkinh dlia Ukrainy: poshuk vlasnoi stratehii innovatsiinoho rozvytku. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*. 2008. № 3 (82). S. 45–50 [in Ukrainian].
10. Lovska D. Stopkor vid 5.12.2024 r.: Monobank: yak ukrainskyi neobank zdobuv mistse sered svitovykh lideriv fintekhu. *CK Life*. 2024. URL <https://life.stopcor.org/ukr/section-life/news-monobank-yak-ukrainskij-neobank-zdobuv-mistse-sered-svitovih-lideriv-fintehu-05-12-2024.html> [in Ukrainian].
11. Problemy rozvytku maloho ta serednoho biznesu v Ukraini yak osnovnoho dzherela robochykh mist. *NISS*. URL <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/problemy-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-v-ukrayini-yak> [in Ukrainian].
12. Informatsiia pro SoftServe. *Forbes Ukraine*. 2024. № 6 (33). URL: <https://forbes.ua/profile/softserve-306> [in Ukrainian].

Баула Олена Вікторівна

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародних економічних відносин
Луцький національний технічний університет*

Baula Olena

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of International Economic Relations
Lutsk National Technical University
ORCID: 0000-0003-2609-0211*

Лютак Олена Миколаївна

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародних економічних відносин
Луцький національний технічний університет*

Liutak Olena

*Doctor of Economics, Professor,
Professor of the Department of International Economic Relations
Lutsk National Technical University
ORCID: 0000-0002-4293-0586*

DOI: 10.25313/2520-2294-2025-1-10625

УКРАЇНА В ПРОЦЕСАХ МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТИВАННЯ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ UKRAINE IN INTERNATIONAL INVESTMENT PROCESSES: CHALLENGES AND PROSPECTS

Анотація. Вступ. Міжнародне інвестування є ключовим драйвером економічного зростання та розвитку будь-якої країни, сприяючи модернізації виробничих потужностей, створенню нових робочих місць і впровадженню передових технологій. Для України, яка перебуває на етапі трансформації економіки та адаптації до європейських і глобальних стандартів, залучення іноземного капіталу стає необхідною умовою для досягнення стабільного економічного зростання.

Мета. Метою дослідження є моніторинг викликів і перспектив участі України в процесах міжнародного інвестування для формування рекомендацій щодо підвищення ефективності залучення іноземного капіталу, покращення інвестиційного клімату та стимулювання сталого економічного розвитку країни.

Матеріали і методи. Матеріалами для дослідження стали наукові праці, присвячені інвестиційному клімату України, аналізу ризиків та можливостей залучення іноземного капіталу; аналітика Європейської Бізнес Асоціації та Міністерства фінансів України. Для досягнення мети дослідження використовуються наступні наукові методи: аналіз і синтез, системний підхід, емпіричний метод, індукція та дедукція.

Результати. У статті оцінено поточний стан міжнародного інвестування в Україні, включаючи динаміку залучення іноземного капіталу та його вплив на основні сектори економіки; проведено ідентифікацію ключових викликів, які підтримують активний розвиток інвестиційної діяльності (політичні, економічні, правові, інфраструктурні); визначено перспективні галузі економіки, які мають найбільший потенціал для іноземних інвестицій; окреслено рекомендації для органів державної влади, бізнесу та міжнародних партнерів щодо покращення інвестиційного клімату в Україні.

Перспективи. Подальше вивчення викликів та можливостей України в процесах міжнародного інвестування дозволить створити ефективні стратегії для залучення іноземного капіталу, розвитку національної економіки та інтеграції країни в глобальні ринки. Глибокі дослідження, спрямовані на усунення бар'єрів та реалізацію інвестиційного потенціалу, сприятимуть сталому зростанню й підвищенню конкурентоспроможності України.

Ключові слова: прямі іноземні інвестиції, Індекс інвестиційної привабливості, інвестиційний клімат.

Summary. Introduction. International investment is a key driver of economic growth and development of any country, contributing to the modernization of production facilities, the creation of new jobs and the introduction of advanced technologies. For Ukraine, which is at the stage of economic transformation and adaptation to European and global standards, the attraction of foreign capital becomes a necessary condition for achieving stable economic growth.

Goal. The purpose of the study is to monitor the challenges and prospects of Ukraine's participation in international investment processes in order to formulate recommendations for increasing the efficiency of attracting foreign capital, improving the investment climate, and stimulating the country's sustainable economic development.

Materials and methods. Research materials were scientific works devoted to the investment climate of Ukraine, analysis of risks and opportunities for attracting foreign capital; analyst of the European Business Association and the Ministry of Finance of Ukraine. To achieve the goal of the research, the following scientific methods are used: analysis and synthesis, systematic approach, empirical method, induction and deduction.

The results. The article assesses the current state of international investment in Ukraine, including the dynamics of attracting foreign capital and its impact on the main sectors of the economy; key challenges that support the active development of investment activities (political, economic, legal, infrastructural) were identified; promising sectors of the economy with the greatest potential for foreign investment were determined; outlines recommendations for state authorities, business and international partners on improving the investment climate in Ukraine.

Prospects. Further study of Ukraine's challenges and opportunities in international investment processes will allow creating effective strategies for attracting foreign capital, developing the national economy, and integrating the country into global markets. In-depth research aimed at removing barriers and realizing investment potential will contribute to sustainable growth and increase Ukraine's competitiveness.

Key words: foreign direct investment, Investment attractiveness index, investment climate.

Постановка проблеми. Міжнародне інвестування є ключовим драйвером економічного зростання та розвитку будь-якої країни, сприяючи модернізації виробничих потужностей, створенню нових робочих місць і впровадженню передових технологій. Для України, яка перебуває на етапі трансформації економіки та адаптації до європейських і глобальних стандартів, залучення іноземного капіталу стає необхідною умовою для досягнення стабільного економічного зростання. Однак процес інтеграції України у світові інвестиційні потоки супроводжується значними викликами. Серед них можна виділити військові дії на території країни, нестабільну політичну ситуацію, проблеми правового захисту інвесторів, корупцію, недосконалість фінансових механізмів та виникнення сприятливого інвестиційного клімату в деяких секторах і т.п. Усі ці фактори є детермінантами з підтримки потенціалу України як привабливого ринку для міжнародних інвестицій. Водночас потенціал України для інвесторів залишається значним завдяки вигідному географічному розташуванню, багатим природним ресурсам, висококваліфікованій робочій силі та перспективам розвитку інноваційних галузей.

Актуальність обраної теми для дослідження зумовлена забезпеченістю оцінки наявних бар'єрів для залучення іноземних інвестицій та визначення перспективних напрямів розвитку у цій сфері. Дослідження даної проблематики дозволяє не лише глибше зрозуміти вплив зовнішнього капіталу на економіку України, але й сформулювати конкретні рекомендації для покращення інвестиційного клімату. З огляду на глобалізацію економічних процесів це питання має стратегічне значення для забезпечення економічної конкурентоспроможності країни на світовій арені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Тема міжнародного інвестування в Україні активно досліджується науковцями, оскільки залучення іноземного капіталу є основним фактором економічного розвитку країни. У рамках цього огляду літератури буде проаналізовано ключові джерела, які висвітлюють виклики та перспективи України в контексті міжнародного інвестування.

Гринчук Т. [1] доводить, що обсяги залучених ПІІ здебільшого залежать від економічних, загальнополітичних та інституційно-правових умов, що є переважними у приймаючій країні, а кожна окрема детермінанта складається з підмножин приватних параметрів, що є індивідуальними в кожній країні.

У науковій праці Бовкун О. [2] проведено статистичний аналіз ПІІ в Україні та надано рекомендації стосовно підвищення обсягів інвестування.

Китайчук Т. [3] проаналізовано ключові чинники впливу на інвестиційну привабливість, включаючи дослідження різних аспектів, що можуть зумовлювати привабливість об'єкта інвестування.

Левицький В., Радинський С. [4] визначають, що модернізація післявоєнної економіки України на основі інноваційно-інвестиційного розвитку має здійснюватися через комплексне використання всіх доступних інструментів економічної політики, забезпечуючи гармонізацію їхнього впливу та узгодженість у вирішенні поточних і стратегічних завдань. Науковцями запропоновано шляхи вдосконалення нормативно-правової бази для ефективного функціонування інноваційно-інвестиційної системи України, а також наголошується на важливості системного та послідовного запровадження функціональних принципів державного управління у сфері інноваційно-інвестиційної діяльності.

Демішев І. і Войтко С. [5] роблять висновок про те, що постійний аналіз та моніторинг інвестиційної привабливості країни є базовою умовою стосовно забезпечення успішного розвитку економіки країни за глобальних викликів.

Ковальчук Н. [6] визначає основні чинники негативного впливу на обсяги залучених прямих іноземних інвестицій в Україну у різні періоди. Серед яких зазначається недовіра інвесторів через високі рівні корупції; сумніви інвесторів стосовно справедливості судової системи; монополізація ринків; нестабільність національної валюти; пандемія COVID-19; війна. Науковець доводить, що саме євроінтеграційні процеси в Україні, у поєднанні з реформами, спрямованими на їх прискорення, а також завершення війни, створять сприятливі умови для залучення прямих іноземних інвестицій, спрямованих на відновлення та розвиток країни.

Нечаєва І. [7] визначає, що стимулювання прямих іноземних інвестицій є ключовим чинником відновлення української економіки та її сталого розвитку. Це сприятиме досягненню позитивних результатів реформ, таких як покращення бізнес-клімату, забезпечення фінансової стабільності та доступу до капіталу, удосконалення податкової та фінансової політики, розвиток інфраструктури, забезпечення правової безпеки, посилення антикорупційних заходів, розвиток людського капіталу та впровадження екологічних стандартів.

Віблій П., Корнійчук Ю. [8] обґрунтовують, що для залучення іноземних інвестицій в умовах війни держава має зосередитися на забезпеченні стабільності, підвищенні рівня безпеки, впровадженні ефективних механізмів правового захисту та реалізації заходів для відновлення економіки. Такі дії сприятимуть відновленню довіри інвесторів та стимулюванню економічного зростання.

Славкова А., Колісник Д. [9] розглянули можливі рішення та дії уряду, які спрямовані на покращення інвестиційного клімату в країні в умовах військового конфлікту.

Кичко І., Панченко М. [10] обґрунтовано, що для розвитку інноваційно-інвестиційного потенціалу необхідно усунути ключові ризики, які перешкоджають формуванню сприятливого інвестиційного клімату. Визначено також важливість створення стимулів для підвищення інноваційно-інвестиційного потенціалу.

Сташук О. [11] визначає чинники, що здійснюють вплив на інвестиційний клімат України за сучасних умов господарювання враховуючи отриманий Україною статус кандидата на вступ до ЄС. Також у дослідженні запропоновано заходи стосовно покращення інвестиційного клімату у часі повоєнного відновлення України.

Малахова Ю., Хобта М., Гончар Т. [12] аналізуючи світовий досвід стимулювання інвестиційної активності підприємств виділили ключові напрями,

які сприяють залученню інвестицій у розвинених країнах. Серед них найвагомішими є податкові й амортизаційні пільги, державна підтримка та стимулювання інноваційного розвитку. Визначено можливості адаптації ефективних інструментів цих країн до українських реалій та окреслено основні напрями державної політики для активізації інвестиційної діяльності в Україні.

На нашу думку, питання викликів та перспектив України в процесах міжнародного інвестування потребує подальшого дослідження, оскільки прямі іноземні інвестиції здійснюють ключову роль у формуванні стійкого економічного розвитку, інтеграції України в глобальну економіку та підвищенні її конкурентоспроможності на міжнародній арені. Подальший аналіз дозволяє розробити ефективні стратегії для подолання бар'єрів, покращення інвестиційного клімату та максимального використання потенціалу міжнародного співробітництва.

Формулювання цілей статті. Метою статті є моніторинг викликів і перспектив участі України в процесах міжнародного інвестування для формування рекомендацій щодо підвищення ефективності залучення іноземного капіталу, покращення інвестиційного клімату та стимулювання сталого економічного розвитку країни. Досягнення цієї мети вимагає виконання таких завдань:

- вивчення поточного стану міжнародного інвестування в Україні, включаючи динаміку залучення іноземного капіталу та його вплив на основні сектори економіки;
- ідентифікація ключових викликів, які підтримують активний розвиток інвестиційної діяльності (політичні, економічні, правові, інфраструктурні);
- визначення перспективних галузей економіки, які мають найбільший потенціал для іноземних інвестицій;
- розробка конкретних рекомендацій для органів державної влади, бізнесу та міжнародних партнерів щодо покращення інвестиційного клімату в Україні.

Таким чином, мета дослідження спрямована на формування практичних підходів до подолання бар'єрів для міжнародного інвестування та використання його можливостей для забезпечення стійкого економічного зростання України.

Матеріали і методи. Матеріалами для дослідження стали наукові праці, присвячені інвестиційному клімату України, аналізу ризиків та можливостей залучення іноземного капіталу; аналітика Європейської Бізнес Асоціації та Міністерства фінансів України.

Для досягнення мети дослідження використовуються наступні наукові методи. Аналіз і синтез: застосовуються для вивчення структури та динаміки міжнародного інвестування в Україні; допомагають розглядати окремі елементи інвестиційного процесу та об'єднувати їх у цілісну картину. Системний під-

хід: дозволяє досліджувати взаємозв'язки між економічними, політичними, правовими та соціальними аспектами, які впливають на залучення іноземного капіталу; використовується для оцінки впливу глобальних економічних тенденцій на інвестиційний клімат України. Емпіричний метод: включає збір та аналіз статистичних даних про обсяг, динаміку та структуру міжнародних інвестицій в Україні; дозволяє оцінити ефективність залучення іноземного капіталу. Індукція та дедукція: індуктивний підхід виявляє загальні тенденції на основі аналізу конкретних моментів залучення іноземних інвестицій; дедукція дозволяє прогнозувати майбутній розвиток інвестиційних процесів. Ці методи дозволяють забезпечити комплексний підхід до аналізу проблеми, її багатогранне вивчення та формування обґрунтованих висновків і рекомендацій для розвитку міжнародного інвестування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Міжнародне інвестування є елементом розвитку економіки України, що забезпечує модернізацію виробництва, створення робочих місць та розвиток інфраструктури.

Після 2000 року спостерігається суттєве зростання глобальних капітальних потоків. Основною причиною цього є визнання високої значущості та цінності іноземного капіталу, роль якого у стимулюванні економічного зростання національних економік вважається пріоритетною. Прямі іноземні інвестиції сьогодні є одним із ключових джерел приватних фінансових ресурсів, що забезпечують вищу стабільність завдяки довгостроковим стратегіям інвесторів. Вони також створюють значні переваги для країн-реципієнтів, зокрема через передачу технологій та сприяння реальному економічному розвитку. У зв'язку з цим зростає конкуренція між країнами за залучення більшого обсягу прямих іноземних інвестицій (ПІІ). У багатьох країнах, що розвиваються, спостерігається тенденція до впровадження законодавчих ініціатив, спрямованих на створення сприятливих умов для іноземних інвесторів. Це включає надання стимулів і суттєве послаблення або повне скасування обмежень для їхньої діяльності в межах національної економіки.

Для української економіки питання залучення ПІІ набуває особливої важливості через виклики, спричинені військовою агресією РФ та запровадженням воєнного стану. Приплив іноземного капіталу є

ключовим інструментом зовнішнього фінансування економічного розвитку. Він сприяє залученню ресурсів для впровадження інновацій, розширення експортного потенціалу, створення нових робочих місць, зниження рівня безробіття та підтримки наукових досліджень і розробок.

ПІІ орієнтовані на отримання довгострокових прибутків та забезпечують іноземним інвесторам контроль над об'єктами інвестування.

Таблиця 1 відображає динаміку надходжень і вилучень прямих іноземних інвестицій в Україну та з України за період 2019–2023 рр.

Дані таблиці 1 свідчать про:

- позитивні тенденції: у 2023 році спостерігається відновлення припливу ПІІ після значного спаду у 2022 році; Україна залишається привабливою для іноземних інвесторів, особливо у періоди стабільності (2019, 2021 рр.);
- негативні тенденції: значне скорочення припливу ПІІ в роки криз (2020, 2022); нестабільність у відтоку ПІІ з України, що може свідчити про нерівномірну активність українських інвесторів.

Участь України в процесах міжнародного інвестування яскраво характеризує Індекс інвестиційної привабливості, який визначається дослідженнями Європейської Бізнес Асоціації (рис. 1).

Індекс інвестиційної привабливості України, розрахований Європейською Бізнес Асоціацією (ЕБА), є важливим показником, що відображає настрої інвесторів та загальний бізнес-клімат у країні. Цей індекс вимірюється за шкалою від 1 до 5, де 1 означає «негативну» оцінку, а 5 — «позитивну».

За період 2013–2024 рр. у динаміці Індексу інвестиційної привабливості доцільно виділити наступні етапи:

- низькі значення у 2013–2015 рр.: у 2013 р. індекс становив 1,81–2,39, що вказує на досить негативне сприйняття бізнес-клімату через політичну та економічну кризу; у 2014 р. показник дещо підвищився до 2,74 (II квартал) незважаючи на початок військового конфлікту на сході України; у 2015 р. спостерігалася практично однакова з 2014 р. динаміка індексу;
- відновлення у 2016–2019 рр.: індекс виріс до 3,15 у 2017 р., що є найвищим показником за аналізований період. Це стало наслідком реформ, зокрема в судовій системі, боротьбі з корупцією та

Таблиця 1

ПІІ в Україні, 2019–2023 рр., млн. дол. США

Рік	2023 р.	2022 р.	2021 р.	2020 р.	2019 р.
ПІІ з України	6	529	-198	82	648
ПІІ в Україну	4095	1152	6687	-868	5860
Абсолютне відхилення ПІІ відносно попереднього року	2943	-5535	7555	-6728	1405
Сальдо ПІІ	+4089	+623	+6885	-950	+5212

Джерело: складено за [13].

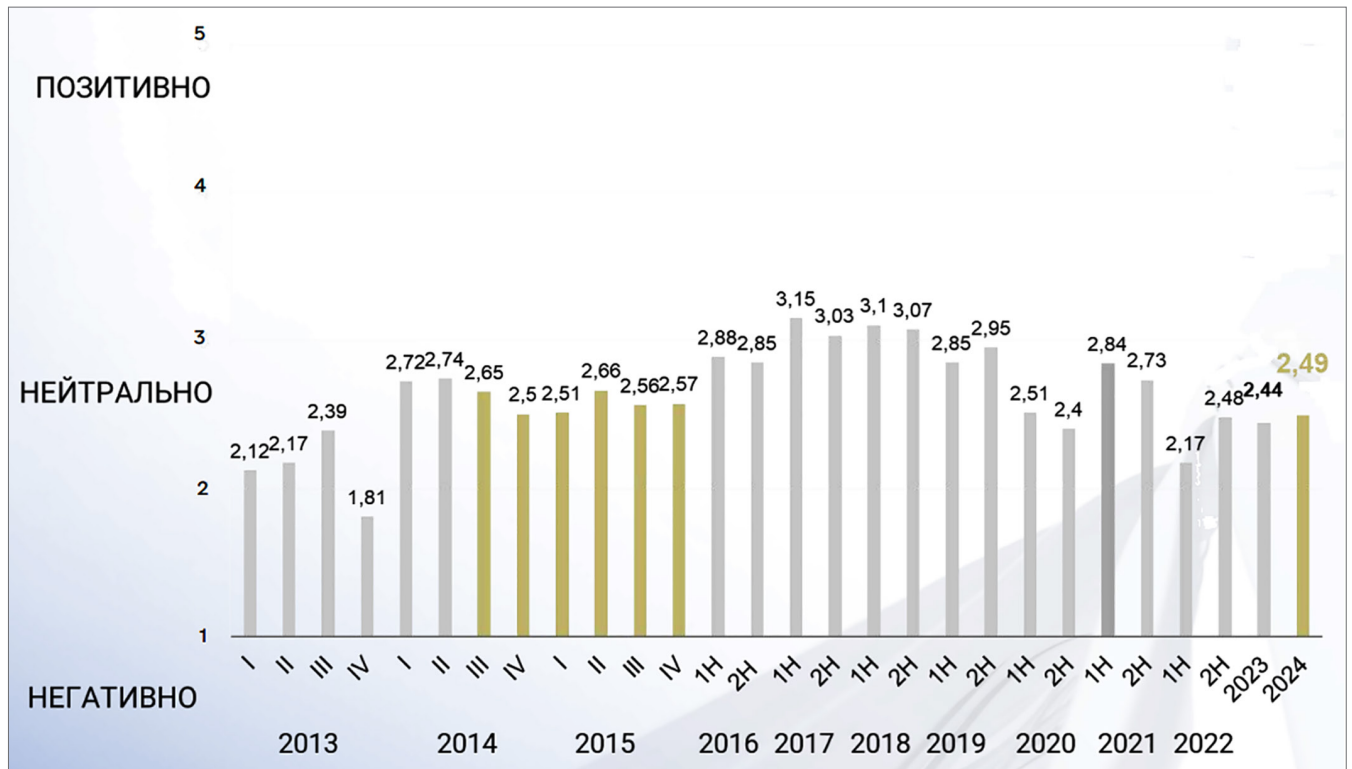

Рис. 1. Динаміка Індексу інвестиційної привабливості України

Джерело: [14]

дерегуляції бізнесу; з 2018 р. індекс стабілізувався близько 3,0–3,1, що відображало нейтральну оцінку інвесторами;

- спад у 2020 р.: через пандемію COVID-19 індекс впав до 2,4, що відображало зниження ділової активності та економічну нестабільність в країні;
- вплив війни у 2022 р.: досліджуваний показник знизився до 2,17 через повномасштабне вторгнення РФ, що створило суттєві ризики для інвесторів;
- відновлення у 2023–2024 рр.: у 2023 р. індекс зріс до 2,44, а у 2024 — до 2,49. Це свідчить про поступове повернення інвесторів та адаптацію бізнесу до нових умов.

Активність розвитку інвестиційної діяльності в Україні залежить від багатьох факторів, і основні виклики можна розділити на чотири ключові категорії: політичні, економічні, правові та інфраструктурні.

1. Політичні виклики: військова агресія та геополітична нестабільність (повномасштабна війна створює високі ризики для іноземних інвесторів, особливо у прикордонних і постраждалих регіонах; необхідність гарантувати безпеку інвестицій є ключовою умовою для відновлення довіри); недостатня стабільність політичної системи (часті зміни урядів і нестабільність політичного курсу негативно впливають на довгострокове інвестування; відсутність чіткої державної стратегії щодо стимулювання інвестиційної діяльності); рівень корупції (хоча в Україні тривають антикорупційні реформи, інвестори все

ще стикаються із проблемами бюрократії та непрозорістю процедур).

2. Економічні виклики: ризикова економіка (Україна залишається економічно нестабільною країною через залежність від зовнішніх ринків і глобальних цін на експортні товари; висока інфляція та коливання обмінного курсу гривні створюють додаткові ризики для інвесторів); податкова політика (складна податкова система та часті зміни в податковому законодавстві відлякують інвесторів).

3. Правові виклики: нестабільність законодавства (часті зміни в нормативно-правовій базі ускладнюють планування бізнесу та зменшують довіру до системи; недостатня гармонізація законодавства з нормами Європейського Союзу); захист прав інвесторів (проблеми із захистом іноземного капіталу, недостатнє застосування міжнародних норм і стандартів у правовій системі); бюрократія та регуляторні бар'єри.

4. Інфраструктурні виклики: недостатньо розвита транспортна інфраструктура, дефіцит енергетичної інфраструктури, цифровізація та інновації (низький рівень розвитку цифрової інфраструктури у віддалених регіонах, недостатня підтримка інноваційних і технологічних стартапів).

5. Екологічні виклики: забруднення довкілля та відсутність сталого підходу до використання природних ресурсів обмежують інвестиції в зелену енергетику та екологічні проекти.

Україна має великий економічний потенціал у різних галузях, які є привабливими для іноземних інвесторів. А саме:

- аграрний сектор. Україна є одним із найбільших експортерів зернових і олійних культур у світі, маючи 25% світових запасів чорнозему, а також володіє великим експортним потенціалом у сфері агропереробки. Можливості для інвесторів: виробництво органічної продукції; інвестиції в агротехнології та обладнання; будівництво сучасних елеваторів і логістичних хабів;
- IT та цифрові технології. Україна входить до топ-5 європейських країн за експортом IT-послуг. Високий рівень кваліфікації спеціалістів і конкурентоздатні витрати на оплату праці. Розвинена екосистема стартапів, зокрема в сфері фінтеху, штучного інтелекту та блокчейну. Можливості для інвесторів: інвестиції у стартапи, розробку програмного забезпечення, аутсорсинг, підтримка проєктів у сфері кібербезпеки та технологічних інновацій;

- енергетика та відновлювані джерела. Україна має великий потенціал для розвитку зеленої енергетики. Європейський курс на декарбонізацію створює попит на екологічно чисті джерела енергії. Доступ до європейських енергетичних ринків після інтеграції з ENTSO-E. Можливості для інвесторів: будівництво сонячних і вітрових електростанцій, інвестиції у біоенергетику та переробку біовідходів, модернізація інфраструктури для енергоефективності;
- туризм. Україна має багатий культурний спадок, унікальні природні ресурси та потенціал для екотуризму. Недооцінений внутрішній та міжнародний туристичний ринок. Можливості для інвесторів: будівництво готелів, курортів та зон відпочинку; розвиток зеленого та активного туризму; створення туристичних маршрутів і сервісів;
- виробництво продуктів харчування та напоїв. Зростання попиту на українські харчові продукти за кордоном. Потенціал для експорту продукції з доданою вартістю. Можливості для інвесторів:

Таблиця 2

Рекомендації для покращення інвестиційного клімату в Україні

Рекомендації для органів державної влади	
Реформа правової системи та захист прав інвесторів	Впровадити прозорий механізм захисту прав власності, зокрема для іноземних інвесторів. Вдосконалити законодавство для зменшення ризиків рейдерства.
Стабілізація законодавчого середовища	Гарантувати стабільність податкового та регуляторного законодавства. Забезпечити прогнозованість змін, які впливають на бізнес, із завчасним попередженням інвесторів.
Інвестиційні стимули	Запровадити податкові пільги для інвесторів у пріоритетні галузі (IT, енергетика, агросектор). Створити індустріальні парки та спеціальні економічні зони з вигідними умовами для інвесторів. Надати державні гарантії для великих стратегічних проєктів.
Інфраструктурний розвиток	Прискорити реконструкцію транспортної та енергетичної інфраструктури. Забезпечити ефективну логістику для експортерів.
Покращення комунікації з інвесторами	Запровадити «єдине вікно» для реєстрації бізнесу та оформлення дозвільних документів. Сприяти роботі агентств із залучення інвестицій, які надаватимуть консультації та підтримку.
Рекомендації для бізнесу	
Прозорість і відкритість	Підвищити стандарти корпоративного управління та дотримуватися принципів ESG (екологічне, соціальне та корпоративне управління).
Інноваційність	Інвестувати у цифровізацію, автоматизацію та впровадження нових технологій для підвищення конкурентоспроможності.
Ефективна співпраця з владою	Лобіювати створення сприятливого бізнес-середовища через галузеві асоціації.
Розширення експорту	Вдосконалювати сертифікацію продукції відповідно до міжнародних стандартів.
Рекомендації для міжнародних партнерів	
Фінансова підтримка	Надати довгострокові кредити та гранти для розвитку інфраструктурних проєктів. Забезпечити страхування іноземних інвестицій в Україні для зменшення ризиків.
Передача досвіду та знань	Розвивати спільні програми навчання для українських підприємців та державних службовців.
Стимулювання міжнародних компаній	Заохочувати ТНК до інвестування в Україну через партнерські програми. Підтримувати українські компанії у виході на міжнародні ринки.
Моніторинг реформ	Залучати міжнародні організації до контролю за виконанням реформ, спрямованих на покращення інвестиційного клімату. Сприяти відкритому діалогу між Україною та міжнародними фінансовими установами.

Джерело: авторська розробка

розвиток переробної промисловості, інвестиції у виробництво екологічно чистих продуктів, розширення експорту до країн ЄС та Азії.

Україна має можливість пропонувати інвесторам значний потенціал у галузях, пов'язаних із природними ресурсами, інноваціями, експортом та інфраструктурою. Розвиток цих секторів може суттєво прискорити економічне зростання країни та підвищити її конкурентоспроможність на світовому ринку [15].

Покращення інвестиційного клімату в Україні є ключовим завданням для сталого економічного розвитку. Для цього необхідно консолідовані зусилля органів державної влади, бізнесу та міжнародних партнерів. В таблиці 2 наведені рекомендації для кожної з цих сторін.

Для створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні необхідна скоординована співпраця держави, бізнесу та міжнародних партнерів. Це сприятиме залученню капіталу, стимулюванню економічного зростання та інтеграції України до глобальних ринків.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Україна має значний потенціал для залучення міжнародних інвестицій. Реформи в економічному секторі, зокрема інтеграція до європейського ринку, відкрили нові можливості для іноземних інвесторів. Високий потенціал України в аграрній галузі, IT, відновлюваній енергетиці та інфраструк-

турі робить країну привабливою для інвестицій. Інноваційні ініціативи, зокрема розвиток стартапів та цифровізації, сприяють формуванню нового бізнес-середовища. Україна демонструє поступове покращення умов для інвесторів завдяки підтримці міжнародних партнерів та впровадженню реформ. Секторальні пріоритети, такі як зелена енергетика, IT-сектор та агропромисловість, відкривають перспективи для залучення довгострокових інвестицій.

Однак процес інтеграції України у міжнародне інвестиційне середовище супроводжується численними викликами: політичні ризики, пов'язані з військовими діями та недосконалістю судової системи; економічна нестабільність, зокрема інфляція, валютні коливання та обмежений доступ до фінансових ресурсів; недоліки інфраструктури, що гальмують розвиток логістики та виробничих потужностей; правова невизначеність, яка ускладнює захист інтересів інвесторів і знижує довіру до країни.

Подальше вивчення викликів та можливостей України в процесах міжнародного інвестування дозволить створити ефективні стратегії для залучення іноземного капіталу, розвитку національної економіки та інтеграції країни в глобальні ринки. Глибокі дослідження, спрямовані на усунення бар'єрів та реалізацію інвестиційного потенціалу, сприятимуть сталому зростанню й підвищенню конкурентоспроможності України.

Література

1. Гринчук Т. Прямі іноземні інвестиції в економіці України: стан та фактори, що впливають на процес їх залучення. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2024. № 2. С. 306–309. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-328-37>.
2. Бовкун О. Статистичний аналіз прямих іноземних інвестицій в Україні. *Sciences of Europe*. 2022. № 103. С. 33–37. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7247536>.
3. Китайчук Т. Інвестиційна привабливість: теоретичний аналіз та впливові фактори. *Економіка та суспільство*. 2023. (54). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-65>.
4. Левицький В., Радинський С. Удосконалення інноваційно-інвестиційної діяльності в період післявоєнної відбудови України: організаційний та нормативно-правовий аспект. *Галицький економічний вісник*. 2023. Том 84, № 5. С. 151–161.
5. Демішев І., Войтко С. Аналіз інвестиційної привабливості України. *Економіка та суспільство*. 2024. 60. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-30>.
6. Ковальчук Н. Прямі іноземні інвестиції в Україну в умовах інтеграції до Європейського Союзу. *Бізнес Інформ*. 2023. № 3. С. 38–42. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-3-38-42>.
7. Нечаєва І. Відновлення ПІІ: глобальні перспективи та можливості для України. *Acta Academiae Beregsiensis. Economicsg*. 2024. Volume 5. С. 132–144. <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2024-5-132-144>.
8. Віблій П., Корнійчук Ю. Проблема залучення іноземних інвестицій в умовах війни. *Галицький економічний вісник*. 2024. Том 87, № 2. С. 155–162. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/87/1294.pdf> (дата звернення: 11.01.2025).
9. Славкова А., Колісник Д. Інвестиційна привабливість України: реалії в умовах війни та перспективи повоєнної відбудови. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-138>.
10. Кичко І., Панченко М. Загрози та ризики формування та реалізації інноваційно-інвестиційного потенціалу України та напрями їх усунення. *Економічний простір*. 2023. № 185. С. 59–65. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/185-11>.
11. Стащук О., Деркач О., Лозовик В. Інвестиційний клімат України та напрями його покращення. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2023. № 1(33). С. 52–60. <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2023-01-52-60>.

12. Малахова Ю., Хобта М., Гончар Т. Зарубіжний досвід стимулювання інвестиційної активності підприємств. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.2.91>.
13. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україні. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення: 11.01.2025).
14. Індекс інвестиційної привабливості України 2024. URL: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/UKR-Invest-Index-2024.pdf> (дата звернення: 11.01.2025).
15. Baula O., Liutak O., Galaziuk N., Zelinska O. Simulation of the Influence of the Investment Environment on the Formation of an Attractive Macro Space of the Economy of Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2024. 5(58). P. 303–313. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.58.2024.4493>.

References

1. Hrynychuk T. (2024). Priami inozemni investytsii v ekonomitsi Ukrainy: stan ta faktory, shcho vplyvaiut na protses yikh zaluchennia [Direct foreign investments in the economy of Ukraine: state and factors affecting the process of their attraction]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*. № 2. pp. 306–309. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-328-37> [in Ukrainian].
2. Bovkun O. (2022). Statystychnyi analiz priamykh inozemnykh investytsii v Ukraini [Statistical analysis of direct foreign investments in Ukraine]. *Sciences of Europe*. № 103. pp. 33–37. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7247536> [in Ukrainian].
3. Kytaichuk T. (2023). Investytsiina pryvablyvist: teoretychnyi analiz ta vplyvovi faktory [Investment attractiveness: theoretical analysis and influencing factors]. *Ekonomika ta suspilstvo*. 54. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-65> [in Ukrainian].
4. Levytskyi V., Radynskyi S. (2023). Udoshkonalennia innovatsiino-investytsiinoi diialnosti v period pisliavoiennoi vidbudovy Ukrainy: orhanizatsiinyi ta normatyvno-pravovyi aspekt [Improvement of innovation and investment activity in the period of post-war reconstruction of Ukraine: organizational and regulatory aspect.]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*. Volume 84, № 5. pp. 151–161 [in Ukrainian].
5. Demishev I., Voitko S. (2024). Analiz investytsiinoi pryvablyvosti Ukrainy [Analysis of investment attractiveness of Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*. 60. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-30> [in Ukrainian].
6. Kovalchuk N. (2023). Priami inozemni investytsii v Ukrainu v umovakh intehtatsii do Yevropeiskoho Soiuzu [Direct foreign investments in Ukraine in the conditions of integration into the European Union]. *Biznes Inform*. № 3. pp. 38–42. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-3-38-42> [in Ukrainian].
7. Nechaieva I. (2024). Vidnovlennia PII: hlobalni perspektyvy ta mozhlyvosti dlia Ukrainy [FDI recovery: global perspectives and opportunities for Ukraine.]. *Acta Academiae Beregsiensis. Economicsg*. Volume 5. pp. 132–144. <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2024-5-132-144> [in Ukrainian].
8. Viblyi P., Korniiichuk Yu. (2024). Problema zaluchennia inozemnykh investytsii v umovakh viiny [The problem of attracting foreign investments in war conditions]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*. Volume 87. № 2. pp. 155–162. <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/87/1294.pdf> [in Ukrainian].
9. Slavkova A., Kolisnyk D. (2023). Investytsiina pryvablyvist Ukrainy: realii v umovakh viiny ta perspektyvy povoiennoi vidbudovy [Investment attractiveness of Ukraine: realities in war conditions and prospects of post-war reconstruction.]. *Ekonomika ta suspilstvo*. № 56. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-138> [in Ukrainian].
10. Kychko I., Panchenko M. (2023). Zahrozy ta ryzyky formuvannia ta realizatsii innovatsiino-investytsiinoho potentsialu Ukrainy ta napriamy yikh usunennia [Threats and risks of formation and implementation of innovation and investment potential of Ukraine and directions for their elimination]. *Ekonomichnyi prostir*. № 185. pp. 59–65. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/185-11> [in Ukrainian].
11. Stashchuk O., Derkach O., Lozovyyk V. (2023). Investytsiinyi klimat Ukrainy ta napriamy yoho pokrashchennia [Ukraine's investment climate and directions for its improvement]. *Ekonomichnyi chasopys Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*. № 1(33). pp. 52–60. <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2023-01-52-60> [in Ukrainian].
12. Malakhova Yu., Khobta M., Honchar T. (2021). Zarubizhnyi dosvid stymuliuvannia investytsiinoi aktyvnosti pidpriemstv [Foreign experience of stimulating the investment activity of enterprises]. *Efektivna ekonomika*. № 2. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.2.91> [in Ukrainian].
13. Priami inozemni investytsii (PII) v Ukrainu [Foreign direct investment (FDI) in Ukraine]. *Ministerstvo finansiv Ukrainy*. <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> [in Ukrainian].
14. Indeks investytsiinoi pryvablyvosti Ukrainy [Investment attractiveness index of Ukraine]. (2024). <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/UKR-Invest-Index-2024.pdf> [in Ukrainian].
15. Baula O., Liutak O., Galaziuk N., Zelinska O. (2024). Simulation of the Influence of the Investment Environment on the Formation of an Attractive Macro Space of the Economy of Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 5(58). pp. 303–313. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.58.2024.4493>.

Гуменна-Дерій Марія Василівна

*доктор економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет*

Gumenna-Derii Mariia

*Doctor of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation
West Ukrainian National University
ORCID: 0009-0006-7532-2743*

Назарова Ірина Ярославівна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет*

Nazarova Iryna

*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation
West Ukrainian National University
ORCID: 0000-0001-8942-3998*

DOI: 10.25313/2520-2294-2025-1-10603

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ І ЗВІТНОСТІ В КРАЇНАХ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

ORGANIZATION OF ACCOUNTING AND REPORTING IN NORTH AMERICAN COUNTRIES AND THEIR SIGNIFICANCE FOR THE POTENTIAL OF UKRAINIAN ENTERPRISES

Анотація. В статі проаналізовано основні аспекти організації обліку в частині завдань, принципів, етапів, форм, організації звітності та ведення постійного контролю за фінансово-господарськими операціями. Зазначено, що до основних етапів організації обліку варто віднести: розробку облікової політики; організацію бухгалтерської служби; вибір програмного забезпечення, раціональну організацію документообігу, поточний контроль і аналіз за правильністю здійснення облікових записів.

Виявлено, що організація бухгалтерського обліку і звітності, в значній мірі, залежить від уряду, професійних організацій з бухгалтерського обліку та аудиту, науковців, бухгалтерів та всіх інших учасників облікового процесу. Узагальнено, що сертифіковані бухгалтери (CPA) в різних країнах впливають на розвиток бухгалтерського обліку і звітності конкурентоспроможних підприємств. Звідки виокремлено основні вимоги до отримання сертифікату CPA, зокрема ключові з них: наявність вищої освіти; знання законів конкретної країни, штату чи провінції; досвід роботи бухгалтера близько двох років. Проте ці вимоги можуть бути різними в кожній із країн Північної Америки.

Проведено дослідження організації обліку та фінансової звітності країн Північної Америки із використанням: Канадських стандартів бухгалтерського обліку для приватних підприємств (КСБО) (Canadian Accounting Standards for Private Enterprises); Загальноприйнятих принципів бухгалтерського обліку США (US Generally Accepted Accounting Principles (GAAP)); Мексиканських фінансово-інформаційних стандартів (Mexican Financial Information Standards); Мексиканських стандартів фінансової звітності (Mexican Financial Reporting Standards). А також досліджено подібні та відмінні риси таких стандартів з Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку (МСБО) (International Accounting Standards (IAS)) та Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ) (International Financial Reporting Standards (IFRS)).

Досліджено програмні продукти з бухгалтерського обліку та фінансової звітності Канади, США, Мексики, що призначені для великих, малих та середніх підприємств. Виявлено, що програмне забезпечення QuickBooks використовується всіма країнами Північної Америки, а для США ця програма має спеціальні розробки.

Запропоновано українським підприємствам: 1) надати більшої ваги професійним бухгалтерським організаціям, які повинні відігравати провідну роль при прийнятті нормативно-правової бази, що стосується питань обліку, оподаткування, звітності та контролю; 2) застосовувати якісніші програмні продукти відомих міжнародних компаній, для прикладу: QuickBooks, Sage, SAP з метою створення нових механізмів для формування фінансової звітності; 3) поліпшити систему кібербезпеки електронних документів з фінансового та управлінського обліку й звітності, що дасть змогу знизити ризики банкрутства та непередбачуваних ситуацій.

Ключові слова: організація обліку, бухгалтерський облік, звітність, фінансова звітність, МСБО, МСФЗ, потенціал підприємства, США, Канада, Мексика.

Summary. The article analyzes the main aspects of organizing accounting in terms of tasks, principles, stages, forms, organization of reporting, and maintaining constant control over financial and economic operations. It is noted that the main stages of organizing accounting should include: developing accounting policies; organizing the accounting service; selecting software, rational organization of document flow, ongoing control, and analysis of the accuracy of accounting entries.

It has been found that the organization of accounting and reporting is significantly influenced by the government, professional accounting and auditing organizations, researchers, accountants, and all participants in such a process. It is summarized that certified accountants (CPAs) in various countries influence the development of accounting and reporting in competitive enterprises. The main requirements for obtaining a CPA certificate are highlighted, including: having higher education; knowledge of the laws of a specific country, state, or province; and approximately two years of accounting experience. However, these requirements may vary in each of the North American countries.

A study was conducted on the organization of accounting and financial reporting in North American countries using the following: Canadian Accounting Standards for Private Enterprises (ASPE); US Generally Accepted Accounting Principles (US GAAP); Mexican Financial Information Standards (Mexican FIS); and Mexican Financial Reporting Standards (MFRS). Similarities and differences of these standards with International Accounting Standards (IAS) and International Financial Reporting Standards (IFRS) were also examined.

Software products for accounting and financial reporting in Canada, the USA, and Mexico designed for large, small, and medium enterprises were researched. It was found that the QuickBooks software is used by all North American countries, and this program has specific developments for the USA.

Recommendations for Ukrainian enterprises include: 1. to give more importance to professional accounting organizations, which should play a leading role in adopting the regulatory framework concerning accounting, taxation, reporting, and control; 2. to apply higher quality software products from well-known companies, for example, QuickBooks, Sage, SAP, to create new mechanisms for generating financial reports; 3. to improve the cybersecurity system for electronic documents related to financial and managerial accounting and reporting, which would help reduce the risks of bankruptcy and unforeseen situations.

Key words: organization of accounting, accounting, reporting, financial reporting, IAS, IFRS, enterprise potential, USA, CANADA, MEXICO.

Постановка проблеми та її актуальність. Організація обліку і звітності відіграє ключову роль у функціонуванні сучасного бізнесу, забезпечуючи прозорість фінансових операцій, дотримання законодавчих вимог і формування довіри серед інвесторів та партнерів. У країнах Північної Америки (США, Канаді та Мексиці) системи обліку та звітності базуються на використанні національних стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності цих країн та їх взаємозв'язку із МСБО і МСФЗ. Для українських підприємств, які прагнуть до інтеграції у світову економіку, аналіз цих систем має важливе значення. Знання особливостей обліку в Північній Америці відкриває можливості для залучення іноземних інвестицій, виходу на нові ринки та покращення внутрішніх бізнес-процесів. Застосування міжнародних стандартів з бухгалтерського обліку і фінансової звітності, врахування регуляторних вимог та використання передового досвіду сприяють підвищенню конкурентоспроможності українських компаній на глобальному ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В процесі дослідження проведено аналіз низки

праць українських і зарубіжних науковців, які вивчали питання організації обліку, особливості формування звітності за національними стандартами бухгалтерського обліку і звітності країн Північної Америки та України, аналізували Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), доводили значення новітніх інформаційних технологій та кібербезпеки для потенційного розвитку підприємств. В історичному аспекті іноземні вчені Ветман П. (Weetman P.) та Грей С. Дж. (Gray S. J.) [1] здійснюють порівняльний міжнародний аналіз впливу принципів бухгалтерського обліку на формування прибутку у США, Великобританії, Швеції та Нідерландах. Мексиканський вчений Ескобедо, М. (Escobedo M.) [2] вказує на подібності та відмінності МСФЗ, GAAP США і Мексиканських стандартів фінансової звітності. Українські вчені Завітій О., Роздимаха С. [3] визначають напрями впровадження фінансової звітності за міжнародними стандартами. Системний підхід до методології обліку здійснюють Задорожний З.-М., Муравський В., Шевчук О., Брик М. [4] досліджуючи інноваційну облікову методологію забезпечення взаємодії економічної та

кібернетичної безпеки підприємств, звертаючи увагу на безпечність формування їх фінансових звітів, а також зазначають важливість вивчення принципів бухгалтерського обліку. Вчені Мелень О. і Скуменко Г. [5] аналізують організацію податкового обліку та формування податкової політики в підприємстві і подають пропозиції щодо оптимізації суми видатків та уникнення податкових витрат. Колектив українських науковців Павелко О., Антонюк О., Мальчик М., Мельник Л., Скаковська С. [6] проводить аналіз інноваційного розвитку і майбутніх викликів повоєнної економіки України, а також звертає увагу на нові технології та безпрецедентні темпи технологічних змін, які мають значний вплив на організацію обліку і фінансової звітності. Дослідження балансу за МСФЗ здійснюють Панасюк Т., Маленко М., Лободзінська Т. [7]. Вони проводять порівняльний аналіз фінансових звітів країн світу за міжнародними та національними стандартами. Професор Пархоменко В. та професор Малюга Н. [8] розкривають основи стандартизації бухгалтерського обліку і фінансової звітності на міжнародному рівні, концептуальну основу міжнародних стандартів фінансової звітності, принципи її підготовки та складання тощо.

Проте, недостатньо висвітлені в науковій літературі питання, що стосуються: порівняння особливостей організації обліку в Канаді, США та Мексиці; проблемних питань формування звітності за національними та міжнародними стандартами в країнах Північної Америки; дослідження програмного забезпечення, що застосовується для обліку і звітності в Канаді, США та Мексиці; використання досвіду з організації обліку і звітності країн Північної Америки для збільшення конкурентоздатності та потенціалу українських підприємств.

Мета дослідження полягає в виявленні та аналізі проблем із організації обліку і звітності в країнах Північної Америки та їх впливу на підвищення економічного потенціалу українських підприємств.

Основні завдання статті полягають у потребі: з'ясувати особливості організації обліку і звітності загалом; порівняти національні стандарти з бухгалтерського обліку і звітності країн Північної Америки з міжнародними стандартами та GAAP; проаналізувати програмне забезпечення з обліку і звітності для країн Північної Америки; дати пропозиції з підвищення економічного потенціалу та конкурентоздатності українських підприємств через покращення організації обліку і формування звітності.

Виклад основного матеріалу. Відомі моделі бухгалтерського обліку та звітності нині набувають нових форм, тяжіють до глобалізації, піддаються відповідним ризикам, потребують забезпечення кіберзахисту, видозмінюються під впливом ведення міжнародних операцій, соціально-культурних та екологічних змін. Організація обліку і звітності в ХХІ столітті порівняно із ХХ століттям зазнала

та щодня зазнає суттєвих змін в зв'язку із стрімким технічним прогресом, появою нових програмних продуктів, технологій блокчейн тощо. На тлі цього постає питання наскільки змінилась людська свідомість, адже і далі ведуться війни та йде постійна боротьба за ресурси. Це все відбувається в світі, де є норми, закони, етика бухгалтерів та аудиторів. Звідси, потрібно підвищувати соціальну відповідальність не лише бізнесу, але і всього суспільства.

Потенціал українського підприємства нині залежить не лише від економічних показників, але і соціальних та екологічних. Адже етичні і соціальні норми створюють здоровий клімат у підприємстві. Потенціал українського підприємства нині формується під впливом високорозвинених країн світу. Такий потенціал є сукупністю наявних ресурсів, можливостей раціонального управління ними та здатності досягати поставлених цілей у процесі здійснення підприємницької діяльності. Він включає матеріальні, технічні, фінансові, інтелектуальні, людські й інші складові. Аналіз і розвиток потенціалу підприємства є основою для забезпечення його конкурентоспроможності, стійкості та ефективності.

Потенціал підприємств залежить, в значній мірі, від економічного стану держави, з одного боку, і впливає на цей стан — з іншого боку. Одним із суттєвих економічних показників держави є Валовий внутрішній продукт (ВВП). Якщо здійснювати оцінку ВВП в країнах Північної Америки, то варто зазначити, що цей показник щороку зростає (рис. 1).

У 2023 році в порівнянні із 2022 роком ВВП у країнах Північної Америки зріс майже на 6 відсотків. Це свідчить про розвиток економіки в цих країнах, а також про те, що доцільно збільшувати рівень інвестицій країн Північної Америки в українську економіку. Таким чином, цікаво вивчити особливості організації обліку і звітності в країнах Північної Америки та виявити певні переваги і досвід застосування деяких їх особливостей українськими підприємствами.

Нині термін «організація» набуває різного значення. В перекладі із грецької слово «організація» трактується, як «цільове об'єднання ресурсів для досягнення відповідних цілей» [10]. В економічній літературі організацію розглядають, як: «складне виробниче утворення, сформоване із виробничо-самостійних, але об'єднаних спільним керівництвом підприємств» [10].

В бухгалтерському обліку термін «організація» варто розглядати як систематичний та системний процес заснування, функціонування, розвитку бухгалтерського обліку в підприємстві із постійним динамізмом і гнучкістю щодо збору, нагромадження, зберігання, аналізу та передачі інформації відповідним користувачам. До основних аспектів організації обліку відносяться: завдання, принципи, етапи, форми, організацію звітності та ведення постійного контролю за фінансово-господарськими операціями.

Для виконання визначеної мети і завдань варто вивчити принципи бухгалтерського обліку, які мають бути пов'язаними із інформаційно-комунікаційними технологіями.

Досліджуючи інноваційну облікову методологію Задорожний З.-М., Муравський В., Шевчук О., Брик М. вважають, що «вивчення принципів бухгалтерського обліку дає змогу виявити емпіричні зв'язки, закономірності розвитку та особливості обліку, на які здійснюють вплив сучасні тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Через аналіз принципів бухгалтерського обліку можливо обґрунтувати взаємодію економічної та кібербезпеки підприємств. Зростаюча кількість і складність кіберризиків вимагають постійної адаптації та трансформації принципів бухгалтерського обліку до внутрішніх і зовнішніх умов функціонування підприємства» [4, с. 40]. Погоджуємось із вченими, що принципи бухгалтерського обліку нині видозмінюються під впливом кібербезпеки. Для прикладу, принцип єдиного вимірника набуває нових форм електронних грошей.

Принципи організації фінансового обліку в Канаді базуються на міжнародних стандартах і національних нормативних вимогах. Основні принципи організації обліку в Канаді такі: принцип обачності, принцип безперервності діяльності, принцип відповідності, принцип історичної вартості, принцип послідовності, принцип прозорості та достовірності, принцип суттєвості, принцип незалежності тощо.

Організація обліку в США здійснюється з використанням Загальноприйнятих принципів бухгалтерського обліку (Generally Accepted Accounting Principles (GAAP)), тобто Національних стандартів з бухгалтерського обліку США. Вони розробляються Радою зі стандартів фінансового обліку (FASB). До

основних принципів бухгалтерського обліку в США відносять: принцип відповідності, принцип повного розкриття, принцип обережності, принцип безперервності діяльності.

Основні принципи організації обліку в Мексиці такі: акумулювання, стабільності підприємства, економічної сутності, послідовності, обачності, прозорості, достовірності і своєчасності, значущості, тощо. Мексиканські стандарти фінансової звітності відповідають, у значній мірі, МСФЗ, але враховують національну специфіку.

Крім організації фінансового й управлінського обліку важливо раціонально організовувати і податковий облік у підприємстві. Мелень О. та Скуменко Г. вважають, що «правильно організований податковий облік в підприємстві передбачає баланс низького рівня податкового навантаження та утримання податкових ризиків у таких межах, які спрямовані в рамках чинного податкового законодавства на раціоналізацію сплачуваних податків та зниження податкових ризиків, тобто дає змогу підприємству оптимізувати суму видатків та уникнути податкових витрат» [5, с. 220]. Податковий облік має свої особливості в кожній країні і впливає на формування облікової політики підприємства.

Так, для прикладу в Сполучених Штатах Америки (США) кожен штат має свої специфічні податки із встановленням певної податкової ставки. Особливою є і система оподаткування у Канаді. Тут є провінційні та територіальні податки. Відсотки у цих провінціях є різними, що обумовлено низкою чинників. Проте, вважаємо, що в умовах ринкової економіки ця особливість оподаткування в Канаді є важливою і дає, до певної міри, економічну свободу кожному регіону. У Мексиці податковий облік регулюється згідно з Податковим кодексом Мексики.

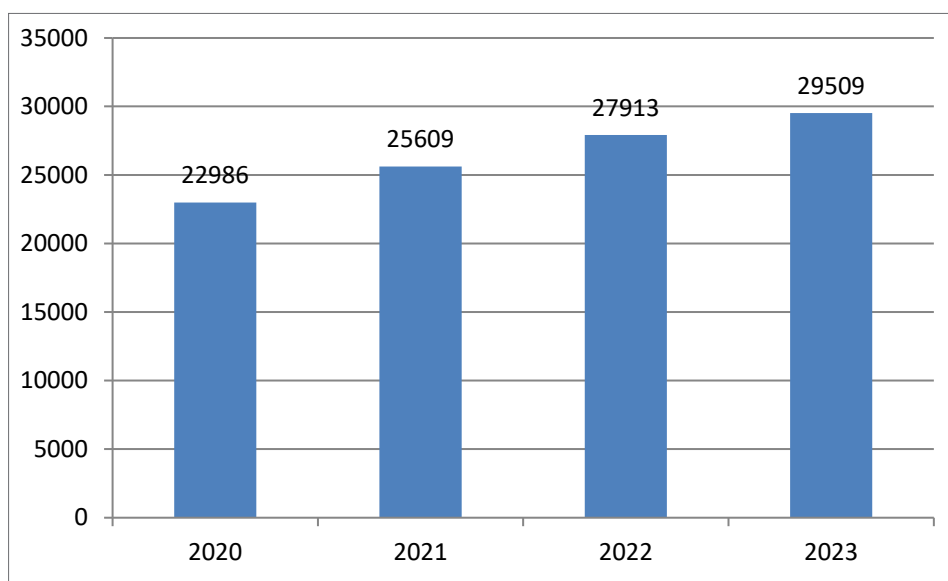

Рис. 1. ВВП країн Північної Америки за 2020–2023 рр., в мільярдах доларів США
Джерело: за статистичними даними країн Північної Америки [9]

До основних етапів організації обліку варто віднести: 1) розробку облікової політики, а саме вибір методів оцінки запасів, нарахування амортизації, обліку витрат і доходів; затвердження облікової політики наказом керівника; 2) організацію бухгалтерської служби із визначенням форм організації обліку та призначення головного бухгалтера або уповноваженої особи; 3) вибір програмного забезпечення, що передбачає використання спеціалізованих програмних продуктів; 4) раціональну організацію документообігу із визначенням порядку створення, перевірки, обробки і зберігання документів; 5) поточний аналіз та контроль за правильністю здійснення облікових записів.

В сучасних умовах ринкової економіки найважливішими є дослідження проблемних питань з організації обліку і звітності: на рівні впливу на них професійних бухгалтерських організацій; в частині застосування національних та міжнародних стандартів з обліку і звітності; щодо вибору якісних програмних продуктів.

Звідси, організація бухгалтерського обліку та звітності, в значній мірі, залежить від дій уряду, професійних організацій з бухгалтерського обліку та аудиту, науковців, бухгалтерів та усіх інших учасників облікового процесу. Адже саме людський ресурс здійснює пошук інформації, надає інформацію для обробки та аналізує результат із використанням технічних ресурсів, таким чином обираючи за якою системою буде здійснюватись облік та звітність, які будуть задіяні принципи, методика і методологія.

В Сполучених Штатах Америки та Канаді професійні бухгалтерські організації набувають фундаментального значення. Варто зазначити, що професійні якості бухгалтера мають вагомий вплив на розвиток обліку, аналізу, оподаткування та аудиту у згаданих вище країнах. «Дипломовані професійні бухгалтери Канади (Chartered Professional Accountants of Canada (CPA Canada)) є однією із найбільш впливових організацій з бухгалтерського обліку у світі. Співпрацюючи із провінційними і територіальними органами, CPA Канади підтримує професію бухгалтера та представляє канадських сертифікованих бухгалтерів на національному і міжнародному рівнях» [11].

З іншого боку, сертифіковані бухгалтери отримують гідну заробітну плату за свою працю. «Середня заробітна плата сертифікованого бухгалтера в Канаді становить \$71,555 в 2024 році. Бухгалтер з фінансової звітності отримує зарплату у розмірі \$73,498, аудитор — \$72,792, бухгалтер за іншими операціями — \$67,073, бухгалтер з податків — \$70,875, фінансовий аналітик — \$76,506» [12].

Щоб отримати диплом сертифікованого бухгалтера необхідні: теоретичні знання із фінансового обліку, особливостей оподаткування, формування звітності; володіння нормативно-правовою базою, зокрема національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку та звітності; вміння

користуватись програмними продуктами призначеними для фінансового обліку та звітності; скласти відповідні іспити й отримати диплом сертифікованого бухгалтера.

У США сертифіковані бухгалтери мають також значний вплив на організацію обліку і звітності в підприємствах. Цікавим є той факт, що складання іспиту на отримання сертифікату CPA в США може дещо відрізнятися у різних штатах країни. Визначальними є три основні вимоги, а саме «іспит-освіта-досвід» [13]. До вимог для отримання сертифікату CPA можна віднести: наявність вищої освіти; знання законів конкретного штату; досвід роботи на посаді бухгалтера близько двох років (для деяких штатів). Іноземні студенти, які прагнуть отримати ступінь «бакалавра» мають пройти навчання обсягом 120 годин. Крім цього, щоб отримати сертифікат CPA вони часто «проходять додаткові курси, отримуючи додаткові кредити у розмірі 30 годин для поліпшення своїх знань та для здобуття ступеня «магістра» з бухгалтерського обліку» [13].

Хоча особливості організації обліку і звітності в США та Мексиці відрізняються, проте вимоги до отримання сертифікату CPA є досить схожими, оскільки для того, щоб отримати сертифікат CPA в Мексиці необхідно: «мати вищу освіту, отримати професійну ліцензію, скласти єдиний сертифікований іспит і мати не менше двох років досвіду роботи бухгалтера» [14]. Для цього необхідно скласти іспити з фінансового та податкового обліку, аудиту, етичних принципів бухгалтера і аудитора.

Тоді, коли в Україні встановлювалась незалежність, вчені Ветмен П., та Грей С. вже здійснювали міжнародний аналіз впливу принципів бухгалтерського обліку на прибуток підприємства, порівнюючи принципи обліку США з такими країнами як: Великобританія, Швеція, Нідерланди. Вони виявили, що для прикладу «GAAP Великобританії значно менш консервативні, ніж GAAP США. При цьому, так виглядає, що шведські GAAP є більш консервативними, ніж GAAP США. Нідерландські GAAP знаходяться на менш консервативному рівні щодо оцінки фінансової звітності, ніж GAAP Великобританії. Проте недостатньо для того, щоб встановити систематичну закономірність» [1].

Оскільки історично в Україні затвердження національних стандартів з бухгалтерського обліку та фінансової звітності відбулось значно пізніше, то варто переймати практику високорозвинених країн світу, які пройшли ці етапи становлення і на практиці застосовували принципи ринкової, а не соціалістичної економіки.

Поява міжнародних стандартів фінансової звітності та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку ставлять нові вимоги до національних стандартів бухгалтерського обліку різних країн світу.

Відомі українські науковці Пархоменко В. та Малуґа Н. вважають, що «використання МСФЗ дає

змогу прискорити процес удосконалення вітчизняного обліку та його адаптацію до сучасних бізнес умов. Складання фінансової звітності у відповідності з МСФЗ — необхідна умова виходу вітчизняних компаній на західні ринки капіталу» [8, с. 8].

Вчені Завитій О., Роздимаха С. переконують, що «міжнародні стандарти фінансової звітності значно розширюють можливості суб'єктів господарювання щодо вибору форми й характеру подання інформації у звітності, зважаючи на особливості діяльності і потреби» [3, с. 39].

Порівняльний аналіз фінансових звітів країн світу за міжнародними та національними стандартами здійснили Панасюк Т., Маленко М., Лободзинська Т. Вони «виявили основні відмінності в засадах формування балансів, а саме: за формою; за ступенем ліквідності статей; самостійність підприємств деяких країн у обранні критеріїв групування і форми розміщення статей» [7, с. 188]. Цей досвід є цікавим і потребує подальшого дослідження.

Канада, яка є однією із найрозвинутіших країн світу, відкрита до глобальних тенденцій економіки, проте має свої особливості. Ефективне ведення обліку і оподаткування у Канаді залежить від правильності застосування нормативно-правової бази, галузі до якої належить підприємство, провінції в якій знаходиться підприємство, вибору програмного продукту. Щодо формування фінансової звітності, то принципи її складання мають свої відмінності для національних та для міжнародних компаній.

Стандартизація бухгалтерського обліку в Канаді передбачає використання Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), які обов'язкові для

публічних компаній і підприємств, що мають іноземних інвесторів, а також Канадських стандартів бухгалтерського обліку для приватних підприємств (КСБО), що адаптовані стандарти для приватних підприємств, які дають змогу спростувати процес обліку. Загальні вимоги до концепції фінансової звітності, формування облікової політики підприємств та її змін, складання форм звітності (Баланс, Звіт про прибутки та збитки, Звіт про рух грошових коштів), обліку валютних розрахунків та курсових різниць, запасів, основних засобів, оренди, акціонерного капіталу, резервів, доходів, майбутніх виплат, будівельних контрактів, сільського господарства є схожими між собою в КСБО і МСФЗ та МСБО. Проте, є і деякі відмінності між ними, що зазначені в таблиці 1.

Звідси, облік та оподаткування в Канаді має свої особливості. Позитивні сторони канадського обліку можуть дати приклад Україні щодо поліпшення національного обліку, звітності й оподаткування з метою виходу на міжнародний ринок і збільшення іноземних інвестицій.

МСФЗ є необов'язковими в США, але їх вплив зростає через участь американських компаній у міжнародних операціях. В США є також певні відмінності між Національними стандартами з бухгалтерського обліку США (US GAAP) та МСФЗ. Ці відмінності стосуються: методів оцінки запасів, формування звітів про рух грошових коштів, балансів, переоцінки активів, сторнування запасів, витрат на розробку (табл. 2).

Таблиця 1

Відмінності у регулюванні між Канадськими стандартами бухгалтерського обліку для приватних підприємств та МСФЗ, МСБО

Відмінності у регулюванні:	Основний нормативний документ	
	КСБО	МСФЗ чи МСБО
– консолідованої звітності та дочірних підприємств	КСБО 1951 «Дочірні підприємства»	МСФЗ 10 «Консолідована фінансова звітність»
– інвестицій	КСБО 3051 «Інвестиції»	МСБО 28 «Інвестиції в асоційовані та спільні підприємства», МСБО 36 «Знецінення активів»
– спільних підприємств	КСБО 3056 «Інтереси у спільних угодах»	МСФЗ 11 «Спільні підприємства»
– зменшення корисності активів	КСБО 3063 «Зменшення корисності довгострокових активів»	МСБО 26 «Зменшення корисності активів»
– власного капіталу і його відображення у звітності	КСБО 3251 «Власний капітал»	МСБО 1 «Подання фінансової звітності»
– податків на прибуток	КСБО 3465 «Податки на прибуток»	МСБО 12 «Податки на прибуток»
– пов'язаних сторін	КСБО 3840 «Операції пов'язаних сторін»	МСБО 24 «Інформація про зв'язані сторони»
– розкриття інформації про капіталізовані відсотки	КСБО 3850 «Капіталізовані відсотки — розкриття інформації»	МСБО 23 «Витрати на позики»
– фінансових інструментів	КСБО 3856 «Фінансові інструменти»	МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»

Джерело: розроблено авторами за даними [15]

Таблиця 2

Відмінності між застосуванням GAAP (США) та МСФЗ

Відмінності щодо:	GAAP (США)	МСФЗ
– методів оцінки запасів	дозволяє використання методу ЛІФО	не дозволяє використання методу ЛІФО
– звіту про рух грошових коштів	сплачені й отримані відсотки, а також отримані дивіденди відображаються в розділі про операційну діяльність, а сплачені дивіденди — у розділі про фінансову діяльність.	усі відсотки та дивіденди можна вказати в розділі про операційну чи фінансову діяльність.
– баланс	активи відображаються в порядку ліквідності, тобто першими вказуються найбільш ліквідні активи.	розміщення активів здійснюється від найменш ліквідних до найбільш ліквідних.
– переоцінка активів	дозволяється лише переоцінка справедливої ринкової вартості ринкових цінних паперів (тобто інвестицій та акцій).	дозволяється проведення переоцінки більшості активів, включаючи основні засоби, запаси, нематеріальні активи та інвестиції в ринкові цінні папери.
– сторнування запасів	не дозволяється переоцінка активів до їх початкової ціни (в певних випадках).	дозволяється переоцінка деяких активів до їх початкової ціни та коригування амортизації.
– витрат на розробку, тобто внутрішні витрати на розробку нематеріальних активів	відносить ці витрати на нематеріальних активів.	відмінності із GAAP США по цих витратах щодо їх капіталізації та амортизації протягом кількох періодів та у відображенні нематеріальних активів при остаточному записі в балансі підприємства.

Джерело: розроблено авторами за даними [16]

Звідси можна зробити висновок, що основні аспекти фінансової звітності щодо активів, пасивів, прибутків і збитків, руху грошових коштів, власного капіталу за Національними стандартами з бухгалтерського обліку США (US GAAP) та МСФЗ є схожими із незначними відмінностями.

На відміну від США і Канади в Мексиці облік та звітність мають свої особливості. Для прикладу, «звітність в Мексиці подається іспанською мовою у відповідності до Мексиканських фінансово-інформаційних стандартів (Mexican Financial Information Standards). З цим завданням легко справляються бухгалтери

СРА, які також ведуть іспанською мовою бухгалтерські книги та реєстри» [17].

Мексика прийняла МСФЗ для всіх компаній, які котируються на фондовій біржі. «Компанії, що належать до фінансового та страхового секторів, використовують Мексиканські стандарти фінансової звітності плюс певні вимоги, встановлені Національною комісією з банківської справи та цінних паперів і Національною комісією зі страхування та облігацій» [17].

Мексиканські стандарти фінансової звітності мають певні відмінності у порівнянні із Міжнародними стандартами фінансової звітності (табл. 3).

Таблиця 3

Відмінності між Мексиканськими стандартами фінансової звітності та МСФЗ

№ з/п	Відмінності	Пояснення
1.	Визнання доходу	Незначні розбіжності щодо термінологічного пояснення доходу та його визнання.
2.	Платежі на основі визнання витрат	Існують відмінності щодо класифікації винагороди як зобов'язання чи як складової власного капіталу.
3.	Активи та нефінансові активи	Відмінності в тестуванні на знецінення активів за трьома структурами. Як і GAAP (США), так і Мексиканські стандарти фінансової звітності передбачають використання методу ЛІФО при оцінці запасів. Крім цього, за Мексиканськими стандартами калькуляція запасів може здійснюватись без урахування постійних накладних витрат. Відмінності в трактуванні змін в оцінках пов'язані з певними фінансовими активами.
4.	Зобов'язання та податки	Існують відмінності в критеріях визнання та вимірювання невизначених податкових позицій. Відмінності в обліку резервів.
5.	Інше	Незначні відмінності пов'язані із фінансовими зобов'язаннями і власним капіталом.

Джерело: розроблено авторами за даними [2]

До таких відмінностей можна віднести: визнання доходу, платежів на основі визнання витрат, активів і нефінансових активів, зобов'язань та податків та незначних відмінностей пов'язаних із фінансовими зобов'язаннями і власним капіталом.

Проаналізувавши особливості організації обліку і звітності країн Північної Америки ми дійшли висновку, що, в основному, національні стандарти США, Канади та Мексики є близькими до МСФЗ і МСБО. Проте є певні відмінності, що стосуються законодавчої бази та соціальних особливостей.

Крім цього, в країнах Північної Америки застосовують різне програмне забезпечення. Адже використання ефективних програмних продуктів з обліку і звітності дає змогу організувати етапи проведення фінансово-господарських операцій та звітності на належному рівні.

Вчені-економісти Павелко О., Антонюк О., Мальчик М., Мельник Л., Скаковська С. зазначають, що «нові технології є основою глобалізації, яка, у свою чергу, забезпечує потік людських ресурсів, товарів, капіталу і, перш за все, ідей та знання. Це дає змогу досягти безпрецедентних темпів технологічних змін» [6].

У Канаді використовуються різноманітні програмні продукти для бухгалтерського обліку та фінансової звітності, зокрема: QuickBooks, SAP, Sage 50, Xero, Freshbooks, Kashoo, Zoho Books, NetSuite, Sage Intacct, Wage accounting. Одним із найпопулярніших інструментів є QuickBooks від компанії Intuit. Така платформа забезпечує управління доходами і витратами, генерує фінансові звіти, дає змогу автоматизувати податкову звітність та інтегрується з банківськими рахунками. Організація бухгалтерського обліку і фінансової звітності має свої особливості, проте є схожими в різних країнах, але відмінності в податковому законодавстві можуть сприяти ускладненому використанні певного бухгалтерського програмного забезпечення в тій чи іншій країні світу. Проте, «QuickBooks запустив програмне забезпечення адаптоване для бізнесу різних країн світу. Незалежно від того, де ведеться бізнес, можна скористатися перевагами QuickBooks із податковими особливостями, національними валютами та мовами для певної країни» [18].

Для середнього бізнесу часто використовуються Sage 50 (раніше Simply Accounting) і Xero. Sage 50 пропонує можливості для управління бухгалтерським обліком, запасами та зарплатою, тоді як Xero є хмарним рішенням, яке підтримує інтеграцію з багатьма додатковими додатками і підходить для малих та середніх підприємств.

Для США використовується спеціальне програмне забезпечення QuickBooks USA, хоча цей продукт відомий як QuickBooks Online, QuickBooks Enterprise, QuickBooks Self-Employed тощо» [18].

В США використовують схожі програмні продукти, як і в Канаді. Це свідчить про простоту

здійснення міжнародних операцій між двома країнами-сусідами. До таких програмних продуктів з бухгалтерського обліку і звітності належать: Xero, що є однією із популярних хмарних платформ, дає змогу автоматизувати облік, інтегруватися з банківськими рахунками та сторонніми додатками; Sage Intacct, що є потужним рішенням для управління фінансами, орієнтоване на середній і великий бізнес; FreshBooks є програмою для малого бізнесу, фрілансерів та консультантів; Wave Accounting є безкоштовним рішенням, орієнтованим на малий бізнес; NetSuite ERP від Oracle, що є популярною для великих корпорацій, забезпечує управління фінансами, ресурсами, складськими запасами і підтримує міжнародні операції.

У Мексиці широко використовується електронне адміністрування, включаючи систему CFDI (Comprobante Fiscal Digital por Internet), зокрема використання електронних рахунків-фактур є обов'язковим для всіх компаній, оскільки вони автоматично подаються до податкових органів для підтвердження податкового зобов'язання. Для організації обліку і звітності в Мексиці використовують програмне забезпечення: CONTRAQi, Aspel, QuickBooks, а також міжнародні ERP-системи.

Таким чином, у країнах Північної Америки програма QuickBooks використовується у США, Канаді і Мексиці. Завдяки цьому перелічені країни мають змогу здійснювати міжнародні операції без проблем.

Проаналізувавши досвід країн Північної Америки (США, Канади, Мексики) вважаємо, що для збільшення конкурентоздатності та потенціалу українських підприємств, поліпшення організації обліку і звітності необхідно перейняти досвід з таких питань:

1. Професійні бухгалтерські організації повинні відігравати провідну роль при прийнятті нормативно-правової бази, що стосується питань обліку, оподаткування, звітності та контролю.

2. Застосування програмних продуктів компаній QuickBooks, Sage, SAP в українських підприємствах створить нові механізми для формування фінансової звітності. Це до певної міри дасть змогу поліпшити якість проведення міжнародних операцій, залучити нових інвесторів, відійти від російських програмних продуктів та їх клонів в галузі «бухгалтерського обліку та оподаткування».

3. Поліпшення системи кіберзахисту електронних даних (зокрема інформації обліку і звітності) дасть змогу знизити ризики банкрутства та непередбачуваних ситуацій.

Висновки і перспективи подальших наукових досліджень. Організація обліку та звітності в країнах Північної Америки, зокрема в США, Канаді і Мексиці, базується на високих стандартах прозорості, достовірності та законодавчої регламентації. В основі систем лежать національні стандарти бухгалтерського обліку та звітності цих держав, які

враховують нормативну базу і соціальні особливості кожної із держав, проте для ведення міжнародних відбувається адаптація до МСФЗ. Для українських підприємств вивчення цих систем має стратегічне значення, адже інтеграція в міжнародні ринки вимагає пристосування до вимог глобальних партнерів та інвесторів. Упровадження найкращих практик фінансової звітності, автоматизація облікових процесів

і орієнтація на міжнародні стандарти підвищують економічний потенціал та конкурентоспроможність українських компаній, сприяють залученню інвестицій і відкривають нові можливості для співпраці з підприємствами Північної Америки. Під перспективою майбутніх досліджень вбачаємо детальне вивчення програмних продуктів досліджуваних країн та формування висновків і пропозицій з цього питання.

Література

1. Weetman P., Gray S.J. A Comparative International Analysis of the Impact of Accounting Principles on Profits: The USA versus the UK, Sweden and The Netherlands. *Accounting and Business Research*. 1991. Vol. 21. P. 363–369. <https://doi.org/10.1080/00014788.1991.9729851>.
2. Escobedo M. IFRS, US GAAP and Mexican FRS: similarities and differences. Price water house coopers. Mexico, 2009. P. 8. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/ifrs-reporting/pdf/mexican-ifrs-gaap-resumen.pdf> (дата звернення: 11.12.2024).
3. Завитій О., Роздимаха С. Напрями впровадження фінансової звітності за міжнародними стандартами. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2020. Вип. 2. С. 33–41. <https://doi.org/10.35774/ibo2020.02.033>.
4. Zadorozhnyi Z.-M., Muravskiy V., Shevchuk O., Bryk M., Innovative accounting methodology of ensuring the interaction of economic and cybersecurity of enterprises. *Marketing and Management of Innovations*. 2021. Is. 4. P. 36–46. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/86468/1/Zadorozhnyi_mmi_4_2021.pdf; jsessionid=B3FE9D-C031A25A02B235DCD55AA27BE7 (дата звернення: 10.12.2024).
5. Мелень О.В., Скуменко Г.В. Організація податкового обліку та формування податкової політики на підприємстві. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 60. С. 217–221. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ifrctr_2021_60_40 (дата звернення: 10.12.2024).
6. Pavelko O., Antoniuk O., Malchuk M., Melnyk L., Skakovska S. Analysis of innovative development and overcoming challenges of post-war Ukrainian economy. *E3S Web of Conferences*. 2024. 558. 01031. <https://doi.org/10.1051/e3s-conf/202455801031>.
7. Панасюк Т.П., Маленко М.В., Лободзинська Т.П. Порівняльний аналіз фінансових звітів країн світу за міжнародними та національними стандартами. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2017. № 14. С. 182–189. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2017_14_30 (дата звернення: 01.12.2024).
8. Пархоменко В.М., Малюга Н.М. Облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами: навч. посіб. Київ, 2019. 120 с.
9. North America GDP 1960–2024. URL: <https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/NAC/north-america/gdp-gross-domestic-product> (дата звернення: 20.12.2024).
10. Що таке організація? URL: <https://organizator.pp.ua/scho-take-orhanizatsiya/> (дата звернення: 20.12.2024).
11. About Chartered Professional Accountants of Canada. URL: <https://www.cpacanada.ca/en/the-cpa-profession/about-cpa-canada> (дата звернення: 01.12.2024).
12. Average Certified Public Accountant (CPA) Salary in Canada. URL: [https://www.payscale.com/research/CA/Job=Certified_Public_Accountant_\(CPA\)/Salary](https://www.payscale.com/research/CA/Job=Certified_Public_Accountant_(CPA)/Salary) (дата звернення: 1.12.2024).
13. What is CPA? URL: <https://www.internationalstudent.com/study-accounting/cpa-in-the-usa/> (дата звернення: 1.12.2024).
14. Certified Public Accountant in Mexico. URL: <https://companyformationmexico.com/cpa-mexico/> (дата звернення: 21.12.2024).
15. Summary Comparison of Canadian GAAP Accounting Standards for Private Enterprises (Part II) and IFRSs (Part I) / Chartered Professional Accountants of Canada, 2017. p. 29. URL: <https://www.cpacanada.ca/-/media/site/business-and-accounting-resources/docs/g10161-rg-summary-comparison-canadian-gaap-aspe-ifrs-january-2017.pdf> (дата звернення: 1.12.2024).
16. GAAP vs. IFRS: 6 Differences Between Accounting Standards. *Shopify Staff*. 2024. URL: <https://www.shopify.com/blog/gaap-vs-ifrs> (дата звернення: 1.12.2024).
17. IFRS Application in Mexico. URL: <https://en.tpcgroup-int.com/publications/niif-english/ifrs-application-in-mexico/> (дата звернення: 11.12.2024).
18. QuickBooks Canada vs. QuickBooks USA: Everything You Need to Know. URL: <https://smartservice.com/blog/quickbooks-canada-vs-usa> (дата звернення: 10.12.2024).

References

1. Weetman, P., Gray, S.J. (1991). A Comparative International Analysis of the Impact of Accounting Principles on Profits: The USA versus the UK, Sweden and The Netherlands. *Accounting and Business Research*, 21, 363–369. URL: <https://doi.org/10.1080/00014788.1991.9729851>.
2. Escobedo, M. (2009). IFRS, US GAAP and Mexican FRS: similarities and differences. Price water house coopers. Mexico. 2009. P. 8. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/ifrs-reporting/pdf/mexican-ifrs-gaap-resumen.pdf>.
3. Zavytiy, O., Rozdymakha, S. (2020). Napriamy vprovadzhennia finansovoi zvitnosti za mizhnarodnymi standartamy [Directions of implementation of financial reporting according to international standards]. *Instytut bukhhalterskoho obliku, kontrol ta analiz v umovakh hlobalizatsii — Institute of accounting, control and analysis in the conditions of globalization*, 2, 33–41. <https://doi.org/10.35774/ibo2020.02.033> [in Ukrainian].
4. Zadorozhnyi, Z.-M., Muravskiy, V., Shevchuk, O., Bryk, M. (2021). Innovative accounting methodology of ensuring the interaction of economic and cybersecurity of enterprises. *Marketing and Management of Innovations*, 4, 36–46. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/86468/1/Zadorozhnyi_mmi_4_2021.pdf; jsessionid=B3FE9D-C031A25A02B235DCD55AA27BE7.
5. Melen, O.V., Skumenko, H.V. (2021). Orhanizatsiia podatkovoho obliku ta formuvannia podatkovoi polityky na pidpriemstvi [Organization of tax accounting and formation of tax policy at the enterprise]. *Infrastruktura rynku — Infrastructure market*, 60, 217–221. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ifrctr_2021_60_40 [in Ukrainian].
6. Pavelko, O., Antoniuk, O., Malchuk, M., Melnyk, L., Skakovska, S. (2024). Analysis of innovative development and overcoming challenges of post-war Ukrainian economy. *E3S Web of Conferences*, 558, 01031. <https://doi.org/10.1051/e3s-conf/202455801031>.
7. Panasiuk, T.P., Malenko, M.V., Lobodzynska, T.P. (2017). Porivnialnyi analiz finansovykh zvitiv krain svitu za mizhnarodnymi ta natsionalnymi standartamy [Comparative analysis of the financial lives of the countries of the world according to international and national standards]. *Ekonomichniy visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut» — Economic Bulletin National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute»*, 14, 182–189. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2017_14_30 [in Ukrainian].
8. Parkhomenko, V.M., Maliuha, N.M. (2019). Oblik i finansova zvitnist za mizhnarodnymi standartamy: navch. posib. [Accounting and financial reporting according to international standards: training manual]. Kyiv. 120 s. [in Ukrainian].
9. North America GDP 1960–2024. (2024). URL: <https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/NAC/north-america/gdp-gross-domestic-product>.
10. Shcho take orhanizatsiia? [What to take the organization?]. URL: <https://organizator.pp.ua/scho-take-orhanizatsiya/> [in Ukrainian].
11. About Chartered Professional Accountants of Canada. URL: <https://www.cpacanada.ca/en/the-cpa-profession/about-cpa-canada>.
12. Average Certified Public Accountant (CPA) Salary in Canada. URL: [https://www.payscale.com/research/CA/Job=Certified_Public_Accountant_\(CPA\)/Salary](https://www.payscale.com/research/CA/Job=Certified_Public_Accountant_(CPA)/Salary).
13. What is CPA? URL: <https://www.internationalstudent.com/study-accounting/cpa-in-the-usa/>.
14. Certified Public Accountant in Mexico. URL: <https://companyformationmexico.com/cpa-mexico/>.
15. Summary Comparison of Canadian GAAP Accounting Standards for Private Enterprises (Part II) and IFRSs (Part I). (2017). Chartered Professional Accountants of Canada, p. 29. URL: <https://www.cpacanada.ca/-/media/site/business-and-accounting-resources/docs/g10161-rg-summary-comparison-canadian-gaap-aspe-ifrs-january-2017.pdf>.
16. GAAP vs. IFRS: 6 Differences Between Accounting Standards. (2024). *Shopify Staff*. URL: <https://www.shopify.com/blog/gaap-vs-ifrs>.
17. IFRS Application in Mexico. URL: <https://en.tpcgroup-int.com/publications/niif-english/ifrs-application-in-mexico/>.
18. QuickBooks Canada vs. QuickBooks USA: Everything You Need to Know. URL: <https://smartservice.com/blog/quickbooks-canada-vs-usa>.

УДК 657.1

Долішня Тетяна Іванівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*

Dolishnia Tetiana

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Taxation
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
ORCID: 0000-0003-0972-4219*

DOI: 10.25313/2520-2294-2025-1-10629

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ: МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЇЇ СКЛАДАННЯ

FINANCIAL REPORTING: METHODICAL ASPECTS OF ITS PREPARATION

Анотація. Вступ. Фінансова звітність є одним із основних інформаційних джерел про фінансовий стан підприємства, результати його діяльності, рух грошових коштів, зміни у складі власного капіталу тощо. Показники форм фінансової звітності використовуються широким колом зацікавлених користувачів в залежності від різноманітних потреб. Зокрема, працівники підприємства хочуть мати розуміння щодо збереження їх робочих місць, оплати праці тощо; покупців цікавить своєчасність отримання необхідних послуг, а постачальників та банківські установи – своєчасність оплати рахунків та повернення кредитів (отримання відсотків) відповідно і т.д.

Тому інформація відображена у фінансовій звітності повинна бути доречною та правдивою. Окрім того, фінансова звітність має бути зрозумілою для користувачів, розрахованою на однозначне її тлумачення за умови, що вони володіють достатніми знаннями та зацікавлені у сприйнятті такої інформації, своєчасною, зіставною, а також щоб можна було її перевірити.

Таким чином, при складанні та поданні фінансової звітності користувачам потрібно забезпечити відповідність її вимогам щодо якісних характеристик фінансової звітності передбачених у Концептуальній основі фінансової звітності.

Зважаючи на вищевикладений матеріал, постає потреба дослідити методичні аспекти складання фінансової звітності щодо змістового наповнення форм з метою покращення якісних характеристик фінансової звітності.

Мета. Метою дослідження є розкриття окремих методичних аспектів складання фінансової звітності за МСФЗ шляхом порівняння рекомендацій у міжнародних стандартах із вітчизняною практикою для розробки практичних рекомендацій для покращення якісних характеристик фінансової звітності.

Матеріали і методи. Матеріалом дослідження є: 1) діюче вітчизняне нормативно-правове забезпечення щодо регулювання формування фінансової звітності; 2) міжнародні стандарти фінансової звітності; 3) наукові праці вчених у періодичних виданнях із досліджуваної проблематики.

У процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: теоретичного узагальнення та порівняння (для характеристики змістового наповнення фінансових звітів за міжнародними та вітчизняним стандартами); спостереження, співставлення (для оцінки використовуваних типових форм фінансової звітності вітчизняними підприємствами, що складають звітність за міжнародними стандартами); конкретизації та абстрагування (при розробці рекомендацій для покращення якісних характеристик фінансової звітності).

Результати. У науковій статті розглянуто методичні аспекти щодо складання форм фінансової звітності вітчизняними підприємствами. Підприємства складаючи фінансову звітність за міжнародними стандартами послуговуються формами фінансової звітності рекомендованої НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Обґрунтовано, що їх використання дозволяє розкрити інформацію з урахуванням вимог міжнародних стандартів у частині доречності та суттєвості подання статей для розуміння фінансового стану суб'єкта господарювання. Рекомендовано в перелік основних критеріїв (суттєвість статті та можливість її достовірної оцінки) для відображення інформації у фінансовій звітності віднести врахування особливостей діяльності підприємств. Розроблено рекомендації щодо змістового наповнення форм фінансової звітності. Це дозволить покращити якісні характеристики фінансової звітності.

Перспективи. У подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на розробці окремих галузевих методичних рекомендацій щодо порядку заповнення фінансової звітності за МСФЗ, а також розробки відповідної методики аналізу показників фінансової звітності. Це надасть змогу покращити організацію підсумкового етапу обліку та методику аналізу. У результаті забезпечить керівництво підприємства якісною та надійною інформацією для прийняття управлінських рішень.

Ключові слова: фінансова звітність, міжнародні стандарти фінансової звітності, національні стандарти (положення) фінансової звітності, Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), Звіт про власний капітал, Примітки.

Summary. Introduction. Financial reporting is one of the primary sources of information about a company's financial position, performance, cash flows, and changes in equity. Indicators from financial reporting forms are utilized by a wide range of stakeholders depending on their needs. For instance, employees seek assurance regarding job security and salary payments; customers are interested in the timely delivery of services; and suppliers and banks are concerned with timely payments and loan repayments (including interest), among others.

Hence, the information presented in financial reports must be relevant and reliable. Furthermore, financial reporting should be clear to users, designed for unambiguous interpretation provided they have sufficient knowledge and an interest in understanding the information, timely, comparable, and verifiable.

Thus, in preparing and presenting financial reporting to users, it is necessary to ensure its compliance with the qualitative characteristics outlined in the Conceptual Framework for Financial Reporting.

Given the above, there is a need to examine the methodical aspects of preparing financial reports, particularly in terms of the content of the forms, to improve their qualitative characteristics.

Purpose. The objective of the research is to identify specific methodical aspects of preparing financial reports under IFRS by comparing recommendations from international standards with domestic practices and to develop practical recommendations for improving the qualitative characteristics of financial reporting.

Materials and methods. The research materials include: 1. Current domestic legal and regulatory frameworks governing financial reporting; 2. International Financial Reporting Standards (IFRS); 3. Scientific papers published in periodicals on the subject matter.

The research utilized the following scientific methods: theoretical generalization and comparison (to characterize the content of financial reports under international and domestic standards); observation and juxtaposition (to assess typical financial reporting forms used by domestic companies preparing reports under international standards); concretization and abstraction (to develop recommendations for improving the qualitative characteristics of financial reporting).

Results. The article examines methodical aspects of preparing financial reporting forms by domestic companies. Enterprises preparing financial reports under IFRS often use the forms recommended by NAS (National Accounting Standards) 1 «General Requirements for Financial Reporting.» It has been substantiated that using these forms allows for disclosing information in compliance with IFRS requirements, particularly in terms of relevance and materiality, to better understand the financial position of an entity. It is recommended to include specific features of the company's operations as one of the key criteria (materiality of items and the possibility of their reliable estimation) for presenting information in financial reports. Recommendations were developed regarding the content of financial reporting forms, which will enhance their qualitative characteristics.

This will improve the content of the forms and, consequently, the qualitative characteristics of financial reporting.

Discussion. Future research should focus on developing sector-specific methodical recommendations for preparing financial reports under IFRS and creating methodologies for analyzing financial reporting indicators. This will enhance the organization of the final accounting stage and analytical methods, ultimately providing management with high-quality, reliable information for decision-making.

Key words: financial reporting, International Financial Reporting Standards (IFRS), national standards (provisions) of financial reporting, Balance Sheet (Statement of Financial Position), Statement of Financial Results (Statement of Comprehensive Income), Statement of Changes in Equity, Notes.

Постановка проблеми. Фінансова звітність є одним із основних інформаційних джерел про фінансовий стан підприємства, результати його діяльності, рух грошових коштів, зміни у складі власного капіталу тощо. Показники форм фінансової звітності використовуються широким колом зацікавлених користувачів в залежності від різноманітних потреб. Зокрема, працівники підприємства хочуть мати розуміння щодо збереження їх робочих місць, оплати праці тощо; покупців цікавить своєчасність отримання необхідних послуг, а постачальників та

банківські установи — своєчасність оплати рахунків та повернення кредитів (отримання відсотків) відповідно і т.д.

Тому інформація відображена у фінансовій звітності повинна бути доречною та правдивою. Окрім того, фінансова звітність має бути зрозумілою для користувачів, розрахованою на однозначне її тлумачення за умови, що вони володіють достатніми знаннями та зацікавлені у сприйнятті такої інформації, своєчасною, зіставною, а також щоб можна було її перевірити.

Таким чином, при складанні та поданні фінансової звітності користувачам потрібно забезпечити відповідність її вимогам щодо якісних характеристик фінансової звітності передбачених у Концептуальній основі фінансової звітності.

Зважаючи на вищевикладений матеріал, постає потреба дослідити методичні аспекти складання фінансової звітності щодо змістового наповнення форм з метою покращення якісних характеристик фінансової звітності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування фінансової звітності знайшла своє відображення в багатьох наукових працях учених-дослідників. Зокрема, Балазюк О.Ю.[2] та Сисоєва І.М.[2] досліджували особливості формування Звіту про фінансові результати підприємств за міжнародними стандартами, аудит його показників та техніку подання звітності. Безкоровайна Л.В. [3] висвітлила проблеми формування та розкриття інформації у фінансовій звітності, складеної на основі міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). Грунтовні дослідження в царині бухгалтерського обліку та фінансової звітності за міжнародними стандартами провели Голов С.Ф. [4] та Костюченко В.М. [4]. Коршикова О.А. [5] проаналізувала особливості складання Звіту про фінансовий стан підприємства відповідно до вимог міжнародних стандартів фінансової звітності та розробила пропозиції щодо адаптації статей Звіту до вимог МСФЗ. У своїй праці Сльозко Т.М. [6] здійснила порівняльну характеристику концептуальної основи (концепції) бухгалтерського обліку та звітності, показала їхню структуру та довела необхідність формування такої концептуальної основи бухгалтерського обліку, яка давала б можливість створювати інформацію для будь-яких форм звітності (будь-яких користувачів). Колективом науковців [7] проведено дослідження проблем обліку на підприємствах нафтогазової промисловості за МСФЗ.

Проте на сьогодні існує потреба подальшого вивчення методичних питань формування фінансової звітності в контексті її змістового наповнення з метою покращення якісних характеристик фінансової звітності.

Метою статті є розкриття окремих методичних аспектів складання фінансової звітності за МСФЗ шляхом порівняння рекомендацій у міжнародних стандартах із вітчизняною практикою для розробки практичних рекомендацій для покращення якісних характеристик фінансової звітності.

Матеріали і методи. Матеріалом дослідження є: 1) діюче вітчизняне нормативно-правове забезпечення щодо регулювання формування фінансової звітності; 2) міжнародні стандарти фінансової звітності; 3) наукові праці вчених у періодичних виданнях із досліджуваної проблематики.

У процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: теоретичного

узагальнення та порівняння (для характеристики змістового наповнення фінансових звітів за міжнародними та вітчизняними стандартами); спостереження, співставлення (для оцінки використовуваних типових форм фінансової звітності вітчизняними підприємствами, що складають звітність за міжнародними стандартами); конкретизації та абстрагування (при розробці рекомендацій для покращення якісних характеристик фінансової звітності).

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» підприємства, що становлять суспільний інтерес, публічні акціонерні товариства, суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність у видобувних галузях, материнські підприємства груп, у складі яких є підприємства, що становлять суспільний інтерес, материнські підприємства великої групи, які не належать до категорії великих підприємств, а також підприємства, які провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, складають фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність за міжнародними стандартами, які оприлюднюються державною мовою на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері бухгалтерського обліку та аудиту [8].

Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (МСБО(IAS)) 1 «Подання фінансової звітності» визначає основи подання фінансової звітності загального призначення для забезпечення їхньої зіставності з фінансовою звітністю суб'єкта господарювання за попередні періоди, а також з фінансовою звітністю інших суб'єктів господарювання. Він встановлює загальні вимоги щодо подання фінансової звітності, настанови щодо її структури та мінімальні вимоги щодо її змісту [9].

Повний комплект фінансової звітності включає, див рис. 1.

При чому стандарт дозволяє суб'єкту господарювання використовувати інші назви Звітів, ніж ті, що наводяться у цьому стандарті [9].

Аналогічно Національним стандартом (положенням) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [10] передбачено формування Балансу (Звіту про фінансовий стан» (форма № 1), Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма № 2), Звіту про рух грошових коштів (за прямим методом) (форма № 3) або Звіту про рух грошових коштів (за непрямим методом) (форма № 3-н), Звіту про власний капітал (форма № 4), а також консолідованих звітів та розкриття інформації у Примітках до фінансової звітності. Тобто чітко визначено назву звітів, їх структуру, можливий склад статей.

Суб'єкти господарювання подаючи проміжну (щоквартальну) фінансову звітність керуються вимогами МСБО (IAS) 34 «Проміжна фінансова звіт-

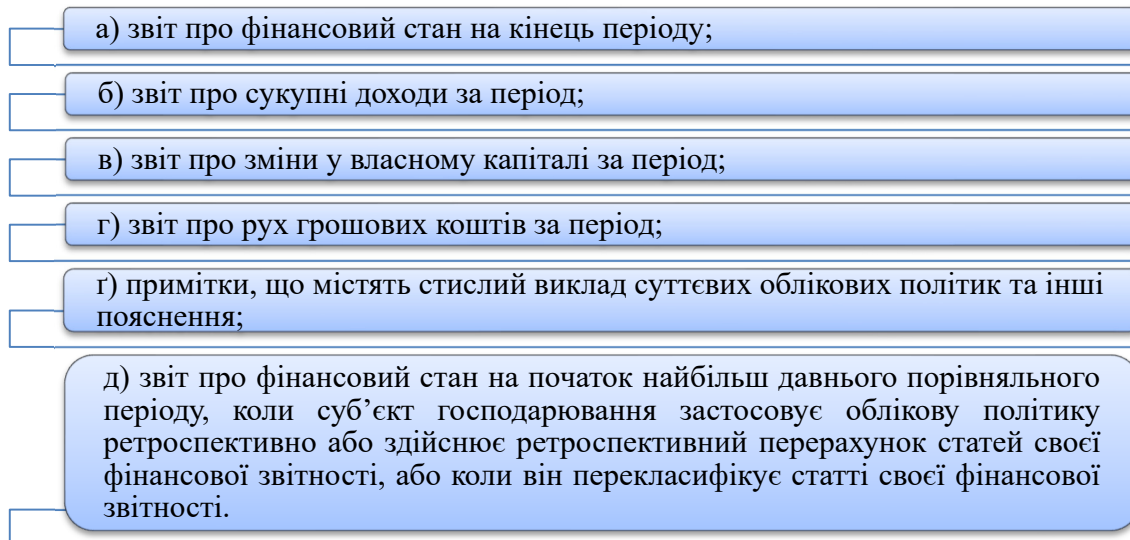

Рис. 1. Повний комплект фінансової звітності згідно МСБО(ІАС) 1 «Подання фінансової звітності»

Джерело: побудовано на основі джерела [9]

ність» [9], так як МСБО(ІАС) 1 «Подання фінансової звітності» [9] не розглядає поточну фінансову звітність. Відповідно до якого фінансові звіти потрібно подавати хоча б щорічно.

Баланс є одним із важливих та ключових понять у бухгалтерському обліку. Він розглядається науковцями як один із елементів методу бухгалтерського обліку, тобто визначає спосіб групування і узагальненого відображення стану господарських засобів підприємства за складом, розміщенням, джерелами їх утворення у грошовій оцінці на певну дату та як одна із форм звітності: звітна таблиця форма № 1, яка відображає фінансовий стан підприємства. Тому його називають ще Звітом про фінансовий стан.

У складі фінансової звітності підприємства Баланс (Звіт про фінансовий стан) (форма № 1) є основною її складовою, що відображає активи, зобов'язання та власний капітал на певну дату.

Міжнародні стандарти не визначають формат балансу, тому підприємство може самостійно обирати форму подання інформації, якщо інше не передбачено законодавством.

Водночас МСБО (ІАС) 1 «Подання фінансової звітності» [9] визначає мінімальний перелік статей, які за своїм характером або функцією є достатньо різні і тому потребують окремого подання у балансі, а також рекомендує розмежовувати активи і зобов'язання на поточні та непоточні або класифікувати їх за ліквідністю.

Зазвичай, вітчизняні підприємства [11], що складають фінансову звітність за міжнародними стандартами, використовують типову форму № 1 Балансу (Звіту про фінансовий стан) рекомендовану НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [10].

Для цілей дослідження проведено порівняльний аналіз обов'язкових до розкриття статей Балансу

(Звіту про фінансовий стан) відповідно МСБО (ІАС) 1 «Подання фінансової звітності» та використовуваних у вітчизняній практиці [10; 11] (табл. 1).

Окрім цих обов'язкових до розкриття статей, міжнародним стандартом дозволяється наводити інші додаткові, якщо вони є істотними(суттєвими), а їх розкриття — доцільне та оцінка може бути достовірно визначена.

Відзначимо, що міжнародні стандарти фінансової звітності призначені для складання і подачі фінансової звітності за таксономією у форматі XBRL [12].

Вітчизняним стандартом також дозволяється вводити інші додаткові статті згідно Додатку 3 НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Окрім того, слід з акцентувати увагу, що вітчизняна форма Балансу дозволяє більш широко розкрити інформацію, ніж того вимагає МСБО (ІАС) 1 «Подання фінансової звітності».

НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» передбачено рекомендації щодо уніфікації форми бухгалтерського балансу, деталізацію активів на три групи за ступенем ліквідності майна, що зберігає послідовну узгодженість із класами та рахунками вітчизняного Плану рахунків та поділ зобов'язань.

Грунтуючись на вищевикладений матеріал, можемо стверджувати, що використовувана підприємствами типова форма № 1 Балансу (Звіту про фінансовий стан) дозволяє розкривати інформацію підприємства з урахуванням вимог міжнародних стандартів у частині доречності та суттєвості подання статей для розуміння фінансового стану суб'єкта господарювання.

Для цілей дослідження було проаналізовано доступну фінансову звітність, яка оприлюднюється в інтернет ресурсах, багатьох суб'єктів господарювання в контексті відповідності її якісним характеристикам. Зокрема, ТОВ «Газопостачальна компанія

Таблиця 1

**Порівняльний аналіз обов'язкових до розкриття статей Балансу
(Звіту про фінансовий стан) у міжнародній та вітчизняній практиці**

МСБО (IAS) 1 «Подання фінансової звітності»	Баланс (Звіт про фінансовий стан) (ф.№ 1) (НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»)
основні засоби	Основні засоби (р.1010) = первісна вартість (р.1011) (-) знос (р.1012)
інвестиційна нерухомість	Інвестиційна нерухомість (ІН) (р.1015) = первісна вартість ІН (р.1016) (-) знос ІН (р.1017)
нематеріальні активи	Нематеріальні активи (р.1000) = первісна вартість (р.1001) (-) накопичена амортизація (р.1002)
фінансові активи (за винятком інвестицій, що обліковуються із застосуванням методу участі в капіталі, торговельної та іншої дебіторської заборгованості, грошових коштів та їх еквівалентів)	Поточні фінансові інвестиції (р.1160)
інвестиції, обліковані із застосуванням методу участі в капіталі	Довгострокові фінансові інвестиції, які обліковуються за методом участі в капіталі (р.1030)
біологічні активи	Довгострокові біологічні активи (ДБА) (р.1020) =первісна вартість ДБА (р.1021) (-) накопичена амортизація ДБА (р.1022) Поточні біологічні активи (р.1110)
запаси	Запаси р.1100, в т.ч. Виробничі запаси (р.1101) Незавершене виробництво (р.1102) Готова продукція (р.1103) Товари (р.1104)
торговельна та інша дебіторська заборгованість	Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (р.1125) Дебіторська заборгованість за виданими авансами (р.1130) Дебіторська заборгованість за розрахунками із бюджетом (р.1135) Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів (р.1140) Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків (р.1145) Інша поточна дебіторська заборгованість (р.1155)
грошові кошти та їх еквіваленти	Гроші та їх еквіваленти (р.1165), в т.ч. готівка (р.1166), рахунки в банках (р.1167)
загальна сума активів, класифікованих як утримувані для продажу, та активи, включені у ліквідаційні групи, класифіковані як утримувані для продажу відповідно до МСФЗ (IFRS) 5	Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття (р.1200)
торговельна та інша кредиторська заборгованість	Поточна кредиторська заборгованість за: товари, роботи, послуги (р.1615); розрахунками зі страхування (р.1625); розрахунками з оплати праці (р.1630); одержаними авансами (р.1635); розрахунками з учасниками (р.1640); внутрішніми розрахунками (р.1645)
забезпечення	Довгострокові забезпечення (р.1520) Поточні забезпечення (р.1660)
фінансові зобов'язання (за винятком сум, зазначених в торговельній та іншій кредиторській заборгованості та в забезпеченні)	Інші довгострокові зобов'язання (р.1515) Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями (р.1610)
зобов'язання та активи щодо поточного податку, як визначено в МСБО (IAS) 12	Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом (1620), в т.ч. з податку на прибуток (р.1621)
відстрочені податкові зобов'язання та відстрочені податкові активи, як визначено в МСБО (IAS) 12 «Податки на прибуток»	Відстрочені податкові зобов'язання (р.1500) Відстрочені податкові активи (р.1045)

Продовження табл. 1

зобов'язання, включені у ліквідаційні групи, класифіковані як утримувані для продажу відповідно до МСФЗ (IFRS) 5	Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримувані для продажу, та групами вибуття (р.1700)
неконтрольовані частки, представлені у власному капіталі	Неконтрольовані частки слід відображати в консолідованому звіті про фінансовий стан в складі власного капіталу окремо від власного капіталу власників материнського підприємства.
випущений капітал і резерви, що відносяться до власників материнського підприємства	Слід відображати в консолідованому звіті про фінансовий стан в складі власного капіталу власників материнського підприємства.

Джерело: розроблено автором на основі джерел [9; 10; 11]

«Нафтогаз України» [11] складаючи фінансову звітність за міжнародними стандартами використовує типові форми рекомендовані НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [10].

За результатами проведених досліджень вважаємо, що можна покращити якісні інформаційні характеристики фінансової звітності даного підприємства шляхом упорядкування статей (рис. 2).

Тобто у формі № 1 потрібно видалити ті статті за якими відображається інформація про страхову та ігрову діяльність, яку дане товариство не проводить.

Натомість вважаємо, що потрібно деталізувати статті Дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги (р.1125) та Поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги (р.1615) виходячи із того, що вони займають найбільшу питому вагу у структурі майна підприємства. Додати у форму № 1 Балансу (Звіту про фінансовий стан) рядки, де відображати інформацію про дебіторську та кредиторську заборгованість в розрізі контрагентів.

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) або його ще називають Звіт про прибутки та збитки та інший сукупний дохід (Звіт про сукупний дохід) відображає інформацію про всі визнані за звітний період доходи та витрати від діяльності підприємства з наростаючим підсумком з початку року до звітної дати.

Загальні вимоги до подання цього звіту прописані МСБО (IAS) 1 «Подання фінансової звітності». Його можна представляти у формі:

- єдиного звіту про прибутки та збитки та інший сукупний дохід, або
- у двох звітах: звіті, що відображає компоненти прибутку або збитку (окремий звіт про прибутки та збитки) та у другому звіті, що починається з прибутку або збитку та відображає компоненти іншого сукупного прибутку (звіт про сукупні доходи) [9].

Міжнародним стандартом визначено мінімальний перелік статей Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід).

Загальний сукупний дохід складають всі компоненти прибутку або збитку та іншого сукупного доходу. Введення цього показника у Звіт про фінансові результати, загалом, розглядають як адаптацію національної звітності до вимог МСБО (IAS) 1 «Подання фінансової звітності» [9] та Концептуальної основи фінансової звітності [1], де дохід трактується доволі широко як збільшення власного капіталу (за виключенням операцій з засновниками(власниками)). У результаті сукупний дохід є показником, що логічно пов'язує три форми: Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) та Звіт про власний капітал.

Видалити такі статті у Балансі (Звіті про фінансовий стан) (ф.№1):

- Частка перестраховика у страхових резервах (р.1180), у т.ч. в резервах довгострокових зобов'язань (р.1181), в резервах збитків або резервах належних виплат(р.1182), в резервах незароблених премій (р.1183), в інших страхових резервах (р.1184)
- Страхові резерви (р.1530), у т.ч. резерв довгострокових зобов'язань (р.1531), резерв збитків або резерв належних виплат (р.1532), резерв незароблених премій (р.1533), інші страхові резерви (р.1534)
- Призовий фонд (р.1540)
- Резерв на виплату джек-поту (р.1545)
- Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю (р.1650)
- Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків (р.1670)

Рис. 2. Рекомендовані зміни до форми № 1 Балансу (Звіту про фінансовий стан)

Джерело: власна розробка

Таблиця 2

Характеристика форм аналізу витрат

Форма аналізу	Характеристика
метод «характеру витрат»	Підприємство об'єднує витрати у прибутку або збитку за їх характером (наприклад, амортизація, придбання матеріалів, транспортні витрати, виплати працівникам, витрати на рекламу) і не перерозподіляє їх за функціями. Цей метод може бути простим у застосуванні, оскільки немає потреби розподіляти операційні витрати відповідно до класифікації функцій.
метод «функції витрат» або «собівартості реалізації»	Підприємство класифікує витрати відповідно до їх функцій як частини собівартості або, наприклад, витрат на збут або адміністративну діяльність. Відповідно до цього методу підприємство розкриває щонайменше інформацію про собівартість реалізації окремо від інших витрат. Цей метод може надавати більш доречну інформацію користувачам, ніж класифікація витрат за характером, але розподіл витрат на функції може вимагати довільного розподілу та значного професійного судження.

Джерело: узагальнено автором на основі джерел [7; 9]

Загальний дохід за вирахуванням витрат за винятком компонентів іншого сукупного доходу дорівнює прибутку або збитку.

Стандартом [9] передбачена можливість для підприємств подавати додаткові рядки, заголовки та проміжні підсумки у Звіті про сукупні доходи чи в окремому Звіті про прибутки та збитки в залежності, що складається. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (Додаток 3) [10] також уможливило введення додаткових рядків.

Підприємство повинно подавати аналіз витрат, визнаних у прибутку чи збитку, із застосуванням класифікації за характером витрат або за їхніми функціями у підприємства. Відповідно цей аналіз подають в одній із двох форм (табл. 2).

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [10] вітчизняний формат Звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) поєднує у собі обидва вищенаведені підходи: у I розділі доходи та витрати послідовно наводять за їх функціями, а у III розділі необхідно розкрити інформацію про витрати за елементами.

На досліджуваному підприємстві [11] використовують типову форму № 2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) рекомендовану вітчизняним стандартом. До якої пропонуємо внести такі зміни (рис. 3).

Статті (р.2010 та р.2110) для страховиків обов'язкові. Та враховуються у підрахунку загальних результатів.

Водночас деталізувати показник чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), наприклад, в розрізі промислових споживачів, бюджетних установ, населення тощо.

У результаті запропоновані зміни дозволять оптимізувати форму і тим самим покращити якісні характеристики даного Звіту.

Основні вимоги щодо подання інформації про минулі зміни грошових коштів та їх еквівалентів у Звіті про рух грошових коштів визначено МСБО (IAS) 7 «Звіт про рух грошових коштів» [9].

Інформація про грошові потоки є корисною, оскільки вона надає користувачам фінансової звітності основу для оцінки спроможності підприємством генерувати грошові кошти та їх еквіваленти, а також визначення їх потреби [7].

Структура Звіту про рух грошових коштів базується на класифікації грошових потоків, що передбачає поділ діяльності на три види: операційну (розділ I Звіту), інвестиційну (розділ II Звіту) та фінансову (розділ III Звіту).

Відповідно до стандартів підприємства звітуючись про грошові потоки операційної діяльності можуть використовувати прямий або непрямий метод.

Видалити такі статті у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) (ф.№2):

- Чисті зароблені страхові премії (р.2010), премії підписані, валова сума (р.2011), премії, передані у перестрахування (р.2012), зміна резерву незароблених премій, валова сума (р.2013), зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій (р.2014)
- Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів (р.2110), зміна інших страхових резервів, валова сума (р.2111), зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах (р.2112)

Рис. 3. Рекомендовані зміни до форми № 2 Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)

Джерело: власна розробка

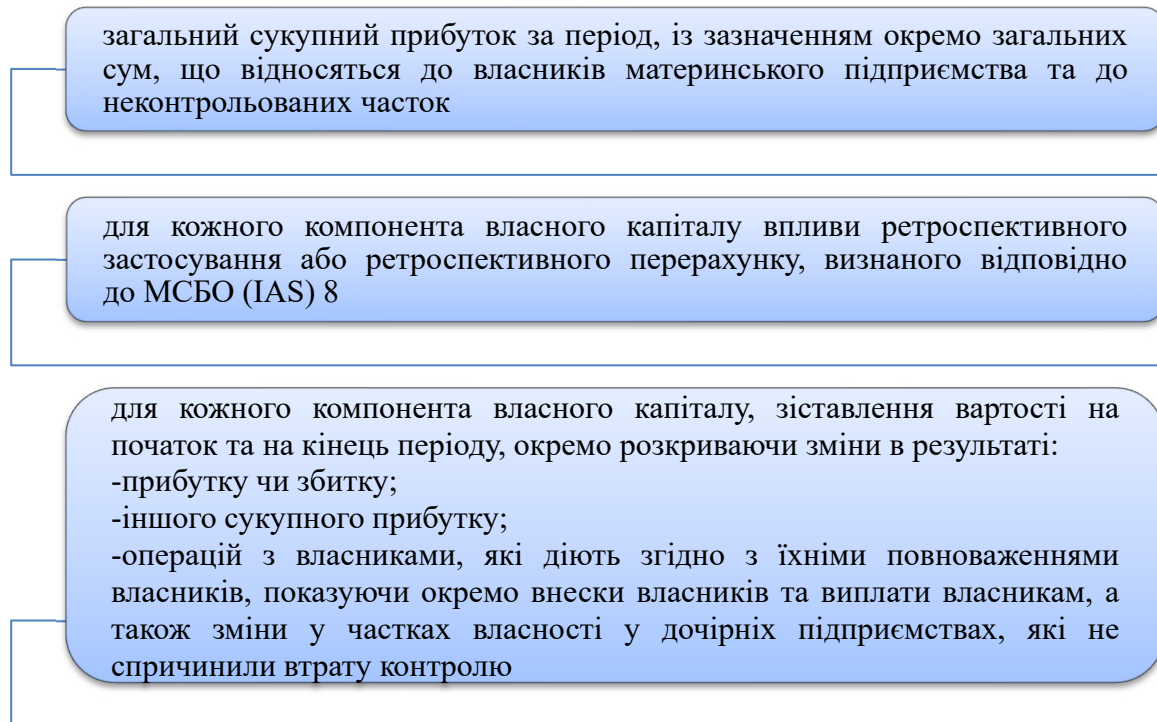

Рис. 4. Інформація, яку повинен містити Звіт про власний капітал згідно МСБО (IAS) 1 «Подання фінансової звітності»

Джерело: сформовано автором на основі джерела [9]

Використання прямого методу для визначення чистої зміни коштів полягає у тому, що послідовно розкривають всі основні статті грошових надходжень та витрачань, а різниця між ними формує чистий рух коштів окремо від операційної (р. 3195), інвестиційної (р. 3295) та фінансової діяльності (р. 3395). Для уникнення певних труднощів при складанні Звіту за цим методом рекомендовано вести детальну аналітику за рахунками грошових коштів.

Непрямий метод передбачає коригування суми чистого прибутку(збитку).

Метою складання *Звіту про власний капітал* або його називають ще *Звіту про зміни у власному капіталі* є забезпечення потреби користувачів в отриманні інформації про всеохоплюючий прибуток. Потреба цього Звіту обумовлена тим, що прибуток, наведений у Звіті про фінансові результати, не відображає деякі зміни у власному капіталі (дооцінка активів, результат змін в обліковій політиці тощо).

У МСБО (IAS) 1 «Подання фінансової звітності» [9] наводиться перелік інформації, яку повинен містити Звіт про власний капітал (рис. 4):

Окрім того, міжнародним стандартом [9], передбачається можливість альтернативного подання інформації або у Звіті про власний капітал (Звіті про зміни у власному капіталі), або у Примітках.

МСБО (IAS) 1 «Подання фінансової звітності» надає рекомендації й щодо інформації, яку потрібно відображати у Примітках [9]:

а) подавати інформацію про основу складання фінансової звітності і про конкретні облікові політики, застосовані відповідно до параграфів 117–124;

б) розкривати інформацію, що вимагається МСФЗ і яку не подано у фінансовій звітності;

в) надавати інформацію, яку не подано у фінансовій звітності, але яка є доречною для її розуміння.

Суб'єкт господарювання, наскільки це можливо, повинен подавати Примітки до фінансової звітності у впорядкованому вигляді. До кожної статті, поданої у Балансі (Звіті про фінансовий стан), Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід), Звіті про власний капітал та Звіті про рух грошових коштів, суб'єкт господарювання повинен робити посилання на будь-яку пов'язану з нею інформацію у примітках.

У НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [10] розкриттю інформації у фінансовій звітності присвячено окремий четвертий розділ. Згідно якого інформація, що підлягає розкриттю, наводиться безпосередньо у фінансових звітах або у Примітках до фінансової звітності. Тобто також надається можливість альтернативного варіанту відображення інформації. Окрім того, чітко виписано перелік інформації, яку потрібно розкривати у Примітках.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, вітчизняні підприємства складаючи фінансову звітність за міжнародними стандартами послуговуються формами фінансової звітності рекомендованої НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Використання яких

дозволяє розкрити інформацію з урахуванням вимог міжнародних стандартів у частині доречності та суттєвості подання статей для розуміння фінансового стану суб'єкта господарювання.

Проте використовуючи типові форми фінансової звітності рекомендуємо складати їх та оцінювати змістове наповнення із врахуванням особливостей діяльності конкретного підприємства.

Визначено основні критерії, якими потрібно керуватися відображаючи інформацію в фінансовій звітності, а саме врахування особливостей діяльності підприємства; суттєвість статті та можливість її достовірної оцінки.

Розроблено рекомендації щодо змістового наповнення форм фінансової звітності. Це дозволить покращити якісні характеристики фінансової звітності.

У подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на розробці окремих галузевих методичних рекомендацій щодо порядку заповнення фінансової звітності за МСФЗ, а також розробки відповідної методики аналізу показників фінансової звітності. Це надасть змогу покращити організацію підсумкового етапу обліку та методику аналізу. У результаті забезпечить керівництво підприємства якісною та надійною інформацією для прийняття управлінських рішень.

Література

1. Концептуальна основа фінансової звітності: вебсайт. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/2019_RB_ConceptualFramework_ukr_AH.pdf (дата звернення: 07.01.2025).
2. Балазюк О.Ю., Сисоєва І.М. Звіт про фінансові результати: особливості формування та аудиту. *Ефективна економіка*. 2020. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_2_33 (дата звернення: 07.01.2025).
3. Безкоровайна Л.В. Проблеми формування показників фінансової звітності підприємств України за МСФЗ. *Підприємництво і торгівля*. 2023. № 23. С. 17–24. <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2023-39-02>.
4. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами: практ. посіб. Київ: Лібра, 2004. 880 с.
5. Коршикова О.А. Особливості складання звіту про фінансовий стан відповідно до вимог МСФЗ. *Наукові праці НДФІ*. 2012. № 3 (60). URL: http://npndfi.org.ua/docs/NP_12_03_157_uk.pdf (дата звернення: 10.01.2025).
6. Сльозко Т.М. До питання про концептуальну основу обліку і звітності. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2013. С. 244–251. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/8163/1/aue_2013_4_29.pdf (дата звернення: 09.01.2025).
7. Облік на підприємствах нафтогазової промисловості за МСФЗ: навч. посіб. / за ред. В.К. Орлової, С.М. Кафки. Івано-Франківськ: «Місто НВ», 2021. 288 с.
8. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 07.01.2025).
9. Міжнародні стандарти фінансової звітності: вебсайт. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_011 (дата звернення: 08.01.2025).
10. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку: вебсайт. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=293533 (дата звернення: 09.01.2025).
11. ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз України»: вебсайт. URL: <https://gas.ua/uk/financial-statements> (дата звернення: 09.01.2025).
12. Таксономія: вебсайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk/taksonomija> (дата звернення: 12.01.2025).
13. Долішня Т.І., Тотар Б.В. Сутність поняття «фінансової звітності». *New Horizons in Scientific Research: Challenges and Solutions: Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference*. (December 16–18, 2024. Marseille, France). European Open Science Space, 2024. p.12–14. URL: https://www.eoss-conf.com/wp-content/uploads/2024/12/Marseille_France_16.12.24.pdf (дата звернення: 08.01.2025).

References

1. *Kontseptualna osnova finansovoi zvitnosti — Conceptual basis of financial reporting: vebсайт*. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/2019_RB_ConceptualFramework_ukr_AH.pdf [in Ukrainian].
2. Balaziuk O.Iu., Sysoieva I. M. (2020). Zvit pro finansovi rezultaty: osoblyvosti formuvannia ta audytu [Report on financial results: features of formation and audit]. *Efektivna ekonomika*. No. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_2_33 [in Ukrainian].
3. Bezkorovaina L. V. (2023). Problemy formuvannia pokaznykiv finansovoi zvitnosti pidpriemstv Ukrainy za MSFZ [Problems of forming indicators of financial reporting of enterprises of Ukraine according to IFRS]. *Pidpriemnytstvo i to-rhivlia*. No. 23. pp. 17–24. <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2023-39-02> [in Ukrainian].
4. Holov S.F., Kostiuchenko V.M. (2004). Bukhhalterskyi oblik ta finansova zvitnist za mizhnarodnymy standartamy [Accounting and financial reporting according to international standards]: prakt. posib. Kyiv: Libra, 2004. 880 p. [in Ukrainian].

5. Korshykova O. A. (2012). Osoblyvosti skladannia zvituv pro finansovyi stan vidpovidno do vymoh MSFZ [Peculiarities of drawing up a financial statement in accordance with the requirements of IFRS]. *Naukovi pratsi NDFI*. No. 3 (60). URL: http://npndfi.org.ua/docs/NP_12_03_157_uk.pdf [in Ukrainian].
6. Slozko T. M. (2013). Do pytannia pro kontseptualnu osnovu obliku i zvitnosti [To the question of the conceptual basis of accounting and reporting]. *Bukhhalterskyi oblik, analiz ta audyt*. pp. 244–251. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/8163/1/ape_2013_4_29.pdf [in Ukrainian].
7. Orlovoi V. K., Kafky S. M. (2021). Oblik na pidpriemstvakh naftohazovoi promyslovosti za MSFZ [Accounting at enterprises of the oil and gas industry according to IFRS]: navch. posib., za red. V. K. Orlovoi, S. M. Kafky, Ivano-Frankivsk: “Misto NV”, 288 p. [in Ukrainian].
8. Pro bukhhalterskyi oblik i finansovu zvitnist v Ukraini [On accounting and financial reporting in Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 16.07.1999 r. No. 996-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> [in Ukrainian].
9. Mizhnarodni standarty finansovoi zvitnosti — *International Financial Reporting Standards: vebsait*. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_011 [in Ukrainian].
10. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku — *National Regulation (Standard) of Accounting: vebsait*. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=293533 [in Ukrainian].
11. TOV “Hazopostachalna kompaniia “Naftohaz Ukrainy” — LLC “Gas Supply Company “Naftogaz of Ukraine”: vebsait. URL: <https://gas.ua/uk/financial-statements> [in Ukrainian].
12. Taksonomiia — *Taxonomy: vebsait*. URL: <https://mof.gov.ua/uk/taksonomija> [in Ukrainian].
13. Dolishnia T. I., Totar B. V. (2024). Sutnist poniattia “finansovoi zvitnosti” [The essence of the concept of “financial reporting”]. *New Horizons in Scientific Research: Challenges and Solutions: Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference*. (December 16–18, 2024. Marseille, France). European Open Science Space, pp. 12–14. URL: https://www.eoss-conf.com/wp-content/uploads/2024/12/Marseille_France_16.12.24.pdf [in French].

УДК 657.6:658.6+339.5

Костюк Уляна Зіновіївна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Kostyuk Ulyana

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Taxation
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
ORCID: 0000-0001-8826-8084

Хома Світлана Василівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Khoma Svitlana

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Taxation
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
ORCID: 0000-0003-0972-4219

DOI: 10.25313/2520-2294-2025-1-10664

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ПОСЛУГ, ОТРИМАНИХ ВІД НЕРЕЗИДЕНТА

PECULIARITIES OF ACCOUNTING AND TAXATION OF SERVICES RECEIVED FROM A NON-RESIDENT

Анотація. Вступ. Дослідження присвячене вивченню особливостей обліку та оподаткування імпорту послуг. Актуальність дослідження зумовлена змінами податкового законодавства, що пов'язане з введенням воєнного стану в Україні.

Мета статті – дослідження проблем відображення в бухгалтерському обліку та оподаткування податком на додану вартість, податком на доходи нерезидента операцій з імпорту послуг з метою достовірного представлення їх у звітності.

Для досягнення мети в процесі дослідження виконані такі завдання: розглянуто особливості документування операцій з імпорту послуг; показано особливості нарахування та відображення в обліку податку на додану вартість, податку на доходи нерезидентів при імпорті послуг; проаналізовано валютний нагляд за такими операціями; розглянуто основні бухгалтерські проведення різних ситуацій при імпорті послуг.

Методи дослідження. В ході дослідження використані загальнонаукові методи пізнання: аналіз нормативної бази та професійної літератури визначає особливості обліку та оподаткування імпорту послуг; синтез інформації дозволив провести систематизацію матеріалу; групування дозволило презентувати досліджений матеріал в послідовному та систематизованому вигляді.

Результат дослідження дозволив показати особливості обліку та нарахування податку на додану вартість, податку на доходи нерезидентів, із врахуванням законодавчих змін щодо оподаткування підприємств України в умовах воєнного стану. Показано, що імпортні операції з отримання послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України, оподатковуються податком на додану вартість за ставкою 20%, або в окремих випадках 7%, і формують можливість відшкодування сплаченої суми для зареєстрованих платників; особливості нарахування податку на доходи нерезидентів. При цьому зазначено особливості облікового процесу та документування. Практичне значення дослідження полягає в можливості його використання спеціалістами з бухгалтерського обліку в Україні, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю.

Ключові слова: бухгалтерський облік, послуга, імпорт, оподаткування, податок на додану вартість, податок на доходи нерезидентів, валютний нагляд.

Summary. Introduction. The present study is devoted to examining the particularities of accounting and taxation of services imports. The relevance of this study is attributable to changes in tax legislation related to the introduction of martial law in Ukraine.

Purpose. The purpose of the article is to study the accounting and taxation of value-added and non-resident income tax on the import of services with a view to their accurate presentation in the reports.

To this end, the study undertakes the following tasks: first, the author examines the peculiarities of documenting transactions on the import of services; second, the author shows the peculiarities of accrual and accounting for value-added tax and non-resident income tax on the import of services; third, the study analyzes currency supervision of such transactions; and fourth, the study considers the main accounting entries in various situations when importing services.

Materials and methods. The study used general scientific methods of cognition: the analysis of the regulatory framework and professional literature determines the peculiarities of accounting and taxation of imports of services; synthesis of information allowed for the systematization of the material; grouping allowed for the presentation of the studied material consistently and systematically.

Results. The study results allowed us to show the peculiarities of accounting and accrual of value-added and non-resident income tax, taking into account legislative changes in the taxation of Ukrainian enterprises under martial law. It is shown that import operations for services, the place of supply of which is located in the customs territory of Ukraine, are subject to value-added tax at a rate of 20%, or in some cases 7%, and form the possibility of refunding the amount paid for registered taxpayers; the peculiarities of calculating non-resident income tax. At the same time, the peculiarities of the accounting process and documentation are noted. The study's practical significance lies in the possibility of its use by accounting professionals in Ukraine engaged in foreign economic activity.

Key words: accounting, service, import, taxation, value-added tax, non-resident income tax, currency supervision.

Постановка проблеми. Сучасна економіка все більше орієнтується на послуги, такі як ІТ, фінансові, маркетингові, консалтингові, транспортні, які часто надаються в рамках міжнародної співпраці, що призводить до зростання міжнародної торгівлі послугами.

В Україні правила обліку, оподаткування імпорту послуг та валютного регулювання, часто змінюються. Правильний облік і оптимізація оподаткування імпорту послуг дозволяють підприємствам зменшувати витрати, підвищуючи їхню конкурентоспроможність, забезпечують прозорість і законність таких операцій.

Таким чином, дослідження обліку і оподаткування імпорту послуг є критично важливим для забезпечення ефективного функціонування бізнесу в умовах глобалізації, відповідності законодавству, оптимізації податкових витрат та підтримки стабільного економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У період воєнного стану в Україні особливості оподаткування зовнішньоекономічних операцій стали предметом дослідження багатьох науковців та експертів. Приварниковою І. Ю. описано моделі та специфіку здійснення експортно-імпортних операцій у сфері послуг в Україні [1]. Плекан М. В. та Мартинюк В. П. аналізували практичні аспекти обліку та оподаткування експортно-імпортних операцій під час воєнного стану, розглядаючи зміни в законодавстві та їхній вплив на діяльність підприємств [2]. Чік М. Ю. та Бойко Р. В. досліджували питання оподаткування та банківського регулювання операцій у зовнішньоекономічній діяльності під час воєнного стану, підкреслюючи важливість правильної організації системи оподаткування для ефективного здійснення ЗЕД [3]. Болдовська К. П., Ткаль Я. С.,

Гузь М. М. вивчали особливості обліку податку на додану вартість з експортно-імпортних операцій [4]. Увага приділена в основному відображенню в обліку та оподаткуванню імпортних операцій, пов'язаних з отриманням товарно-матеріальних цінностей, а імпорт послуг потребує подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті — дослідження проблем відображення в бухгалтерському обліку та оподаткування податком на додану вартість, податком на доходи нерезидента операцій з імпорту послуг з метою достовірного представлення їх у звітності.

Виклад основного матеріалу. Співпраця з нерезидентами часто є вимушеним кроком для вітчизняних компаній через відставання з технологічного боку нашого виробництва від іноземного. Тому час від часу доводиться співпрацювати з іноземцями та придбавати у них не тільки товари, але й послуги. Отримання послуг від нерезидента відрізняється від співпраці з вітчизняними підприємствами.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» до видів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), які провадять в Україні суб'єкти цієї діяльності, належить, у тому числі, надання послуг нерезидентами суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності України. До переліку таких послуг входять: виробничі, транспортно-експедиційні, страхові, консультаційні, маркетингові, експортні, управлінські, облікові, аудиторські, юридичні та інші, що не заборонені законами України [5].

При здійсненні ЗЕД не вимагається отримання будь-яких дозволів. Всі юридичні особи мають право здійснювати ЗЕД з імпорту послуг відповідно до їх статутних документів з моменту набуття ними статусу юридичної особи. Тобто єдиною вимогою для доступу до ЗЕД є наявність інформації у статутному

документі (статуті, засновницькому договорі) щодо провадження юридичною особою ЗЕД. Окремого КВЕД для здійснення ЗЕД немає, тому при реєстрації юридичної особи у заяві не треба зазначати спеціальний КВЕД для ЗЕД діяльності [6].

Постачання послуг нерезидентом резиденту — суб'єкту ЗЕД слід оформляти зовнішньоекономічним договором. Відповідно до ст. 6 Закону про ЗЕД такий договір (контракт) укладається у простій письмовій формі або в електронній формі, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом [5].

Особливо важливим є документальне підтвердження операцій отримання послуг від нерезидента. Належне документальне підтвердження операцій з отримання послуг важливе з таких причин: такі операції можуть підлягати банківському нагляду щодо дотримання граничних строків розрахунків та обов'язковому банківському фінмоніторингу. Документи мають відповідати вимогам до оформлення первинних документів, щоб мати право відобразити такі операції в бухгалтерському та податковому обліку.

З метою уникнення штрафних санкцій необхідно слідкувати за строками розрахунків та виконання зобов'язань за контрактом. Граничні строки розрахунків відповідно до Постанови НБУ № 18 за операціями з імпорту послуг становлять 180 календарних днів та застосовуються до операцій, здійснених з 05 квітня 2022 року [7].

Даний строк у розрізі імпорту послуг розпочинається з моменту підписання акту приймання-передачі послуг або рахунку (інвойсу). Тому у випадку, якщо планується надання послуги протягом 6 місяців, і потім здійснювати оплату, строк буде починати рахуватися з моменту підписання акту приймання-передачі або інвойсу, а не дати підписання договору.

Обмеження за термінами повернення валютної виручки не поширюється на імпорт послуг, якщо сума операції (в еквіваленті по курсу НБУ на дату здійснення операції) є меншою 400 000 грн, крім дроблення операцій з імпорту.

З урахуванням п. 9 Інструкції № 7 банк завершує валютний нагляд за дотриманням розрахунків у іноземній валюті в разі імпорту послуг після пред'явлення резидентом акту, рахунку (інвойсу) або іншого документа, який згідно з умовами договору засвідчує надання нерезидентом послуг [8].

Тому банки прискіплюють і в деталях розглядають факт документального підтвердження імпорту послуг.

На відміну від імпорту товарів, операції з імпорту послуг митною декларацією не оформляється. У такому випадку, крім договору, оформляється двосторонній акт про надання послуг (виконання робіт). Затвердженої форми такого акта немає. Щоб цей документ міг виконувати функції первинного, він повинен відповідати вимогам Закону України

«Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [9]. Зазвичай акт про надання послуг у сфері ЗЕД оформляють (як і відповідний договір) двома мовами — українською та мовою країни нерезидента (або англійською).

Досить часто виникає запитання: чи може рахунок-фактура (інвойс) нерезидента слугувати первинним документом у бухгалтерії за відсутності складеного акту наданих послуг та письмового договору. Закон про бухгалтерський облік [9] не забороняє укладати договори про імпорт послуг із нерезидентом через виставлення рахунку (інвойсу). Мінфін України у своєму листі від 16.02.17 р. № 31–11410–06–5/4339 визнає рахунок (інвойс) тільки в разі його оплати. У зв'язку зі змінами до Закону про бухгалтерський облік [9] при імпорті послуг інвойс можна вважати первинним документом. Тобто можна визнавати рахунок (інвойс) первинним документом тільки після фактичного надання послуг та його оплати.

Ризиками використання інвойсу є:

- можливі спори стосовно умов постачання, та результату надання послуг;
- відсутня відповідальність за порушення умов договору;
- невизначеність щодо застосування права країни при судовому спорі;
- невизначений обсяг наданих послуг [6].

Тож доцільно в тексті самого рахунку зробити вказівку, що він одночасно є актом наданих послуг, і його оплата свідчить про такий факт. Документами, що підтверджують оплату, можуть бути платіжне доручення, розрахунковий чек, касовий чек, розрахункова квитанція, виписка з карткового рахунку та ін. Інвойс може бути складений як в паперовій, так і в електронній формі, та всі істотні умови договору. Якщо виконати зазначені умови, тоді немає потреби в складанні акту приймання-передачі з метою відображення в бухгалтерії операцій з отримання послуг.

Отже, для імпорту послуг у ЗЕД, не є обов'язковим укладання контракту, оскільки виставлення інвойсу за надані послуги буде достатнім на підтвердження існування договірних відносин. Але інвойс більше підходить для несистемних або одноразових послуг, а у випадку надання нерезидентом послуг на постійній основі найкращим варіантом є укладання класичного контракту із зазначенням права, яке регулює відносини між сторонами, способи вирішення суперечок, результат наданих послуг та порядок взаєморозрахунків [6].

При отриманні послуг від юридичних осіб — нерезидентів завжди актуальним є питання правильного оподаткування таких операцій.

Щодо оподаткування ПДВ, то всі суб'єкти господарювання, як юридичні так і фізичні особи підприємці, як платники ПДВ так і неплатники ПДВ, з метою нарахування ПДВ є особами, які відповідальні за нарахування та сплату ПДВ до бюджету, при отриманні послуг від нерезидентів, які не

зареєстровані платниками ПДВ. (ст. 182 ПКУ, та згідно роз'яснення в «ЗІР» за категорією 101.20). Оподатковуються чи не оподатковуються ПДВ такі операції залежить саме від місця їх постачання. ПДВ обкладають послуги, які постачають на території України (пп. «б» п. 185.1 ПКУ). Правила визначення місця постачання послуг прописано в п.п. 186.2–186.4 ПКУ [10].

Отримувач послуг, що постачаються нерезидентами, місце постачання яких розташоване на митній території України, нараховує податок за основною ставкою податку або за ставкою 7% для послуг (абзаци четвертий — шостий пп. 193.1 «в» ПКУ). При цьому отримувач послуг — платник податку у порядку, складає податкову накладну із зазначенням суми нарахованого ним податку, яка є підставою для віднесення сум податку до податкового кредиту у встановленому порядку. Така податкова накладна підлягає обов'язковій реєстрації в Єдиному реєстрі податкових накладних (пп. 208.2 ПКУ) [10].

Якщо отримувача послуг зареєстровано як платника податку, сума нарахованого податку включається до складу податкових зобов'язань декларації за відповідний звітний період (пп. 208.3 ПКУ).

Неплатники ПДВ не зобов'язані виписувати податкову накладну та реєструвати її в єдиному реєстрі податкових накладних. Відповідно вони, звісно, не мають права на податковий кредит, але мають обов'язок відзвітувати з нарахування і сплати ПДВ за свого контрагента нерезидента. Є для цього спеціальна звітність — розрахунок податкових зобов'язань нарахованих отримувачем послуг неплатником ПДВ. Подають його окремо, без декларації з ПДВ, протягом 20 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного місяця в якому були придбані послуги у нерезидента. Нарахована у розрахунку сума ПДВ підлягає сплаті до бюджету протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем 20 денного строку (п. 203.1, 203.2 ст. 203 ПКУ [10]).

При виплаті доходу юрособі-нерезиденту виникає обов'язок утримати податок на доходи нерезидента. Загальноєкономічна назва цього податку — податок на репатріацію. Цей податок не виділений ні серед загальнодержавних, ні серед місцевих податків і зборів, перелік яких є у ПКУ. Він розглядається як частина податку на прибуток. Але повинні його утримати і сплатити до бюджету як платники податку на прибуток, так і неплатники, тобто усі хто виплачує доходи нерезиденту, крім звичайних фізичних осіб.

Формально платником податку на репатріацію вважається нерезидент, що є юрособою. Проте він сплачує податок не сам. За нього це робить резидент України, який виплачує нерезиденту дохід. Однак сплачує він цей податок за рахунок доходу нерезидента, зменшуючи суму виплати на розмір податку, який він перераховує в бюджет одночасно з виплатою доходу (крім операції зі страхування/

перестрахування, за якими податок з доходів нерезидентів сплачується за рахунок самої особи, яка проводить виплату доходу, пп. 141.4.5 ПКУ) [11].

В пп. 141.4.1 ПКУ вказано які доходи, отримані нерезидентом із джерелом їх походження з України оподатковуються. Тобто не всі доходи отримані нерезидентом на території України підлягають оподаткуванню, а тільки ті, які зазначені в п. 141.4.1. ПКУ, а саме: проценти, дисконтні доходи; дивіденди, які сплачуються резидентом; роялті; фрахт та доходи від інжинірингу; лізингова/орендна плата, а також інші доходи, виключний перелік яких зазначений в цьому пункті. Тому потрібно визначити, насамперед, які саме здійснюються виплати нерезиденту. І тут може бути два варіанти в залежності від того, чи такі доходи є в переліку доходів, зазначених в п. 141.4.1 чи немає. Якщо таких доходів немає, то не оподатковуються, в цьому випадку доходи оподаткує нерезидент сам в своїй країні. Якщо ж виплачуються доходи, які зазначені в переліку, то тут може бути знову два варіанти. Перший варіант: виплачуються доходи нерезиденту за мінусом податку (15%) і перераховується утриманий податок з нерезидента до бюджету. Другий варіант: виплачується повна сума доходу нерезиденту і нерезидент сам оподатковує такі доходи в своїй країні. Як правильно визначити на кому лежить обов'язок оподатковувати такі доходи, чи потрібно оподатковувати зображено на схемі (Рис. 1).

За міжнародними угодами ставка податку може бути зменшена або взагалі прибрана (обов'язок сплати податку покладено на нерезидента). В обох випадках нерезидент має надати довідку про свій резидентський статус щодо тої країни, з якою укладена така міжнародна угода (видають, як правило, податкові органи). При цьому довідка має бути обов'язково паперова.

Можлива ситуація, коли підприємство розраховує отримати від нерезидента довідку про його резидентський статус і скористатися звільненням від оподаткування за міжнародним договором. При цьому ймовірність отримання довідки є високою. Зобов'язання як такого перед бюджетом не виникає, так як резидент у зв'язку з такою ситуацією затримує виплату доходу нерезиденту. Можна говорити про непередбачене зобов'язання (п. 4 НП(С)БО 11 «Зобов'язання» [12]). У проміжок часу від нарахування зобов'язання перед нерезидентом щодо його доходу до дати виплати такі зобов'язання можна обліковувати поза балансом на субрахунку 042 «Непередбачені зобов'язання».

У разі відсутності довідки від нерезидента на дату перерахування доходу нерезидентіві слід відобразити зобов'язання перед бюджетом.

Основна ставка податку — 15%. Однак ще є ставки 0%, 4%, 5%, 6%, 12%, та 18%.

Податок слід сплатити в день виплати доходу нерезиденту. Враховуючи такий момент, що день

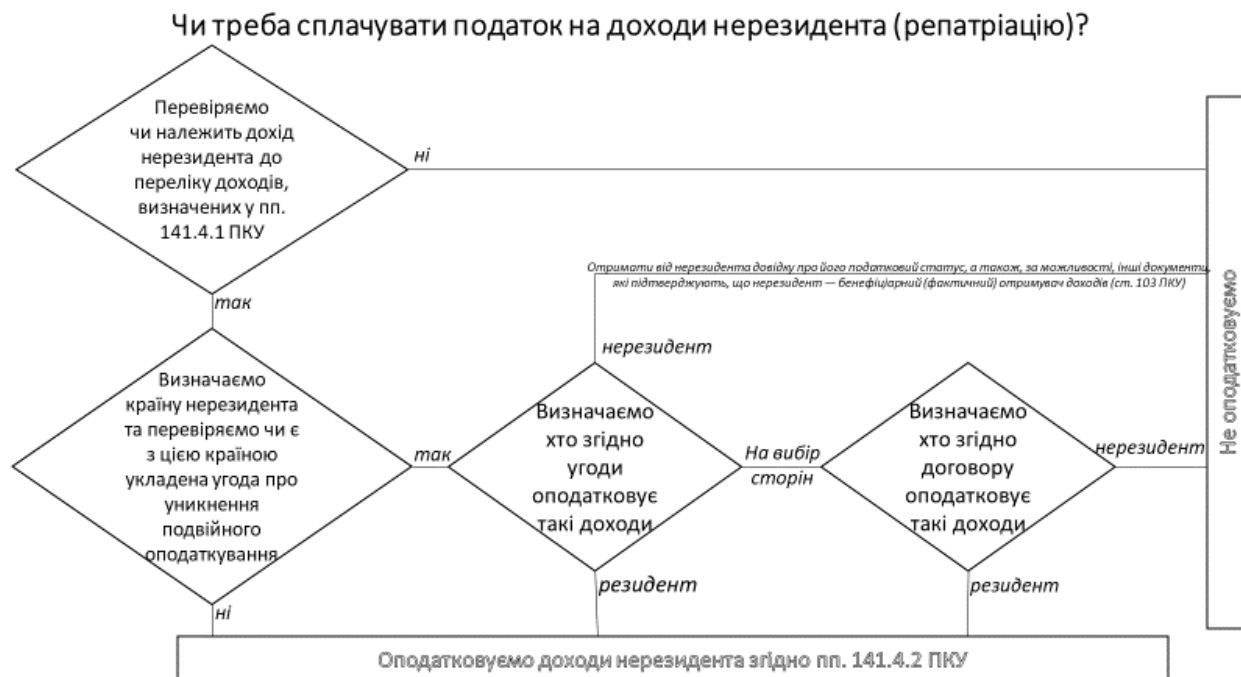

Рис. 1. Схема оподаткування доходу нерезидента

Джерело: розроблено авторами

утримання та день сплати можуть відрізнятися, то можуть виникнути курсові різниці між цими датами, які відображаються за НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» [13] за субрахунками:

- 945 «Втрати від операційної курсової різниці» — зменшення вартості іноземної валюти в гривневій оцінці;
- 714 «Доходи від операційної курсової різниці» — збільшення вартості іноземної валюти в гривневій оцінці.

До платника, який виплатив доходи без утримання та внесення до бюджету податку на доходи нерезидента вчасно і в повному обсязі, застосовують штраф (ст. 1251 ПКУ), пеня (пп. 129.1.4 ПКУ) і при цьому податок доведеться сплачувати у підвищеному розмірі (пп. 141.4.2 ПКУ) [10]:

Разом з тим, тимчасово, на період дії воєнного стану на території України, платник податку звільняється від нарахування та сплати штрафів у разі самостійного виправлення ним з дотриманням порядку, вимог та обмежень, визначених статтею 50 ПКУ, помилок, що призвели до заниження податкового зобов'язання. Отже, добровільне уточнення сплачених сум податку на прибуток з доходів нерезидентів дозволить бізнесу зменшити тягар сплати штрафів та пені.

Бухгалтерський облік при імпорті послуг суттєво не відрізняється від обліку аналогічних послуг між резидентами. Порядок відображення валютних операцій, пов'язаних з імпортуванням послуг від нерезидента в цілому аналогічний порядку обліку операцій з імпортом товарів.

У разі імпорту послуг їх оплачують в іноземній валюті. Таким чином, і в договорі, і в первинних документах (актах) вартість послуг виражають в іноземній валюті. В зв'язку з тим, що бухгалтерський облік в Україні ведуть у гривнях, фінзвітність складають у гривнях, операції в іноземній валюті потрібно перераховувати в гривні за нормами НП(С)БО 21.

Якщо послуги спершу отримують, а потім оплачують, то отримання послуг відображають на підставі акта приймання-передачі чи іншого подібного документа: Д-т 23, 91, 92, 93, 94 К-т 632 «Розрахунки з іноземними поставачальниками» — вартість послуг у гривнях за валютним курсом на початок дня дати складання акта (п. 5 НП(С)БО 21) [13].

Відповідно до п. 4 НП(С)БО 21 монетарні статті — статті балансу про грошові кошти, а також про такі активи й зобов'язання, які будуть отримані або сплачені у фіксованій (або визначеній) сумі грошей або їх еквівалентів. Немонетарні статті — статті інші, ніж монетарні статті балансу.

Заборгованість за кредитом субрахунку 632 є монетарною, оскільки погашатиметься коштами. Тому за цією заборгованістю на кожен дату балансу і на дату здійснення господарської операції (оплати) визначають курсову різницю, яку відображають у складі інших операційних доходів (субрахунок 714 «Дохід від операційної курсової різниці») чи витрат (субрахунок 945 «Втрати від операційної курсової різниці») [п. 7, 8 НП(С)БО 21] [13].

Приклад 1. Підприємство — резидент України, платник ПДВ, отримало від нерезидента інжинірингові послуги на суму 1000 євро для використання під

Таблиця 1

Бухгалтерський облік імпорту послуг на умовах наступної оплати

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн
		Д-т	К-т	
1.	Отримано послуги за актом (1000 × 42,1715)	151	632	1000 € 42171,50
2.	На дату отримання послуги нараховано податкове зобов'язання з ПДВ	644	641	8434,30
3.	Сплатили ПДВ	641	311	8434,30
4.	На підставі податкової накладної, зареєстрованої в ЄРПН, відображено податковий кредит з ПДВ	641	644	8434,30
5.	Відображено курсові різниці на дату балансу $1000 \times (43,6855 - 42,1715) = 1514,00$ грн.	945	632	1514,00
6.	Утримано податок на репатріацію на дату оплати нерезиденту — ставка 15% $(1000\$ \times 0,15 \times 43,1200)$	632	641p	150 € 6468,00
7.	Перераховано податок на репатріацію до бюджету	641p	311	6468,00
8.	Перераховано оплату нерезиденту $((1000 - 150) \times 43,1200)$	632	312	850 € 36652,00
9.	Відображено курсову різницю на субрахунок 632 $43,6855 - 43,1200 \times 1000 = 565,50$ грн	632	714	565,50

Джерело: розроблено авторами

час будівництва. На дату акта курс НБУ — 42,1715 грн за 1 євро. На дату балансу після отримання послуги курс НБУ — 43,6855 грн за 1 євро. Курс НБУ на дату оплати — 43,1200 грн за 1 євро.

Якщо здійснюється попередня оплата за послуги, а потім їх отримання, то заборгованість за здійсненою попередньою оплатою (авансом) відображають за валютним курсом на початок дня дати сплати авансу [п. 6 НП(С)БО 21].

Така заборгованість є немонетарною, бо закриватиметься отриманими послугами, а не коштами. Тож курсові різниці на цю заборгованість не нараховують. Отримані послуги визначатимуть за курсом на дату отримання авансу, фактично в сумі заборгованості.

Приклад 2. Дані прикладу 1, але підприємство спершу сплачує за послуги: нерезидентів 850 євро, і 150 євро, у гривневому еквіваленті, перераховує до бюджету як податок на репатріацію. На дату попередньої оплати і перерахування податку на репатріацію курс НБУ — 41,3564 грн за 1 євро. Згодом підприємство отримало послуги за актом. На дату отримання (дату акта) курс НБУ — 42,1715 грн за 1 євро.

Приклад 3. Все те саме, що й у прикладі 1, але підприємство очікує довідку від нерезидента, так як між країнами є угода про усунення подвійного оподаткування (0% за міжнародною угодою).

У разі здійснення авансових платежів в іноземній валюті постачальникові частинами й одержання

Таблиця 2

Бухгалтерський облік імпорту послуг на умовах попередньої оплати

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн
		Д-т	К-т	
1.	Перераховано передоплату нерезидентів за мінусом податку на репатріацію (ставка –15%) $(850 \times 41,3564)$	371	312	850 € 35152,94
2.	В день виплати доходу нерезиденту перераховано податок на репатріацію до бюджету — ставка 15% $(150 \times 41,3564)$	641p	311	6203,46
3.	Відображено нарахування податку на репатріацію	371	641p	6203,46
4.	Нараховано податкове зобов'язання з ПДВ	644	641	8271,28
5.	Сплатили ПДВ	641	311	8271,28
6.	На підставі податкової накладної, зареєстрованої в ЄРПН, відображено податковий кредит з ПДВ	641	644	8271,28
7.	Отримано послуги за актом $(35152,94 + 6203,46)$	151	632	1000 € 41356,40
8.	Зараховано заборгованість за передоплатою із зобов'язанням за отриманими послугами	632	371	1000 € 41356,40

Джерело: розроблено авторами

Таблиця 3

**Бухгалтерський облік імпорту послуг на умовах наступної оплати
при наявності угоди про усунення подвійного оподаткування**

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн
		Д-т	К-т	
1.	Отримано послуги за актом (1000 x 42,1715)	151	632	1000 € 42171,50
2.	На дату отримання послуги нараховано податкове зобов'язання з ПДВ	644	641	8434,30
3.	Сплатили ПДВ	641	311	8434,30
4.	На підставі податкової накладної, зареєстрованої в ЄРПН, відображено податковий кредит з ПДВ	641	644	8434,30
5	Відображено курсові різниці на дату балансу $1000 \times (43,6855 - 42,1715) = 1514,00$ грн.	945	632	1514,00
6	Відобразили поза балансом можливе зобов'язання зі сплати податку на репатріацію для випадку, якщо нерезидент не надасть довідку ($1000\$ \times 0,15 \times 43,1200$)	042		150 € 6468,00
7.	Перераховано оплату нерезиденту ($1000 \times 43,1200$)	632	312	1000 € 43120,00
8	Знято з позабалансового рахунку можливе зобов'язання (опер. 6)		042	150 € 6468,00
9.	Відображено курсову різницю на субрахунок 632 $(43,6855 - 43,1200) \times 1000 = 565,50$ грн	632	714	565,50

Джерело: розроблено авторами

частинами від постачальника немонетарних активів (робіт, послуг) вартість одержаних активів (робіт, послуг) визнають за сумою авансових платежів із застосуванням валютних курсів виходячи з послідовності здійснення авансових платежів (п. 6 НП(С)БО 21).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи вищесказане, при імпорті послуг не є обов'язковим укладання контракту. Виставлення інвойсу за надані послуги достатньо для підтвердження існування договірних відносин. Інвойс більше підходить для разових послуг, а у випадку ж систематичного надання нерезидентом послуг доцільно все ж таки укладати контракт.

В статті розкрито теоретичні та практичні аспекти обліку та оподаткування послуг, отриманих від нерезидента. Зауважено, що при здійсненні таких операцій зареєстрованим платником ПДВ отримувач послуг може і не бути, але нарахувати і сплатити ПДВ зобов'язаний. Не всі послуги оподатковуються ПДВ, а тільки ті, місцем постачання яких є митна

територія України. Для обліку оподаткування ПДВ дуже важливим є документування операцій. Слід пам'ятати і про податок на доходи нерезидента, який декларується та сплачується особою, яка здійснює виплати доходу нерезиденту, враховуючи вимоги ПКУ і міжнародних угод про уникнення подвійного оподаткування.

За період дії воєнного стану відбулися зміни в законодавстві: внесено зміни щодо строків розрахунків за зовнішньоекономічними операціями та валютного нагляду.

Також важливим є врахування періоду настання облікових подій, що пов'язані із отриманням послуг, сплатою коштів за них, особливості обліку курсових різниць, валютний нагляд тощо.

Важливо стежити за актуальними змінами в законодавстві та своєчасно їх впроваджувати в облікову практику підприємства. Правильне відображення таких операцій в обліку та звітності допоможе уникнути штрафних санкцій.

Література

1. Приварникова І.Ю. Специфіка експортно-імпортних операцій у сфері послуг. *Менеджмент та підприємництво: тренди розвитку*. 2024. Вип. 1(27). URL: <https://management-journal.org.ua/index.php/journal/article/view/491/259> (дата звернення: 21.01.2025).
2. Плекан М.В., Мартинюк В.П. Особливості обліку та оподаткування експортно-імпортних операцій в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 45. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1932/1860> (дата звернення: 21.01.2025).
3. Чік М.Ю., Бойко Р.В. Особливості оподаткування та банківського регулювання операцій у зовнішньоекономічній діяльності в умовах воєнного стану. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2024. № 3. С. 81–88. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2024/3/EV20243_081-088.pdf (дата звернення: 21.01.2025).

4. Болдовська К. П., Ткаль Я. С., Гузь М. М. Особливості нарахування та обліку податку на додану вартість за експортними та імпорфтними операціями суб'єктів господарювання. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 46. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-5>.
5. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.91 р. № 959-XII. Дата оновлення: 26.12.2024. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 29. Ст. 377. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 16.01.2025).
6. Цуркан О. Надання юридичними особами послуг нерезидентам: умови, податки, звітність. *Платформа ЛІГА: ЗАКОН*. 06.07.2022. URL: https://biz.ligazakon.net/analitics/212350_nadannya-yuridichnimi-osobami-poslug-nerezidentam-umovi-podatki-zvtnst (дата звернення: 21.01.2025).
7. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022 р. № 18. Дата оновлення: 21.12.2024. *Верховна Рада України: офіційний вебпортал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> (дата звернення: 21.01.2025).
8. Інструкція про порядок валютного нагляду банків за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів: Постанова Правління Національного банку України від 02.01.2019 № 7. Дата оновлення: 26.11.2022. *Верховна Рада України: офіційний вебпортал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007500-19#Text> (дата звернення: 21.01.2025).
9. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV. Дата оновлення: 03.09.2024. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 40. Ст. 365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 21.01.2025).
10. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 01.01.2025. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n10662> (дата звернення: 20.01.2025).
11. Онищенко В. Податок на репатріацію: хто та коли його сплачує. *Головбух*. 2024. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7529-buhoblk-podatku-na-repatratsyu> (дата звернення: 17.01.2025).
12. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20. Дата оновлення: 03.11.2020. *Верховна Рада України: офіційний вебпортал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text> (дата звернення: 17.01.2025).
13. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів»: затверджено наказом Міністерства фінансів України від 10.08.2000 р. № 193. Дата оновлення: 05.11.2024. *Верховна Рада України: офіційний вебпортал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00#Text> (дата звернення: 17.01.2025).

References

1. Pryvarnykova I.Iu. (2024). Cpetsyfika eksportno-importnykh operatsii u sferi posluh [Specifics of export-import operations in the service sector]. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo: trendy rozvytku*. no. 1(27). URL: <https://management-journal.org.ua/index.php/journal/article/view/491/259> [in Ukrainian].
2. Plekan M. V., Martyniuk V. P. (2022). Osoblyvosti obliku ta opodatkovannia eksportno-importnykh operatsii v umovakh viiny [Peculiarities of accounting and taxation of export-import operations in wartime conditions]. *Ekonomika ta suspilstvo*. no. 45. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1932/1860> [in Ukrainian].
3. Chik M.Iu., Boiko R. V. (2024). Osoblyvosti opodatkovannia ta bankivskoho rehuliuвання operatsii u zovnishnoekonomichnii diialnosti v umovakh voiennoho stanu [Peculiarities of taxation and banking regulation of transactions in foreign economic activity under martial law]. *Ekonomichnyi visnyk Dniprovskoi politekhniki*. no. 3. pp. 81–88. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2024/3/EV20243_081-088.pdf [in Ukrainian].
4. Boldovska K. P., Tkal Ya. S., Huz M. M. (2022). Osoblyvosti narakhuvannia ta obliku podatku na dodanu vartist za eksportnymy ta importnymy operatsiiamy subiektiv hospodariuvannia [Peculiarities of calculating and accounting for value added tax on export and import operations of business entities]. *Ekonomika ta suspilstvo*. no. 46. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-5> [in Ukrainian].
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991). The Law of Ukraine “Pro zovnishnoekonomichnu diialnist” [About foreign economic activity]. no. № 959-XII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> [in Ukrainian].
6. Tsurkan O. (2022). Nadання yurydychnymy osobamy posluh nerezzydentam: umovy, podatky, zvtnist [Provision of services by legal entities to non-residents: conditions, taxes, reporting]. *Platforma LIGA: ZAKON*. URL: https://biz.ligazakon.net/analitics/212350_nadannya-yuridichnimi-osobami-poslug-nerezidentam-umovi-podatki-zvtnst [in Ukrainian].
7. Pro robotu bankivskoi systemy v period zaprovadzhennia voiennoho stanu [About the operation of the banking system during the introduction of martial law]: Postanova pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy vid 24.02.2022 r. no.18. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> [in Ukrainian].
8. Instruksiiia pro poriadok valiutnoho nahliadu bankiv za dotrymanniam rezydentamy hranychnykh strokiv rozrakhunkiv za operatsiiamy z eksportu ta importu tovariv [Instructions on the procedure for currency supervision of banks on compliance by residents with settlement deadlines for operations on the export and import of goods]: Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy vid 02.01.2019 r. no. 7. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007500-19#Text> [in Ukrainian].

9. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999). The Law of Ukraine “Pro bukhholderskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini” [About accounting and financial reporting in Ukraine]. no. 996-XIV. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> [in Ukrainian].
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010). Podatkovyj kodeks Ukrainy [The Tax Code of Ukraine]. no. 2755-VI. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n10662> [in Ukrainian].
11. Onyshchenko V. (2024). Podatok na repatriatsiiu: khto ta koly yoho splachuie [Repatriation tax: who pays it and when]. *Holovbukh*. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7529-buhoblk-podatku-na-repatratsu> [in Ukrainian].
12. Ministry of Finance of Ukraine (2000). Natsionalne polozhennia (standart) bukhholderskoho obliku 11 “Zoboviazannia [Obligation]”. Kyiv, no. 20. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text> [in Ukrainian].
13. Ministry of Finance of Ukraine (2000). Natsionalne polozhennia (standart) bukhholderskoho obliku 21 “Vplyv zmin valiutnykh kursiv [The impact of changes in exchange rates]”. Kyiv, No. 193. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00#Text> [in Ukrainian].

УДК 657.631.6:004

Пацкань Юлія Вадимівна

*аспірантка кафедри фінансового аналізу та аудиту
Державного торговельно-економічного університету*

Patskan Yuliya

*Postgraduate Student of the Department of Financial Analysis and Audit
State University of Trade and Economics*

ORCID: 0009-0008-6940-4907

Назарова Каріна Олександрівна

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансового аналізу та аудиту
Державний торговельно-економічний університет*

Nazarova Karina

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Financial Analysis and Audit*

State University of Trade and Economics

ORCID: 0000-0002-5019-9244

DOI: 10.25313/2520-2294-2025-1-10605

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНА МОДЕЛЬ ФОРЕНЗІК-ДІАГНОСТИКИ ТА АУДИТУ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

ORGANIZATIONAL AND INFORMATION MODEL OF FORENSIC DIAGNOSTICS AND AUDIT OF THE ACTIVITIES OF AN ECONOMIC ENTITY

Анотація. У статті представлено концептуальний підхід до розробки організаційно-інформаційної моделі форензик-діагностики та аудиту діяльності суб'єкта господарювання, яка спрямована на підвищення ефективності управління фінансово-економічною безпекою компанії. Обґрунтовано основні елементи організаційно-інформаційної моделі форензик-діагностики та аудиту, як ідентифікації ризиків шахрайства та фінансових аномалій, а також їх роль у забезпеченні прозорості та надійності діяльності суб'єкта господарювання. Запропонована модель інтегрує сучасні інформаційні технології з метою автоматизації аналізу даних і підвищення точності форензик-діагностики. Розглянуто ключові етапи побудови моделі: збір і обробка даних, аналіз ризиків, моніторинг фінансових операцій та формування рекомендацій щодо запобігання шахрайству. Визначено перспективи впровадження організаційно-інформаційної моделі в практику суб'єктів господарювання, включаючи її адаптацію до цифрових трансформацій, забезпечення відповідності міжнародним стандартам та інтеграцію з системами управління ризиками. На основі дослідження рекомендовано вдосконалення внутрішніх процедур аудиту, розробку політик запобігання шахрайству та використання інноваційних технологій для підтримки фінансової прозорості.

Вступ. У статті досліджено організаційно-інформаційні моделі форензик-діагностики й аудиту та обґрунтовані рекомендації щодо їх побудови. Важливість дослідження організаційно-інформаційних моделей форензик-діагностики та аудиту визначається низкою причин, пов'язаних із сучасними викликами в управлінні, фінансовому обліку та протидії шахрайству. Такі моделі забезпечують інструменти та підходи для виявлення фінансових злочинів, забезпечення прозорості бізнесу та підвищення ефективності управління. Розроблені організаційно-інформаційні моделі форензик-діагностики та аудиту є ключовим інструментом для забезпечення фінансової стійкості, управління ризиками, прозорості діяльності та підвищення ефективності управління в сучасних умовах та сприяють впровадженню передових практик корпоративного управління, захисту інтересів бізнесу та побудові довіри до суб'єкта господарювання.

Мета. Мета дослідження, в межах статті, полягає в удосконаленні підходів до забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання шляхом розробки та впровадження організаційно-інформаційної моделі форензик-діагностики

та аудиту, що досягається за рахунок інтеграції сучасних методів форензик-діагностики та аудиту, інструментів інформаційних технологій і відповідних організаційно-управлінських рішень, які дозволяють оперативно виявляти, аналізувати та запобігати фінансовим ризикам, шахрайству і зловживанням та сприятиме підвищенню економічної безпеки компанії в сучасних умовах господарювання.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правова база щодо організаційно-інформаційного забезпечення аналізу та оцінки форензик-діагностики та аудиту діяльності суб'єкта господарювання; 2) праці вітчизняних та зарубіжних авторів, що провадять свої наукові та практичні дослідження сучасних підходів до форензик-діагностики й аудиту та слугують підґрунтям для розробки організаційно-інформаційних моделей форензик-діагностики й аудиту діяльності суб'єктів господарювання.

В процесі проведення дослідження було використано наступні наукові методи: теоретичні методи (для аналізу сутності форензик-діагностики й аудиту, виокремлення його ключових компонентів та взаємозв'язків між ними; формування загальних висновків на основі конкретних спостережень та перевірки гіпотез); емпіричні методи (для вивчення бізнес-процесів суб'єктів господарювання, ідентифікації потенційних ризиків шахрайства); економіко-математичні методи (експертиза структури та функцій організаційно-інформаційної моделі, а також вдосконалення процесів форензик-діагностики й аудиту, мінімізація ризиків); компаративний аналіз та системний підхід (порівняння підходів до форензик-діагностики й аудиту у вітчизняній та зарубіжній практиці, а також для комплексного розгляду досліджуваного об'єкта як частини економічної, інформаційної та правової системи) тощо.

Результати. У науковій статті розкрито рекомендації впровадження інноваційних технологій в побудову організаційно-інформаційної моделі форензик-діагностики й аудиту, які будуть дієвими і ефективними в практичному використанні та дозволить створити систему, яка ефективно працюватиме в реальних бізнес-умовах, враховуючи специфіку сучасного середовища, а також підвищить ефективність у виявленні шахрайства, завдяки адаптивності моделі, знизить витрати на внутрішній аудит через автоматизацію процесів, сприятиме прозорості і відтворюваності результатів для регуляторів і судів, а також підвищить конкурентоспроможність організації через впровадження інноваційних рішень.

Перспективи. Подальші наукові дослідження у даній темі пропонується зосередити в сфері адаптації сучасних підходів до постійно змінюваних умов економічної діяльності, зростання цифрових трансформацій і ризиків шахрайства, що сприятимуть вдосконаленню організаційно-інформаційної моделі форензик-діагностики та аудиту, розширенню її застосування в умовах цифровізації та глобалізації бізнесу, а також підвищенню економічної безпеки суб'єктів господарювання у різних секторах економіки.

Ключові слова: форензик-діагностика, діагностика, аналіз, аудит, внутрішній аудит, організаційно-інформаційна модель, інноваційні технології, ризик, звітування.

Summary. The article presents a conceptual approach to developing an organizational and informational model for forensic diagnostics and auditing of an enterprise's activities, aimed at improving the efficiency of financial and economic security management. The main elements of the organizational and informational model for forensic diagnostics and auditing are substantiated, focusing on the identification of fraud risks and financial anomalies, as well as their role in ensuring transparency and reliability in the activities of enterprises. The proposed model integrates modern information technologies to automate data analysis and improve the accuracy of forensic diagnostics. Key stages of the model's development are discussed: data collection and processing, risk analysis, financial transaction monitoring, and the formulation of recommendations for fraud prevention. The prospects for implementing the organizational and informational model into the practices of enterprises are outlined, including its adaptation to digital transformations, compliance with international standards, and integration with risk management systems. Based on the research findings, recommendations are provided for improving internal audit procedures, developing anti-fraud policies, and leveraging innovative technologies to support financial transparency.

Introduction. The article examines organizational and information models of forensic diagnostics and audit and provides substantiated recommendations for their construction. The importance of studying organizational and information models of forensic diagnostics and audit is determined by a number of reasons related to modern challenges in management, financial accounting and combating fraud. Such models provide tools and approaches for detecting financial crimes, ensuring business transparency and increasing management efficiency. The developed organizational and information models of forensic diagnostics and audit are a key tool for ensuring financial stability, risk management, transparency of activities and increasing management efficiency in modern conditions and contribute to the implementation of best practices in corporate governance, protecting business interests and building trust in the business entity.

Purpose. The purpose of the study, within the framework of the article, is to improve approaches to ensuring the financial and economic security of business entities by developing and implementing an organizational and information model of forensic diagnostics and audit, which is achieved by integrating modern methods of forensic diagnostics and audit, information technology tools and relevant organizational and management solutions that allow for the prompt identification, analysis and prevention of financial risks, fraud and abuse and will contribute to increasing the economic security of the company in modern business conditions.

Materials and methods. The materials of the study are: 1) the regulatory and legal framework for the organizational and information support of the analysis and assessment of forensic diagnostics and audit of the activities of a business entity; 2) the works of domestic and foreign authors who conduct their scientific and practical research into modern approaches to

forensic diagnostics and audit and serve as the basis for the development of organizational and information models of forensic diagnostics and audit of the activities of business entities.

The following scientific methods were used in the research: theoretical methods (for analyzing the essence of forensic diagnostics and audit, identifying its key components and the relationships between them; forming general conclusions based on specific observations and testing hypotheses); empirical methods (for studying the business processes of business entities, identifying potential fraud risks); economic and mathematical methods (examination of the structure and functions of the organizational and information model, as well as improving the processes of forensic diagnostics and audit, minimizing risks); comparative analysis and a systemic approach (comparison of approaches to forensic diagnostics and audit in domestic and foreign practice, as well as for a comprehensive consideration of the object under study as part of the economic, information and legal system), etc.

Results. The scientific article reveals recommendations for the implementation of innovative technologies in the construction of an organizational and information model of forensic diagnostics and audit, which will be effective and efficient in practical use and will allow creating a system that will work effectively in real business conditions, taking into account the specifics of the modern environment, and will also increase the efficiency of fraud detection, thanks to the adaptability of the model, reduce the cost of internal audit through process automation, promote transparency and reproducibility of results for regulators and courts, and increase the competitiveness of the organization through the implementation of innovative solutions.

Prospects. Further scientific research in this topic is proposed to focus on the adaptation of modern approaches to the constantly changing conditions of economic activity, the growth of digital transformations and fraud risks, which will contribute to the improvement of the organizational and information model of forensic diagnostics and audit, the expansion of its application in the context of digitalization and globalization of business, as well as increasing the economic security of business entities in various sectors of the economy.

Key words: forensic diagnostics, diagnostics, analysis, audit, internal audit, organizational and information model, innovative technologies, risk, reporting.

Постановка проблеми. В умовах невизначеного економічного розвитку в Україні під час повномасштабного військового вторгнення стрімко поширюються інформаційні технології та розширюється використання інформаційних систем в усіх сферах життєдіяльності суб'єктів господарювання. Як великі і середні компанії, так і приватні підприємці потребують надійних і ефективно продуманих організаційно-інформаційних моделей для забезпечення та проведення безперебійної та ефективної діяльності суб'єктів господарювання.

Економічні злочини, такі як відмивання грошей, фальсифікація фінансової звітності чи розкрадання активів, стають дедалі складнішими та масштабнішими. Форензік-діагностика в синергії з аудитом дозволяє виявляти приховані схеми шахрайства та проводити детальні розслідування.

Актуальність організаційно-інформаційної моделі форензік-діагностики та аудиту обумовлена сучасними викликами, що постають перед суб'єктами господарювання в умовах глобалізації, цифрової трансформації та зростання складності фінансових і операційних процесів, що забезпечує фінансову прозорість, ефективну боротьбу з шахрайством і управління ризиками.

Важливість дослідження організаційно-інформаційних моделей форензік-діагностики та аудиту визначається їхньою ключовою роллю в забезпеченні фінансової прозорості, протидії шахрайству, управлінні ризиками та підвищенні ефективності управління в суб'єктах господарювання. В умовах глобалізації, цифровізації та посиленні регуляторних вимог такі моделі є не лише актуальними, а й критично необхідними для успішного функціонування суб'єкта господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження форензік привертає увагу багатьох науковців: А. О. Семенець [1] розглядає його, як процес вивчення звітності та господарських операцій компанії з метою розробки заходів з реагування, управління та запобігання шахрайству на підставі експертного судження; К. П. Мисник [2], А. А. Мартинов [3] та Нежива М. О. [4] аналізують природу та види шахрайства, етапи та основи методики проведення форензік, а також практичні питання його проведення; Г. В. Соломіна [5] запропонувала впроваджувати методики для виявлення фактів шахрайства всередині підприємства; Скорик М. [6] розглядає форензік, як інструмент боротьби з внутрішньокорпоративним шахрайством.

За результатами огляду досліджень і публікацій та незважаючи на значний прогрес у розвитку організаційно-інформаційних моделей форензік-діагностики та аудиту, виявлено невирішену частину питань, зокрема уніфікація підходів, інтеграція технологій, адаптивність моделей, регуляторна визначеність та оцінка їхньої ефективності. Вирішення цих проблем сприятиме підвищенню ефективності управління, прозорості бізнесу, мінімізації ризиків шахрайства та фінансових порушень, а також зміцненню довіри до аудиторських процесів і результатів форензік-діагностики, що сприятиме створенню більш стабільних та відповідальних суб'єктів господарювання, що узгоджуються з викликами сучасного бізнес-середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У міру того як форензік-діагностика набуває поширення в запитках до аудиторських компаній, а також, в запитках управлінського персоналу до внутрішніх

аудиторів, розробка ефективної організаційно-інформаційної моделі передбачає вирішення проблем безпеки, інтеграції та відповідності поставлених завдань до отриманих результатів. Це вимагає розуміння технологічних досягнень і узгодження їх з організаційними цілями та нормативними стандартами.

Таким чином, проектування, побудова та запровадження організаційно-інформаційної моделі форензік-діагностики та аудиту діяльності суб'єкта господарювання пропонуємо розділити на:

- організаційно-інформаційні моделі форензік-діагностики та аудиту за запитом до аудиторської компанії;
- організаційно-інформаційні моделі форензік-діагностики та аудиту за запитом управлінського персоналу суб'єкта господарювання до внутрішнього аудитора.

Важливим елементом управління проектами форензік-діагностики за запитом до аудиторських фірм є визначення та побудова організаційної моделі, яка буде використана для досягнення результатів поставлених цілей. Побудова організаційно-інформаційної моделі, яка широко використовуються аудиторськими компаніями для виконання завдань з форензік-діагностики у синергії з аудитом, в залежності від запиту клієнта, передбачає застосування різноманітних методів і інструментів.

Організаційно-інформаційна модель форензік-діагностики та аудиту за запитом суб'єкта господарювання до аудиторської компанії — це комплексний підхід, який включає методи, інструменти та організаційні процеси, розроблені для забезпечення точності, прозорості та об'єктивності процесів форензік-діагностики та аудиту. Така модель допомагає аудиторським компаніям виявляти потенційні шахрайські дії у суб'єктів господарювання та надавати рекомендації щодо їх усунення та запобігання.

Мета організаційно-інформаційної моделі форензік-діагностики та аудиту — забезпечити доступ до необхідної інформації для прийняття рішень, підвищити ефективність процесів отримання об'єктивних, неупереджених, доречних, достатніх і своєчасних аудиторських доказів та надати висновки і рекомендації клієнту про усунення та запобігання шахрайським діям.

Основні елементи організаційно-інформаційної моделі форензік-діагностики та аудиту за запитом суб'єкта господарювання до аудиторської компанії складаються з наступних блоків:

1. Інформаційні системи та технології аналізу даних.

Аналіз масивних даних (Big Data). Використання великих масивів структурованої та неструктурованої інформації, а також інструменти, підходи, методи обробки та зберігання даних для виявлення аномалій та підозрілих транзакцій, що виходять за межі звичайних бізнес-операцій.

Аналітичні інструменти та спеціалізоване програмне забезпечення. Аудиторські компанії використовують програмне забезпечення (до прикладу, ACL, IDEA, SAS) для аналізу даних у фінансових звітах, які допомагають автоматично ідентифікувати можливі шахрайські дії.

Системи обробки транзакцій. Технології, що дозволяють перевіряти послідовність та правомірність транзакцій і виявляти підозрілі шаблони чи нестандартну поведінку.

2. Алгоритми та методи для виявлення шахрайства.

Моделі автоматичного виявлення. Аудиторські компанії використовують алгоритми, які присутні при опрацюванні великих масивів даних, включаючи історичні випадки шахрайства, що дозволяє передбачити і виявити подібні шаблони у поточних даних.

Сценарний аналіз. Визначення стандартних сценаріїв шахрайства та їх розширення для виявлення нестандартних ситуацій, таких як фальсифікація звітів, приховування доходів або податкові ухилення.

Аналіз аномалій. Пошук аномальних значень або відхилень у транзакціях, що можуть свідчити про шахрайство (до прикладу, несподівані зміни в обліковій політиці чи нехарактерні фінансові операції).

3. Організаційні процеси аудиту та розподілу відповідальності.

Стандартизація процесів аудиту. Використання стандартних протоколів аудиту, а саме стандарти Міжнародної федерації бухгалтерів (IFAC) та Міжнародних стандартів аудиту (ISA), щоб забезпечити систематичний і точний підхід до форензік-діагностики й аудиту.

Поділ функцій та контроль повноважень. Залучення різних команд для проведення форензік-діагностики й аудиту, що дозволяє уникнути конфлікту інтересів та оптимізувати процес (до прикладу, одна команда займається збором даних, інша — аналізом, ще одна — перевіркою результатів).

Незалежний аудит. Залучення сторонніх аудиторів або незалежних експертів для проведення аудиту процесів і перевірки ефективності внутрішніх процедур виявлення шахрайства.

4. Кадрова політика та етика.

Професійна етика. Аудиторські компанії слідує етичним стандартам, щоб гарантувати неупередженість та об'єктивність під час виконання аудиторських завдань. Це включає відданість етичним принципам (до прикладу, конфіденційність, незалежність, професійна компетентність).

Підвищення кваліфікації. Регулярне навчання та тренінги для аудиторів з виявлення та запобігання шахрайству, що передбачає знайомство з новими техніками та інструментами, використання яких допомагає виявити підозрілі операції.

Програми захисту та підтримки викривачів. Створення умов для анонімного повідомлення про

підозрілі дії, що стимулює відкрити і прозору діяльність та сприяє виявленню шахрайства в компанії клієнта.

5. Контроль і моніторинг ризиків.

Регулярний моніторинг транзакцій. Використання автоматизованих інструментів для щоденного контролю операцій, що у свою чергу передбачає налаштування тригерів, які сигналізують про підозрілі дії.

Оцінка ризиків. Аудитори проводять оцінку ризиків в рамках кожного сектору проєкту, що дозволяє фокусувати ресурси на областях із найбільшою ймовірністю шахрайства.

Системи внутрішнього контролю. Перевірка внутрішніх процесів компанії-клієнта на предмет відповідності стандартам, що знижує ймовірність шахрайства на місці.

6. Звітування і документування процесів.

Звіти про підозрілі дії. Аудитори складають звіти про виявлені ризики та потенційні випадки шахрайства, в яких зазначають усі виявлені аномалії, ризики та рекомендації щодо запобігання.

Аудиторські висновки. Формулювання підсумкових звітів, які включають рекомендації для вдосконалення внутрішнього контролю компанії-клієнта.

Документування всіх етапів перевірки. Систематичне збереження та чітке ведення усіх робочих документів і доказів, отриманих під час аудиту, для забезпечення прозорості та можливості подальшої перевірки.

Отже, організаційно-інформаційна модель форензик-діагностики й аудиту аудиторської компанії для виявлення шахрайства поєднує в собі сучасні технології, аналітичні методи та професійно-етичні стандарти, що забезпечують ефективне виявлення шахрайських дій (рис. 1).

Таким чином, ефективність організаційно-інформаційної моделі форензик-діагностики й аудиту аудиторської компанії для виявлення шахрайства суб'єкта господарювання залежить від її здатності бути оперативною та адаптивною до нових загроз і змінювати підхід до контролю ризиків, що робить її гнучким і надійним інструментом у боротьбі з корпоративним шахрайством.

Побудова організаційно-інформаційної моделі форензик-діагностики та аудиту для виявлення шахрайства за запитом управлінського персоналу суб'єктом господарювання до внутрішнього аудитора включає декілька важливих етапів і компонентів.

Модель форензик-діагностики та аудиту, яка допомагатиме внутрішньому аудитору виявляти та запобігати виникненню шахрайства, будується на основі аналітичних даних, які складаються з наступних компонентів:

1. Створення аналітичної платформи для збору даних.

Джерела даних. Визначити та підключити всі можливі джерела даних, які можуть виявити ознаки шахрайства (фінансові транзакції, дані про заку-

півлі, HR-записи, звіти про витрати, електронне листування тощо).

Єдине сховище даних. Створити базу даних або сховище, яке інтегрує дані з різних джерел. Це дозволить проводити комплексний аналіз і порівнювати інформацію з різних відділів.

Обробка даних. Застосувати ETL-процеси (принцип Extract, Transform, Load, що в перекладі означає витяг, перетворення та завантаження) для очищення, нормалізації та структурування даних, який використовується в базах даних та, особливо, у сховищах даних для забезпечення їх діяльності та є важливим в прийнятті управлінських рішень суб'єктом господарювання.

2. Побудова моделі виявлення шахрайства.

Аналіз ризиків. Визначити ключові ризики шахрайства суб'єкта господарювання, враховуючи його специфіку (завищення витрат, фальсифікація звітності, завищені ціни в закупівлях).

Ідентифікація показників шахрайства. Розробка параметрів показників або тригерів, які можуть сигналізувати про можливе шахрайство (до прикладу, великі виплати певним постачальникам, розбіжності у витратах, раптові зміни в поведінці працівників).

Моделі машинного навчання. Впровадити алгоритми машинного навчання (від англ. machine learning, ML), що являють собою алгоритми або системи, які навчаються з даних і роблять прогнози або приймають рішення без явного програмування та використовуються для розпізнавання шаблонів, класифікації, регресії, кластеризації, виявлення аномалій тощо, з метою аналізу поведінкових патернів та виявлення аномалій у даних.

3. Реалізація аналітичних інструментів.

Аналіз аномалій. Впровадити методи аналізу аномалій, що передбачає процес виявлення незвичних або атипових даних, які не відповідають очікуваному шаблону чи розподілу. Аномалії, також відомі як «викиди» або «відхилення», часто сигналізують про потенційні проблеми або цікаві події в фінансових транзакціях. Їх виявлення є важливим для таких галузей, як фінансовий моніторинг, кібербезпека, діагностика обладнання та контроль якості.

Створення дашбордів. Розробити інтерактивні дашборди, що показують ключові метрики, а також аномалії та інші потенційні сигнали шахрайства. Дашборд (англ. dashboard) являє собою інтерактивну панель або інструмент, який збирає, візуалізує та представляє важливі дані в зручному та зрозумілому вигляді. Для внутрішнього аудиту дашборд використовується для відображення ключових показників (KPI), аналітики та інших даних у режимі реального часу, що дозволяє швидко оцінити ситуацію та приймати обґрунтовані рішення. Це зручний спосіб бачити актуальні дані, які оновлюються автоматично, що дозволяє швидко аналізувати та контролювати важливі аспекти бізнесу суб'єкта господарювання.

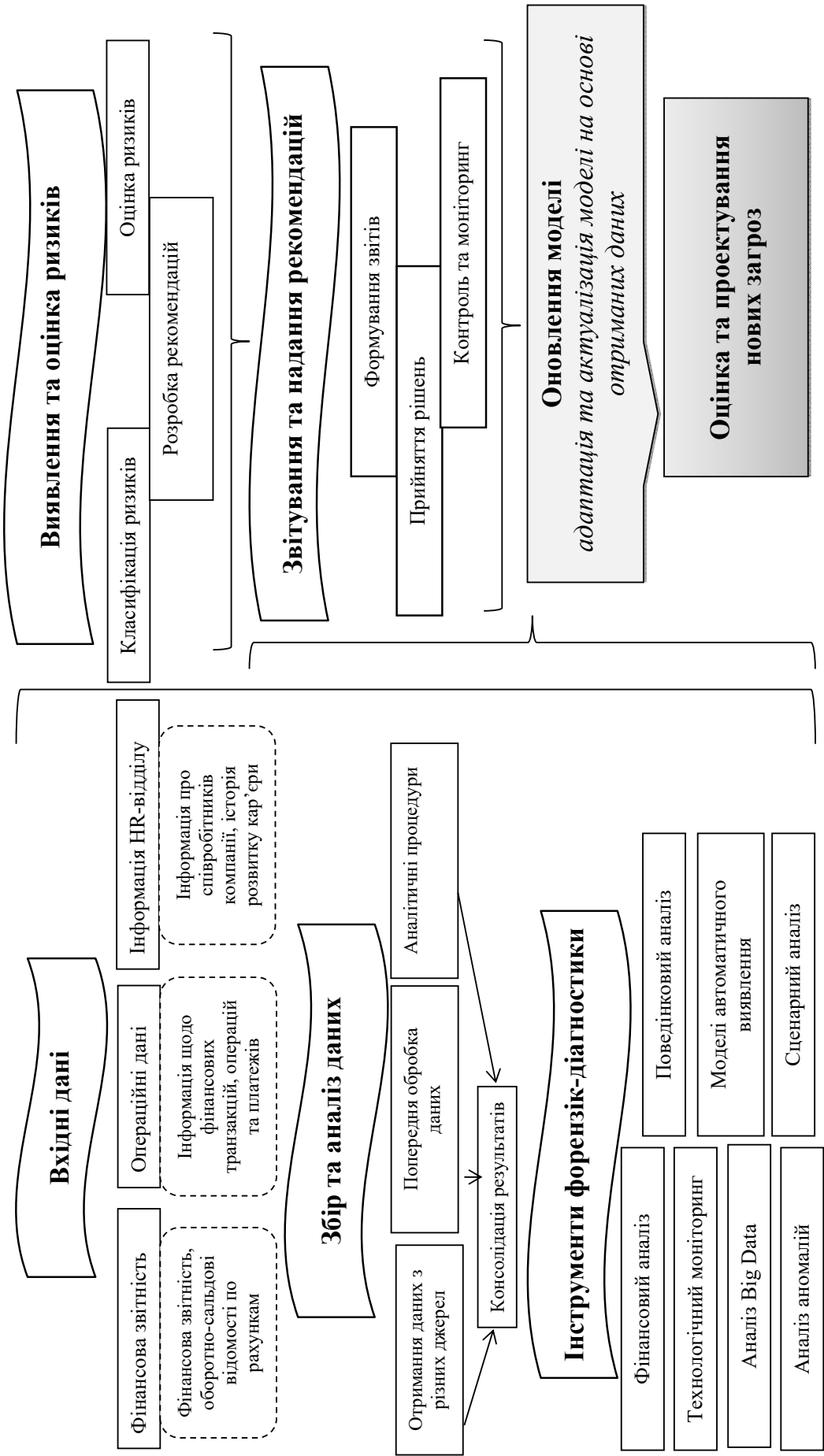

Рис. 1. Організаційно-інформаційна модель форензик-діагностики та аудиту діяльності суб'єкта господарювання
Джерело: розроблено авторами

Звітуйтеся. Впровадити автоматизовану систему звітування, яка інформуватиме внутрішнього аудитора про виявлені підозрілі активності.

4. Формування команди для моніторингу та розслідування.

Ролі та обов'язки. Визначити ролі в команді внутрішнього аудиту (наприклад, аналітик даних, фахівець з розслідувань, юридичний консультант).

Регулярний моніторинг. Створити процес регулярного моніторингу для виявлення нових ризиків та підозрілої діяльності.

Процес розслідування. Розробити структуру для швидкого реагування на підозрілі інциденти, зокрема для збору доказів, проведення внутрішніх розслідувань і сповіщення керівництва.

5. Навчання та підвищення кваліфікації.

Підвищення обізнаності працівників. Проводити тренінги для працівників компанії, щоб навчити їх розпізнавати ознаки шахрайства.

Навчання внутрішніх аудиторів. Забезпечити регулярне навчання внутрішніх аудиторів для вдосконалення навичок роботи з аналітичними інструментами та новітніми методами виявлення шахрайства.

6. Оцінка ефективності та постійне вдосконалення.

Показники ефективності. Встановити показники ефективності для оцінки успішності роботи моделі (наприклад, зниження кількості випадків шахрайства, швидкість виявлення підозрілих транзакцій).

Зворотній зв'язок. Аналізувати успішність кожного розслідування і збирати відгуки, щоб постійно вдосконалювати модель.

Адаптація моделі. Модель має регулярно переглядатися й оновлюватися відповідно до нових ризиків і змін у процесах компанії.

Таким чином, організаційно-інформаційна модель форензик-діагностики та аудиту для виявлення шахрайства за запитом управлінського персоналу до внутрішнього аудиту передбачає використання аналітичних даних для виявлення шахрайства більш ефективно й систематизовано, забезпечуючи прозорість процесів і знижуючи ризики шахрайства суб'єкта господарювання. На нашу думку, дана модель буде мати наступний вигляд, що зображено на рис. 2.

Висновки та рекомендації зроблені внутрішнім аудитом подаються керівництву суб'єкта господарювання в зручному форматі (графіки, інтерактивні панелі), забезпечуючи оперативне прийняття рішень та дозволяє сконцентрувати ресурси на мінімізації ризиків шахрайства.

Значною перевагою є автоматизація та структуризація моделі, що являють собою зменшення витрат часу на ручний аналіз і повторну обробку даних. Завдяки превентивному виявленню шахрайства суб'єкт господарювання може уникнути значних фінансових втрат за допомогою ефективного відображення логічного порядку виконання

завдань та інформаційних потоків між елементами системи форензик-діагностики та аудиту для внутрішнього аудиту, що в свою чергу, передбачено в організаційно-інформаційній моделі.

Ретельна та структурована модель форензик-діагностики й аудиту усуває суб'єктивність і можливі суперечки між внутрішнім аудитором і управлінським персоналом. Регулярний моніторинг слабких місць, за результатами форензик-діагностики й аудиту, демонструють прихильність суб'єкта господарювання до прозорості та чесності у власній діяльності. Спроектowana модель передбачає адаптивність в налаштуванні під конкретні запити керівництва або нові вимоги бізнесу.

Загалом, організаційно-інформаційна модель форензик-діагностики та аудиту для виявлення шахрайства внутрішнім аудитом є ефективним інструментом управління фінансовими та операційними ризиками, який дає змогу внутрішнім аудиторам надавати управлінському персоналу максимально корисну та достовірну інформацію для забезпечення стабільності та безпеки суб'єкта господарювання.

Проаналізувавши організаційно-інформаційні моделі форензик-діагностики та аудиту за суб'єктами проведення нами виділено основні переваги та недоліки, які залежать від кількох факторів, таких як специфіка завдання та особливості бізнесу компанії, доступність ресурсів, рівень конфіденційності та глибина знань про суб'єкт господарювання (табл. 1). Однією з вагомих переваг у виконанні завдань з форензик-діагностики й аудиту зовнішніми аудиторськими компаніями це є доступ до найкращих практик, що являє собою можливість використовувати перевірені підходи та рішення, які були успішно впроваджені в інші компанії.

Це є результатом їхнього широкого досвіду роботи з суб'єктами господарювання різних розмірів, секторів і географічних регіонів. Ключовими елементами адаптивності зовнішньої аудиторської компанії у проведенні форензик-діагностики й аудиту є:

- **Різноманітність клієнтів.** Зовнішні аудиторські компанії співпрацюють із багатьма клієнтами у різних галузях — фінанси, виробництво, ритейл, IT, тощо. Це сприяє широкому кругозору та виявленню типових проблем і постійному моніторингу результатів їхніх наданих рекомендацій.
- **Глобальна присутність.** Великі компанії, такі як Deloitte, PwC, EY або KPMG, мають міжнародний досвід, що дозволяє їм впроваджувати глобальні стандарти у локальному контексті.
- **Співпраця з регуляторами.** Зовнішні аудитори часто працюють у тісній взаємодії з регуляторними органами, що дозволяє їм оперативно адаптувати свої підходи до нових вимог і стандартів.
- **Інвестиції в дослідження.** Аудиторські компанії інвестують у дослідження нових тенденцій, аналітику ризиків і розробку інструментів для боротьби з шахрайством.

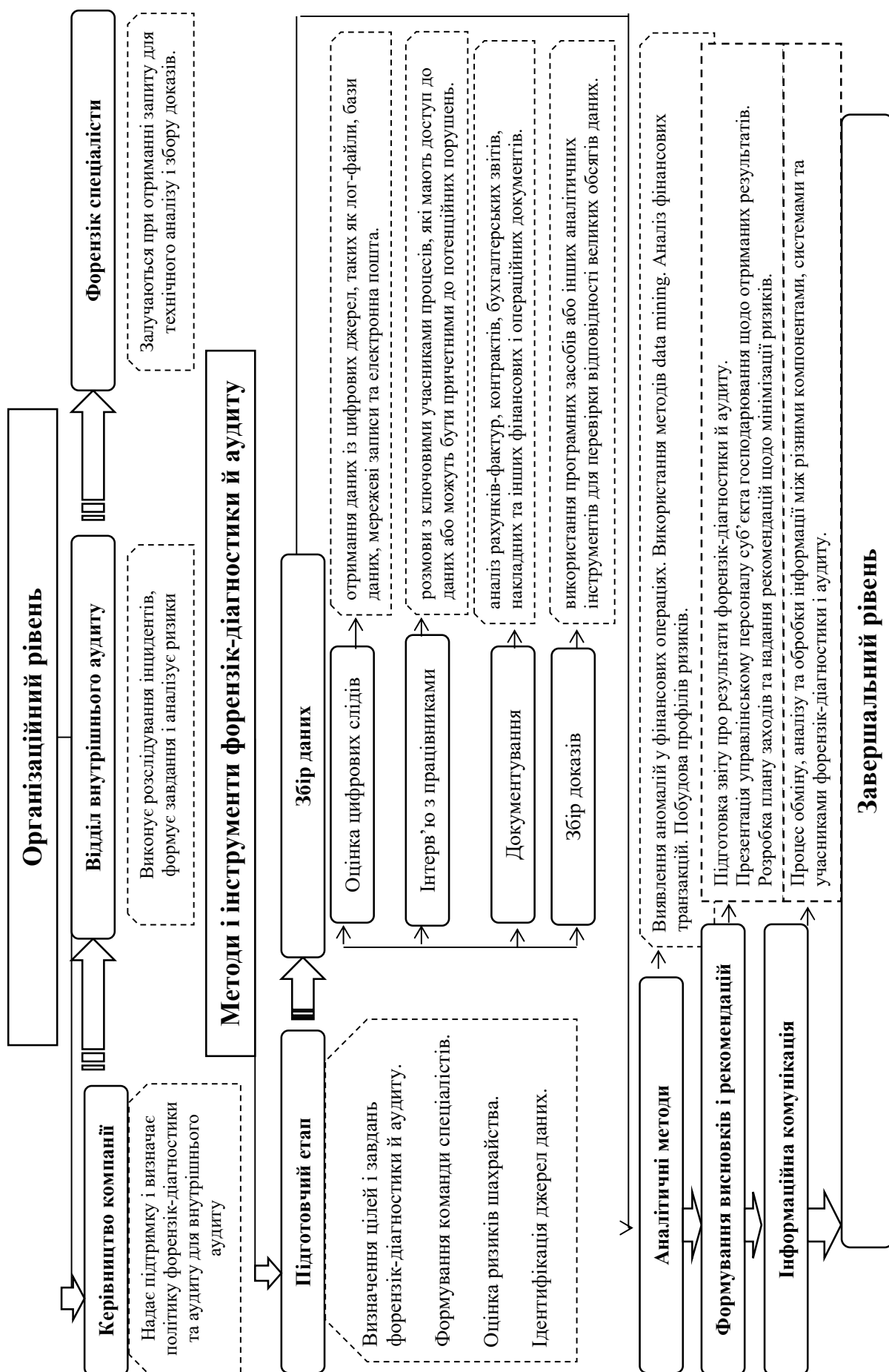

Рис. 2. Організаційно-інформаційна модель форензік-діагностики та аудиту внутрішнього аудиту суб'єкта господарювання
Джерело: розроблено авторами

Таблиця 1

Порівняльна характеристика за суб'єктом проведення форензик-діагностики й аудиту

Критерій	Зовнішня аудиторська компанія	Внутрішні спеціалісти форензик
Об'єктивність	Висока. Незалежний і неупереджений підхід до розслідування.	Низька. Присутня упередженість через залежність від керівництва.
Кваліфікація	Висока. Доступ до найкращих практик, сучасних методик і технологій.	Висока, проте залежить від інвестицій у навчання та розвиток команди.
Глибоке розуміння бізнесу	Низька. Потребує часу на знайомство зі специфікою компанії.	Висока. Відмінне розуміння внутрішніх процесів, корпоративної культури тощо.
Швидкість реакції	Низька. Необхідність формалізації договорів і підготовки до проекту.	Висока. Можуть оперативно почати розслідування.
Довіра зацікавлених сторін	Висока. Зовнішні висновки сприймаються як більш об'єктивні для акціонерів, інвесторів або судових органів.	Низька. У зв'язку із суб'єктивністю і внутрішньою залежністю.
Конфіденційність	Низька. Ризик витоку інформації через залучення сторонніх осіб.	Висока. Контроль даних залишається всередині компанії.
Вартість	Висока. Послуги зовнішніх аудиторів дороговартісні через оплату їхнього досвіду, інструментів і методик.	Низька, якщо команда вже створена, але може зростати через потребу в навчанні або інвестиціях у технології.
Юридична правочинність висновків	Висока. Результати зовнішніх експертів мають більше юридичної ваги в суді або розглядах із регуляторами.	Низька, якщо внутрішні спеціалісти не дотримуються стандартів аудиту.
Регулярність роботи	Низька. Виконують конкретні завдання на запит.	Висока. Постійна присутність і моніторинг.
Адаптивність	Висока. Можуть пропонувати рішення, перевірені в інших клієнтів, але потребують часу на їх адаптацію до конкретної компанії.	Низька. Не мають досвіду у виявленні, проте можуть оперативно інтегрувати зміни в існуючі процеси, оскільки працюють у структурі компанії.
Превентивні заходи	Низька. Пропонують рекомендації для запобігання шахрайству, але їх впровадження залежить від самої компанії.	Висока. Постійно вдосконалюють внутрішні процеси, завдяки чому ризики шахрайства знижуються у довгостроковій перспективі.
Сучасні технології	Висока. Використовують передове обладнання та програмне забезпечення.	Висока. Можуть використовувати сучасні інструменти, але це залежить від інвестицій у технології.

Джерело: розроблено авторами

Вирішальними елементами у замовленні послуги форензик-діагностики й аудиту у зовнішньої аудиторської компанії є незалежність та об'єктивність зовнішнього аудиту, які є найефективнішими та найрезультативнішими у виявленні шахрайства. Зовнішні аудитори не залежать від внутрішніх ієрархічних відносин, корпоративної політики чи тиску зі сторони управлінського персоналу, що в свою чергу дозволяє їм оцінювати ситуацію без упередженості. Зовнішній аудит не «замовчує» можливі проблеми, навіть якщо вони стосуються найвищих керівних посад.

Звіти зовнішніх аудиторів про результати проведених перевірок сприймаються як більш надійні та прозорі акціонерами, інвесторами, регуляторами або судовими органами. Їхні висновки частіше використовуються як вагомий доказ у юридичних спорах або розслідуваннях.

Отже, важливим у контексті впливу факторів на побудову організаційно-інформаційних моделей для суб'єктів проведення форензик-діагностики й аудиту

є необхідність комплексного підходу до аналізу внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на ефективність моделі, із урахуванням специфіки діяльності суб'єкта господарювання і ризиків, пов'язаних з економічною та юридичною їх діяльністю. Організаційно-інформаційна модель форензик-діагностики й аудиту є інтегрованою системою, що об'єднує методологію, технології, структури управління і процеси для ефективного виявлення, розслідування та запобігання фінансовим шахрайствам і зловживанням. Її побудова базується на міждисциплінарному підході, що включає економічну теорію, інформаційні технології, правознавство, менеджмент та криміналістику. Для досягнення ефективності в побудові організаційно-інформаційної моделі форензик-діагностики й аудиту доцільно впровадити інноваційний підхід, який швидко адаптується до сучасних ризиків у контексті глобальних викликів, зокрема під час військових дій, технологічної революції, геополітичної нестабільності та соціально-економічних трансформацій та дозволяє акумулювати, аналізувати й інтерпретувати дані

з різних джерел для виявлення аномалій, шахрайства та ризиків (рис. 3).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Запропоновані інноваційні технології в побудові організаційно-інформаційної моделі

форензик-діагностики й аудиту, які будуть дієвими і ефективними в практичному використанні, можуть бути досягнуті через інтеграцію сучасних технологій, адаптивність до змінюваних ризиків і мультидисциплінарний підхід, що дозволить створити

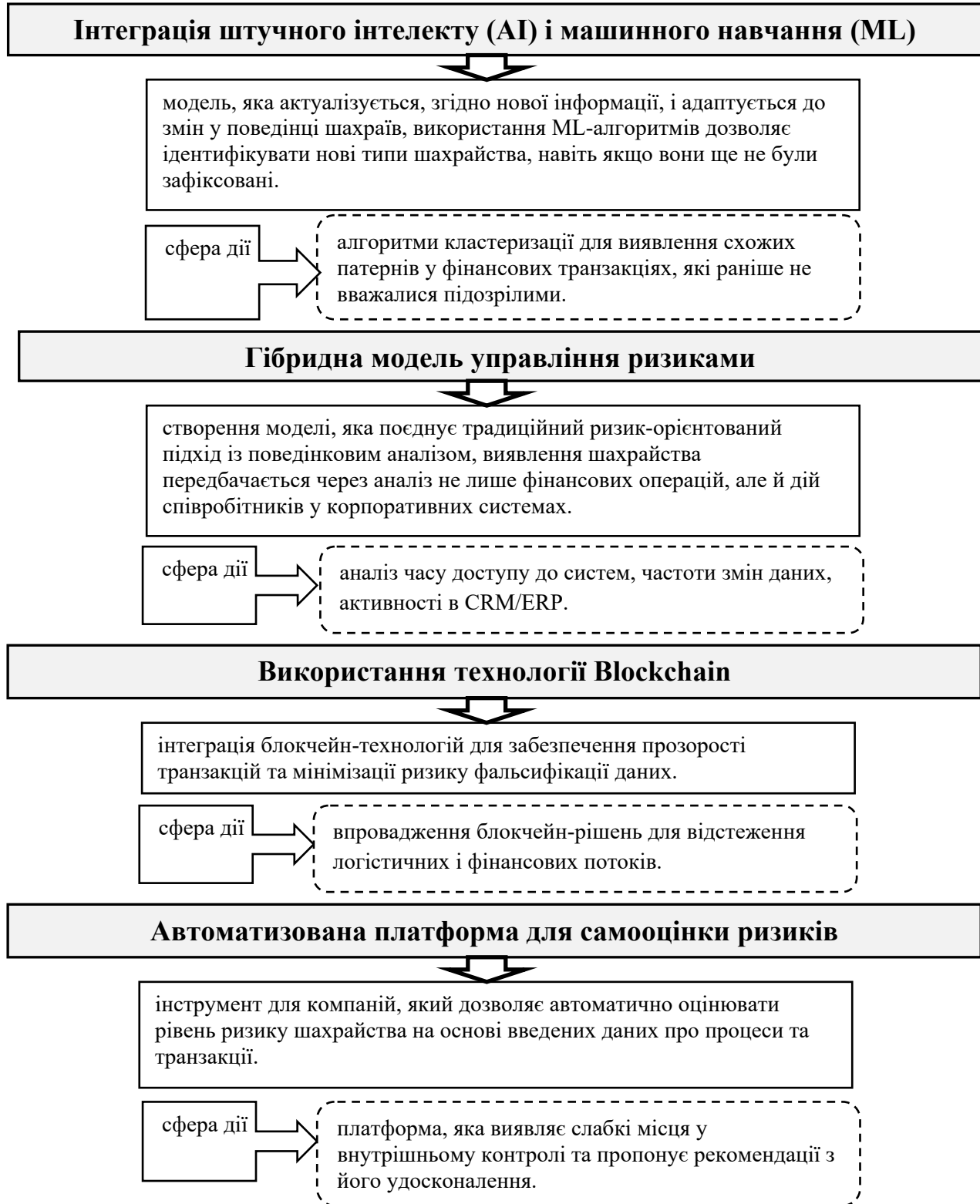

Рис. 3. Інноваційні технології форензик-діагностики й аудиту
Джерело: розроблено авторами

систему, яка буде ефективно працювати в реальних бізнес-умовах, враховуючи специфіку сучасного середовища, а також підвищить ефективність у виявленні шахрайства завдяки адаптивності моделей, знизить витрати на внутрішній аудит через автоматизацію процесів, сприятиме прозорості і відтворюваності результатів для регуляторів і судів, а також підвищить конкурентоспроможність організації через впровадження інноваційних рішень.

Результати досліджень інноваційних технологій у побудові організаційно-інформаційної моделі форензик-діагностики та аудиту дають змогу досягти цілей виявлення прихованих ризиків та шахрайських дій, здійснити автоматизацію процесів аудиту та форензик-діагностики, побудувати інтегровану інформаційну систему, яка передбачає єдиний інформаційний простір для аналізу та прийняття управлінських рішень. Застосування інноваційних технологій у форензик-діагностиці та аудиті дозволяє не тільки підвищити точність і швидкість виявлення шахрайства та ризиків, але й створити ефективну організаційно-інформаційну систему, яка забезпечує гнучкість, прозорість і відповідність сучасним викликам бізнесу та регуляторів.

Наукова новизна даної статті полягає в застосуванні інноваційних технологій у форензик-діагностиці та аудиті при побудові організаційно-інформаційної моделі полягає в обґрунтуванні нових підходів до інтеграції інноваційних методів та технологій для забезпечення ефективності, точності та адаптивності системи управління ризиками. Обґрунтована модель дозволяє створити інтегровану систему форензик-діагностики й аудиту, яка поєднує інноваційні технології для адаптації до динамічних змін у бізнес-середовищі, зменшує ризики шахрайства та суттєво підвищує якість аудиторського контролю.

У контексті застосування інноваційних технологій у форензик-діагностиці та аудиті при побудові організаційно-інформаційної моделі можна виділити перспективні напрями для подальших досліджень, а саме, удосконалення алгоритмів машинного навчання для ідентифікації складних шахрайських схем, дослідження можливостей глибокого навчання (Deep Learning) у прогнозуванні ризиків та аномалій, розробка адаптивних моделей штучного інтелекту для автоматичної класифікації транзакцій і подій тощо.

Література

1. Семенець А. Форензик аудит як ефективний засіб антикризового управління торговельною діяльністю. *Бізнес-Інформ.* 2019. № 4. С. 280–287.
2. Мисник К. Форензик як метод економічних розслідувань: теоретичні засади. *Економічний вісник Донбасу.* 2022. № 3. С. 41–46.
3. Мартинов А. Форензик як інструмент антикризового управління та протидії правопорушенням у сфері банкрутства. *Економіка. Фінанси. Право.* 2023. № 3. С. 34–41.
4. Нежива М. Форензик як інструмент протидії факторинговим ризикам. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право.* 2021. № 2. С. 73–86.
5. Соломіна Г. Форензик — інструмент фінансового розслідування діяльності підприємства. *Науковий вісник Мукачівського державного університету.* 2018. № 2. С. 144–149.
6. Скорик М. Форензик як інструмент боротьби з внутрішньокорпоративним шахрайством. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Економічні науки.* 2022. № 2. С. 140–145.

References

1. Semenets, A. (2019), "Forensic audit as an effective means of anti-crisis management of commercial activities", *Business-Inform*, No. 4. P. 280–287.
2. Mysnyk, K. (2022), "Forensics as a method of economic investigations: theoretical foundations", *Economic Bulletin of Donbass*, No. 3. P. 41–46.
3. Martynov A. (2023), "Forensics as a tool of anti-crisis management and combating offenses in the field of bankruptcy", *Economics. Finance. Law*, No. 3. P. 34–41.
4. Nezhyva, M. (2021), "Forensics as a tool for combating factoring risks", *Foreign trade: economics, finance, law*, No. 2. P. 73–86.
5. Solomina, G. (2018), "Forensics as a tool for financial investigation of an enterprise's activities", *Scientific Bulletin of Mukachevo State University*, No. 2, P. 144–149.
6. Skoryk, M. (2022), "Forensics as a tool for combating intra-corporate fraud", *International scientific journal "Internauka". Series: Economic Sciences*, No. 2. P. 140–145.

УДК 657.1.011.56

Польова Тетяна Володимирівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу та торговельного підприємництва
ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія»
Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*

Polova Tetiana

*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Marketing and Commercial Entrepreneurship
Educational and Research Institute "Ukrainian Engineering Pedagogics Academy" of
V.N. Karazin Kharkiv National University
ORCID: 0000-0003-2198-7396*

DOI: 10.25313/2520-2294-2025-1-10604

ОБЛІК ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ: ЕФЕКТИВНІ ПРОГРАМНІ РІШЕННЯ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ

VEHICLE ACCOUNTING: EFFICIENT SOFTWARE SOLUTIONS AND FUNCTIONALITIES

Анотація. Вступ. Національні стандарти бухгалтерського обліку вимагають від суб'єктів господарювання забезпечення достовірності, повноти та своєчасності бухгалтерської інформації. Комп'ютеризовані системи сприяють досягненню цих цілей. Вибір системи автоматизації для підприємства – це інвестиція в ефективність бізнесу, тому підходити до цього питання необхідно ретельно вивчивши функціональні можливості наявних програмних рішень і обрати надійне та гнучке.

У сучасному бізнесі, пов'язаному з логістикою та транспортом, комп'ютеризація обліку руху та стану транспортних засобів стала вимушеною необхідністю для оптимізації процесів і зниження витрат. Програмні системи дозволяють фіксувати кілометри пробігу, витрати палива, проведені ремонтні роботи. Завдяки цьому можна планувати технічне обслуговування, уникаючи передчасних і протермінованих ремонтів. Своєчасне виявлення проблем з транспортними засобами дозволяє мінімізувати їх простой, варіювати завантаженість. Програмні продукти автоматично формують первинні документи, які є підставою для відображення господарських операцій у бухгалтерському обліку.

Метою статті є обґрунтування та розробка рекомендацій з використання транспортними підприємствами, з урахуванням специфіки діяльності, платформи автоматизації рутинних облікових операцій, що сприятиме результативному виконанню функцій управління компанією.

Матеріали і методи. Проведено дослідження інструментів комп'ютеризації обліку процесів, пов'язаних з рухом та станом транспортних засобів на декількох найвідоміших платформах; використано загальні й спеціальні методи системний аналіз, порівняння та узагальнення, документування.

Результати. Проведений порівняльний аналіз програмних продуктів «1С: Управління автотранспортом» та «BAS Управління автотранспортом» виявив схожість функціональних можливостей, зокрема, щодо обліку ремонтів, пробігу, палива та формування звітної документації. Водночас, встановлено і відмінності в рівні гнучкості налаштування та інтуїтивності інтерфейсу. Продукт «BAS Управління автотранспортом» демонструє більшу адаптивність до індивідуальних потреб підприємств завдяки можливості глибокої кастомізації. Детальний аналіз можливостей та основних функцій програмного продукту «BAS Управління автотранспортом. Стандарт» продемонстрував ефективність системи в автоматизації диспетчеризації перевезень та веденні оперативного обліку. Програма забезпечує комплексний контроль над автопарком, обліком паливно-мастильних матеріалів, ремонтами та рухом запчастин на складі. Особливістю системи є можливість глибокої інтеграції з іншими продуктами лінійки BAS, що дозволяє забезпечити комплексне управління підприємством. Результати дослідження свідчать, що програмний продукт платформи BAS є потужним інструментом для автоматизації бізнес-процесів у транспортних компаніях. Вибір конкретного рішення залежить від специфічних потреб підприємства, рівня ІТ-компетентності персоналу та фінансової спроможності інвестувати у систему автоматизації для забезпечення ефективності бізнесу.

Перспективи. Доцільно проаналізувати тенденції розвитку ринку програмного забезпечення для обліку та управління автотранспортом та спрогнозувати, які нові функціональні можливості можуть з'явитися. Здійснити кількісну оцінку впливу автоматизації бухгалтерського обліку на ефективність управління транспортним підприємством. Вивчити перспективи впровадження штучного інтелекту для аналізу можливостей використання AI в автоматизації більш складних облікових завдань. Також перспективи подальших досліджень можуть бути спрямовані на визначення того, як використання програмних продуктів, зазначеного спрямування, впливає на процес прийняття управлінських рішень в компаніях.

Ключові слова: комп'ютеризація, транспортні засоби, програмні рішення, облік ПММ, облік ремонтів, довідники, звіти.

Summary. Introduction. National accounting standards require business entities to ensure the accuracy, completeness and timeliness of accounting information. Computerized systems help to achieve these goals. Choosing an automation system for an enterprise is an investment in business efficiency, so you need to approach this issue by carefully studying the functionality of existing software solutions and choosing a reliable and flexible one.

In today's logistics and transportation business, computerization of vehicle tracking and condition accounting has become a necessity to optimize processes and reduce costs. Software systems allow you to accurately record kilometers driven, fuel consumption, and repairs performed. This allows you to plan maintenance, avoiding premature and overdue repairs. Timely detection of problems with vehicles allows you to minimize their downtime and vary their workload. Software products automatically generate primary documents, which are the basis for reflecting business transactions in accounting.

The purpose of the article is to substantiate and develop recommendations for the use by transport enterprises, taking into account the specifics of their activities, of a platform for automation of routine accounting operations, which will contribute to the effective performance of the company's management function.

Materials and methods. A study of computerization tools for accounting for processes related to the movement and condition of vehicles on several well-known platforms was conducted; general and special methods of system analysis, comparison and generalization, and documentation were used.

Results. A comparative analysis of the software products 1C: Vehicle Management and BAS Vehicle Management revealed similarities in functionality, in particular, in accounting for repairs, mileage, fuel, and generating reporting documentation. At the same time, differences in the level of customization flexibility and intuitiveness of the interface were also identified. The BAS product Vehicle Management demonstrates greater adaptability to the individual needs of enterprises due to the possibility of deep customization. A detailed analysis of the capabilities and main functions of the software product «BAS Vehicle Management. Standard» has demonstrated the effectiveness of the system in automating transportation dispatching and keeping operational records. The program provides comprehensive control over the vehicle fleet, fuel and lubricants accounting, repairs and spare parts movement in the warehouse. A special feature of the system is the possibility of deep integration with other BAS products, which allows for comprehensive enterprise management. The results of the study show that the BAS platform software product is a powerful tool for automating business processes in transport companies. The choice of a specific solution depends on the specific needs of the enterprise, the level of IT competence of the staff and the financial ability to invest in an automation system to ensure business efficiency.

Perspectives. It is advisable to analyze the trends in the development of the software market for accounting and management of vehicles and predict what new functionalities may appear. To quantify the impact of accounting automation on the efficiency of transport enterprise management. To study the prospects for the introduction of artificial intelligence to analyze the possibilities of using AI in the automation of more complex accounting tasks. Also, prospects for further research may be aimed at determining how the use of software products in this area affects the process of making management decisions in companies.

Key words: computerization, vehicles, software solutions, fuel accounting, repair accounting, reference books, reports.

Постановка проблеми. Національні стандарти бухгалтерського обліку вимагають від суб'єктів господарювання забезпечення достовірності, повноти та своєчасності бухгалтерської інформації. Комп'ютеризовані системи сприяють досягненню цих цілей. Вибір системи автоматизації для підприємства — це інвестиція в ефективність бізнесу, тому підходити до цього питання необхідно відповідально, ретельно вивчивши функціональні можливості наявних програмних рішень і обрати надійне та гнучке [1, с. 75].

Для бізнесу, пов'язаного з логістикою та транспортом, комп'ютеризація обліку руху та стану транспортних засобів є не лише зручним рішенням, а вимушеною необхідністю для оптимізації процесів і зниження витрат. Програмні системи дозволяють точно фіксу-

вати кілометри пробігу, витрати палива, проведені ремонти. Завдяки обліку пробігу та інших параметрів можна планувати технічне обслуговування, уникаючи передчасних і протермінованих ремонтів. У свою чергу, своєчасне виявлення проблем з транспортними засобами дозволяє мінімізувати їх простой, варіювати завантаженість. Програми автоматично формують первинні документи, які є підставою для відображення господарських операцій у бухгалтерському обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Комплекс питань бухгалтерського і податкового обліку, які є загальноприйнятими або специфічними для підприємств автотранспортної галузі, — первинний, аналітичний та синтетичний облік рухомого складу, облік надходження та витрачання

паливо-мастильних матеріалів, запасних частин, модернізацій транспортних засобів, отриманих доходів та понесених витрат, калькуляції собівартості автоперевезень, а також галузеві аспекти звітності транспортного підприємства розглядалися у працях економістів Базилюк А., Малишкіна О., Онищенко В., Папінової О., Грицак Н., Вороної Н., Малюги Н., Давидюк Т., Лебедзевич Я., Горецької Л. [2; 3; 4; 5]. Проте у науковому середовищі недостатньо уваги приділено теоретико-методологічним засадам цифрової трансформації обліку операцій з транспортними засобами у контексті модернізації облікових систем, посилення вимог до прозорості бізнесу з використанням сучасних автоматизованих і комп'ютеризованих систем в обліку та управлінні.

Метою статті є обґрунтування та розробка рекомендацій з використання транспортними підприємствами, з урахуванням специфіки діяльності, платформи автоматизації рутинних облікових операцій, що сприятиме результативному виконанню функцій управління компанією.

Виклад основного матеріалу. Ринок програм для комп'ютеризації обліку транспортних засобів представлений декількома популярними рішеннями, у тому числі від платформ 1С та BAS [6; 7]. Наявні також спеціалізовані рішення від виробників GPS-трекерів, які пропонують інструменти не лише відстежування руху транспорту, але й ведення бухгалтерського обліку.

Сучасні програмні рішення, такі як 1С: Управління автотранспортом, BAS Управління автотранспортом дозволяють автоматизувати рутинні завдання, знизити ризик помилок та формувати необхідні документи [6; 7]. Вибір між ними залежить від конкретних потреб підприємства. Доцільно враховувати такі фактори, як інтуїтивність інтерфейсу (проста і зрозумілість системи навігації), можливість масштабування (програма повинна легко адаптуватися до потенційного зростання вашого бізнесу).

На наш погляд, якщо необхідна стандартна система з широким функціоналом і є готовність

сплатити за бренд, то вибір паде на 1С, проте, з точки зору гнучкості системи під конкретні потреби суб'єкта господарювання, доцільно звернути увагу на BAS Управління автотранспортом. Для поглибленого розуміння відмінностей за певними аспектами між платформами, які мають потужні інструменти для автоматизації бізнес-процесів у транспортних компаніях, пропонуємо ознайомитися з таблицею 1.

Дослідження практичних можливостей програми «BAS Управління автотранспортом. Стандарт» свідчить про їх значний спектр з автоматизації диспетчеризації перевезень та ведення оперативного обліку паливно-мастильних матеріалів, автомобілів, вузлів та агрегатів, операцій з ремонту, заміни запчастин і обліку витратних матеріалів. У процесі введення початкових даних необхідно надати інформацію про кожен транспортний засіб (марка, модель, рік випуску тощо). Завести особисті картки водіїв з усіма необхідними даними (ПІБ, категорія водія тощо). Створити номенклатуру палива, здійснити фіксацію цін та постачальників. У подальшому буде здійснено відстеження заправок, фіксація кількості заправленого палива, розрахунок вартості. Розрахунок заробітної плати водіїв з урахуванням тарифів, відпрацьованого часу та інших виплат.

Панель функцій системи BAS Управління автотранспортом наведена на рисунку 1 [7]. Рішення містить підсистеми: управління автопарком, облік ПММ; облік ремонтів та агрегатів; складський облік запчастин та витратних матеріалів; облік доходів та витрат; обмін даними з іншими продуктами серії BAS (рис. 2) [7].

Модуль «Управління автопарком» вирішує основні завдання щодо ведення довідника транспортних засобів; контролю терміну дії будь-яких документів водіїв та автомобілів; обліку виробітку транспортних засобів. Вся основна інформація про автомобілі компанії зберігається у довіднику «Транспортні засоби та обладнання» (рис. 3), що зручно для відкриття карток автомобілів (рис. 4).

Таблиця 1

Порівняння 1С: Управління автотранспортом та BAS Управління автотранспортом за низкою аспектів

Характеристика	1С: Управління автотранспортом	BAS Управління автотранспортом
Функціональність	Широка: облік палива, ремонтів, пробігу, розрахунок амортизації, формування звітних форм	Аналогічний функціонал, але з можливістю більш глибокої кастомізації під потреби конкретного суб'єкта господарювання
Гнучкість налаштування	Можливість налаштування під потреби підприємства, але вимагає певних знань конфігурації продукту 1С	Вища гнучкість налаштування, дозволяє створювати власні об'єкти та механізми
Ціна	Вартість ліцензії та супроводження залежить від конфігурації та кількості користувачів	Вартість ліцензії та супроводження зазвичай нижча, ніж у продукту 1С
Простота використання	Вимагає певних знань в області 1С	Більш інтуїтивно зрозуміла для користувачів без досвіду роботи з 1С

Джерело: систематизовано автором на основі [6; 7]

Норми проходження планового технічного обслуговування задаються за моделями транспортних засобів. Програма дозволяє налаштовувати норми технічного обслуговування як за різними параметрами виробітку (пробіг, кількість виконаних операцій, напрацювання в мотогодинах), так і залежно від календарних термінів.

При наближенні чергового технічного обслуговування автомобіль потрапляє до звіту «Контроль термінів наближення ТО», а у списку транспортних

засобів він виділяється спеціальною піктограмою. Зведену інформацію можна отримати у спеціалізованому звіті.

Модуль «Облік ПММ» вирішує такі завдання: облік оборотів та витрати палива у розрізі кожного автомобіля (рис. 5); облік фактів економії та перевитрат палива водіями у кожному рейсі; контроль та інвентаризація залишків ПММ у баках транспортних засобів.

Для автомобілів можливо врахувати базові норми витрат ПММ, а також норми витрат пального

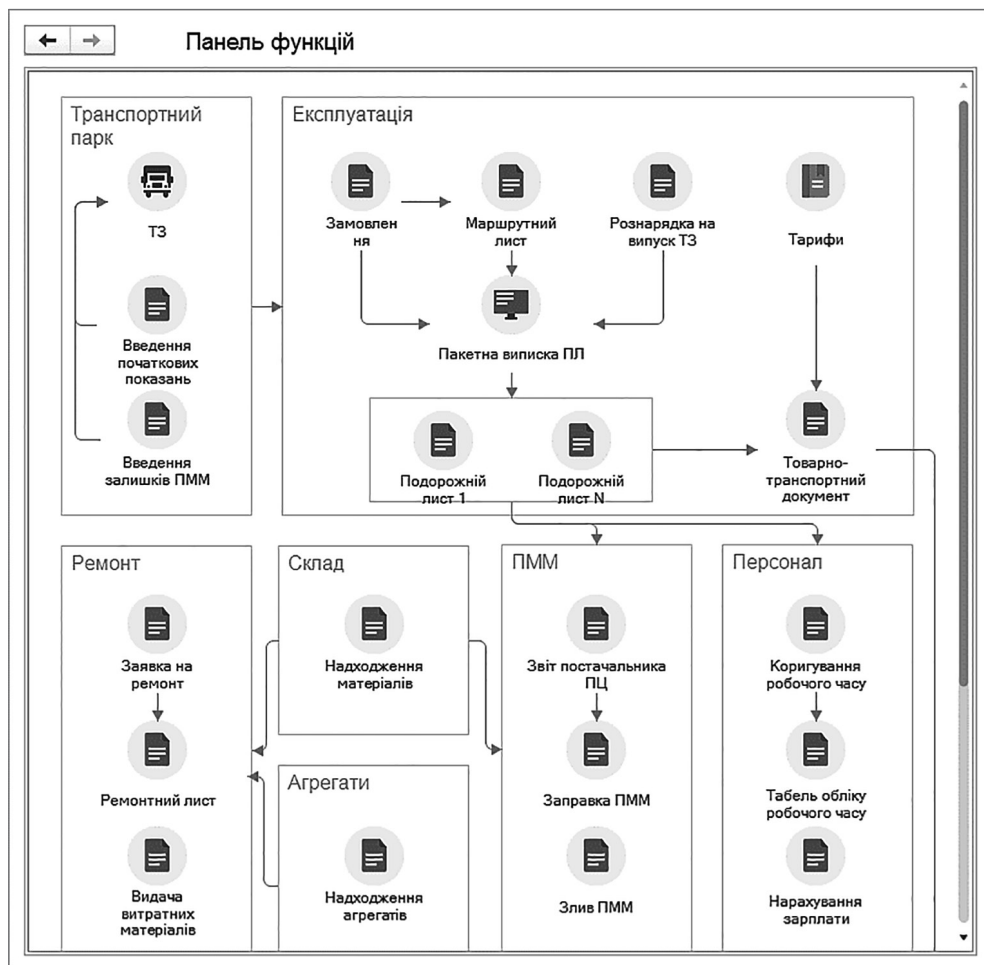

Рис. 1. Панель функцій у BAS Управління автотранспортом [7]

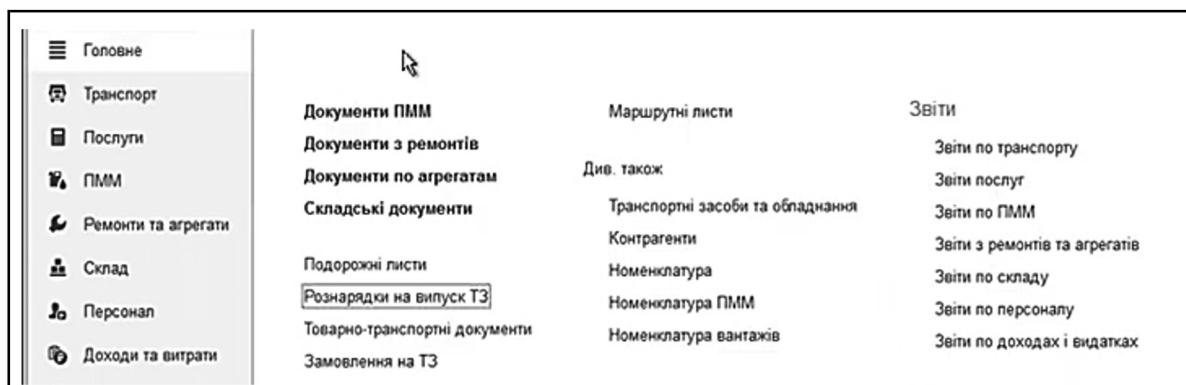

Рис. 2. Можливі види звітів, які сформує система за період часу [7]

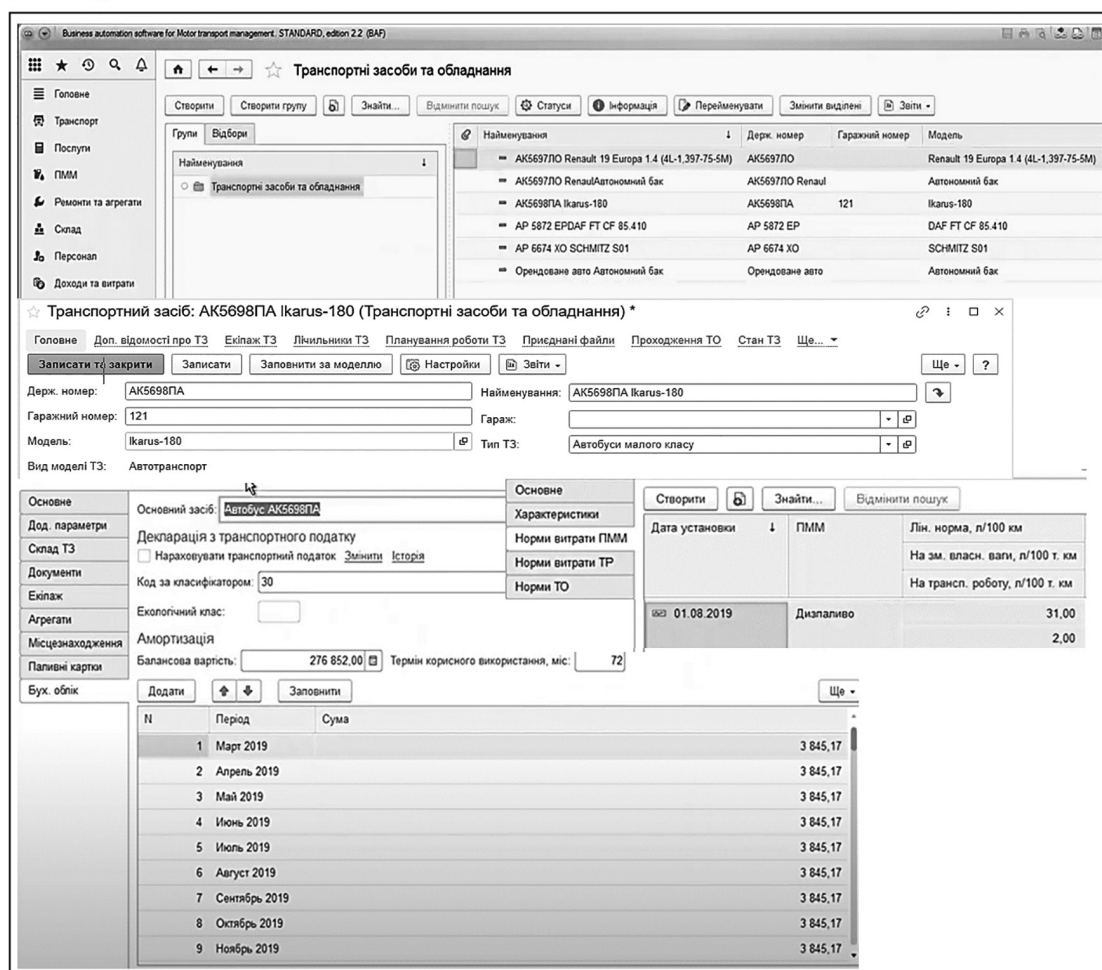

Рис. 3. Довідник «Транспортні засоби та обладнання» у BAS Управління автотранспортом
Джерело: систематизовано автором за [7]

на спецроботи. Є облік коригувальних коефіцієнтів ПММ (складні умови роботи, температурні коефіцієнти, сезонні надбавки). Усі алгоритми розрахунку нормативної витрати пального розроблено відповідно до наказу Міністерства інфраструктури України. Повний моніторинг руху палива можна отримати за допомогою набору звітів: відомість руху ПММ;

відомість приходу-витрати ПММ на транспортних засобах; заправки ПММ (рис. 6).

Підсистема «Облік ремонтів» дозволяє вести облік заявок на ремонт; облік планових технічних оглядів автомобілів та виконаних ремонтів у власній ремонтній зоні та у сторонніх автосервісах; друк форми «Вимога-накладна» із документа «Ремонтний лист»;

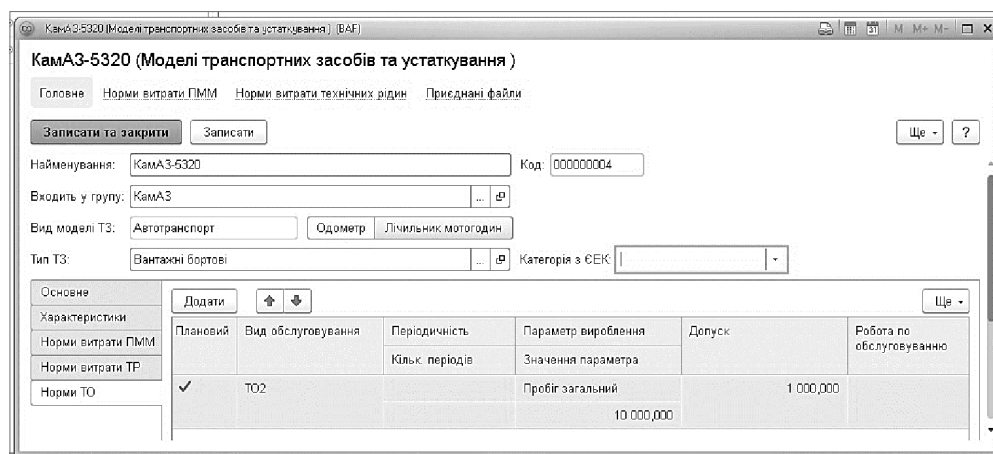

Рис. 4. Картка транспортного засобу в BAS Управління автотранспортом [7]

Рис. 5. Документ: Заправка ПММ у BAS Управління автотранспортом [7]

Рис. 6. Звіти «Відомість руху ПММ», «Заправки ПММ» у BAS Управління автотранспортом
Джерело: систематизовано автором за [7]

облік фактів встановлення та заміни шин, акумуляторів та іншої додаткової комплектації.

Наявні звіти для аналізу всіх використаних під час ремонту витратних матеріалів та запчастин, є можливість скласти рейтинг автомобілів за витратами на ремонт. На підставі даних пробігу транспортного засобу програма розраховує поточне зношування шин, встановлених на автомобілі, що дозволяє заздалегідь спрогнозувати терміни їх заміни.

Модуль «Складський облік запчастин та витратних матеріалів» призначений для обліку надходження та списання запчастин, палива та витратних матеріалів на склад; обліку виданих запчастин; внутрішнього руху об'єктів між складами; проведення інвентаризацій; контролю фактичних залишків товарів на складах.

Підсистема «Облік доходів та витрат» вирішує такі завдання: систематизація прямих операційних витрат на власний транспорт; налаштування бази для розподілу доходів та витрат; врахування інших витрат на автомобілі. Для кожної із статей доходів/витрат є можливість задати базу, спосіб та варіант розподілу для аналітичних цілей.

Прямі витрати визначаються на підставі колійних та ремонтних листів: вартість ПММ, вартість ремонтів та технічного обслуговування автомобілів, амортизація, знос шин. Звіти за витратами можна отримувати у різних розрізах, наприклад, у деталізації замовлень на транспортні засоби (рис. 7), підрозділів, автомобілів чи замовників. Замовлення на автотранспорт можуть враховуватися як від сторонніх контрагентів, так і від внутрішніх підрозділів компанії. В замовленні на транспортний засіб система враховує: параметри та характеристики вантажу; послуги, що надаються

в рамках перевезення вантажу; адреси та часові вікна доставлення вантажів; вимоги до транспорту.

На підставі даних подорожніх листів (рис. 8) програма формує аналітичні звіти: напрацювання обладнання в мотогодинах; картка роботи транспортного засобу; пробіг транспортного засобу; вироблення транспортних засобів; діаграма стану (у вигляді діаграми Ганта) тощо. За підсумками роботи можна проаналізувати ефективність роботи транспорту.

У програму «BAS Управління автотранспортом» можна завантажити довідники з конфігурацій «BAS Бухгалтерія», «BAS Комплексне управління підприємством». Зокрема це такі довідники, як: контрагенти, номенклатура, склади, підрозділи [7].

Для вивантаження даних у конфігурацію «BAS Комплексне управління підприємством» в програмі передбачений розділ «Обмін даними». Можна налаштувати, який тип документів з «BAS Управління автотранспортом» потрібно вивантажувати та його відповідність в обліковій системі, наприклад, документ «Заправка ПММ (готівка)» — вивантажуємо в «Авансовий звіт», «Ремонтний лист (автосервіс)» — в «Надходження товарів і послуг» (рис. 9). Інформація про синхронізацію даних на основі універсального формату EnterpriseData вбудована у рішення в розділі: «Адміністрування» — «Синхронізація даних». За допомогою універсального обміну можна синхронізувати дані між BAS Управління автотранспортом та BAS Комплексне управління підприємством.

Проведене дослідження свідчить, що сучасні програми для автоматизації бухгалтерського обліку транспортних засобів пропонують широкий спектр функцій, серед яких ведення обліку витрат на ремонт та паливо, контроль витрат, відстеження

Замовлення на ТЗ від 01.05.2023

Головне Приєднані файли

Провести та закрити

Номер: 00000000005 від: 01.05.2023 00:00:00

Організація: Трансервіс Замовн... контрагент підрозділ

Контрагент: Тов "Автомол" Договір: № 1 от 25.11.2019 (UAH)

Основне Товари (1) Послуги (1) Додатково

Параметри відправлення

Відправник: Введіть ІПН або найменування

Одержувач: Введіть ІПН або найменування

Контактна особа: Контактна особа:

Адреса: Київ, Паркова, будинок № 7 Адреса: Дніпро

Відправлення з: 01.05.2023 15:00

Прибуття з: 02.05.2023 22:00

Відправлення за: 01.05.2023 16:00

Прибуття за: 02.05.2023 23:00

Стоянка: 1:00 Стоянка: 1:00

Основне Товари (1) Послуги (1) Додатково

Додати Завантажити з файлу...

N	Код	Артикул	Номенклатура	Кількість	Вес, кг	Об'єм, м3	Кількість, місць	K
1	00000000012		Брус	1,000	т	1 000,000	0,400	1

Основне Товари (1) Послуги (1) Додатково

Додати Завантажити з файлу...

N	Номенклатура	Зміст послуги	Кількість	Ціна	Сума	Ставка ПДВ	Сума ПДВ
1	Транспортні послуги	Транспортні пос...	1,000	3 000,00	3 000,00	20%	500,00

Рис. 7. Документ: Замовлення на транспортний засіб у програмі «BAS Управління автотранспортом» [7]

Друк документа

Друк Копія

ПОДРОЖНИЙ ЛИСТ
ВАНТАЖНОГО АВТОМОБІЛЯ
від 02 листопада 2020 Дійсний до: 02 листопада 2020 р.

№ UA000000008

Типова форма № 2-ТН
Затверджена наказом Міністерства, Міністерства України 29.12.95 р.
№ 488/346

Місце для штампа підприємства

Режим роботи
Колонна _____ Бригада

Автомобіль DAF FT CF 85.410, держ.№AP 5872 EP Гар. №

Водій 1 Васильєв М.І. Таб. № 0000000001

Водій 2 Таб. №

Причеп 1 SCHMITZ S01, держ.№AP 6674 XO

Причеп 2 , держ.№

Супроводжуючі особи

Робота водія та автомобіля					
операція	годину за графіком		нм. пробіг, км	показ. спідометра	годину, фактичний
	год.	хв.			
1	2	3	4	5	6
виїзд із гаража	07	00	5	6 387	
повернення в гараж					

Рух пального, літрів					
марка пального	код марки	видає	залишок при		год роб., год.
			виїзді	поверненні	
7	8	9	10	11	12
Дизельне			41		
Антифриз 4L					
концентрат 100%					

підписи заправника механ. механ. диспетчера

Завдання водієві									
у чие розпорядження	час прибуття	час вибуття	кількість годин	звідки взяти вантаж	куди доставити вантаж	найменування вантажу	кількість іздох з вантажем	відстань, км	перевезення, тонн
14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
	02.11.20 07.00		0.3	Гараж Запоріжжя	Бровари	Будівельні суміші	1	50	22

Посвідчення водія, перевізника, завантаження видає, видає пального л.

Виїзд дозволений, механік: _____

Автомобіль прийняв, підпис водія _____

Рис. 8. Подорожний лист автомобіля у BAS Управління автотранспортом [7]

Правила вивантаження даних Настройки

Правила вивантаження даних

- ☒ Заправка ПММ (за готівку) -> Авансовий звіт
- ☒ Заправка ПММ (зі складу; по талонах) -> Вимога накладна
- ☒ Заправка ПММ (зі складу; по талонах) -> Переміщення товарів
- ☒ Заправка ПММ (від постачальника; по паливній карті) -> Надходження товарів послуг
- ☒ Складські документи
 - ☒ Видача витратних матеріалів -> Вимога накладна
 - ☒ Надходження товарів послуг -> Надходження товарів послуг
 - ☒ Переміщення товарів -> Переміщення товарів
 - ☒ Списання товарів -> Списання товарів
 - ☒ Інвентаризація товарів -> Інвентаризація товарів
- ☒ Подорожний лист
 - ☒ Подорожний лист -> Вироблення ОЗ
 - ☒ Витрата ПММ по ПЛ -> Вимога накладна / Списання товарів
- ☒ Ремонтний лист
 - ☒ Ремонтний лист (власна рем. зона) -> Вимога накладна
 - ☒ Ремонтний лист (автосервіс) -> Надходження товарів послуг
- ☒ Операції з ТР
 - ☒ Операції з ТР (долив по ТО, долив інше, долив по акту) -> Вимога накладна
 - ☒ Операції з ТР (зливи) -> Оприбуткування матеріалів
 - ☒ Рахунок на оплату покупцеві -> Рахунок на оплату покупцеві
 - ☒ Нарахування зарплати -> Нарахування зарплати
 - ☒ Товарно-транспортний документ -> Реалізація товарів і послуг

Рис. 9. Правила вивантаження та налаштування даних у BAS Управління автотранспортом [7]

залишків палива і запчастин на складі, автоматизація процесу приймання та обробки замовлень на перевезення, формування маршрутів. Широкі можливості кастомізації за сучасних умов ведення бізнесу є позитивною стороною, проте для недостатньо досвідчених користувачів або компаній з невеликим ІТ-відділом налаштування системи може виявитися не простим. Також для специфічних бізнес-процесів можуть знадобитися власні доробки, що вимагає додаткових ресурсів. Інтеграція облікової системи з GPS-трекерами дозволить відстежувати рух транспортних засобів в режимі реального часу.

Висновки. Розглянута система BAS Управління автотранспортом вирішує завдання автоматизації рутинних операцій, таких як:

- 1) формування первинних документів (програма генерує акти приймання-передачі, накладні на паливо, рахунки-фактури тощо);

- 2) розрахунок амортизації, з урахуванням терміну служби і залишкової вартості транспортних засобів, різними методами. Це забезпечує точність відображення амортизаційних відрахувань у звітності;
- 3) реєстр усіх ремонтних робіт, включаючи використані запчастини, їх вартість та виконавців, з метою контролю витрат на утримання автопарку;
- 4) контроль технічного обслуговування транспортних засобів, що допомагає запобігти поломкам і продовжити термін служби автопарку.

Також програмне рішення дозволяє аналізувати витрати на паливо, ремонт, заробітну плату водіїв та інші статті витрат, що допоможе оптимізувати їх обсяг. Розглянуте програмне рішення є потужним інструментом для автоматизації обліку транспортних засобів та підвищення ефективності роботи бухгалтерської служби.

Література

1. Скиба Г.І., Цімошинська О.В., Беженар І.М. Впровадження інформаційних систем обліку. *Економіка АПК*. 2020. № 11. С. 74–79. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202011074>.
2. Базиліук А.В., Малишкін О.І. Бухгалтерський і податковий облік автотранспорту та перевезень: навч. посіб. К.: ЦНЛ, 2011. 256 с.
3. Грицак Н.Ю. Організація бухгалтерського обліку на автотранспортному підприємстві. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2011. Вип. 2(20). URL: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/view/43836/40495> (дата звернення: 08.12.2024).
4. Вороная Н., Нестеренко М., Чернишова Н. Придбаємо автомобіль. *Податки та бухоблік*. 2019. № 67. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2019/august/issue-67/article-66190.html?srsId=AfmBOopBTXUfzVpK_A2BCGTXgJnxutpj2GLFOscqW9SFjzX622D3Nzy (дата звернення: 28.12.2024).
5. Облік в галузях економічної діяльності: автотранспорт і будівництво: навч. посіб. для студентів / Н.М. Малиюга, Я.В. Лебедзевич, Л.Л. Горецька, Т.В. Давидюк. Житомир: ПП «Рута», 2000. 480 с.
6. Програмне забезпечення: Управління автотранспортом 1С: Підприємство. *SlideShare*. URL: https://www.slideshare.net/TQM_systems/1c-130178589 (дата звернення: 28.12.2024).
7. BAS Управління автотранспортом. *TQM systems*. URL: <https://tqm.com.ua/ua/likbez/bas-ua/bas-upravlinnja-avtotransportom-standart#funkcii> (дата звернення: 28.12.2024).

References

1. Skyba H. I., Tsimoshynska O. V., Bezhenar I. M. (2020). Vprovadzhenia informatsiinykh system obliku. *Ekonomika APK*. № 11. pp. 74–79. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202011074> [in Ukrainian].
2. Bazyliuk A. V., Malyshkin O. I. Bukhhalterskyi i podatkovyi oblik avtotransportu ta perevezen: navch. posib. K.: TsNL, 2011. 256 s. [in Ukrainian].
3. Hrytsak N. Yu. (2011). Orhanizatsiia bukhhalte rskoho obliku na avtotransportnomu pidpriemstvi. *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu*. Vol. 2(20). URL: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/view/43836/40495> [in Ukrainian].
4. Voronaia N., Nesterenko M., Chernyshova N. (2019). Prydbavaiemo avtomobil. *Podatky ta bukhoblik*. № 67. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2019/august/issue-67/article-66190.html?srsId=AfmBOopBTXUfzVpK_A2BCGTXgJnxutpj2GLFOscqW9SFjzX622D3Nzy [in Ukrainian].
5. Oblik v haluziakh ekonomichnoi diialnosti: avtotransport i budivnytstvo: navch. posib. dlia studentiv / N. M. Maliuha, Ya. V. Lebedzevych, L. L. Horetska, T. V. Davydiuk. Zhytomyr: PP «Ruta», 2000. 480 s. [in Ukrainian].
6. Prohramne zabezpechennia: Upravlinnia avtotransportom 1S: Pidpriemstvo. *SlideShare*. URL: https://www.slideshare.net/TQM_systems/1c-130178589 [in Ukrainian].
7. BAS Upravlinnia avtotransportom. *TQM systems*. URL: <https://tqm.com.ua/ua/likbez/bas-ua/bas-upravlinnja-avtotransportom-standart#funkcii> [in Ukrainian].

Сидоренко Сергій Григорович

*здобувач третього (освітньо-наукового) ступеня вищої освіти
доктора філософії (PhD)*

ДННУ «Академія фінансового управління»

Sydorenko Serhii

Applicant for the third (Educational and Scientific) Degree of higher Education

Doctor of Philosophy

SESE "The Academy of Financial Management"

ORCID: 0000-0003-0759-2945

DOI: 10.25313/2520-2294-2025-1-10627

ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ОБ'ЄКТ АУДИТУ INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS AS AN OBJECT OF AUDIT

Анотація. Вступ. У сучасних умовах розвитку економіки знань інтелектуальна власність стає одним із ключових активів підприємств, установ, організацій, національних економік. Права інтелектуальної власності належать до нематеріальних активів, вони не мають фізичної форми, але можуть мати значну економічну цінність, можуть бути використані для отримання економічної вигоди, підвищення гівлової репутації, збільшення ринкової вартості компанії, залучення інвесторів тощо. Впровадження інновацій, розвиток креативних галузей та цифровізації значно збільшують важливість захисту та ефективного управління інтелектуальними активами. У цьому контексті аудит прав інтелектуальної власності виступає не лише інструментом перевірки достовірності обліку цих активів, але й механізмом забезпечення прозорості та ефективності їх використання.

Аудит є одним з методів фінансового контролю, об'єктом здійснення якого можуть бути і права інтелектуальної власності. В умовах глобалізації виникає потреба у дослідженні прав інтелектуальної власності як об'єкту аудиту.

Мета. Стаття має на меті дослідження прав інтелектуальної власності як нематеріального активу підприємства та з'ясування його сутності як об'єкту аудиту, що передбачає перевірку правильності обліку, використання та захисту об'єктів прав інтелектуальної власності.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є нормативно-правове забезпечення прав інтелектуальної власності, праці вітчизняних та зарубіжних авторів, що провадять дослідження у царині бухгалтерського обліку і аудиту. В цій статті використано загальнонаукові методи дослідження, зокрема, опису, систематизації та групування, порівняння, теоретичного узагальнення, критичного аналізу.

Результати. В сучасних умовах наукова економічна та юридична література не містить уніфікованого визначення терміну «права інтелектуальної власності як об'єкт аудиту», що свідчить про недостатність досліджень з даного напрямку. Виокремлення передумов розвитку аудиту в цілому сприятиме з'ясуванню сутності аудиту об'єктів прав інтелектуальної власності як окремої наукової категорії.

Автором висвітлено результати дослідження аудиту об'єктів прав інтелектуальної власності, сформульовано авторське визначення терміну «права інтелектуальної власності як об'єкт аудиту».

Перспективи. Результати проведеного дослідження сприятимуть удосконаленню аудиту як незалежної перевірки, що передбачає правильність обліку, використання та захисту об'єктів прав інтелектуальної власності.

Ключові слова: аудит, об'єкти права інтелектуальної власності, аудит права інтелектуальної власності, аудиторська діяльність, аудиторські послуги, оцінка, нематеріальні активи, об'єкт аудиту.

Summary. Introduction. In modern conditions of knowledge economy development intellectual property becomes one of the key assets of enterprises, organizations, national economies. Intellectual property right refers to intangible assets, it has no physical form, but may have significant economic value. In the context of globalization, there is a need to study intellectual property right as an object of audit.

Purpose. In modern conditions, the scientific economic literature does not contain a clear definition of the audit of intellectual property objects, there are no enough researches in this area. Highlighting the prerequisites for the genesis and development of the audit as a whole will help clarify the essence of the audit of intellectual property rights as a separate scientific category.

The article is aimed at studying intellectual property rights as an intangible asset of an enterprise and clarifying its essence as an object of audit, which involves checking the correctness of accounting, use and protection of intellectual property.

Materials and methods. The author of this article used general scientific methods of research, in particular, description, systematization and grouping, comparison, theoretical generalization, critical analysis, which helps to appropriate conclusions were made.

Results. Highlighting the prerequisites for the development of the audit as a whole will help clarify the essence of the audit of intellectual property rights as a separate scientific category. The author presents the results of the study of intellectual property rights as an object of audit. Along the way, the author's definition of the term «intellectual property rights as an object of audit» is formulated.

Discussion. The results of the study and the author's proposed definition of the term «intellectual property rights as an object of audit» will contribute to the improvement of differentiation of methods of financial control, concretization of audit as an independent audit, which implies the correctness of accounting, use and protection of intellectual property, creating conditions for a more complete study of this subject of research.

Key words: audit, objects of intellectual property rights, audit of intellectual property rights, audit activities, audit services, valuation, intangible assets, object of audit

Постановка проблеми. З розвитком економічних відносин все більшої актуальності набувають питання, пов'язані з обліком та аудитом нематеріальних активів підприємств. Термін «аудит» у загальному вигляді унормовано спеціальним законодавством України, проте тонкощі проведення аудиту права інтелектуальної власності потребують законодавчої визначеності та конкретизації. В світлі зазначеного наукового попиту заслуговує право інтелектуальної власності як об'єкт аудиту.

На сьогодні питання проведення та здійснення аудиту регламентовано Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [1]. Відсутність чіткого законодавчого закріплення терміну «аудит об'єктів інтелектуальної власності» обумовлює актуальність та необхідність проведення цього дослідження. Тож актуальним є аналіз виокремлення прав інтелектуальної власності як об'єкту аудиту, його нормативно-правового забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В сучасних умовах поряд з матеріальними активами чинником забезпечення прибутковості суб'єкта господарювання є і нематеріальні активи, до яких належать об'єкти прав інтелектуальної власності. Тому для ефективного використання нематеріальних активів необхідною є їх оцінка, облік та подальший аудит. Різноманітні аспекти аудиту об'єктів прав інтелектуальної власності вже неодноразово викликали науковий інтерес та були предметом наукових пошуків таких науковців-теоретиків та практиків: О. М. Бондаренко [7], О. І. М. Вагнера [5], В. Ю. Вострякової [9], О. С. Гавриловського [3], Т. О. Гусаковської [6], О. Р. Звітюк [7], Є. О. Кривицької та О. В. Круковської [4], О. П. Кундрі-Висоцької [5], О. М. Матвеевої [7], Г. В. Махової [9], Джеймс Х. Моллер [8], Я. В. Олійник [10], Т. В. Польової [2], М. М. Савчук [4], Л. О. Святного [6], Ю. В. Стащенко [3].

Водночас дослідження прав інтелектуальної власності як об'єкту аудиту потребує більш ретельної уваги з боку наукової спільноти, оскільки цінність інтелектуальної власності та її важливість для дого-

вірних відносин суб'єкта господарювання є безумовною, а інколи — критично необхідною.

Мета статті — розкриття змісту прав інтелектуальної власності як об'єкту аудиту та визначення сутності терміну «права інтелектуальної власності як об'єкт аудиту».

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове регулювання прав інтелектуальної власності; 2) праці вітчизняних та зарубіжних науковців, які проводять дослідження у сфері бухгалтерського обліку і аудиту.

Виклад основного матеріалу. Об'єктом контролю можуть бути як виробничі процеси, так і майно суб'єкта господарювання. Майно суб'єкта господарювання включає як матеріальні, так і нематеріальні активи, до яких належать об'єкти інтелектуальної власності. Тож їх оцінка і контроль необхідні для формування та належного обліку об'єктів права інтелектуальної власності, їх подальшого ефективного використання.

Т. В. Польовою визначено місце нематеріальних активів у інноваційних процесах підприємств, яка розкрила економічну та облікову сутність такого виду ресурсу, зазначивши, що такі поняття як «нематеріальні активи» та «нематеріальні ресурси» утворюються на різних етапах створення і набуття прав на результати інтелектуальної власності [2, с. 5].

Розуміння економічної сутності «нематеріальних активів» висвітлюють О. С. Гавриловський та Ю. В. Стащенко: на їх погляд, нематеріальні активи — це об'єкти, які не мають матеріальної форми, фізичних властивостей, але мають вартісну оцінку та приносять дохід [3, с. 325].

Маємо зазначити, що на цей час щодо об'єктів прав інтелектуальної власності як окремого напрямку аудиту існують неоднозначність тлумачення та розуміння.

Так, окремі науковці, М. М. Савчук, Є. О. Кривицька, О. В. Круковська, розглядають аудит об'єктів прав інтелектуальної власності як крок до їх захисту — правової охорони та використання об'єктів інтелектуальної власності. На їх думку, аудит

об'єктів прав інтелектуальної власності передбачає експертизу юридичних і облікових документів, нематеріальних активів, які відносяться до об'єктів прав інтелектуальної власності, а саме: торгова марка, корисна модель, винахід, промисловий зразок, предмети авторського права — твори науки, літератури, мистецтва [4, с. 271]. Метою аудиту об'єктів прав інтелектуальної власності є, перш за все, виявлення наявних об'єктів прав інтелектуальної власності, отримання інформації про їх склад, стан реєстрації та правового захисту.

В той же час, О.П. Кундря-Висоцька та І.М. Вагнер метою аудиту операцій з об'єктами прав інтелектуальної власності називають «формування думки про достовірність і законність операцій, що здійснюються на підприємстві з об'єктами інтелектуальної власності» [5, с. 147].

Т.О. Гусаковська та Л.О. Святний зазначають, що аудит інтелектуальної власності сприяє її ідентифікації та захисту [6, с. 167], а також зауважують, що без належного оформлення угод про передачу об'єктів інтелектуальної власності суб'єкт господарювання не матиме в майбутньому в своєму розпорядженні інтелектуальну власність.

В той же час цікавою вбачається позиція О.М. Бондаренко, О.М. Матвеевої та О.Р. Звітюк, які, досліджуючи особливості проведення аудиту нематеріальних активів, визначають останній як перевірку наявності бухгалтерських та юридичних документів для підтвердження права володіння цими активами та правильності і своєчасності постановки нематеріальних активів на балансі [7].

На підставі аналізу вищенаведеного, можна констатувати, що в наукових публікаціях зустрічаються поняття «аудит об'єктів інтелектуальної власності», «аудит інтелектуальної власності», «аудит операцій з об'єктами інтелектуальної власності», «аудит нематеріальних активів», що не є тотожними та які потрібно розмежовувати.

В зарубіжних дослідженнях можна зустріти термін «аудит портфеля об'єктів інтелектуальної власності» (англ. The Patent Portfolio Audit): Джеймс Х. Моллер визначає аудит портфеля об'єктів інтелектуальної власності через «процес, за допомогою якого компанія переглядає статус всіх виданих патентів, патентних заявок, які очікують розгляду, та інших ліцензованих патентних прав, і включає повну інвентаризацію та загальну організацію всієї інформації, дотичної до наявних об'єктів інтелектуальної власності — патентів, їх власників» [8].

На думку В.Ю. Вострякової та Г.В. Махової, володіння максимально повною інформацією про об'єкти інтелектуальної власності, розуміння їх цінності і вартості може сприяти створенню культури компанії, її бренду, іміджу, що зумовлює необхідність проведення аудиту об'єктів інтелектуальної власності, під яким ці науковці розуміють «систематичний огляд та оцінку інтелектуальної власності, якою

володіє, користується, розпоряджається компанія, для уникнення ризиків і проблем та впровадження кращих практик управління інтелектуальною власністю» [9, с. 113].

Як слушно зазначає Я.В. Олійник, «понятійний апарат наукового пізнання формується передусім шляхом асиміляції понять із інших галузей знань» [10, с. 112]. З цією тезою доречно погодитись, адже економічний та правовий категоріальний апарат є взаємозалежним: норми права врегульовують визначення термінів, які в подальшому застосовуються як економістами, так і правниками.

З огляду на проаналізовані концептуальні підходи до економічної сутності права інтелектуальної власності як об'єкта аудиту, необхідним вбачається аналіз його правової складової. Доцільно звернутись до статті 418 Цивільного кодексу України (далі — ЦКУ) [11], якою визначено, що «право інтелектуальної власності — це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності», а також до статті 420 ЦКУ, якою визначено вичерпний перелік *об'єктів права* інтелектуальної власності (тут і далі курсив — авт.), до яких належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, програми організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування напівпровідникових виробів; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці. Термінологічне словосполучення «*об'єкти права* інтелектуальної власності» наявне також в Наказі Міністерства фінансів України від 22.11.2004 № 732 «Про затвердження типових форм первинного обліку *об'єктів права* інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів» [12].

Інтелектуальна власність, як об'єкт аудиту, є важливим нематеріальним активом, що впливає на фінансовий стан суб'єкта господарювання. З аналізу змісту вищезазначеної статті 420 ЦКУ доречним вбачається зауважити, що права інтелектуальної власності, як об'єкт аудиту, включають авторські права, патенти, торговельні марки, комерційні таємниці та інші об'єкти, які потребують ретельного обліку і захисту.

За даними Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ) з 1992 року станом на 1 січня 2025 року було зареєстровано 699289 об'єктів промислової власності [13].

Зазначені об'єкти промислової власності потребують обліку та аудиту, що необхідно для забезпечення їх правового захисту, належного управління, оцінки економічної цінності та мінімізації ризиків, пов'язаних із порушенням прав чи втратою охоронних документів.

Рис. 1. Статистика зареєстрованих об'єктів промислової власності

Джерело: систематизовано автором на основі [13]

Перелічені елементи права інтелектуальної власності дістали свого нормативно-правового регулювання, зокрема в спеціальних законах України «Про авторське право і суміжні права» [14], «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [15], «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»

[16], «Про охорону прав на промислові зразки» [17], «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів» [18]. Крім того, різні об'єкти права інтелектуальної власності мають різний строк правової охорони. Наприклад, авторське право діє протягом життя автора та 70 років після його смерті, тоді

Рис. 2. Строк правової охорони об'єктів інтелектуальної власності

Джерело: авторська розробка на основі [14]

як строк дії патенту на винахід становить 20 років, а на корисну модель — 10 років. Торговельні марки можуть використовуватися необмежено за умови продовження строку дії їх охоронного документа. Це обов'язково потрібно враховувати під час проведення обліку та аудиту об'єктів інтелектуальної власності.

За результатами проведеного дослідження пропонується авторське визначення терміну «*права інтелектуальної власності як об'єкт аудиту*», який можна визначити як *сукупність нематеріальних активів, створених та/або набутих суб'єктом господарювання, які можуть мати чи мають економічну цінність, і потребують перевірки з метою забезпечення їх обліку, правового захисту, ефективного використання та розпорядження*.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Права інтелектуальної власності є

складним, але не менш важливим об'єктом аудиту, який потребують спеціалізованих знань та навичок. Проведення аудиту об'єктів інтелектуальної власності дозволяє не лише покращити якість фінансової звітності суб'єктів господарювання, але й мінімізувати ризики, що пов'язані з порушенням прав на нематеріальні активи. На жаль, тривалий час спостерігаються системні порушення прав інтелектуальної власності, тому досі актуальним залишається проведення аудиту легітимності використання об'єктів права інтелектуальної власності, які використовуються суб'єктом господарювання під час здійснення підприємницької діяльності. В умовах глобалізації та цифровізації бізнесу аудит прав інтелектуальної власності є ключовим інструментом ефективного управління нематеріальними активами.

Література

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 № 2258-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#n6> (дата звернення: 30.12.2024).
2. Польова Т. О. Облік, аудит і аналіз нематеріальних активів: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04 — бухгалтерський облік, аналіз та аудит: наук. кер. Л. М. Котенко; Харківський держ. ун-т харч. та торгівлі. Харків, 2006. 23 с. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/40509/1/aref_POL_OVA.pdf (дата звернення: 30.12.2024).
3. Гавриловський О. С., Сташенко Ю. В. Нематеріальні активи, особливості їх обліку та аудиту. *Молодий вчений*. 2019. № 7 (71). С. 324–328. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-7-71-65>.
4. Савчук М. М., Кривицька Є. О., Круковська О. В. Аудит об'єктів інтелектуальної власності. *Актуальні аспекти розвитку підприємств аграрної сфери: облік, аудит та оподаткування: матер. Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*. 22–23 листопада 2018 р. Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2018. С. 271–273. URL: <http://surl.li/yzbnbr> (дата звернення: 30.12.2024).
5. Кундря-Висоцька О. П., Вагнер І. М. Особливості аудиту об'єктів інтелектуальної власності у вітчизняній практиці. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2016. Вип. 2 (118). С. 146–150. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20162\(118\)/sep20162\(118\)_146_Kundrya-VysotskaO,Vahner I.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20162(118)/sep20162(118)_146_Kundrya-VysotskaO,Vahner I.pdf) (дата звернення: 30.12.2024).
6. Гусаковська Т. О., Святний Л. О. Аудит портфеля об'єктів інтелектуальної власності як необхідна умова розвитку бізнесу. *Управління розвитком соціально-економічних систем: матер. VIII Міжнародної науково-практичної конференції*. 21–22 березня 2024 р. Харків: ДБУ, 2024. С. 166–168.
7. Бондаренко О. М., Матвеева О. М., Звірюк О. Р. Особливості проведення аудиту нематеріальних активів. *Економіка та суспільство*. 2021. № 26. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-48>.
8. Moeller J. H. Patent Information Analysis for Strategic Business Decisions — The Patent Portfolio Audit. Jan 21, 2019. URL: <https://medium.com/@AlphaDataIQ/patent-information-analysis-for-strategic-business-decisions-the-patent-portfolio-audit-b116adef18> (дата звернення: 30.12.2024).
9. Вострякова В. Ю., Махова Г. В. Методичні засади аудиту об'єктів інтелектуальної власності. *Економіка підприємства: теорія та практика: зб. матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. конф.* м. Київ, 12–13 жовт. 2020 р. Київ: КНЕУ, 2020. С. 113–114.
10. Олійник Я. В. Система бухгалтерського обліку: питання термінології. *Фінанси України*. 2011. № 5. С. 112–118. URL: https://finukr.org.ua/docs/FU_11_05_112_uk.pdf (дата звернення: 31.12.2024).
11. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n2243> (дата звернення: 31.12.2024).
12. Про затвердження типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів : Наказ Міністерства фінансів України від 22.11.2004 № 732. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1580-04#Text> (дата звернення: 31.12.2024).
13. ДП «Український інститут інтелектуальної власності»: офіційний вебсайт. URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/ukrnoivi-total-registration> (дата звернення: 01.01.2025).
14. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855> (дата звернення: 31.12.2024).

15. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.1993 № 3689-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text> (дата звернення: 31.12.2024).
16. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993 № 3687-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text> (дата звернення: 31.12.2024).
17. Про охорону прав на промислові зразки : Закон України від 15.12.1993 № 3688-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text> (дата звернення: 31.12.2024).
18. Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів : Закон України від 05.11.1997 № 621/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 31.12.2024).

References

1. Pro audyt finansovoi zvitnosti ta audytorsku diialnist: Zakon Ukrainy vid 21.12.2017 № 2258-VII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3125-12/ed19930422#o15> [in Ukrainian].
2. Polova T. O. Oblik, audyt i analiz nematerialnykh aktiviv: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.06.04 — bukhhalterskyi oblik, analiz ta audyt: nauk. ker. L. M. Kotenko; Kharkivskiy derzh. un-t kharch. ta torhivli. Kharkiv, 2006. 23 s. Retrieved from https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/40509/1/aref_POL_OVA.pdf [in Ukrainian].
3. Havrylovskiy O. S., Stashenko Yu. V. Nematerialni aktyvy, osoblyvosti yikh obliku ta audytu. *Molodyi vchenyi*. 2019. № 7 (71). S. 324–328. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-7-71-65> [in Ukrainian].
4. Savchuk M. M., Kryvytska Ye. O., Krukovska O. V. Audyt obektiv intelektualnoi vlasnosti. *Aktualni aspekty rozvytku pidpriemstv ahrarnoi sfery: oblik, audyt ta opodatkuvannia: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii*. 22–23 lystopada 2018 r. Kherson: DVNZ “KhDAU”, 2018. S. 271–273. Retrieved from: <http://surl.li/yzbnbr> [in Ukrainian].
5. Kundria-Vysotska O. P., Vahner I. M. Osoblyvosti audytu obektiv intelektualnoi vlasnosti u vitchyzniani praktys. *Bukhhalterskyi oblik, analiz ta audyt*. 2016. Vyp. 2 (118). S. 146–150. Retrieved from: [http://ird.gov.ua/sep/sep20162\(118\)/sep20162\(118\)_146_Kundria-VysotskaO,VahnerI.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20162(118)/sep20162(118)_146_Kundria-VysotskaO,VahnerI.pdf) [in Ukrainian].
6. Husakovska T. O., Sviatnyi L. O. Audyt portfelia obektiv intelektualnoi vlasnosti yak neobkhdna umova rozvytku biznesu. *Upravlinnia rozvytkom sotsialno-ekonomichnykh system: mater. VIII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. 21–22 bereznia 2024 r. Kharkiv: DBU, 2024. S. 166–168. [in Ukrainian].
7. Bondarenko O. M., Matvieieva O. M., Zvirniuk O. R. Osoblyvosti provedennia audytu nematerialnykh aktiviv. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2021. № 26. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-48> [in Ukrainian].
8. Moeller J. H. Patent Information Analysis for Strategic Business Decisions — The Patent Portfolio Audit. Jan 21, 2019. URL: <https://medium.com/@AlphaDataIQ/patent-information-analysis-for-strategic-business-decisions-the-patent-portfolio-audit-b116adef18>.
9. Vostriakova V. Yu., Makhova H. V. Metodychni zasady audytu obektiv intelektualnoi vlasnosti. *Ekonomika pidpriemstva: teoriia ta praktyka: zb. materialiv VIII Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* m. Kyiv, 12–13 zhovt. 2020 r. Kyiv: KNEU, 2020. S. 113–114 [in Ukrainian].
10. Oliinyk Ya. V. Systema bukhhalterskoho obliku: pytannia terminolohii. *Finansy Ukrainy*. 2011. № 5. S. 112–118. Retrieved from: https://finukr.org.ua/docs/FU_11_05_112_uk.pdf [in Ukrainian].
11. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 № 435-IV. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n2243> [in Ukrainian].
12. Pro zatverdzhennia typovykh form pervynnoho obliku obektiv prava intelektualnoi vlasnosti u skladi nematerialnykh aktiviv: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 22.11.2004 № 732. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1580-04#Text> [in Ukrainian].
13. DP “Ukrainskyi instytut intelektualnoi vlasnosti”: ofitsiyni vebsait. Retrieved from: <https://ukrpatent.org/uk/articles/ukrnoivi-total-registration> [in Ukrainian].
14. Pro avtorske pravo i sumizhni prava: Zakon Ukrainy vid 01.12.2022 № 2811-IKh. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855> [in Ukrainian].
15. Pro okhoronu prav na znaky dlia tovariv i posluh: Zakon Ukrainy vid 15.12.1993 № 3689-KhII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text> [in Ukrainian].
16. Pro okhoronu prav na vynakhody i korysni modeli: Zakon Ukrainy vid 15.12.1993 № 3687-KhII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text> [in Ukrainian].
17. Pro okhoronu prav na promyslovi zrazky: Zakon Ukrainy vid 15.12.1993 № 3688-KhII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text> [in Ukrainian].
18. Pro okhoronu prav na komponuvannia napivprovodnykovykh vyrobiv: Zakon Ukrainy vid 05.11.1997 № 621/97-VR. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

Яценко Наталя Михайлівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і фінансів*

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Yatsenko Natalia

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Accounting and Finance

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

ORCID:0000-0001-7795-7300

Попадюк Ольга Олександрівна

кандидат економічних наук, приватний підприємець

Popadiuk Olha

PhD in Economics, Private Entrepreneur

DOI: 10.25313/2520-2294-2025-1-10645

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В ОСББ: ВІД ТРАДИЦІЙНИХ МЕТОДІВ ДО ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

ACCOUNTING IN CONDOMINIUMS: FROM TRADITIONAL METHODS TO DIGITAL TOOLS

Анотація. Вступ. У сучасному світі цифрова трансформація охоплює практично всі сфери життя, в тому числі й управління багатоквартирними будинками. Одним з ключових елементів ефективного управління об'єднанням співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ) є бухгалтерський облік. Якщо раніше облік в ОСББ вівся переважно вручну або за допомогою простих програмних засобів, то сьогодні все частіше використовуються сучасні цифрові інструменти.

Мета дослідження полягає в аналізі впливу цифрових інструментів на трансформацію бухгалтерського обліку в ОСББ в контексті українського законодавства та потреб ефективного управління багатоквартирним фондом.

Матеріали і методи. Матеріали дослідження включають наукові праці вітчизняних дослідників, чинне законодавство України щодо об'єднань співвласників багатоквартирних будинків та статистичні дані. Для проведення дослідження застосовано комплекс методів: системний аналіз, метод порівняльного аналізу, узагальнення та систематизації наукової інформації, статистичні методи обробки даних.

Результати. Проведено аналіз статистичних даних за 2020–2024 роки, який свідчить про позитивну динаміку розвитку інституту ОСББ в Україні. Досліджено нормативно-правове забезпечення діяльності ОСББ та роль обліку в ефективному управлінні багатоквартирним фондом. Ідентифіковано головні особливості організації діяльності об'єднань. Встановлено основні чинники, що впливають на побудову бухгалтерського обліку ОСББ. Обґрунтовано, що ефективне функціонування об'єднань безпосередньо залежить від якісного бухгалтерського обліку, який забезпечує прозорість фінансових потоків та сприяє прийняттю виважених управлінських рішень. Досліджено практику обліку в ОСББ, особливості обліку цільового фінансування, доходів та витрат. Встановлено, що бухгалтерський облік в ОСББ має ряд специфічних особливостей, зумовлених як нормативно-правовими вимогами, так і особливостями діяльності цих організацій. Обґрунтовано, що впровадження цифрових інструментів, таких як програмні комплекси для управління ОСББ: «Дах», «Мій Дім Онлайн», «ГрінДІМ» та «Енергодім», є рушійною силою трансформаційних процесів в бухгалтерському обліку ОСББ. З'ясовано, що автоматизація, прозорість та інтеграція з іншими системами не лише підвищують точність і ефективність обліку, але й відкривають нові перспективи для впровадження більш складних аналітичних інструментів, штучного інтелекту та машинного навчання.

Перспективи. Перспективним напрямком досліджень є вивчення можливостей інтеграції систем бухгалтерського обліку ОСББ з іншими інформаційними системами, такими як системи управління будинком, системи електронного

документообігу та портали для мешканців. Це дозволить створити єдиний інформаційний простір та підвищити ефективність управління ОСББ в цілому.

Ключові слова: об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ), особливості організації діяльності ОСББ, особливості обліку в ОСББ, цифрові інструменти, цифрова трансформація.

Summary. Introduction. In today's world, digital transformation encompasses virtually all spheres of life, including the management of multi-apartment buildings. One of the key elements of effective management of a housing cooperative (HOA) is accounting. While previously, accounting in HOAs was primarily manual or done using simple software, today, modern digital tools are increasingly being used.

Research Objective. The study aims to analyze the impact of digital tools on the transformation of accounting in HOAs in the context of Ukrainian legislation and the needs of effective multi-apartment building management.

Materials and Methods. The research materials include scientific works of domestic researchers, current Ukrainian legislation on housing cooperatives, and statistical data. A complex of methods was used for the study: systems analysis, comparative analysis, generalization and systematization of scientific information, and statistical data processing methods.

Results. An analysis of statistical data for 2020–2024 indicates a positive trend in the development of the HOA institution in Ukraine. The regulatory framework for HOA activities and the role of accounting in the effective management of the multi-apartment building fund have been studied. The main features of the organization of HOA activities have been identified. The main factors influencing the construction of HOA accounting have been established. It has been substantiated that the effective functioning of HOAs directly depends on high-quality accounting, which ensures transparency of financial flows and contributes to making informed management decisions. The practice of accounting in HOAs has been studied, with a focus on accounting for targeted financing, income, and expenses. It has been established that accounting in HOAs has a number of specific features, determined both by regulatory requirements and by the peculiarities of the activities of these organizations. It has been substantiated that the introduction of digital tools, such as HOA management software: «Dakh», «My Dim Online», «Green-DIM», and «Energodim», is the driving force behind transformational processes in HOA accounting. It has been found that automation, transparency, and integration with other systems not only increase the accuracy and efficiency of accounting but also open up new prospects for the implementation of more complex analytical tools, artificial intelligence, and machine learning.

Outlook. A promising area of research is the study of the possibilities of integrating HOA accounting systems with other information systems, such as building management systems, electronic document management systems, and resident portals. This will allow creating a unified information space and increasing the efficiency of HOA management as a whole.

Key words: housing cooperative (HOA), features of HOA organization, features of accounting in HOAs, digital tools, digital transformation.

Постановка проблеми. Сучасний світ характеризується стрімким розвитком цифрових технологій, які знаходять застосування в різних сферах життя. Однак, бухгалтерський облік в ОСББ часто залишається за межами цифрової трансформації. Це призводить до зниження ефективності управління багатоквартирними будинками, зростання кількості помилок та обмеження доступу співвласників до фінансової інформації. Дане дослідження спрямоване на аналіз причин такого стану, оцінку потенціалу сучасних цифрових інструментів для вирішення наявних проблем та розробку рекомендацій для успішного впровадження інноваційних рішень в бухгалтерський облік ОСББ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема ефективного ведення бухгалтерського обліку в об'єднаннях співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) є актуальним питанням сучасних досліджень. Ця тема привертає значну увагу науковців завдяки своїй складності та впливу на фінансову стабільність та ефективність управління ОСББ.

Так, Височан О. О. [1] звернула увагу на необхідність розробки ефективних систем аналітичного обліку для моніторингу фінансового стану ОСББ. Гура Н. О. [2] обґрунтувала, що ефективне управ-

ління фінансами ОСББ неможливе без застосування спеціальної методики бухгалтерського обліку. Прийдак Т. Б. та співавтори [3] акцентували увагу на важливості статуту ОСББ як інструменту управління та запропонували деталізацію плану рахунків. Пугаченко О. Б. та Фоміна Т. В. [4] досліджують показники ефективності діяльності ОСББ в Україні, зокрема, фінансові та якісні. Троць В. І. [5] висвітлила методику бухгалтерського обліку та складання звітності для ОСББ, враховуючи специфіку їхньої діяльності. Шейгус М. І. та Шевчук С. В. [6] підкреслили необхідність розробки спеціальних методичних рекомендацій для ведення бухгалтерського обліку в ОСББ. Слободяник Ю. Б. та Сиротенко Н. А. [7] проаналізували вплив нових моделей договірних відносин на системи обліку та контролю в ОСББ і виявили, що недостатня обізнаність співвласників обмежує ефективне управління.

Незважаючи на цифровізацію багатьох сфер, питання застосування цифрових інструментів в обліку ОСББ залишається недостатньо дослідженим.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз впливу цифрових інструментів на трансформацію бухгалтерського обліку в ОСББ в контексті українського законодавства

та потреб ефективного управління багатоквартирним фондом.

Виклад основного матеріалу дослідження. ОСББ є ефективним інструментом горизонтальної самоорганізації власників житла в багатоквартирних будинках, спрямованим на забезпечення комфортного проживання та збереження житлового фонду. Цифрові інструменти суттєво трансформують практику ведення бухгалтерського обліку в об'єднаннях співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ). Юридичне оформлення ОСББ надає мешканцям право спільно управляти спільним майном.

Для оцінки динаміки розвитку інституту ОСББ в Україні проаналізуємо статистичні дані за період 2020–2024 років (рис. 1).

Згідно з даними рисунку 1, спостерігається стійка тенденція до зростання кількості ОСББ в Україні. Зокрема, за період з 2020 по 2024 роки кількість об'єднань співвласників збільшилася більш ніж на 7000. Найбільший приріст був зафіксований у 2024 році — на 2119 ОСББ більше порівняно з 2023 роком. Існуючі тенденції свідчать про великий потенціал для подальшого розвитку інституту ОСББ в Україні.

Ведення обліку в ОСББ є невід'ємною частиною ефективного управління багатоквартирним будинком та забезпечення його належного утримання. Облік не лише фіксує фінансові операції, але й слугує інструментом контролю за використанням коштів, планування діяльності та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Діяльність об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) в Україні регулюється

комплексом законів та підзаконних нормативно-правових актів. Ці документи визначають права та обов'язки ОСББ, порядок їх створення, управління та ліквідації. Нормативно-правова база щодо діяльності ОСББ представлена у таблиці 1.

Розглянувши комплексний характер нормативно-правового регулювання діяльності об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) в Україні, логічним наступним кроком є аналіз облікової системи, яка має забезпечувати прозорість фінансових потоків, ефективне управління спільним майном та відповідати вимогам чинного законодавства.

Ведення обліку в ОСББ відповідно до вимог чинного законодавства є обов'язковою умовою успішного функціонування об'єднання. Нормативно-правова база забезпечує правові основи для ефективного управління багатоквартирним будинком, захищає інтереси мешканців та сприяє прозорості фінансової діяльності ОСББ.

Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку — це некомерційна організація, створена власниками квартир для спільного управління та утримання свого житла. ОСББ забезпечує належне функціонування будинку, його прибудинкової території та захищає права власників. Розглянемо головні особливості організації діяльності ОСББ, які представлено у табл. 2.

Бухгалтерський облік в ОСББ має на меті забезпечити прозорість, ефективність та відповідальність у фінансовій діяльності об'єднання. Побудова ефективного бухгалтерського обліку в ОСББ є складним процесом, який вимагає врахування багатьох чинни-

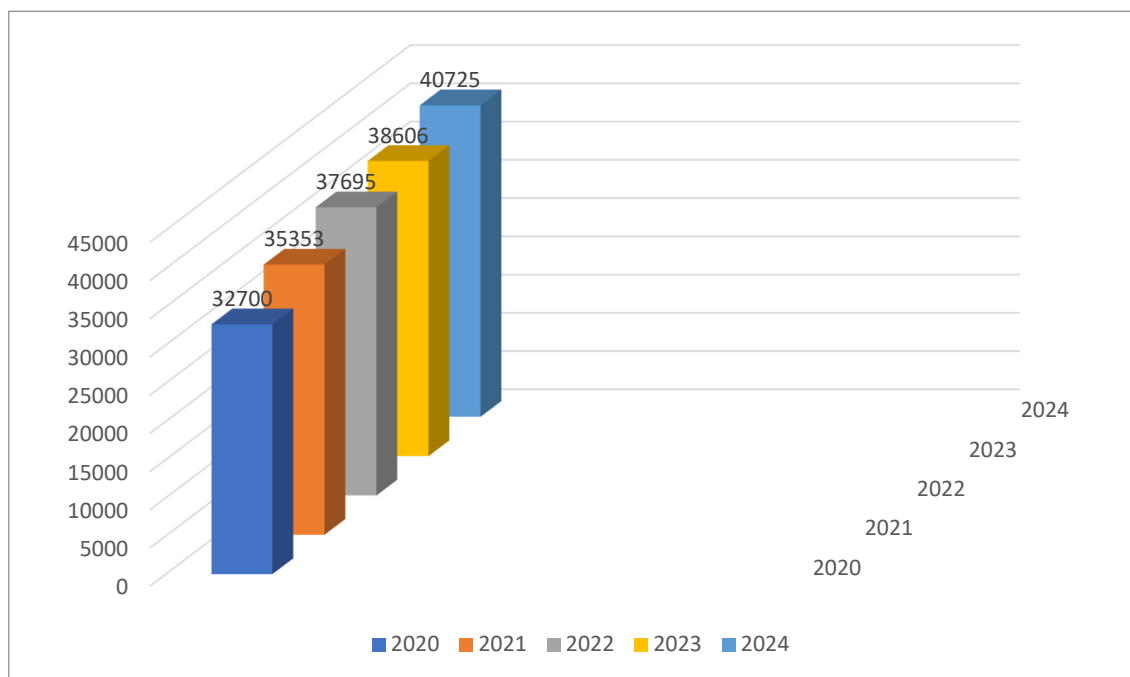

Рис. 1. Динаміка ОСББ України за 2020–2024 рр.
Джерело: власна розробка на основі [8]

Таблиця 1

Нормативно-правова база щодо діяльності ОСББ в Україні

Назва документа	Номер і дата документа	Короткий зміст
Закон України «Про приватизацію державного житлового фонду» [9].	№ 2482-XII від 19.06.1992	Забезпечив можливість для громадян стати власниками житла
Закон України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» [10].	№ 2866-II від 29.11.2001	Є основою для створення та діяльності ОСББ, визначає їх права та обов'язки.
Закон України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» [11].	№ 417-VIII від 14.05.2015	Доповнює та уточнює Закон про ОСББ, зокрема щодо спільного майна.
Цивільний кодекс України [12].	№ 435-IV від 16.01.2003	Містить загальні положення про власність, договори, застосовувані і до ОСББ.
Господарський кодекс України [13].	№ 436-IV від 16.01.2003	Регулює господарські відносини, включаючи діяльність ОСББ.
Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення управління багатоквартирними будинками» [14].	№ 3270-IX від 14.07.2023	Спрощує створення ОСББ, розширює їх повноваження, впроваджує цифровізацію
Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання окремих питань у сфері надання житлово-комунальних послуг» [15].	№ 1060-IX від 03.12.2020	Закріпив правові основи діяльності ОСББ та створив умови для їх розвитку.
Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил надання послуги з управління багатоквартирним будинком» [16].	№ 712 від 05.09.2018	Регулює надання послуг з управління багатоквартирним будинком
Наказ Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України «Про затвердження змін до Типового статуту об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» [17].	№ 1048 від 18.11.2023	Надає ОСББ нові повноваження та інструменти для ефективного управління

Джерело: розроблено авторами

ків. Основні чинники, що впливають на побудову бухгалтерського обліку ОСББ представлені у таблиці 3.

Загальноприйняті принципи бухгалтерського обліку є фундаментом для ведення обліку в ОСББ. Однак саме конкретні функції обліку дозволяють перетворити ці принципи в практичні інструменти управління фінансами об'єднання. Для всебічного аналізу ролі бухгалтерського обліку в функціонуванні об'єднань співвласників багатоквартирних будинків необхідно детально розглянути кожну з його складових. На рисунку 1 візуалізовано комплекс

функцій, які забезпечують ефективне управління фінансовими ресурсами ОСББ.

Рисунок 2 наочно демонструє ключові функції, які виконує бухгалтерський облік в об'єднанні співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ). Розглянемо детальніше кожну з них:

1. Фіксація господарських операцій ця функція є основою бухгалтерського обліку. Вона передбачає систематичний запис усіх фінансових подій, що відбуваються в ОСББ. Це можуть бути як надходження коштів (платежі співвласників, орендна плата), так

Таблиця 2

Головні особливості організації діяльності ОСББ

Назва особливості	Характеристика особливості
Самоорганізація	Власники квартир самостійно розв'язують питання управління будинком, вибирають управителя та контролюють його роботу.
Неприбутковість	ОСББ не має за мету отримання прибутку, а спрямовує всі кошти на утримання та покращення житлових умов.
Спільне майно	Будинок, прибудинкова територія та інші об'єкти загального користування є спільним майном усіх власників і підлягають спільному управлінню.
Прозорий облік	Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку забезпечує детальний облік фінансових операцій, пов'язаних з утриманням будинку, що дозволяє здійснювати ефективний контроль за витратами та надавати прозору звітність власникам нерухомості.
Демократичне управління	Вищим органом управління ОСББ є загальні збори власників, на яких приймаються найважливіші рішення.

Джерело: розроблено авторами

Таблиця 3

Основні чинники, що впливають на побудову бухгалтерського обліку ОСББ

Назва чинника	Характеристика чинника
Законодавчі та нормативні чинники	Закон України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку», визначає права та обов'язки ОСББ, порядок управління багатоквартирним будинком, а також вимоги до фінансової звітності. Податкове законодавство, визначає податки та збори, які сплачує ОСББ, порядок їх обчислення та сплати. Національні бухгалтерські стандарти, визначають принципи, методи і процедури бухгалтерського обліку.
Специфіка діяльності ОСББ	Некомерційний характер діяльності ОСББ немає на мети отримання прибутку, а спрямована на задоволення потреб мешканців. Багатофункціональність, ОСББ виконує різноманітні функції: управління нерухомістю, організація комунальних послуг, забезпечення безпеки тощо. Специфіка об'єктів обліку, облік нерухомості, спільного майна, комунальних послуг має свої особливості. Джерелами фінансування є членські внески, цільові надходження, доходи від оренди.
Розмір та складність ОСББ	Чим більше квартир в будинку, тим складніша система обліку. Від кількості працівників залежить обсяг облікової роботи. Чим складніші інженерні системи будинку, тим більше витрат на їх обслуговування і тим складніший облік.
Вимоги мешканців	Мешканці мають право знати, як використовуються кошти ОСББ. Мешканці хочуть бути впевнені, що кошти витрачаються ефективно. Мешканці повинні мати легкий доступ до фінансової звітності.
Технологічні чинники	Використання програмного забезпечення. Сучасні програмні продукти дозволяють автоматизувати облікові процеси та підвищити їх ефективність. Інтернет дозволяє здійснювати онлайн-платежі, обмінюватися документами з контрагентами
Кваліфікація бухгалтера	Бухгалтер повинен знати всі нормативні акти, що регулюють діяльність ОСББ. Досвід роботи в сфері ЖКГ є перевагою. Знання сучасних програмних продуктів та вміння працювати з бухгалтерськими програмами.
Економічні фактори	Інфляція впливає на вартість активів і зобов'язань ОСББ. Зміни тарифів на комунальні послуги впливають на структуру витрат ОСББ. Економічна криза може призвести до зменшення доходів ОСББ.

Джерело: розроблено авторами

Рис. 2. Основні функції бухгалтерського обліку в ОСББ

Джерело: розроблено авторами

і витрати (оплата комунальних послуг, ремонтні роботи тощо). Завдяки фіксації кожної операції забезпечується повна картина фінансової діяльності об'єднання.

2. Визначення фінансових результатів. На основі зібраних даних про доходи та витрати проводиться аналіз фінансової діяльності ОСББ. Це дозволяє оцінити ефективність використання коштів, виявити резерви для оптимізації витрат та прийняти обґрунтовані управлінські рішення.

3. Контроль за виконанням бюджету. Бухгалтерський облік здійснює постійний моніторинг виконання бюджету, порівнюючи фактичні витрати з плановими показниками. Такий аналіз дозволяє виявити будь-які відхилення від бюджету, визначити їх причини та своєчасно вжити заходів для коригування фінансової діяльності.

4. Формування фінансової звітності. Результатом бухгалтерського обліку є фінансова звітність, яка складається з балансу, звіту про фінансові результати та інших форм. Звітність надає повну і достовірну інформацію про фінансовий стан ОСББ та є важливим інструментом для прийняття рішень як самими співвласниками, так і зовнішніми користувачами (банки, податкові органи тощо).

5. Збереження бухгалтерської документації. Бухгалтерська документація є первинним джерелом інформації про фінансову діяльність ОСББ. Її зберігання протягом встановленого законодавством терміну є обов'язковим і забезпечує можливість перевірки фінансової інформації у разі потреби.

6. Консультування співвласників. Бухгалтер надає консультації співвласникам з питань, пов'язаних з фінансовою діяльністю ОСББ. Це може бути інформація про нарахування платежів, роз'яснення окремих статей звітності тощо.

7. Співпраця з податковими органами та іншими установами. Бухгалтерський облік забезпечує дотримання вимог податкового законодавства та інших нормативних актів. Це включає в себе своєчасну подачу звітності, взаємодію з податковими органами та іншими державними установами.

Таким чином, бухгалтерський облік в ОСББ виконує важливі функції, забезпечуючи прозорість фінансової діяльності, ефективне управління коштами та дотримання законодавства.

Нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку в ОСББ здійснюється за допомогою комплексного застосування різних законодавчих актів. Закон України «Про об'єднання співвласників багатоквартирних будинків» створює правову основу для діяльності ОСББ, Податковий кодекс України визначає податкові зобов'язання, а Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» у поєднанні з Планом рахунків бухгалтерського обліку забезпечує методичне забезпечення облікового процесу в ОСББ.

Специфіка діяльності об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) як неприбуткових

організацій зумовлює необхідність чіткого обліку цільових коштів, отриманих від членських внесків та інших джерел фінансування. Згідно з національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, для обліку таких коштів використовується рахунок 48 «Цільове фінансування і цільові надходження».

Фінансовою основою діяльності об'єднання співвласників багатоквартирного будинку є внески співвласників, розміри, склад та порядок сплати яких визначаються на загальних зборах. Зокрема, загальні збори встановлюють відрахування до резервного та ремонтного фондів, що є важливим джерелом фінансування для забезпечення належного утримання будинку та прибудинкової території. Крім того, можуть створюватися спеціальні фонди для фінансування конкретних проєктів.

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» визначає методологічні засади обліку доходів ОСББ. Основними джерелами доходів ОСББ є: членські внески — регулярні платежі мешканців на утримання будинку; оренда плати — доходи від здачі в оренду нежитлових приміщень або окремих елементів будинку; цільове фінансування: гранти, субсидії від держави або інших організацій; добровільні внески — кошти, які мешканці добровільно надають на розвиток будинку; банківські відсотки — дохід від зберігання коштів на банківських рахунках.

Зважаючи на особливості діяльності об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ), які не передбачають виробничо-комерційної діяльності, для обліку доходів таких об'єднань використовується рахунок 71 «Інший операційний дохід». Це пов'язано з тим, що основною метою ОСББ є управління спільним майном та забезпечення належного утримання будинку, а отже, доходи об'єднання мають непрямий характер та не пов'язані з реалізацією продукції (робіт, послуг).

Витрати ОСББ пов'язані з утриманням багатоквартирного будинку та забезпеченням комфортного проживання мешканців. Склад витрат ОСББ може варіюватися залежно від конкретного будинку, його технічного стану, кількості мешканців та інших факторів. До витрат ОСББ відносяться: витрати на експлуатацію будинку: комунальні платежі, поточний ремонт, прибирання, охорона та безпека; витрати на капітальний ремонт: реконструкція, ремонт; витрати на управління: адміністративні витрати (оплата праці персоналу, канцелярські витрати, витрати на зв'язок, проведення зборів), юридичні послуги, аудиторські послуги; витрати на податки та збори; страхові платежі; резервні фонди тощо.

Процес обліку витрат ОСББ передбачає дебетування синтетичного рахунку 94 «Інші витрати операційної діяльності» та кредитування рахунків, що деталізують окремі види витрат, пов'язаних з утриманням та обслуговуванням багатоквартирного будинку. До таких витрат належать, зокрема, витрати

на закупівлю матеріальних цінностей, оплату праці, нарахування амортизації та інші операційні витрати [18]. На завершення звітної періоду в об'єднаннях співвласників багатоквартирних будинків здійснюється закриття рахунків доходів та витрат. Суми за цими рахунками переносяться на рахунок фінансових результатів. Важливою особливістю обліку ОСББ є принцип відповідності доходів і витрат, згідно з яким доходи визнаються в сумі фактично понесених витрат. Таким чином, за умови дотримання цього принципу, фінансовий результат діяльності ОСББ зазвичай дорівнює нулю.

Фінансова звітність ОСББ складається з балансу форма 1 мс, звіту про фінансові результати форма 2 мс та звіту про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації.

Одним із важливих аспектів бухгалтерського обліку ОСББ є контроль за цільовим використанням коштів. Для цього необхідно розробити детальну бюджетну програму та регулярно проводити звірку фактичних витрат з плановими. Важливим інструментом контролю є також проведення аудиту фінансової звітності ОСББ.

Необхідність підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами ОСББ вимагає переходу від застарілого паперового обліку до сучасних цифрових інструментів, які дозволяють мінімізувати ризики виникнення помилок, забезпечити оперативний доступ до облікової інформації та підвищити рівень прозорості фінансової діяльності.

Одним із яскравих прикладів цифрової трансформації є мобільний додаток «Дах», який пропонує інноваційні рішення для ведення бухгалтерського обліку в об'єднаннях співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) [19]. Мобільний застосунок «Дах» пропонує сучасне рішення проблем традиційного бухгалтерського обліку в ОСББ. Основними перевагами його є: автоматизація більшості рутинних операцій, таких як формування квитанцій, облік платежів та складання звітів; всі фінансові операції відображаються в додатку в режимі реального часу, що забезпечує високий рівень прозорості та контролю; додаток доступний з будь-якого пристрою з інтернетом, що дозволяє працювати з фінансовими даними в будь-який зручний час і в будь-якому місці; інтуїтивний інтерфейс дозволяє швидко освоїти програму навіть користувачам без спеціальних знань в бухгалтерському обліку; дані зберігаються на захищених серверах, що забезпечує їхню конфіденційність.

Мобільний застосунок «Дах» є ефективним інструментом для цифрової трансформації бухгалтерського обліку в ОСББ. Він автоматизує рутинні операції, забезпечує прозорість фінансових даних та спрощує взаємодію між учасниками об'єднання, що суттєво підвищує ефективність управління фінансами багатоквартирного будинку.

Важливим цифровим інструментом трансформації бухгалтерського обліку в ОСББ є програма

«Мій Дім Онлайн» [20]. Програма «Мій Дім Онлайн» стала каталізатором значних змін в сфері бухгалтерського обліку в об'єднаннях співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ). Впровадження програми «Мій Дім Онлайн» демонструє потужний потенціал цифрових інструментів у сфері управління ОСББ. Автоматизація рутинних бухгалтерських операцій за допомогою цієї програми суттєво підвищує ефективність обліку, зменшує кількість помилок та звільняє час бухгалтера для аналітичної роботи. Цифрова трансформація фінансової діяльності ОСББ, забезпечена програмою, сприяє підвищенню прозорості та доступності фінансової інформації для всіх зацікавлених сторін. Співвласники отримують можливість оперативно отримувати актуальні дані про фінансовий стан ОСББ, що підвищує рівень довіри до керівництва.

Крім того, програма «Мій дім онлайн» значно покращує комунікацію між ОСББ та співвласниками завдяки зручному вебінтерфейсу та можливості онлайн-взаємодії. Це спрощує процес обміну інформацією та вирішення питань, пов'язаних з управлінням багатоквартирним будинком.

Важливим аспектом є також економічна ефективність використання програми. Завдяки автоматизації процесів та переходу на безпаперовий документообіг, ОСББ може суттєво скоротити витрати на обслуговування. При цьому, програма «Мій Дім Онлайн» розроблена з повним дотриманням вимог чинного законодавства України та відповідає національним стандартам бухгалтерського обліку. Це гарантує юридичну чистоту всіх фінансових операцій та дозволяє використовувати дані системи для подання звітності до державних органів.

Таким чином, програма «Мій Дім Онлайн» є яскравим прикладом того, як цифрові інструменти можуть суттєво покращити управління ОСББ, підвищити прозорість та ефективність фінансової діяльності, а також посилити взаємодію між усіма учасниками процесу управління багатоквартирним будинком.

Програма Фонду енергоефективності «ГрінДІМ» відома своїм внеском у розвиток альтернативної енергетики та забезпечення енергетичної безпеки ОСББ, її вплив далеко виходить за межі енергоефективності [21]. Революційні зміни, які «ГрінДім» приніс у сферу бухгалтерського обліку ОСББ, перетворюють традиційні методи ведення фінансової документації.

Впровадження програмного забезпечення «ГрінДІМ» ініціювало значні трансформації в бухгалтерському обліку об'єднань співвласників багатоквартирних будинків. Автоматизація рутинних операцій, таких як нарахування платежів, формування платіжних документів та ведення реєстру боржників, дозволила зменшити кількість помилок на 30% та скоротити час на підготовку звітності на 40%. Крім того, завдяки інтеграції з банківською системою,

процес звірки виписок здійснюється автоматично, що значно підвищило точність обліку. Прозорість фінансової діяльності, забезпечена відкритим доступом співвласників до інформації про надходження та витрати коштів, сприяла підвищенню довіри до керівництва ОСББ.

«ГрінДІМ» відрізняється від інших програм зрозумілим інтерфейсом та широким спектром інструментів для аналізу фінансових даних, що робить його незамінним помічником для будь-якого ОСББ. Унікальною особливістю «ГрінДІМ» є вбудований модуль енергоаудиту, який дозволяє ОСББ оцінити енергоефективність будинку та розробити план заходів щодо її підвищення.

Програмне забезпечення «Енергодім» — інструмент, розроблений з метою підвищення енергоефективності та оптимізації витрат ОСББ, надає комплексний підхід до управління фінансовими ресурсами, включаючи бухгалтерський облік [22]. Впровадження програмного забезпечення «Енергодім» істотно трансформує традиційні підходи до бухгалтерського обліку в ОСББ. Автоматизація рутинних операцій та впровадження електронного документообігу дозволяють бухгалтерам переорієнтуватися з ручної обробки даних на аналітичну діяльність, що, в свою чергу, сприяє підвищенню якості прийнятих управлінських рішень.

Програма «Енергодім» забезпечує високий рівень прозорості фінансових операцій, надаючи мешканцям ОСББ онлайн-доступ до детальної інформації про фінансовий стан будинку, що підвищує довіру до правління. Завдяки інтеграції з різними системами та вбудованим аналітичним інструментам, «Енергодім» перетворює бухгалтерський облік в ОСББ на потужний інструмент для прийняття обґрунтованих управлінських рішень та оптимізації витрат. Програма «Енергодім» не просто автоматизує бух-

галтерські процеси, а й підвищує якість фінансової звітності, забезпечуючи точність, своєчасність та доступність даних для всіх зацікавлених сторін.

Впровадження «Енергодім» є яскравим прикладом цифрової трансформації в сфері управління нерухомістю. З наукової точки зору, це демонструє ефективність застосування інформаційних технологій для оптимізації бізнес-процесів та підвищення прозорості.

Результати дослідження підтверджують, що цифрові інструменти є потужним інструментом для модернізації управління ОСББ. Вони не тільки автоматизують облікові процеси, але й створюють основу для прийняття більш обґрунтованих управлінських рішень, підвищення рівня задоволеності мешканців та загалом покращення якості життя в багатоквартирних будинках.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження показало, що впровадження цифрових інструментів суттєво підвищило ефективність бухгалтерського обліку в ОСББ. Автоматизація рутинних операцій, зменшення кількості помилок та доступність інформації для співвласників дозволили знизити витрати на ведення обліку та приймати більш обґрунтовані управлінські рішення. Крім того, цифрові інструменти створили основу для подальшого розвитку, відкриваючи нові можливості для аналізу даних, прогнозування та прийняття проактивних заходів.

Отримані результати дослідження вказують на необхідність подальших наукових розвідок. Зокрема, перспективними напрямками є: розробка інтегрованих рішень для створення єдиного цифрового середовища управління багатоквартирним будинком, дослідження впливу цифрових інструментів на залученість мешканців до процесу управління ОСББ, розробка моделей для прогнозування фінансових показників ОСББ.

Література

1. Височан О.О. Особливості бухгалтерського обліку в ОСББ (об'єднаннях співвласників багатоквартирних будинків). *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 57. С. 120–126.
2. Гура Н.О. Бухгалтерський облік в об'єднаннях співвласників багатоквартирних будинків : навчальний посібник. Київ, 2020. 60 с.
3. Прийдак Т.Б., Мокієнко Т.В., Лега О.В., Яловега Л.В., Карпусенко Є.А., Пікуль С.В. Комплексний підхід до створення та управління ОСББ: етапи формування, облік та контроль діяльності. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2024. № 10. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-10-10437>.
4. Пугаченко О.Б., Фоміна Т.В. Ефективність діяльності ОСББ в Україні в умовах глобалізації. *Економічний проєкт*. 2022. № 181. С. 218–223. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/181-39>.
5. Троць В.І. Методика обліку і складання звітності ОСББ. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. Том 1, № 3. С. 272–282. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/trots_0005.pdf (дата звернення: 08.01.2025).
6. Шейгус М.І., Шевчук С.В. ОСББ як інструмент ефективного використання спільного майна та надання послуг: аспекти організації обліково-контрольного забезпечення. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 50. С. 285–289. <https://doi.org/10.32843/infrastructure50-48>.
7. Слободяник Ю.Б., Сиротенко Н.А. Розвиток систем обліку та контролю в об'єднаннях співвласників багатоквартирних будинків. *Науковий вісник Львівської академії*. Серія: Економіка, менеджмент та право. 2020. Вип. 2.

C. 38–47. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/204ac184-3516-4d7f-8de8-1c78fbd843e2/content> (дата звернення: 10.01.2025).

8. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 16.01.2025).

9. Про приватизацію державного житлового фонду : Закон України від 19.06.1992 № 2482-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2482-12> (дата звернення: 11.01.2025).

10. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку : Закон України від 29.11.2001 № 2866-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2866-14> (дата звернення: 11.01.2025).

11. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку : Закон України від 14.05.2015 № 417-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/417-19> (дата звернення: 11.01.2025).

12. Цивільний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15> (дата звернення: 11.01.2025).

13. Господарський кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/436-15> (дата звернення: 11.01.2025).

14. Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення управління багатоквартирними будинками : Закон України від 14.07.2023 № 3270-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3270-20> (дата звернення: 11.01.2025).

15. Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання окремих питань у сфері надання житлово-комунальних послуг : Закон України від 03.12.2020 № 1060-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1060-20> (дата звернення: 11.01.2025).

16. Про затвердження Правил надання послуги з управління багатоквартирним будинком та Типового договору про надання послуги з управління багатоквартирним будинком : Постанова Кабінету Міністрів України; Правила, Договір, Форма типового документа, Список, Акт, Вимоги, Кошторис, Перелік від 05.09.2018 № 712. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/712-2018-%D0%BF> (дата звернення: 11.01.2025).

17. Про затвердження Змін до Типового статуту об'єднання співвласників багатоквартирного будинку : Наказ; Мінінфраструктури, розв. громад від 18.11.2023 № 1048 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0061-24> (дата звернення: 11.01.2025).

18. Горячук Т. Типові проводки в обліку ОСББ. 2024. URL: <https://osbb.audit-alliance.com> (дата звернення: 09.01.2025).

19. Дах це сучасний сервіс для управління ОСББ. URL: <https://dah-online.com/> (дата звернення: 09.01.2025).

20. Мій Дім Онлайн. URL: <https://miydimonline.com.ua/wiki/mozhlyvosti-systemy/for-resident/mobile-app> (дата звернення: 09.01.2025).

21. Програма ГрінДІМ. URL: <https://eefund.org.ua/greendim/> (дата звернення: 09.01.2025).

22. Енергодім. URL: <https://eefund.org.ua/energodim/> (дата звернення: 09.01.2025)

References

1. Vysochan O. O. Osoblyvosti bukhhalterskoho obliku v OSBB (obiednanniakh spivvlasnykiv bahatokvartyrnykh budynkiv). *Prychornomorski ekonomichni studii*. 2020. Vyp. 57. S. 120–126 [in Ukrainian].

2. Hura N. O. Bukhhalterskyi oblik v obiednanniakh spivvlasnykiv bahatokvartyrnykh budynkiv: navchalnyi posibnyk. Kyiv, 2020. 60 s. [in Ukrainian].

3. Pryidak T. B., Mokiienko T. V., Leha O. V., Yaloveha L. V., Karpusenko Ye. A., Pikul S. V. Kompleksnyi pidkhid do stvorennia ta upravlinnia OSBB: etapy formuvannia, oblik ta kontrol diialnosti. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Internauka". Serii: "Ekonomichni nauky"*. 2024. № 10. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-10-10437> [in Ukrainian].

4. Puhachenko O. B., Fomina T. V. Efektyvnist diialnosti OSBB v Ukraini v umovakh hlobalizatsii. *Ekonomichniy prostir*. 2022. № 181. S. 218–223. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/181-39> [in Ukrainian].

5. Trots V. I. Metodyka obliku i skladannia zvitnosti OSBB. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. 2018. Tom 1, № 3. S. 272–282. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/trots_0005.pdf [in Ukrainian].

6. Sheihus M. I., Shevchuk S. V. OSBB yak instrument efektyvnoho vykorystannia spilnoho maina ta nadannia posluh: aspekty orhanizatsii oblikovo-kontrolnoho zabezpechennia. *Infrastruktura rynku*. 2020. Vyp. 50. S. 285–289. <https://doi.org/10.32843/infrastruct50-48> [in Ukrainian].

7. Slobodianyk Yu. B., Syrotenko N. A. Rozvytok system obliku ta kontroliu v obiednanniakh spivvlasnykiv bahatokvartyrnykh budynkiv. *Naukovyi visnyk Lotnoi akademii. Serii: Ekonomika, menedzhment ta pravo*. 2020. Vyp. 2. S. 38–47. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/204ac184-3516-4d7f-8de8-1c78fbd843e2/content> [in Ukrainian].

8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].

9. Pro pryvatyzatsiiu derzhavnoho zhytlovoho fondu: Zakon Ukrainy vid 19.06.1992 № 2482-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2482-12> [in Ukrainian].

10. Pro obiednannia spivvlasnykiv bahatokvartyrnoho budynku: Zakon Ukrainy vid 29.11.2001 № 2866-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2866-14> [in Ukrainian].

11. Pro osoblyvosti zdiisnennia prava vlasnosti u bahatokvartyrnomu budynku: Zakon Ukrainy vid 14.05.2015 № 417-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/417-19> [in Ukrainian].

12. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy; Zakon, Kodeks vid 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15> [in Ukrainian].
13. Hospodarskyi kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy; Zakon, Kodeks vid 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/436-15> [in Ukrainian].
14. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo sproshchennia upravlinnia bahatokvartyrnymy budynkamy: Zakon Ukrainy vid 14.07.2023 № 3270-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3270-20> [in Ukrainian].
15. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo vrehuliuvannia okremykh pytan u sferi nadannia zhytlovo-komunalnykh posluh: Zakon Ukrainy vid 03.12.2020 № 1060-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1060-20> [in Ukrainian].
16. Pro zatverdzhennia Pravyl nadannia posluhy z upravlinnia bahatokvartyrnym budynkom ta Typovoho dohovoru pro nadannia posluhy z upravlinnia bahatokvartyrnym budynkom: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy; Pravyla, Dohovir, Forma typovoho dokumenta, Spysok, Akt, Vymohy, Koshtorys, Perelik vid 05.09.2018 № 712. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/712-2018-%D0%BF> [in Ukrainian].
17. Pro zatverdzhennia Zmin do Typovoho statutu obiednannia spivvlasnykiv bahatokvartyrnoho budynku: Nakaz; Mininfrastruktury, rozv. hromad vid 18.11.2023 № 1048 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0061-24> [in Ukrainian].
18. Horiachuk T. Typovi provodky v obliku OSBB. 2024. URL: <https://osbb.audit-alliance.com> [in Ukrainian].
19. Dakh tse suchasnyi servis dlia upravlinnia OSBB. URL: <https://dah-online.com/> [in Ukrainian].
20. Mii Dim Onlain. URL: <https://miydimonline.com.ua/wiki/mozhlyvosti-systemy/for-resident/mobile-app> [in Ukrainian].
21. Prohrama HrinDI M. URL: <https://eefund.org.ua/greendim/> [in Ukrainian].
22. Enerhodim. URL: <https://eefund.org.ua/energodim/> [in Ukrainian].

УДК 657.1.011

Яценко Наталя Михайлівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і фінансів*

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Yatsenko Natalia

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Accounting and Finance

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

ORCID:0000-0001-7795-7300

Хоменко Людмила Миколаївна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і фінансів*

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Khomenko Liudmyla

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Accounting and Finance

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

ORCID: 0000-0002-8074-4805

Попадюк Ольга Олександрівна

кандидат економічних наук, приватний підприємець

Popadiuk Olha

PhD in Economics, private entrepreneur

Попович Яна Миколаївна

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

Popovych Yana

Obtaining Higher Education of the first (Bachelor's) Level

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

DOI: 10.25313/2520-2294-2025-1-10611

ЦИФРОВІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

DIGITALIZATION OF THE ACCOUNTING OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF THE MARITAL STATE

Анотація. Вступ. Сучасний бізнес все більше покладається на цифрові технології для оптимізації своїх процесів. Особливо це стосується бухгалтерського обліку, де впровадження інноваційних рішень дозволяє підвищити ефективність, точність та оперативність. Стаття присвячена актуальному питанню адаптації бухгалтерського обліку до викликів воєнного часу в контексті цифрової трансформації.

Мета дослідження полягає в комплексному аналізі процесу цифрової трансформації бухгалтерського обліку в контексті сучасних викликів, зокрема, воєнного часу.

Матеріали і методи. Дослідження базується на аналізі вітчизняних та іноземних наукових праць, а також офіційної статистики. Крім того, використано методи теоретичного узагальнення, порівняльного аналізу та структурно-логічного аналізу.

Результати. Проведено аналіз наукової літератури, який показав, що цифрова трансформація бухгалтерського обліку є актуальним напрямком досліджень, який відкриває нові можливості для бізнесу та вимагає подальшого вивчення. Здійснено емпіричне дослідження, з метою оцінки переваг та недоліків класичного та цифрового обліку. Ідентифіковано ряд потенційних ризиків, пов'язаних з впровадженням цифрового обліку. Проведено дослідження нормативно-правової бази, яке свідчить про значні зусилля держави щодо цифрової трансформації бухгалтерського обліку в Україні. Встановлено, що впровадження сучасних технологій, таких як блокчейн, інтернет речей, штучний інтелект та хмарні обчислення, радикально змінюють бухгалтерський облік. Ці інновації забезпечують підвищення ефективності, точності та прозорості облікових процесів, дозволяють приймати більш обґрунтовані управлінські рішення та забезпечують високий рівень захисту даних. Обґрунтовано, що цифрова трансформація бухгалтерського обліку є ключовим фактором підвищення конкурентоспроможності сучасних підприємств. Досліджено рівень цифрової трансформації регіонів України за 2022–2023 роки, визначено ключові фактори цифровізації та розроблені рекомендації для подальшого розвитку цифрової трансформації в Україні.

Перспективи. Подальші дослідження мають бути спрямовані на детальне вивчення впливу новітніх технологій на трансформацію бухгалтерського обліку в Україні з метою розробки ефективних стратегій цифрової трансформації та адаптації нормативно-правової бази.

Ключові слова: цифровий облік, блокчейн, великі дані, хмарні технології, штучний інтелект, XBRL, цифровізація.

Summary. Introduction. Modern businesses increasingly rely on digital technologies to optimize their processes. This is particularly true for accounting, where the implementation of innovative solutions enables increased efficiency, accuracy, and timeliness. This article is dedicated to the pressing issue of adapting accounting to the challenges of wartime in the context of digital transformation. The aim of the study is to conduct a comprehensive analysis of the digital transformation process of accounting in the context of contemporary challenges, particularly during wartime.

Materials and Methods. The study is based on an analysis of domestic and foreign scientific works, as well as official statistics. In addition, methods of theoretical generalization, comparative analysis, and structural-logical analysis were used.

Results. An analysis of the scientific literature has shown that the digital transformation of accounting is a relevant area of research that opens up new opportunities for businesses and requires further study. An empirical study was conducted to assess the advantages and disadvantages of traditional and digital accounting. A number of potential risks associated with the implementation of digital accounting have been identified. A study of the regulatory framework has shown significant efforts by the state to digitize accounting in Ukraine. It has been established that the implementation of modern technologies such as blockchain, the Internet of Things, artificial intelligence, and cloud computing is radically changing accounting. These innovations ensure increased efficiency, accuracy, and transparency of accounting processes, enable more informed management decisions, and provide a high level of data protection. It is argued that the digital transformation of accounting is a key factor in increasing the competitiveness of modern enterprises. The level of digital transformation of Ukraine's regions for 2022–2023 has been studied, key digitalization factors have been identified, and recommendations have been developed for further development of digital transformation in Ukraine.

Perspectives. Further research should be directed towards a detailed study of the impact of new technologies on the transformation of accounting in Ukraine in order to develop effective digital transformation strategies and adapt the regulatory framework.

Key words: digital accounting, blockchain, big data, cloud technologies, artificial intelligence, XBRL, digitalization.

Постановка проблеми. Війна в Україні, попри всі виклики, прискорила цифровізацію бухгалтерського обліку, вітчизняні підприємства дедалі активніше впроваджують цифрові технології, розглядаючи їх як ключовий інструмент забезпечення операційної гнучкості та підвищення стійкості бізнесу. Незважаючи на руйнування інфраструктури, українські підприємства активно переходять на хмарні рішення та інші цифрові технології, демонструючи, що цифрова трансформація бухгалтерського обліку стала необхідною для виживання та розвитку бізнесу в нових реаліях.

Війна підкреслила важливість безперервності бізнес-процесів, а цифровізація бухгалтерського обліку дозволяє забезпечити віддалений доступ до фінансової інформації та продовжувати роботу навіть у складних умовах. При цьому цифрова трансформація бухгалтерського обліку в Україні стала не

просто трендом, а стратегічною необхідністю, оскільки вона дозволяє оптимізувати витрати, підвищити ефективність та забезпечити прозорість фінансової діяльності в умовах воєнного часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми та перспективи цифровізації бухгалтерського обліку і звітності досліджували такі сучасні науковці як: Бруханський Р.Ф., Спільник І.В. [1], Пуцентейло П.Р., Довбуш А.В. [2], Лемішовська О.С., Ходоровський В.Г. [3], Білоус О.С., Кундус О.М. [4], Тенюх З.І., Пелех У.В. [5], Грицай О.І., Папіш В.І. [6], М.Реслер [7], Гнат'єва Т.М., Яковенко А.О., Златова М.Г. [8], Орлов І.І. [9], Xun Z., Guanghua W., Jiajia Z., Zongyue H. [10] та ін.

У своїх працях вони розглядали питання умов та напрямів розвитку цифровізації облікової системи України. Професор Бруханський Р.Ф. та доц. Спільник І.В. [1] досліджують сутність та наводять

характеристики дефініції «цифровий облік», його зв'язок з інформаційними технологіями.

Так автори Пуцентейло П. Р., Довбуш А. В. [2] наводять основні принципи функціонування цифрової облікової платформи, що дозволяють створювати новітні електронні системи із значною кількістю користувачів. Вітчизняні вчені Лемішовська О. С., Ходоровський В. Г. [3], досліджують новий напрям розвитку бухгалтерського обліку шляхом впровадження в цю систему ІТ — інструментів та технологій, Білоус О. С., Кундеус О. М. [4] досліджують питання стану та перспектив розвитку системи бухгалтерського обліку в умовах цифрової економіки. Вчені Тенюх З. І., Пелех У. В. [5] досліджують стан процесу диджиталізації бухгалтерського обліку в Україні та визначають переваги автоматизації обліку.

Науковці Грицай О. І., Папіш В. І. [6] аналізують процес трансформації бухгалтерського обліку під впливом інформаційних технологій. Розглядають сучасні тенденції в застосуванні інформаційних систем, їхній вплив на ефективність облікових процесів, а також визначаються основні виклики, які виникають в ході цифрової трансформації бухгалтерського обліку.

Стаття М. Реслер «Вплив цифрової економіки на обліково-аналітичну систему» сфокусована на дослідженні факторів, які впливають на вдосконалення обліково-аналітичних систем в умовах цифровізації економіки [7].

У науковій праці «Особливості використання штучного інтелекту для потреб бухгалтерського обліку та управління підприємством» дослідники аналізують особливості використання програмного забезпечення зі штучним інтелектом для потреб обліку, аудиту та управління підприємством [8].

Орлов І. у роботі «Організація бухгалтерського обліку в умовах цифровізації економіки» досліджує проблему впливу сучасних технологій на організацію бухгалтерського обліку. При цьому наголошується, що найбільший вплив на бухгалтерський облік і звітність чинять такі технологічні рішення як: хмарні технології, Інтернет речей (Internet of Things), великі дані, інструменти для візуалізації. Автор аналізує вплив кожної технології на бухгалтерський облік [9].

Xun Z., Guanghua W., Jiajia Z., Zongyue H. у своєму дослідженні аналізують, як саме нові інформаційні технології стають невід'ємною частиною бізнес-процесів [10].

Попри значні досягнення вчених у галузі цифрової трансформації бухгалтерського обліку, низка важливих питань залишається недостатньо дослідженою. Зокрема, впровадження цифрових технологій у бухгалтерський облік та звітність потребує подальшого наукового аналізу. Сучасні дослідження не в повній мірі розкривають весь спектр проблем, які виникають під час цього процесу та залишаються важливими для подальших досліджень і практичних рішень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є комплексне дослідження сучасного стану та перспектив розвитку цифровізації обліку в Україні та визначення шляхів підвищення його ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Масова цифрова інклюзія, досягнута у 2017 році, коли Інтернет став доступним для половини світового населення, ознаменувала перехід цифрової трансформації у нову, масштабнішу фазу. Прогнози McKinsey щодо автоматизації до 50% робочих процесів протягом наступних двох десятиліть вказують на потенціал сучасної технологічної революції, що за своїми масштабами може зрівнятися з промисловими переворотами минулого [11].

Відповідно до Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства «цифровізація — насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливило інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір» [12].

Метою цифровізації є оптимізація робочих процесів, підвищення ефективності, швидкості, точності виконання завдань.

Перехід від ручного ведення записів до автоматизованих систем був обумовлений обмеженнями класичного обліку, який характеризувався низькою швидкістю обробки даних, високою ймовірністю помилок та недостатньою гнучкістю для задоволення потреб сучасного бізнесу.

Цифровий облік — це автоматизована система, що ґрунтується на комп'ютерних технологіях, для ефективного управління фінансовими даними [12]. Він використовує бази даних, хмарі та аналітичні інструменти для запису, зберігання та обробки інформації.

Проведемо емпіричне дослідження, спрямоване на оцінку переваг та недоліків класичного та цифрового обліку. Результати дослідження систематизовані та представлені у табличному вигляді (таблиця 1).

Таблиця 1 демонструє результати порівняльного аналізу класичного та цифрового обліку за такими критеріями як: вартість, доступність інформації, аналітичні можливості, збереження інформації, точність інформації, швидкість обробки, спосіб запису та обробки інформації. За результатами емпіричного дослідження робимо висновок, що цифровий облік має значні переваги перед класичним: він більш ефективний, точний, швидкий та забезпечує більші можливості для аналізу даних.

На шляху впровадження цифрового обліку існують певні ризики, які ідентифіковано і подано у таблиці 2.

Таблиця 2 надає огляд основних ризиків, пов'язаних з переходом на цифровий облік. Ці ризики є важливими для розуміння підприємствами, які планують впроваджувати такі системи. Аналіз таблиці 2. дозволяє зробити наступні висновки:

Таблиця 1

Порівняння класичного та цифрового обліку

№ з/п	Вид відмінності	Види обліку	
		Класичний облік	Цифровий облік
1	Носій інформації	Папір, журнали, книги.	Комп'ютерні бази даних, хмарні сховища.
2	Спосіб запису та обробки інформації	Ручний запис, використання калькулятора.	Автоматизований запис, використання спеціалізованого програмного забезпечення (ERP-системи, бухгалтерські програми).
3	Швидкість обробки інформації	Повільна.	Миттєва обробка та отримання результатів.
4	Точність інформації	Має високий рівень похибки при ручному введенні інформації.	Висока точність інформації завдяки автоматизації процесів.
5	Збереження інформації	Імовірність втрати інформації внаслідок фізичного пошкодження паперових носіїв або порушення умов зберігання	Високий рівень безпеки інформації завдяки резервному копіюванню та хмарним технологіям.
6	Аналітичні можливості	Обмежені можливості для аналізу інформації.	Глибокий аналіз, за допомогою інструментів бізнес-аналітики, штучного інтелекту.
7	Доступність інформації	Обмежений доступ, вимагає фізичного доступу до документів.	Можливість доступу до інформації з будь-якого пристрою з підключенням до інтернету.
8	Вартість	Великі витрати на зберігання документів, оплату праці бухгалтерів.	Великі початкові інвестиції в програмне забезпечення та обладнання, але з часом знижуються витрати на обслуговування.

Джерело: розроблено авторами

- перехід на цифровий бухгалтерський облік пов'язаний з широким спектром ризиків, які необхідно враховувати при плануванні та впровадженні таких систем;
- для успішного впровадження цифрового обліку необхідна ретельна підготовка, включаючи оцінку ризиків, розробку стратегії міграції, навчання персоналу та забезпечення кібербезпеки;
- цифровий ландшафт постійно змінюється, тому підприємства повинні бути готові до постійної модернізації своїх систем та адаптації до нових технологій;
- для розвитку цифрового бухгалтерського обліку необхідне чітке та зрозуміле законодавство, яке б регулювало використання цифрових технологій в обліку.

Цифровізація бухгалтерського обліку — це адаптація традиційних бухгалтерських функцій до цифрових технологій для автоматизації облікових операцій, зниження паперового документообігу та підвищення прозорості фінансової звітності. Проте чинна методологія ведення бухгалтерського обліку в Україні не повністю відповідає сучасним вимогам, що спричиняє певні труднощі у впровадженні цифрових рішень.

З огляду на всебічну цифровізацію бухгалтерського обліку в Україні розроблено нормативні документи, що визначають порядок ведення обліку та формування звітності з використанням сучасних технологій. Розглянемо основні з них. Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління держав-

Таблиця 2

Ризики при впровадженні цифрового обліку

№ з/п	Ризик	Характеристика ризику
1	Кібербезпека	Загрози хакерських атак, викрадення даних, віруси.
3	Інтеграція систем	Складність об'єднання різних програмних продуктів та баз даних.
3	Кваліфікація персоналу	Необхідність постійного навчання та перекваліфікації бухгалтерів.
4	Вартість впровадження	Високі витрати на придбання та налаштування нового програмного забезпечення.
5	Дотримання норм	Відсутність чітких нормативних актів, що регулюють цифрові технології в обліку.
6	Валідність даних	Ризики виникнення помилок при автоматизованій обробці інформації.
7	Модернізація стандартів	Необхідність перегляду чинних облікових стандартів з урахуванням особливостей цифрового середовища.

Джерело: розроблено авторами

ними фінансами на період до 2025 року визначає напрямки модернізації фінансової системи України за допомогою цифрових технологій [13].

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (№ 996-XIV від 16.07.1999) встановлює загальні вимоги до ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Закон дозволяє використання електронних форм документів за умови дотримання вимог законодавства про електронні документи та електронний документообіг [14].

Податковий кодекс України розкриває норми щодо подання звітності в електронній формі, використання електронного цифрового підпису при поданні звітності [15]. Національні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку НП(С)БО визначають загальні вимоги до фінансової звітності, але не містять детальних положень щодо цифрового обліку.

Закон України від 05.10.2017 № 45 «Про електронні документи та електронний документообіг», розкриває визначення електронного документа, його структури та елементів, регулює використання електронного підпису для автентифікації електронних документів, встановлює вимоги до створення, зберігання та архівування електронних документів, визначає порядок обміну електронними документами між різними суб'єктами, включаючи державні органи, юридичні та фізичні особи [16].

Закон України від 14.01.2020 № 440 «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» визначає правові та організаційні засади електронної ідентифікації та надання електронних довірчих послуг, права та обов'язки суб'єктів відносно у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг, порядок здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг [17].

Постанова Кабінету міністрів України від 21.10.2015 № 835 «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних» встановлює вимоги до формату та структури наборів даних, які мають бути розкриті у відкритому форматі та визначає порядок щорічної оцінки стану оприлюднення та оновлення відкритих даних розпорядниками інформації на Єдиному державному вебпорталі відкритих даних [18].

Наказ Міністерства цифрової трансформації України від 23.03.2023 № 30 «Про затвердження Критеріїв, за якими здійснюється визначення підприємств, установ та організацій, які мають важливе значення для галузі національної економіки у сфері цифровізації» встановлює критерії, за якими визначаються підприємства, що мають важливе значення для цифровізації економіки [19].

Постанова КМУ від 02.06.2023 № 556 «Деякі питання функціонування вебпорталу «Дія. Цифрова громада» сприяє розвитку цифрової інфраструктури

та створенню сприятливого середовища для цифровізації різних сфер, включаючи бухгалтерський облік [20].

Проведене дослідження нормативно-правової бази свідчить про значні зусилля держави щодо цифрової трансформації бухгалтерського обліку в Україні. Законодавство створює фундамент для переходу від традиційних паперових документів до електронних, сприяє розвитку електронної звітності та відкритих даних.

Цифрова трансформація в бухгалтерському обліку — це революційний процес, що передбачає повну заміну традиційних методів обробки даних на інноваційні цифрові рішення. Ключові технології, які лежать в основі цифрового обліку представлено на рисунку 1.

Розглянемо більш детально технології, які використовуються у цифровому обліку та представлені на рис. 1. Так, хмарні технології обробки даних — це парадигма, яка передбачає надання користувачам обчислювальних ресурсів та потужностей через мережу Інтернет у вигляді сервісу. Цей підхід дозволяє зберігати та обробляти дані, зокрема бухгалтерські, на віддалених серверах і отримувати до них доступ з будь-якого пристрою, підключеного до мережі. Хмарні рішення відзначаються високою масштабованістю, що означає можливість адаптувати обчислювальні ресурси до змінних потреб користувача, та забезпечують безперервний доступ до даних. Популярними прикладами хмарних сервісів для бухгалтерського обліку є Xero та QuickBooks Online.

Штучний інтелект (ШІ) та машинне навчання поступово революціонізують сферу бухгалтерського обліку, надаючи нові можливості для автоматизації рутинних завдань, підвищення точності та

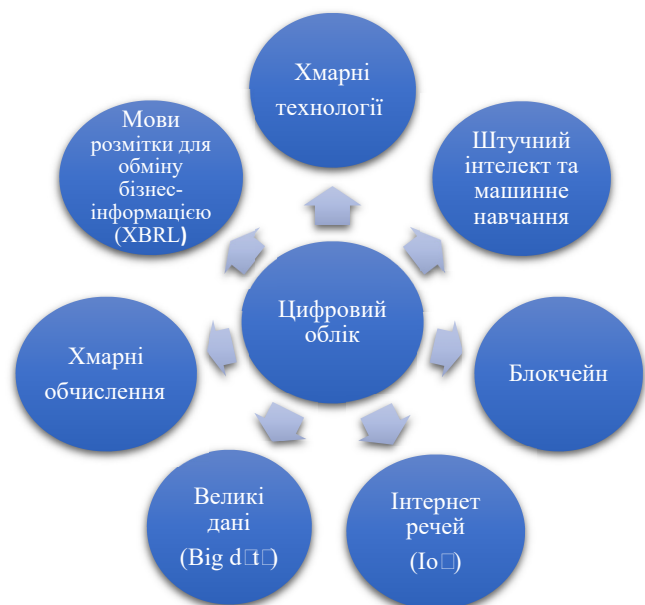

Рис. 1. Технології, які використовуються у цифровому обліку

ефективності обробки даних, а також відкривають нові перспективи для аналізу фінансової інформації. III та машинне навчання мають великий потенціал для трансформації сфери бухгалтерського обліку, але для успішного впровадження цих технологій необхідно враховувати як їх переваги, так і виклики.

Технологія блокчейн — децентралізована база даних, яка дає змогу перевіряти й передавати інформацію в режимі реального часу. Завдяки їй формується облікова книга інформації, дані якої доступні всім користувачам, їх неможливо змінити чи знищити приховано, оскільки про це одразу будуть повідомлені учасники. До того ж облікова інформація з різних блоків є тісно пов'язаною, кожен блок містить інформацію з іншого блоку, а отже, будь-які зміни в інформації з одного блоку призводять до виникнення змін в іншому [2].

Ця технологія використовується для зберігання бухгалтерських записів, забезпечення прозорості, проведення автоматизованого аудиту, зменшення витрат і вирішення спірних ситуацій через смарт-контракти, автоматизованого виконання умов договорів. Вона набагато безпечніша за інші технології. Технологія блокчейн пропонує нові можливості для підвищення ефективності, прозорості та безпеки бухгалтерського обліку в Україні. Але для повноцінного використання потенціалу цієї технології потрібні подальші дослідження та розробки, а також зміни в законодавстві.

Технологія інтернет речей (IoT) — це мережа взаємопов'язаності фізичних пристроїв, які мають можливість обмінюватися даними через мережу без втручання людини. Результати наукових досліджень свідчать про те, що впровадження IoT в бухгалтерський облік суттєво впливає на якість та оперативність облікової інформації. Автоматизація збору даних про витрати, інвентар та виробництво дозволяє мінімізувати людський фактор та підвищити точність облікових записів, що є важливим для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Технологія Великі Дані (Big data) — великі обсяги структурованих та неструктурованих даних, які генеруються з різних джерел, таких як соціальні мережі, транзакції, мобільні додатки тощо. Великі дані дозволяють виявити помилки та аномалії в даних. Аналіз великих даних дозволяє прогнозувати майбутні тенденції, допомогти виявити шахрайські дії, такі як відмивання грошей та податкові ухилення, виявити неефективні процеси, вузькі місця в бізнесі, що дозволяє оптимізувати робочі процеси та знизити витрати. Великі дані відкривають нові горизонти для бухгалтерського обліку. Автоматизація рутинних задач, прогностична аналітика та персоналізовані звіти — це лише деякі з можливостей, які пропонують великі дані. Разом з тим, впровадження таких технологій пов'язане з низкою викликів, таких як якість даних, кібербезпека та необхідність в нових навичках фахівців.

Хмарні обчислення — це інноваційний підхід до обробки даних, який дозволяє компаніям зберігати та обробляти інформацію на віддалених серверах, наданих сторонніми провайдерами. Переваги хмарних технологій для бухгалтерського обліку полягають у тому, що:

- бухгалтери можуть працювати зі своїми даними з будь-якого пристрою, підключеного до мережі, що забезпечує високу гнучкість та мобільність;
- професійні хмарні провайдери інвестують значні кошти в системи безпеки, що гарантує надійний захист даних від несанкціонованого доступу;
- різні підрозділи компанії можуть одночасно працювати над одними й тими ж даними, що значно покращує співпрацю та прискорює обмін інформацією;
- хмарні бухгалтерські системи оснащені інструментами автоматизації, які дозволяють бухгалтерам зосередитися на аналізі фінансових даних та прийнятті стратегічних рішень;
- хмарні рішення легко адаптуються до зростання бізнесу, забезпечуючи необхідні обчислювальні ресурси у будь-який момент;
- оренда хмарних послуг, як правило, є більш економічно вигідною, ніж придбання та обслуговування власного обладнання.

Хмарні технології перетворюють бухгалтерський облік на інноваційний інструмент управління бізнесом, надаючи можливість використовувати аналітику даних, штучний інтелект та інші сучасні технології для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

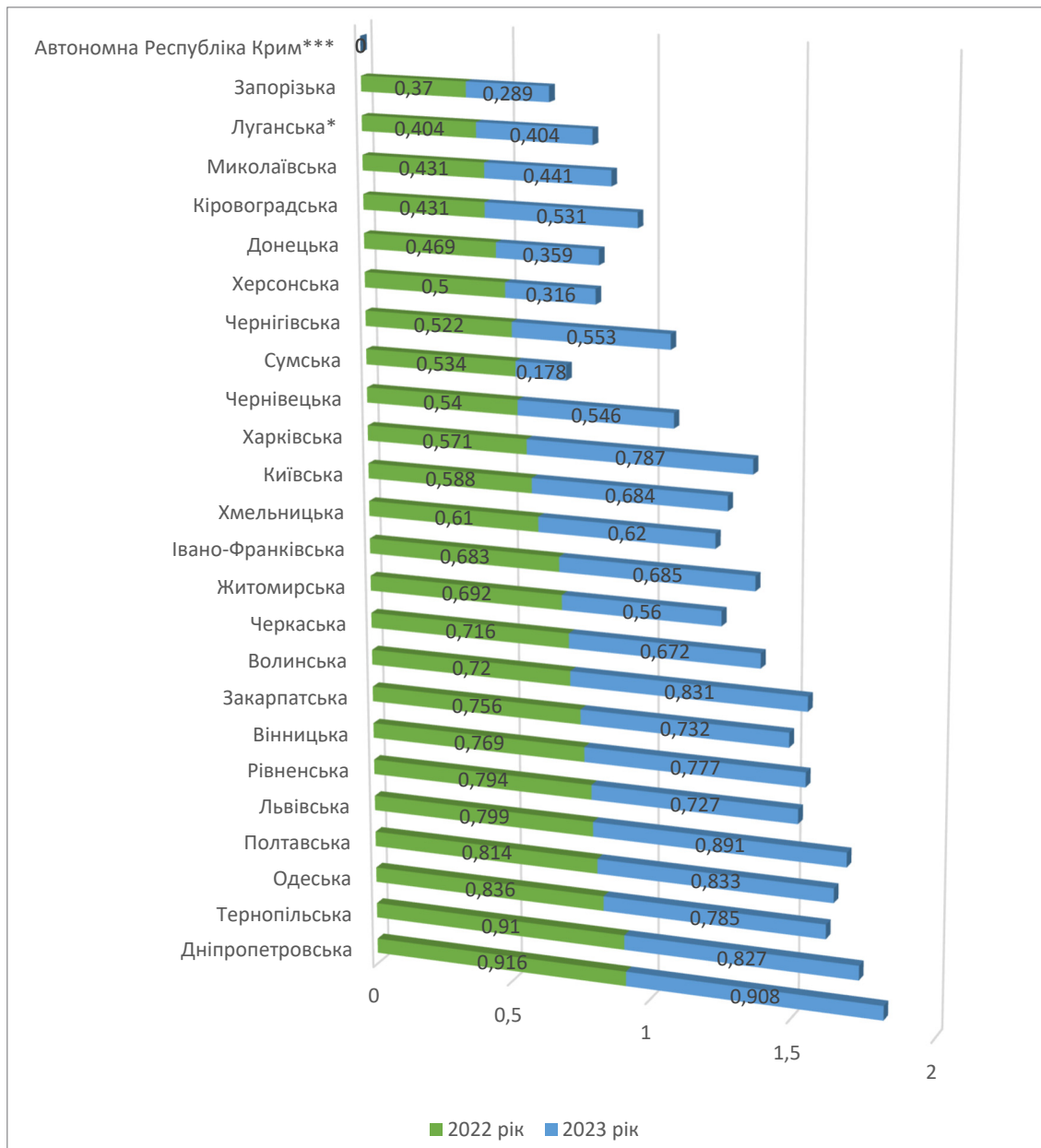
Технологія XBRL (eXtensible Business Reporting Language) мова розмітки для стандартизованого обміну бізнес-інформацією — це міжнародний стандарт, розроблений для структурованого подання фінансової та іншої бізнес-інформації. Завдяки використанню мови розмітки XML, документи набувають чіткої структури, стають зрозумілими як для людей, так і для комп'ютерних систем. XBRL забезпечує єдиний формат для подання фінансової інформації, що полегшує порівняння даних різних компаній. Структуровані дані XBRL дозволяють автоматизувати багато рутинних процесів, таких як збір, обробка та аналіз фінансової звітності. XBRL-файли легко інтегруються з різними системами, що спрощує обмін даними між різними підрозділами компанії та зовнішніми партнерами. XBRL сприяє підвищенню прозорості фінансової звітності, оскільки дані стають більш доступними для аналізу та аудиту. XBRL є потужним інструментом для стандартизації та автоматизації обміну фінансовою інформацією. Його використання в бухгалтерському обліку сприяє підвищенню ефективності, прозорості та точності фінансової звітності.

Описані вище технології, такі як хмарні обчислення, штучний інтелект та блокчейн, не лише змінюють ландшафт бухгалтерського обліку, а й

впливають на загальний рівень цифрової трансформації суспільства. Без їхнього впровадження сучасна цифрова трансформація на державному та регіональному рівнях є неможливою.

Для оцінки прогресу в цифровій трансформації в різних регіонах України Мінцифри розробило спеціальний індекс. Цей індекс дозволяє виміряти рівень цифрової зрілості регіонів, враховуючи такі фактори, як розвиток цифрової інфраструктури, рівень цифрових навичок населення та ефективність електронних послуг.

Індекс цифровізації в Україні по регіонах за 2022–2023 рр. представлено на рис. 2. Відповідно до наведеної діаграми на рис. 2 рівень цифрової трансформації в регіонах України зазнав суттєвих змін протягом 2022–2023 років. Війна, що розпочалася у 2022 році, мала значний вплив на цей процес. Найвищий рівень цифрової трансформації у 2023 році спостерігається в Дніпропетровській, Львівській та Полтавській областях. Це свідчить про їхню високу готовність до цифрової трансформації та здатність швидко адаптуватися до змін.

* Значення індексу для Луганської області вказано станом на 24 лютого 2022 року.

** В областях, де ведуться активні бойові дії, розраховані для громадян, що контролюються українським Урядом

*** АР Крим це Україна

Рис. 2. Індекс цифровізації в Україні по регіонах за 2022–2023 рр.

Джерело: складено на основі [21; 22]

Найнижчий рівень цифрової трансформації характерний для областей, які найбільше постраждали від військових дій: Запорізька, Сумська області.

Діаграма індексу цифровізації в Україні по регіонах демонструє значну різницю в рівні цифрової трансформації між різними регіонами України, що свідчить про нерівномірність розвитку цифрової економіки в країні. Більшість областей демонструє зниження індексу цифрової трансформації у 2023 році порівняно з 2022 роком. Це свідчить про те, що війна негативно вплинула на процес цифрової трансформації в країні. Слід зазначити, що такий стан цифровізації України обумовлено наступними факторами:

- руйнуванням інфраструктури, переміщення населення, енергетична криза — все це створило значні перешкоди для розвитку цифрової інфраструктури та надання електронних послуг;
- зменшенням бюджетних видатків на розвиток цифрової сфери в умовах війни також негативно позначилося на темпах цифрової трансформації.
- вимушена міграція ІТ-спеціалістів та мобілізація чоловіків призвели до дефіциту кваліфікованих кадрів у сфері інформаційних технологій.

Війна в Україні мала значний негативний вплив на процес цифрової трансформації в країні. Але деякі регіони продемонстрували стійкість та здатність адаптуватися до нових умов. Для відновлення та

подальшого розвитку цифрової економіки України необхідно вжити комплекс заходів, спрямованих на відновлення інфраструктури, залучення інвестицій, підготовку кадрів та розробку ефективних політик у сфері цифрової трансформації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Процес цифрової трансформації бухгалтерського обліку є неперервним і спрямований на постійне вдосконалення фінансових операцій. Хмарні технології, штучний інтелект, блокчейн, великі дані та XBRL є основними технологіями, які трансформують бухгалтерський облік. Впровадження цифрового обліку пов'язане з низкою ризиків, таких як кібербезпека, необхідність адаптації персоналу та високі початкові інвестиції. Законодавство України створює певні передумови для розвитку цифрового обліку, проте потребує подальшого доопрацювання. Війна в Україні негативно вплинула на темпи цифрової трансформації в країні, особливо в регіонах, що постраждали від бойових дій. Проведені дослідження дозволяють адаптувати теоретичні основи цифрового обліку до викликів воєнного часу, забезпечуючи його ефективне застосування в нових реаліях.

Подальші дослідження в цій галузі мають бути спрямовані на розробку ефективних стратегій цифрової трансформації бухгалтерського обліку в Україні з урахуванням специфіки національного законодавства та економічних умов.

Література

1. Бруханський Р., Спільний І. Цифровий облік: поняття, витоки та актуальний дискурс. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2020. Вип. 3–4. С. 7–20.
2. Пуцентейло П. Р., Довбуш А. В. Основні вектори розвитку бухгалтерського обліку в умовах цифрової економіки. *Інноваційна економіка*. 2021. № 3–4 (87). С. 140–151.
3. Лемішовська О. С., Ходоровський В. Г. ІТ-технології в розвитку облікової методології. *Економіка і суспільство*. 2022. Вип. 36. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-16>.
4. Білоус О. Кундеус О. Трансформація бухгалтерського обліку в умовах цифрової економіки. *Галицький економічний вісник*. Т.: ТНТУ, 2023. Том 83, № 4. С. 56–61. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.04.056.
5. Тенюх З. І., Пелех У. В. Діджиталізація бухгалтерського обліку в Україні: стан та перспективи розвитку. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 41. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-66>.
6. Грицай О. І., Папіш В. І. Розвиток інформаційних технологій в Україні та їх інтегрування у сфері бухгалтерського обліку. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 61. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-88>.
7. Реслер М. Вплив цифрової економіки на обліково-аналітичну систему. *Acta Academiae Beregsiensis. Economics*. 2024 Вип. 5. doi: 10.58423/2786-6742/2024-5-441-450.
8. Гнатєва Т. М., Яковенко А. О., Златова М. Г. Особливості використання штучного інтелекту для потреб бухгалтерського обліку та управління підприємством. *Economic Bulletin of the Black Sea Littoral*. 2024. Issue 5. С. 3–19. <https://doi.org/10.37000/ebbsl.2024.05.01>.
9. Орлов І. Організація бухгалтерського обліку в умовах цифровізації економіки. *Acta Academiae Beregsiensis. Economics*. 2022. <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2022-1-265-274>.
10. K. Xun Z., Guanghua W., Jiajia Z., Zongyue H. Digital economy, financial inclusion and inclusive growth. *China Economist*. 2020. № 15(3). Р. 92–105. <https://doi.org/10.19602/j.chinaeconomist.2020.05.07>.
11. Digital globalization: the new era of global flows, 2016. *McKinsey Global Institute*. URL: <https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/digital-globalization-the-new-era-of-global-flows> (дата звернення: 07.01.2025).
12. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція, План, Заходи від 17.01.2018 № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

13. Про схвалення Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План, Заходи, Перелік від 17.11.2021 № 1467-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 22.12.2024).
14. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/996-14> (дата звернення: 22.12.2024).
15. Податковий кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17> (дата звернення: 22.12.2024).
16. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/851-15> (дата звернення: 22.12.2024).
17. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2155-19> (дата звернення: 22.12.2024).
18. Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних : Постанова Кабінету Міністрів України; Положення, Перелік, Порядок від 21.10.2015 № 835. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/835-2015-%D0%BF> (дата звернення: 22.12.2024).
19. Про затвердження Критеріїв, за якими здійснюється визначення підприємств, установ та організацій, які мають важливе значення для галузі національної економіки в сфері цифровізації : Наказ; Мінцифри від 23.03.2023 № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0612-23> (дата звернення: 22.12.2024).
20. Деякі питання функціонування веб-порталу «Дія. Цифрова громада» : Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 02.06.2023 № 556 З. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/556-2023-%D0%BF> (дата звернення: 22.12.2024).
21. Результати цифрової трансформації в регіонах України. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/rezultati-tsifrovoi-transformatsii-v-regionakh-ukraini-1> (дата звернення: 07.01.2025).
22. Результати цифрової трансформації в регіонах України за 2023 рік. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/rezultati-tsifrovoi-transformatsii-v-regionakh-ukraini-za-2023-rik> (дата звернення: 07.01.2025).

References

1. Brukhanskyi R., Spilnyk I. Tsyfrovyi oblik: poniattia, vytoky ta aktualnyi dyskurs. *Instytut bukhhalterskoho obliku, kontrol ta analiz v umovakh hlobalizatsii*. 2020. Vyp. 3–4. S. 7–20 [in Ukrainian].
2. Putsenteilo P. R., Dovbush A. V. Osnovni vektory rozvytku bukhhalterskoho obliku v umovakh tsyfrovoy ekonomiky. *Innovatsiina ekonomika*. 2021. № 3–4 (87). S. 140–151 [in Ukrainian].
3. Lemishovska O. S., Khodorovsky V. H. IT-tekhnohologii v rozvytku oblikovoi metodolohii. *Ekonomika i suspilstvo*. 2022. Vyp. 36. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-16> [in Ukrainian].
4. Bilous O. Kundeus O. Transformatsiia bukhhalterskoho obliku v umovakh tsyfrovoy ekonomiky. *Halyskyi ekonomichnyi visnyk*. T.: TNTU, 2023. Tom 83, № 4. S. 56–61. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.04.056 [in Ukrainian].
5. Teniukh Z. I., Pelekh U. V. Didzhytalizatsiia bukhhalterskoho obliku v Ukraini: stan ta perspektyvy rozvytku. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2022. Vyp. 41. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-66> [in Ukrainian].
6. Hrytsai O. I., Papish V. I. Rozvytok informatsiinykh tekhnologii v Ukraini ta yikh intehruvannia u sferi bukhhalterskoho obliku. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2024. Vyp. 61. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-88> [in Ukrainian].
7. Resler M. Vplyv tsyfrovoy ekonomiky na oblikovo-analitychnu systemu. *Acta Academiae Beregsiensis. Economics*. 2024 Vyp. 5. doi: 10.58423/2786-6742/2024-5-441-450 [in Ukrainian].
8. Hnatieva T. M., Yakovenko A. O., Zlatova M. H. Osoblyvosti vykorystannia shtuchnoho intelektu dlia potreb bukhhalterskoho obliku ta upravlinnia pidpriemstvom. *Economic Bulletin of the Black Sea Littoral*. 2024. Issue 5. S. 3–19. <https://doi.org/10.37000/ebbsl.2024.05.01> [in Ukrainian].
9. Orlov I. Orhanizatsiia bukhhalterskoho obliku v umovakh tsyfrovizatsii ekonomiky. *Acta Academiae Beregsiensis. Economics*. 2022. <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2022-1-265-274> [in Ukrainian].
10. K. Xun Z., Guanghua W., Jiajia Z., Zongyue H. Digital economy, financial inclusion and inclusive growth. *China Economist*. 2020. № 15(3). R. 92–105. <https://doi.org/10.19602/j.chinaeconomist.2020.05.07>.
11. Digital globalization: the new era of global flows, 2016. *McKinsey Global Institute*. URL: <https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/digital-globalization-the-new-era-of-global-flows>.
12. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku tsyfrovoy ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018–2020 roky ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo yii realizatsii: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy; Kontseptsiiia, Plan, Zakhody vid 17.01.2018 № 67-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
13. Pro skhvalennia Stratehii zdiisnennia tsyfrovoho rozvytku, tsyfrovyykh transformatsii i tsyfrovizatsii systemy upravlinnia derzhavnymy finansamy na period do 2025 roku ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo yii realizatsii: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy; Stratehiia, Plan, Zakhody, Perelik vid 17.11.2021 № 1467-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
14. Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/996-14> [in Ukrainian].

15. Podatkovyi kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy; Zakon, Kodeks vid 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17> [in Ukrainian].
16. Pro elektronni dokumenty ta elektronni dokumentoobih: Zakon Ukrainy vid 22.05.2003 № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/851-15> [in Ukrainian].
17. Pro elektronnu identyfikatsiiu ta elektronni dovirchi posluhy: Zakon Ukrainy vid 05.10.2017 № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2155-19> [in Ukrainian].
18. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro nabory danykh, yaki pidliahaiut opryudnenniu u formi vidkrytykh danykh: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy; Polozhennia, Perelik, Poriadok vid 21.10.2015 № 835. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/835-2015-%D0%BF> [in Ukrainian].
19. Pro zatverdzhennia Kryteriiv, za yakymy zdiisniuietsia vyznachennia pidpriemstv, ustanov ta orhanizatsii, yaki maiut vazhlyve znachennia dlia haluzi natsionalnoi ekonomiky v sferi tsyfrovizatsii: Nakaz; Mintsyfry vid 23.03.2023 № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0612-23> [in Ukrainian].
20. Deiaki pytannia funktsionuvannia veb-portalu “Diia. Tsyfrova hromada”: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy; Polozhennia vid 02.06.2023 № 556 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/556-2023-%D0%BF> [in Ukrainian].
21. Rezultaty tsyfrovoy transformatsii v rehionakh Ukrainy. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/rezultati-tsifrovoy-transformatsii-v-regionakh-ukraini-1> [in Ukrainian].
22. Rezultaty tsyfrovoy transformatsii v rehionakh Ukrainy za 2023 rik. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/rezultati-tsifrovoy-transformatsii-v-regionakh-ukraini-za-2023-rik> [in Ukrainian].

UDC 336.74:336.76:339.7

Ignatenko Andrey

Crypto Trader, Expert in Data Analysis

Ігнатенко Андрій Володимирович

крипторейдер, експерт з аналізу даних

ORCID: 0009-0003-1772-8284

Dokiienko Larysa

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Organization of Aviation Works and Services

Kyiv Aviation Institute

Докієнко Лариса Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри організації авіаційних робіт і послуг

Київський авіаційний інститут

ORCID: 0000-0001-6528-6810

DOI: 10.25313/2520-2294-2025-1-10610

GENERATING TRADER FORECASTS BASED ON THE DYNAMICS OF THE MINIMUM BITCOIN PRICE AND THE MACD HISTOGRAM

ФОРМУВАННЯ ПРОГНОЗІВ ТРЕЙДЕРА НА ОСНОВІ ДИНАМІКИ МІНІМАЛЬНОЇ ЦІНИ БІТКОІНА І ГІСТОГРАМИ MACD

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Summary. Introduction. The bitcoin market remains one of the most dynamic and attractive sectors in the world of modern finance. In recent years, bitcoin has repeatedly experienced significant price fluctuations, which has encouraged investors and traders to constantly monitor, analyze and forecast its price. Forecasting is a critical tool for successful operations in the bitcoin market, and its importance for a trader is driven by the need to make informed decisions, reduce risks, identify market trends, optimize portfolios, and conduct strategic planning. In this context, one of the key aspects for traders is to analyze the dynamics of the minimum bitcoin price, and the use of technical indicators (such as the MACD histogram) allows traders to assess crypto market trends and potential entry or exit points. Accordingly, there is a need to consider a practical mechanism for generating trader forecasts based on a comprehensive analysis of the dynamics of the minimum bitcoin price and the MACD histogram, which will help traders increase the efficiency and accuracy of market decisions.

Purpose. The purpose of the study is to analyze the relationship between the dynamics of the minimum price of bitcoin on the weekly timeframe and the MACD histogram as a prerequisite for the formation of traders' forecasts and their behavior in the cryptocurrency market.

Materials and methods. In the process of writing the article, the following methods of general theoretical and empirical research based on a systematic approach were used: abstract-logical method (for systematization of scientific publications on the problems of analysis of the cryptocurrency market and the price of bitcoin); graphical method (for construction of the MACD histogram and dynamics of the minimum price of bitcoin); analysis method (for analysis of the dynamics of the minimum price of bitcoin on a weekly timeframe and the MACD histogram); the method of comparisons (in the process of comparing the dynamics of the minimum price of bitcoin and the MACD histogram, establishing the relationship between them); the method of coefficients (to determine the average and maximum length of the series of the minimum price of bitcoin, the length of the series of price repetition of the MACD movement direction); the method of formalization (to establish the relationship between the minimum price of bitcoin and the MACD histogram from week to week; to establish the relationship between price changes in the current and next weeks), the method of synthesis (to demonstrate how the joint use of two technical analysis indicators – MACD and the minimum price of bitcoin – can help traders make more effective and balanced trading and investment decisions); the method of generalization (to formulate the conclusions of the study).

Results. The research focused on establishing the degree of correlation between the MACD histogram and the minimum price of bitcoin on the weekly timeframe as one of the prerequisites for making traders' forecasts in technical analysis. The main objectives of

the study were to determine whether the minimum price of bitcoin increased or decreased compared to the previous week with a similar change in the MACD; to determine the average and maximum series for the minimum weekly price. The study demonstrates how the combined use of these two technical analysis indicators can help traders make more efficient and informed trading and investment decisions.

The study found that in 61.26% of cases, a trader can expect an increase in the minimum price of bitcoin this week if the MACD histogram showed an increase in the previous week; or a decrease in the minimum price of bitcoin this week if the MACD histogram showed a decrease in the previous week. With the MACD falling from the “Below zone” and rising from the “Above zone” in the first week, this probability is significantly higher: 83.33% and 82.35% respectively. A trader can expect that the low price of bitcoin will continue its direction of movement in the second week in 49.08% of cases. A trader can expect that if the minimum price falls, this fall will stop after the 3rd week with a probability of 92.59%; and the growth of the minimum price will stop after the 5th week with a probability of 91.46%.

Discussion. In further research, in order to gain a deep and comprehensive understanding of bitcoin pricing, a comprehensive study is envisaged, including an analysis of the change in the MACD for the current week in relation to the closing price for the following week. According to the authors, the study of the relationship between the closing price and the MACD is particularly important as it will provide traders with important information about the strength of the trend and market sentiment; help traders identify potential reversals or confirmations of current bitcoin trends.

Key words: Cryptocurrency, Bitcoin, MACD, MACD histogram, forecasting.

Анотація. Вступ. Ринок біткоїна залишається одним з найбільш динамічних та привабливих секторів у світі сучасних фінансів. За останні роки біткоїн неодноразово переживав значні коливання цін, що стимулювало інвесторів та трейдерів до постійного моніторингу, аналізу і прогнозування його ціни. Прогнозування є критичним інструментом для успішної діяльності на ринку біткоїна, а його важливість для трейдера обумовлена необхідністю прийняття обґрунтованих рішень, зниженням ризиків, виявлення трендів ринку, оптимізації портфеля та стратегічного планування. В даному контексті одним із ключових аспектів для трейдерів є аналіз динаміки мінімальної ціни біткоїна, а використання технічних індикаторів (таких як гістограма MACD) дозволяє трейдерам оцінювати тенденції крипто ринку та потенційні точки входу чи виходу з нього. Відповідно, постає необхідність розгляду практичного механізму формування прогнозів трейдера на основі комплексного аналізу динаміки мінімальної ціни біткоїна та гістограми MACD, що допоможе трейдерам підвищити ефективність та точність ринкових рішень.

Мета. Метою дослідження є аналіз взаємозв'язку між динамікою мінімальної ціни біткоїна на тижневому тайм-фреймі та гістограмою MACD як передумови для формування прогнозів трейдерів та їх поведінки на крипто валютному ринку.

Матеріали і методи. У процесі написання статті були використані такі методи загальнотеоретичних та емпіричних досліджень, що базуються на системному підході: абстрактно-логічний метод (для систематизації наукових публікацій з проблем аналізу ринку крипто валют та ціни біткоїна); графічний метод (для побудови гістограми MACD та динаміки мінімальної ціни біткоїна); метод аналізу (для аналізу динаміки мінімальної ціни біткоїна на тижневому тайм-фреймі та гістограми MACD); метод порівнянь (у процесі порівняння динаміки мінімальної ціни біткоїна та гістограми MACD, встановлення взаємозв'язку між ними); метод коефіцієнтів (для визначення середньої та максимальної довжини серій мінімуму ціни біткоїна, довжини серії повторення ціною напрямку руху MACD); метод формалізації (для встановлення взаємозв'язку між мінімальною ціною біткоїна та гістограмою MACD тиждень у тиждень; встановлення взаємозв'язку між змінами ціни на поточному та наступному тижнях), метод синтезу (для демонстрації як спільне застосування двох індикаторів технічного аналізу – MACD та мінімальної ціни біткоїна – може допомогти трейдерам у прийнятті більш ефективних та зважених торгово-інвестиційних рішень); метод узагальнення (для формулювання висновків проведеного дослідження).

Результати. Дослідження було зосереджено на встановленні ступеню взаємозв'язку між гістограмою MACD та мінімальною ціною біткоїна на тижневому тайм-фреймі як однієї з передумов для формування прогнозів трейдерів в рамках технічного аналізу. Основними завданнями дослідження було: визначити збільшувалася чи зменшувалася мінімальна ціна біткоїна у порівнянні з попереднім тижнем при аналогічній зміні MACD; визначити середні та максимальні серії для мінімальної щотижневої ціни. У дослідженні продемонстровано як спільне застосування цих двох індикаторів технічного аналізу може допомогти трейдерам у прийнятті більш ефективних та зважених торгово-інвестиційних рішень.

В результаті дослідження встановлено, що у 61,26% випадків трейдер може очікувати збільшення мінімальної ціни біткоїна на поточному тижні, якщо гістограма MACD на попередньому тижні показувала зростання; або зменшення мінімальної ціни біткоїна на поточному тижні, якщо гістограма MACD на попередньому тижні показувала зниження. При падінні MACD з “Нижньої зони” і підйомі з “Вищої зони” на першому тижні ця ймовірність значно вища: 83,33% і 82,35% відповідно. Трейдер може очікувати, що низька ціна біткоїна продовжить свій напрямок руху на другому тижні в 49,08% випадків. Трейдер може очікувати, що якщо мінімальна ціна падає, то це падіння зупиниться після 3-го тижня з ймовірністю 92,59%; а зростання мінімальної ціни зупиниться після 5-го тижня з ймовірністю 91,46%.

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях з метою глибокого та різностороннього розуміння ціноутворення біткоїна передбачається комплексне дослідження, що включатиме аналіз зміни MACD за поточний тиждень по відношенню до ціни закриття на наступний тиждень. На думку авторів, дослідження взаємозв'язку між ціною закриття і MACD є особливо важливим, оскільки: надасть трейдеру важливу інформацію про силу тренду і ринкові настрої; допоможе трейдерам визначити потенційні розвороти або підтвердження поточних тенденцій біткоїна.

Ключові слова: криптовалюта, біткоїн, MACD, гістограма MACD, прогнозування.

Problem statement. The bitcoin market remains one of the most dynamic and attractive sectors in the world of modern finance. In recent years, bitcoin has repeatedly experienced significant price fluctuations, which has encouraged investors and traders to constantly monitor and analyze this asset. The importance of bitcoin is enhanced by its status as the first decentralized cryptocurrency that has changed the approach to financial transactions and become a symbol of a new era in the electronic economy.

In the modern world of cryptocurrency, where market conditions change instantly, it is important to have accurate tools for making forecasts. Forecasting is a critical tool for successful operations in the bitcoin market, and its importance for a trader is driven by the need to make informed decisions, reduce risks, identify market trends, optimize portfolio and conduct strategic planning. Given these factors, forecasting is an integral part of a successful bitcoin trading strategy.

In this context, one of the key aspects for traders is to analyze the dynamics of the minimum price of bitcoin, which is the most widely used and most liquid digital asset. The use of technical indicators, such as the MACD histogram, which is based on the difference between short-term and long-term moving averages, in turn, allows traders to assess crypto market trends and potential entry or exit points. According to the authors, the analysis of the dynamics of these two technical indicators — the minimum price of bitcoin and the MACD histogram — is an effective tool that allows traders to make informed forecasts and predict future movements of the bitcoin price.

Accordingly, this article will discuss a practical mechanism for forming trader forecasts based on a comprehensive analysis of the dynamics of the minimum bitcoin price and the MACD histogram, which will help traders increase the efficiency and accuracy of market decisions.

Analysis of recent research and publications. In today's digital society, crypto currencies, in particular bitcoin, have become an important aspect of financial markets and innovation. Bitcoin was the first decentralized cryptocurrency to usher in a new era in financial technology, and since then it has attracted considerable interest among academics, economists and investors.

Modern studies by national authors such as Denysenko [1], Pylypchenko et al. [3], Savchenko et al. [4], Tarasov [5], Troyan [6] and others are limited to analyzing the development of the cryptocurrency market in the world and Ukraine, analyzing trading strategies in the cryptocurrency market, assessing existing trends and forecasting further prospects for the development of the cryptocurrency market.

As for the analysis of bitcoin, as the most famous cryptocurrency, there are few modern domestic scientific studies, for example, Matskevich & Granovska consider the dynamics of the Bitcoin hashrate and high-

light the main factors that shape the Bitcoin ecosystem [2], Tarasov explores the possibilities and prospects of using graphical technical analysis to predict the movement of bitcoin prices [5], Ignatenko & Dokiienko research the relationship between the MACD histogram and the maximum price of bitcoin [14].

At the same time, there is an increased interest in bitcoin and the analysis of its price dynamics in the world practice, which is the subject of a significant number of studies, for example, Andrade et al. [7], Biedscheid [9], Bistarelli et al. [10], Chen & Yang [11], Guisen et al. [12], Kapar & Olmo [15], Kjærland et al. [16], Roozkhosh & Pooya [17], Rudd & Porter [18], Samizadeh [19], Shahzad et al. [20], Tamandi [21].

Thus, today in the domestic scientific literature, unjustifiably insufficient attention is paid to the technical analysis of bitcoin, which is a tool for predicting medium-term trends in the cryptocurrency market and, accordingly, the topic of the scientific article is very relevant.

The purpose of the article is to study the relationship between the dynamics of the minimum price of bitcoin on the weekly timeframe and the MACD histogram as a prerequisite for forming traders' forecasts and their behavior in the cryptocurrency market.

Materials and methods. The research methodology was based on the use of the MACD (Moving Average Convergence Divergence) indicator, which is a trend tracking tool that uses moving averages to determine the momentum of a stock, cryptocurrency or other trading asset. MACD allows you to assess the previous price movement and helps traders in making investment decisions. Based on it, a trader can assess the strength of a trend, predict changes in its direction, and receive signals for further sale/purchase of a certain asset [8].

The following indicators were used for calculations and further analysis in the study (Table 1).

In the process of writing the article, the following methods of general theoretical and empirical research based on a systematic approach were used: abstract-logical method (for systematization of scientific publications on the problems of analysis of the cryptocurrency market and the price of bitcoin); graphical method (for construction of the MACD histogram and dynamics of the minimum price of bitcoin); analysis method (for analysis of the dynamics of the minimum price of bitcoin on a weekly timeframe and the MACD histogram); the method of comparisons (in the process of comparing the dynamics of the minimum price of bitcoin and the MACD histogram, establishing the relationship between them); the method of coefficients (to determine the average and maximum length of the series of the minimum price of bitcoin, the length of the series of price repetition of the MACD movement direction); the method of formalization (to establish the relationship between the minimum price of bitcoin and the MACD histogram from week to week; to establish the

Table 1

Methodological tools of the research

Indicator	Calculation algorithm
1. Exponential moving averages (EMA)	$EMA_{week} = (Price_{week} \times Multiplier) + (Price_{last_week} \times (1 - Multiplier))$ where $Price_{week}$ — current closing price; EMA_{last_week} — EMA value for the previous week
2. Multiplier	$Multiplier = \frac{2}{N + 1}$ where N — period EMA
3. Moving Average Convergence Divergence (MACD)	$MACD = EMA_{12} - EMA_{26}$ where EMA_{12} — 12-period exponential moving average (for a short period); EMA_{26} — 26-period exponential moving average (for a long period)
4. The signal line (9-period EMA from MACD)	$Signal\ Line = EMA_9(MACD)$ where MACD values obtained from the difference between EMAs with periods of 12 and 26.
5. MACD Histogram	$Histogram = MACD - Signal\ Line$ where MACD values obtained from the difference between EMAs with periods of 12 and 26; Signal Line — 9-period EMA from MACD

Source: compiled by the authors on the basis of [

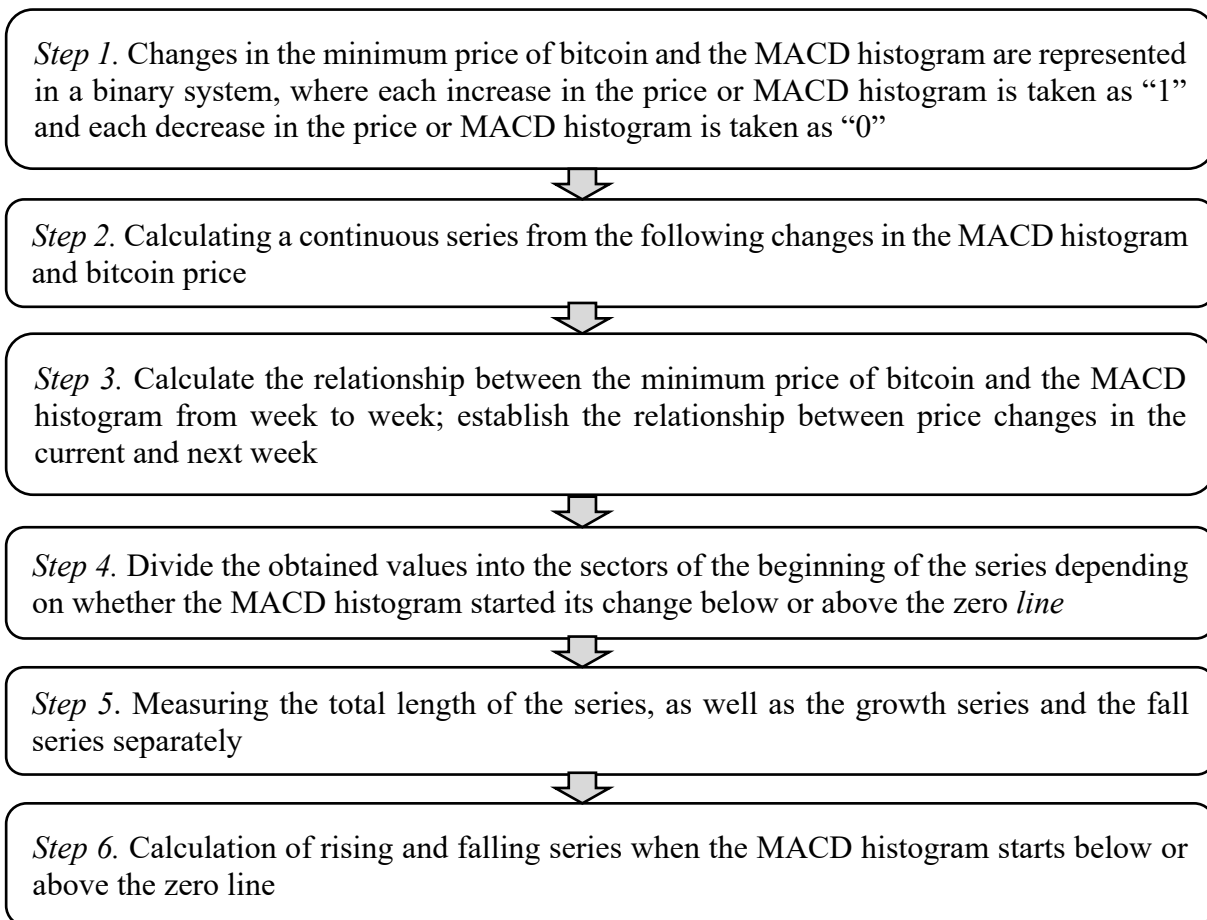

Fig. 1. Algorithm for studying the minimum price of bitcoin and MACD histogram

Source: author's development

relationship between price changes in the current and next weeks), the method of synthesis (to demonstrate how the joint use of two technical analysis indicators — MACD and the minimum price of bitcoin — can help traders make more effective and balanced trading and investment decisions); the method of generalization (to formulate the conclusions of the study).

The algorithm for calculating and analysing the results is as follows (Fig. 1).

In general, this study used statistical methods to analyze the weekly minimum price of bitcoin and the MACD histogram built on the closing prices of each week based on a sample of 346 weeks for the study period from 2018-04-02 to 2024-11-11[12].

Results. Choosing the optimal price for buying/selling bitcoin is a strategic step, as it determines the ‘timeliness’ and profitability of entering/exiting the

market. To choose the right period and form a certain strategy, you need to pay attention to certain factors: investment goals, riskiness, the trader’s overall strategy, technical analysis results, and others. Undoubtedly, a preliminary technical analysis of the crypto market and the chosen cryptocurrency is the basis for making informed decisions. Technical analysis of bitcoin focuses on graphical models that illustrate the dynamics of its price over a certain period of time. Combining chart analysis with an understanding of fundamental factors allows traders to get a complete picture of bitcoin market dynamics, price movements, and the overall behavior of the crypto market, and thus make more informed decisions.

Moreover, studying the low price of bitcoin is particularly important for several reasons. The low price points can signal potential support levels, indicating

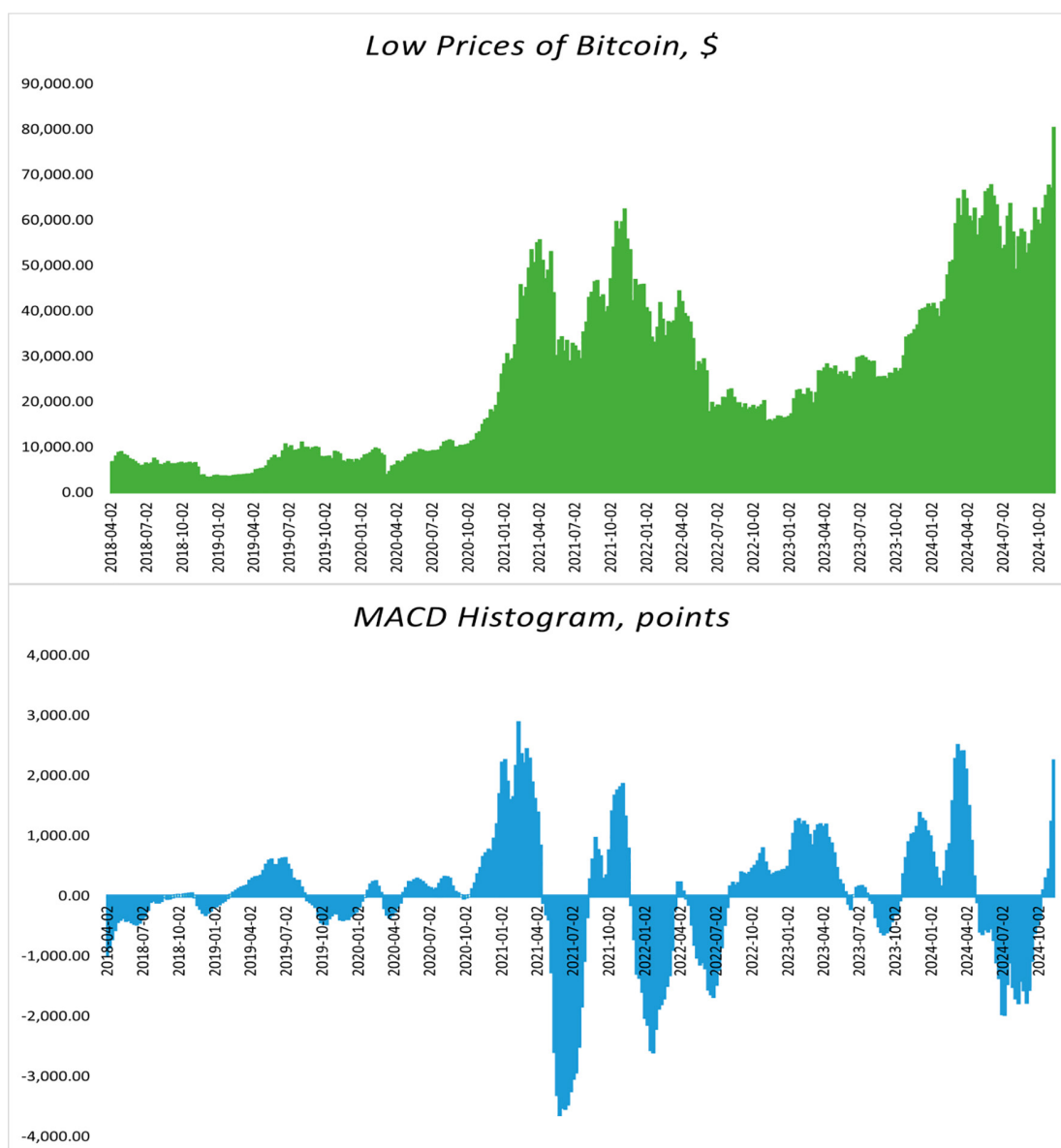

Fig. 2. MACD histogram and dynamics of the minimum price of bitcoin for the period from 2018-04-02 to 2024-11-11
Source: calculated and constructed by the authors

where Bitcoin's price may stabilize after a decline. Identifying these levels helps traders understand when to enter the market or place stop-loss orders. By tracking Bitcoin's low prices over time, investors can better predict when the market is due for a rebound, increasing the accuracy of their predictions and strategy development. Additionally, analyzing the lows helps to determine the strength of the trend. A strong trend is often reflected by higher lows, indicating that the market is gaining momentum, while lower lows may suggest a weakening trend or potential reversal (Fig. 2).

On the other hand, the MACD histogram, which is an important tool for analyzing and building trading strategies in the cryptocurrency market, allows you to identify changes in market direction, assess the strength of the trend, and synchronize with other indicators to improve the accuracy of analysis and further forecasts. In other words, the MACD histogram is a conditional indicator of trend direction and strength, and it is very important to know how often a trend is repeated and what decisions a trader should make in a given situation (Fig.2).

In the initial stage of the analysis, the relationship between the MACD histogram and Bitcoin's low price on a weekly timeframe was examined as a key factor for making trading predictions based on technical analysis. The calculation results revealed that when comparing the numerical values of the low price and the MACD histogram, there is no significant correlation (the correlation coefficient is 0.06).

However, when analyzing the correlation between the low price and the MACD histogram in binary terms, a moderately positive correlation was found between the weekly data sets (with a correlation coefficient of 0.38). Additionally, a weak positive correlation was observed between the arrays when shifted by one week (where the price array is shifted one week ahead

of the MACD histogram array, with a correlation coefficient of 0.15).

The study found that the percentage of weeks with rising prices was higher (60.29%) than the percentage of weeks with falling prices (39.71%), which indicates a general bull trend over the previous period (Fig. 3).

At the same time, the number of series with rising and falling prices is almost the same (Table 2).

Accordingly, it has been determined that the average and maximum lengths of growth series are longer than those of decline series (Table 3). This confirms the overall bullish trend in the bitcoin market.

For a more in-depth analysis, it is proposed to consider the length of bitcoin low price series taking into account the starting zone of the series.

The study revealed that the average duration of low price series starting below the zero MACD line is longer than those starting above it. The average duration of price increases from both zones is nearly identical, at around 2.54 weeks. On the other hand, the average length of a price decline from the zone above the zero MACD line is 1.57 weeks, which is notably shorter than the average decline from the zone below the zero MACD line, which lasts 1.82 weeks (Table 4). However, in the case of maximum series length, this trend is not confirmed. The maximum series lengths from the above zone are almost 2 times higher than from the below zone. These maximum series lengths are not common, they were only 3 times out of 163 series.

In trading practice, this means that when trading on a bearish trend in the zone below the zero MACD line, you can expect a little longer series of declines in the low price. Accordingly, a trader can place an asset for sale with more confidence. And at the same time, the long length of the maximum series when trading on a bullish trend in the Above zone warns the trader about possible strong price growth. This allows a trader not to expect a trend reversal soon.

With the average length of price growth series at 2.54 weeks and price decline series at 1.69 weeks, the percentages for them are 67.07% and 83.95%, respectively. And all series longer than 4 weeks inclusive are included in 92.02% of all series that started. At the same time, the balance is significantly shifted towards the fall series: 3 weeks inclusive for down series are included in 92.59% of series. While 3-week growth series are only 79.27% (Table 5).

From a practical perspective, this suggests that when a trader observes the price moving consistently in one direction for 2–4 weeks, they are more likely to anticipate a trend reversal and, therefore, may choose to close or reduce their position, seeing it as a warning of potential risks — a so-called “leading” indicator.

Additionally, nearly half of all series (50.92%) ended with a single event, while just over half of the remaining series involved multiple events. This implies a 49.08% chance that a price movement series will continue after the first event, meaning at least

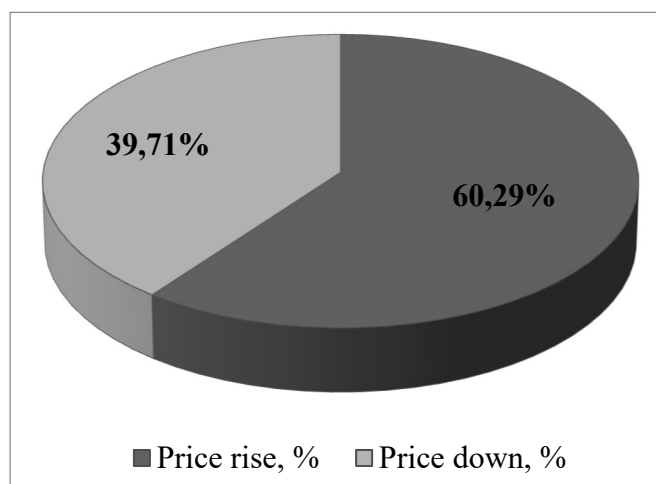

Fig. 3. Percentage of weeks by direction of bitcoin low price change

Source: compiled by the authors on the basis of [13]

Table 2

Number of series with rising and falling bitcoin low prices

	Total number of series, pcs.	Rise (growth series), pcs.	Down (fall series), pcs.	Below series, pcs.	Above series, pcs.
Price	163	82	81	82	81

Source: calculated by the authors on the basis of [13]

Table 3

Average and maximum series lengths of bitcoin low price

Direction of change	Average length of series, weeks	Maximum length of series, weeks
All	2.12	12
Rise	2.54	12
Down	1.69	7

Source: calculated by the authors on the basis of [13]

Table 4

Average and maximum series lengths of bitcoin low price, taking into account the starting zone of the series

Indicators	Length of series from Above zone, weeks	Length of series from the Below zone, weeks
Total average series length, weeks	2.02	2.21
Average length of growth series, weeks	2.51	2.56
Average length of fall series, weeks	1.57	1.82
Maximum length of growth series, weeks	12	6
Maximum length of drop series, weeks	11	7

Source: calculated by the authors on the basis of [13]

Table 5

Average and maximum length of bitcoin price series in percentage terms

Length of price series, weeks	Total length of the price series, %	Length of price growth series, %	Length of price drop series, %	Length of price series from Below zone, %	Length of price series from Above zone, %
1	50.92	41.46	60.49	47.56	54.32
2	75.46	67.07	83.95	74.39	76.54
3	85.89	79.27	92.59	84.15	87.65
4	92.02	86.59	97.53	91.46	92.59
5	94.48	91.46	97.53	93.9	95.06
6	96.93	95.12	98.77	96.34	97.53
7	98.16	96.34	100	97.56	98.77
8	98.16	96.34		97.56	98.77
9	98.16	96.34		97.56	98.77
10	98.77	97.56		98.78	98.77
11	99.39	98.78		100	98.77
12	100	100			100

Source: calculated by the authors on the basis of [12]

one more similar event is likely to occur. If other indicators support this trend, a trader can act with more confidence in the direction of the movement, which is favorable for medium-term strategies of 1–2 weeks.

Also, in the case of a series of low price drops, the trader can expect a faster termination of the drop after

3 weeks. This is a good indicator for setting take-profit and stop-loss (depending on the direction of trading).

The study also found that the price tended to follow the direction of the MACD histogram movement from the previous week. For MACD histogram series with a single event, the price moved in the same direction 69.33% of the time on average. In cases where

the MACD histogram started below the zero line and moved downward, this figure increased to 83.33%. In practical terms, this means that when the MACD histogram declined after a slight rise in the zone below the zero line, the price also dropped the following week 83.33% of the time (Table 6).

Furthermore, unlike the study [14], there is an 82.35% probability that when the MACD starts from the above-zero zone and moves upward, the low price will also rise 82.35% of the time in the following week. In trading practice, this allows traders to place more confident bets on price growth.

In general, in 71.62% of cases, the price followed the movement of the MACD histogram in the following week. However, when analyzing only up to week 15 (excluding the longest 24-week series from the sample), this percentage drops to 61.26%, offering a more accurate result. This is because there was only one 24-week series during the study, where the price consistently followed the MACD movement in nearly every

instance. If, in the next week, the price does not follow the direction of the MACD movement, it suggests an increased probability of a reversal in the MACD trend itself. This is due to the fact that the longest MACD series in all cases ended at zero, meaning the price did not follow the direction of the MACD movement.

To summarize the research, the following conclusions can be drawn:

- 1) In 61.26% of cases, a trader can expect an increase in the minimum price of bitcoin this week if the MACD histogram showed an increase in the previous week, or a decrease in the minimum price of bitcoin this week if the MACD histogram showed a decrease in the previous week. With the MACD falling from the “Below zone” and rising from the “Above zone” in the first week, this probability is significantly higher: 83.33% and 82.35% respectively.
- 2) A trader can expect that the low price of bitcoin will continue its direction of movement in the second week in 49.08% of cases.

Table 6

Length of series of price repetition of the MACD movement direction

MACD series length, weeks	Total length of MACD series with price repeating the same direction, %	Length of MACD series with price repeating the same direction (start zone — Below, direction — Rise), %	Length of MACD series with price repeating the same direction (start zone — Below, direction — Down), %	Length of MACD series with price repeating the same direction (start zone — Above, direction — Rise), %	Length of MACD series with price repeating the same direction (start zone — Above, direction — Down), %
1	69.33	66.67	83.33	82.35	56.00
2	50.94	46.67	42.86	53.85	55.56
3	48.89	50.00	50.00	81.82	21.43
4	50.00	50.00	33.33	62.50	45.45
5	58.62	63.64	0.00	80.00	54.55
6	44.00	63.64		50.00	20.00
7	60.00	88.89		50.00	33.33
8	78.57	85.71		100.00	66.67
9	66.67	71.43		100.00	50.00
10	66.67	80.00		0.00	66.67
11	28.57	25.00			33.33
12	80.00	66.67			100.00
13	66.67	100.00			0.00
14	50.00	100.00			0.00
15	100.00	100.00			100.00
16	100.00	100.00			
17	100.00	100.00			
18	100.00	100.00			
19	100.00	100.00			
20	100.00	100.00			
21	100.00	100.00			
22	100.00	100.00			
23	100.00	100.00			
24	0.00	0.00			

Source: calculated by the authors on the basis of [12]

- 3) A trader can expect that if the minimum price falls, this fall will stop after the 3rd week with a probability of 92.59%; and the growth of the minimum price will stop after the 5th week with a probability of 91.46%.

Conclusions and prospects for further research. Thus, analyzing the dynamics of Bitcoin's minimum price in relation to the MACD histogram reveals that this indicator can be a valuable tool for predicting medium-term trends in the cryptocurrency market. When combined with other indicators, it allows traders to make more informed investment decisions, potentially increasing profits or minimizing losses. The importance of the low price is also crucial, as it often signals support levels and potential reversals, offering traders additional insights into when to enter or exit the market.

However, while the MACD histogram can provide useful insights into Bitcoin price dynamics, it is not

a foolproof tool for precise predictions. The cryptocurrency market is highly volatile, influenced by numerous external factors, making accurate forecasts challenging. As such, investors should approach the MACD with caution, recognizing that it is just one of many elements to consider when making trading decisions.

To gain a deeper understanding of Bitcoin's price formation, a more comprehensive study is necessary — one that includes an analysis of the current week's MACD change, in relation to the closing prices for the following week. The relationship between the closing price and the MACD is particularly important, as it can offer critical insights into trend strength and market sentiment. Understanding how the closing price aligns with the MACD can help traders identify potential reversals or confirmations of ongoing trends.

Literature

1. Денисенко В.С. Аналіз торгових стратегій на крипто валютному ринку. *Ефективна економіка*. 2022. № 5. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.5.83>.
2. Мацкевич Д., Грановська І. Динаміка хешрейту: вивчення взаємозв'язку з метриками мережі Bitcoin. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-144>.
3. Пилипченко О., Кузьмінський В., Чумаченко О. Використання методів технічного аналізу для прогнозування ринку крипто валют. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. № 4(64). С. 28–35. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-64-28-35>.
4. Савченко М., Завидовська А., Краєвська В. Кореляційний аналіз волатильності крипто валют світу. *Галицький економічний вісник*. 2022. № 2(75). С. 122–133.
5. Тарасов В.А. Застосування технічного аналізу для дослідження ринку крипто валют. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2022. № 4. С. 274–282. <https://doi.org/10.21272/1817-9215.2022.4-29>.
6. Троян К. Аналіз причинно-наслідкових зв'язків на ринку крипто валют. *Моделювання розвитку економічних систем*. 2024. № 3. С. 274–282. <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-13-38>.
7. Andrade D. M., Barros Jr. F., Motoki F. Y., Oliveira da Silva M. Price dynamics of crypto currencies in parallel markets: evidence from Bitcoin exchanges in Brazil. *Studies in Economics and Finance*. 2020. № 5(38). P. 1040–1053. <https://doi.org/10.1108/SEF-11-2020-0450>.
8. Appel G. Technical analysis: power tools for the active investors. 2005. 241 p.
9. Biedscheid Z. S. Bitcoin price dynamics: a multiple regression analysis of market variables. *Symposium*. 2023. 35 p. URL: https://dc.ewu.edu/srcw_2023/works_2023/works_2023/2 (date of access: 05.01.2025).
10. Bistarelli S., Cretarola A., Figà-Talamanca G., Patacca M. Model-based arbitrage in multi-exchange models for Bitcoin price dynamics. *Digital Finance. Springer*. 2019. № 1(1). P. 23–46. <https://doi.org/10.1007/s42521-019-00001-2>.
11. Chen K. S., Yang J. J. Price dynamics and volatility jumps in bitcoin options. *Financial Innovation*. 2024. № 10. P. 132. <https://doi.org/10.1186/s40854-024-00653-z>.
12. Guisen X., Rouzbeh R., Dong-Heon K. Dynamics of Bitcoin price determinants: exploring key factors and trends. *AMCIS 2024 TREOs*. URL: https://aisel.aisnet.org/treos_amcis2024/120 (date of access: 05.01.2025).
13. Ignatenko A. MACD bitcoin data: weekly prices and histogram from 2018 to 2024. URL: <https://math-bitcoin-predictions.com/research/macd-bitcoin/> (date of access: 03.01.2025).
14. Ignatenko A., Dokiienko L. Practical use of the maximum price of bitcoin dynamics and the MACD histogram to formulate trader's forecasts. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 1. С. 120–126 <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.1.120>.
15. Kapar B., Olmo J. Analysis of Bitcoin prices using market and sentiment variables. *The World Economy*. 2021. № 44(1). P. 45–63. <https://doi.org/10.1111/twec.13020>.
16. Kjørland F., Khazal A., Krogstad E. A., Nordstrøm F. B. G., Oust A. An analysis of Bitcoin's price dynamics. *Risk Financial Management*. 2018. № 11. P. 63. <https://doi.org/10.3390/jrfm11040063>.
17. Roozkhosh P., Pooya A. Dynamic analysis of Bitcoin price under market news and sentiments and government support policies. *Computational Economics*. 2024. № 64. P. 1163–1198. <https://doi.org/10.1007/s10614-023-10477-1>.

18. Rudd M., Porter D. Forecasting Bitcoin price trajectories using a supply and demand framework. 2024. URL: <https://ssrn.com/abstract=5059523> (date of access: 05.01.2025).
19. Samizadeh I. Enhanced forecasting of bitcoin price dynamics using empirical evaluation of the time series forecasting model with integrated technical indicators and market repressor's. 2024. URL: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.10560.34566>.
20. Shahzad A., Anwar Y., Nadeem M., Shair W. Cryptocurrency price dynamics: unveiling Bitcoin's predictors. *Journal of Policy Research*. 2024. № 10(3). P. 459–469. <https://doi.org/10.61506/02.00364>.
21. Tamandi M. Modeling Bitcoin price dynamics: overcoming kurtosis and skewness challenges for enhanced predictive accuracy. *Computational Economics*. 2024. <https://doi.org/10.1007/s10614-024-10652-y>.

References

1. Denisenko, V.S. (2022). Analiz torhovykh stratehiy na krypto valyutnomu rynku [Analysis of trading strategies on the cryptocurrency market]. *Effective economy*. № 5. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.5.83> [in Ukrainian].
2. Matskevich, D. and Granovska, I. (2024). Dynamika kheshreytu: vyvchennya vzayemozvyazku z metrykamy merezhi Bitcoin [Dynamics of hash rate: studying the relationship with Bitcoin network metrics]. *Economy and Society*. № 62. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-144> [in Ukrainian].
3. Pylypchenko, O., Kuzminsky, V. and Chumachenko, O. (2021). Vykorystannya metodiv tekhnichnoho analizu dlya prohnouzuvannya rynku krypto valyut [Using technical analysis methods to forecast the cryptocurrency market]. *Scientific notes of the KROK University*. № 4(64). pp. 28–35. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-64-28-35> [in Ukrainian].
4. Savchenko, M., Zavydovska, A. and Kraievskaya, V. (2022). Korelyatsiynnyy analiz volatyl'nosti kryptovalyut svi-tu [Correlation analysis of world cryptovality volatility]. *Galician economic journal*. № 2(75). pp. 122–133. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.02.122 [in Ukrainian].
5. Tarasov, V.A. (2022). Zastosuvannya tekhnichnoho analizu dlya doslidzhennya rynku krypto valyut [Application of technical analysis for research of the crypto currency market]. *Bulletin of Sumy State University. Economics Series*. № 4. pp. 274–282. <https://doi.org/10.21272/1817-9215.2022.4-29> [in Ukrainian].
6. Troyan, K. (2024). Analiz prychnynno-naslidkovykh zv'yazkiv na rynku krypto valyut [Analysis of cause-and-effect relationships in the crypto currency market]. *Modeling the development of economic systems*. № 3. pp. 274–282. <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-13-38> [in Ukrainian].
7. Andrade, D.M., Barros, Jr.F., Motoki, F.Y. and Oliveira da Silva M. (2020). Price dynamics of crypto currencies in parallel markets: evidence from Bitcoin exchanges in Brazil. *Studies in Economics and Finance*. № 5(38). pp. 1040–1053. <https://doi.org/10.1108/SEF-11-2020-0450>.
8. Appel G. Technical analysis: power tools for the active investors. 2005. 241 p.
9. Biedscheid, Z.S. (2023). Bitcoin price dynamics: a multiple regression analysis of market variables. *Symposium*. 35 p. URL: https://dc.ewu.edu/srcw_2023/works_2023/works_2023/2.
10. Bistarelli, S., Cretarola, A., Figà-Talamanca, G. and Patacca, M. (2019). Model-based arbitrage in multi-exchange models for Bitcoin price dynamics. *Digital Finance*. Springer. № 1(1). pp. 23–46. <https://doi.org/10.1007/s42521-019-00001-2>.
11. Chen, K.S. and Yang, J.J. (2024). Price dynamics and volatility jumps in bitcoin options. *Financial Innovation*. № 10. <https://doi.org/10.1186/s40854-024-00653-z>.
12. Guisen, X., Rouzbeh, R. and Dong-Heon K. (2024). Dynamics of Bitcoin price determinants: exploring key factors and trends. *AMCIS 2024 TREOs*. URL: https://aisel.aisnet.org/treos_amcis2024/120.
13. Ignatenko, A. (2024). MACD bitcoin data: weekly prices and histogram from 2018 to 2024. URL: <https://math-bitcoin-predictions.com/research/macd-bitcoin/>.
14. Ignatenko, A. and Dokiienko, L. (2025). Practical use of the maximum price of bitcoin dynamics and the MACD histogram to formulate trader's forecasts. *Investments: practice and experience*. № 1. pp. 120–126. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.1.120>.
15. Kapar, B. and Olmo J. (2021). Analysis of Bitcoin prices using market and sentiment variables. *The World Economy*. № 44(1). pp. 45–63. <https://doi.org/10.1111/twec.13020>.
16. Kjørland, F., Khazal, A., Krogstad, E.A., Nordstrøm, F.B.G. and Oust, A. (2018). An analysis of Bitcoin's price dynamics. *Risk Financial Management*. № 11. P. 63. <https://doi.org/10.3390/jrfm11040063>.
17. Roozkhosh, P. and Pooya, A. (2024). Dynamic analysis of Bitcoin price under market news and sentiments and government support policies. *Computational Economics*. № 64. pp. 1163–1198. <https://doi.org/10.1007/s10614-023-10477-1>.
18. Rudd, M. and Porter, D. (2024). Forecasting Bitcoin price trajectories using a supply and demand framework. URL: <https://ssrn.com/abstract=5059523>.
19. Samizadeh, I. (2024). Enhanced forecasting of bitcoin price dynamics using empirical evaluation of the time series forecasting model with integrated technical indicators and market repressor's. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.10560.34566>.
20. Shahzad, A., Anwar, Y., Nadeem, M. and Shair, W. (2024). Cryptocurrency price dynamics: unveiling Bitcoin's predictors. *Journal of Policy Research*. № 10(3). pp. 459–469. <https://doi.org/10.61506/02.00364>.
21. Tamandi, M. (2024). Modeling Bitcoin price dynamics: overcoming kurtosis and skewness challenges for enhanced predictive accuracy. *Computational Economics*. <https://doi.org/10.1007/s10614-024-10652-y>.

УДК 336.148

Крупка Михайло Іванович

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Krupka Mykhailo

*D.Sc. in Economics, Professor,
Head of the Department of Finance, Money and Credit
Ivan Franko National University of Lviv
ORCID: 0000-0002-8775-1397*

Кульчицький Мирослав Іванович

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Kulchytsky Myroslav

*D.Sc. in Economics, Professor,
Professor of the Department of Finance, Money and Credit
Ivan Franko National University of Lviv
ORCID: 0000-0002-8747-8677*

Ванькович Данило Володимирович

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Vankovych Danylo

*D.Sc. in Economics, Professor,
Professor of the Department of Finance, Money and Credit
Ivan Franko National University of Lviv
ORCID: 0000-0002-2961-5151*

Никитюк Микола Вікторович

*здобувач третього (освітньо-наукового) ступеня вищої освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Nykytiuk Mykola

*PhD Student (third-level education, educational and scientific program)
Ivan Franko National University of Lviv
ORCID: 0009-0002-4366-6905*

Щербина Олександр Анатолійович

*аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Shcherbyna Oleksandr

*PhD Student of the Department of Finance, Money and Credit
Ivan Franko National University of Lviv
ORCID: 0009-0006-6208-0087*

DOI: 10.25313/2520-2294-2025-1-10674

**ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ
В ПОДАТКОВІЙ СФЕРІ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ**

**STATE FINANCIAL CONTROL IN THE TAX FIELD
UNDER THE CHALLENGES OF WAR**

Анотація. Вступ. Сучасні економічні виклики, зумовлені війною та глобальною нестабільністю, вимагають вдосконалення державного фінансового контролю у сфері оподаткування. Зниження податкової заборгованості, мінімізація ухилення від оподаткування та забезпечення стабільності державних фінансів є ключовими завданнями. Дослідження цих механізмів є актуальним для формування ефективної фінансової політики держави.

Мета. Метою статті є дослідження державного фінансового контролю у сфері оподаткування та оцінювання його ефективності в умовах затяжної військової агресії та викликів, що постають перед фінансовою системою України.

Матеріали і методи. Дослідження базується на сучасних підходах фінансової та податкової науки щодо розвитку державного фінансового контролю. Застосовано загальнонаукові методи, зокрема аналіз, синтез, абстрагування та системний підхід для розроблення системи фінансового контролю. Для оцінки ефективності податкового контролю використано кореляційний аналіз, а для визначення якості та результативності податкових перевірок – коефіцієнтний аналіз, що дає змогу узагальнити дані та оцінити дієвість контролю.

Результати. Розкрито поняття системи фінансового контролю в Україні в податковому сегменті, яку запропоновано розуміти як сукупність взаємопов'язаних компонентів, що включає суб'єктів податкового контролю, його мету, функції та завдання, механізми оцінки результативності, об'єкти контролю, а також форми та рівні координації між учасниками цього процесу. Функціонування системи ґрунтується на принципах здійснення фінансового контролю в податковій сфері та охоплює всі доступні механізми його забезпечення. У статті проаналізовано результати контрольних заходів Рахункової палати, ДПС, ДМС та Державної казначейської служби. Визначено основні категорії порушень у сфері державних фінансів за 2020–2023 рр., серед яких у воєнний період домінують порушення при адмініструванні дохідної частини бюджету. Досліджено динаміку податкового боргу, що зростає під час війни, та ефективність податкових перевірок, які впливають на рівень податкової дисципліни. Встановлено тісний обернений зв'язок між кількістю перевірок і податковим боргом ($R^2 = -0,6379$). Обґрунтовано необхідність модернізації матеріально-технічної бази контролюючих органів, цифровізації процесів та зміни підходів до взаємодії з платниками податків. Запропоновано закріпити принцип співробітництва у Податковому кодексі, укладати попередні податкові угоди та зменшити податковий тиск при невідворотності покарання, що сприятиме детінізації економіки й підвищенню ефективності податкового контролю.

Перспективи. Подальші дослідження доречно спрямувати на вивчення зарубіжного досвіду фінансового контролю у податковій сфері, зокрема цифровізації процесів, запобігання ухиленню від сплати податків та підвищення податкової дисципліни. Особливу увагу необхідно приділити аналітичним технологіям і створенню сприятливого податкового середовища.

Ключові слова: державний фінансовий контроль, податковий контроль, система фінансового контролю у податковій сфері, податковий борг, адміністрування податків, ефективність податкових перевірок, воєнний стан.

Summary. Introduction. Modern economic challenges caused by war and global instability necessitate the improvement of state financial control in the field of taxation. Reducing tax debt, minimizing tax evasion and ensuring the stability of public finances are key objectives. The study of these mechanisms is relevant for the formation of an effective state financial policy.

Purpose. The purpose of the article is to examine state financial control in the field of taxation and assess its effectiveness amid prolonged military aggression and the challenges faced by the financial system of Ukraine.

Materials and methods. The study is based on contemporary approaches in financial and tax science regarding the development of state financial control. General scientific methods, in particular, analysis, synthesis, abstraction and a systematic approach were applied to develop a financial control system. Correlation analysis was used to assess the efficacy of tax control, while coefficient analysis was utilized to evaluate the quality and effectiveness of tax audits, allowing for the generalization of data and the assessment of control effectiveness.

Results. The concept of the financial control system in Ukraine's tax segment is defined, which is proposed to be understood as a set of interrelated components that include tax control subjects, its purpose, functions and objectives, performance assessment mechanisms, control objects, as well as forms and levels of coordination between participants in this process. The functioning of the system is based on the principles of financial control in the tax sphere and encompasses all available enforcement mechanisms. The article analyzes the results of control measures carried out by the Accounting Chamber, the State Tax Service, the State Customs Service, and the State Treasury Service. Key categories of violations in the field of public finances for 2020–2023 are identified, with budget revenue administration breaches dominating during the wartime period. The study examines the dynamics of tax debt, which has increased during the war, and the effectiveness of tax audits in influencing tax discipline. A strong inverse correlation between the number of inspections and tax debt has been established ($R^2 = -0.6379$). The necessity to modernize the material and technical base of control bodies, digitalize processes, and change approaches to interaction with taxpayers has been substantiated. It is proposed to consolidate the principle of cooperation in the Tax Code, conclude preliminary tax agreements, and reduce tax pressure with the inevitability of punishment, which will promote economic de-shadowing and increase the efficacy of tax control.

Prospects. Further research should focus on studying foreign experience in financial control in the tax sphere, particularly in digitalization of processes, tax evasion prevention, and improving tax discipline. Special attention should be paid to analytical technologies and the creation of a favorable tax environment.

Key words: state financial control, tax control, system of financial control in the tax sphere, tax debt, tax administration, effectiveness of tax inspections, martial law.

Постановка проблеми. В умовах сучасного розвитку національної економіки, яка відчуває значний вплив наслідків війни Росії проти України та нестабільності глобальних економічних процесів, її ефективне функціонування неможливе без належно організованої та скоординованої системи державного фінансового контролю, зокрема, у сфері оподаткування. Цей контроль охоплює фінансові відносини, що виникають у процесі сплати податків і зборів, та здійснюється податковими органами в межах чинного законодавства. Функціонування системи податкового контролю спрямоване на забезпечення своєчасного надходження податкових платежів до бюджету та запобігання порушенням вітчизняного законодавства. Водночас складність економічних викликів і необхідність подальших інтеграційних змін зумовлюють потребу у вдосконаленні механізмів податкового контролю. Незважаючи на проведені в країні заходи, залишається значний рівень заборгованості за податковими платежами, що вимагає додаткових кроків для підвищення ефективності державного фінансового контролю у податковій сфері та забезпечення стабільного функціонування фінансової системи держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну сутність, механізми та методи здійснення, проблеми і перспективи державного фінансового контролю в Україні й закордоном досліджували у своїх працях багато українських вчених: Андрющенко І., Бабиш А., Басанцов І., Борецько Н., Владімірова Н., Гай О., Гальчинський А., Глух М., Головай Н., Гребень С. Грицак О., Дацій О., Дніпрова, Т., Дребот С., Єрмічук Н., Журавель А., Іванишина О., Клим Н., Кміть В., Ковалко Н., Комарова І., Кононенко Л., Кривцова Т., Малахова О., Марина А., Мельничук Н., Мужевич Н., Панасенко Ю., Панура Ю., Параниця Н., Петрушевський Ю., Петрушка О., Погрішук Г., Самойлюк С., Сеньків Д., Сидор І., Суркова Ю., Ткачик Л., Черновол О., Шаповал С., Шигун М. та інші.

Панура Ю. та Іванишина О. [28] висвітлюють проблеми, пов'язані з питаннями підходів і принципів податкового контролю як складової ефективного адміністрування податків, Андрющенко І. і Шаповал С. [1] зосереджують увагу на ролі податкового контролю у боротьбі з ухиленням від оподаткування, Ткачик Л. та Сеньків Д. [34] вивчають особливості податкового контролю в Україні в контексті цифровізації. Комарова І. [18] аналізує теоретичні аспекти формування системи податкового контролю в Україні, у свою чергу, у статті Кміть В. та Самойлюк С. [17] комплексно досліджується система функціонування державного фінансового контролю в Україні, наголошено на основних функціях такої системи, а також розкривається призначення та роль органів, що мають повноваження у сфері контролю за формуванням і використанням фінансових ресурсів держави.

Кривцова Т. і Владімірова Н. [19] розглядають сутність державного фінансового контролю та обґрунтовують необхідність забезпечення його високої якості в контексті фінансової безпеки держави. Єрмічук Н. [13] розкриває головні завдання органів державного фінансового контролю в Україні, Гребень С. [9] досліджує відмінності між різними видами, методами та формами державного фінансового контролю. Аналізу недоліків та перспектив вдосконалення діючої системи державного фінансового контролю в нашій державі присвячено праці Дацій О. і Малахової О. [10], Мельничук Н. [21], Погрішук Г. і Головай Н. [31]. Гальчинський А. [7] оцінює трансформації у системі управління фінансовим контролем, а Басанцов І. [3] пропонує методичні підходи до макроекономічної оцінки ефективності роботи органів, які забезпечують державний фінансовий контроль, аналізує критерії та показники ефективності фінансового контролю. Багато праць вчених присвячено оцінюванню ефективності державного фінансового контролю в окремих сферах економіки та життя суспільства, зокрема в роботі житлово-комунального господарства [29], охорони здоров'я [30] й обов'язкового медичного страхування [2], освіти [20], а також вивченню досвіду державного фінансового контролю в зарубіжних країнах [11; 12; 33].

Окремо також досліджується податковий аудит у системі державного фінансового контролю, зокрема у працях Глух М. і Ковалко Н. [8], Гай О., Кононенко Л., та Черновол О. [6], Клим Н., Мужевич Н. і Грицак О. [16], Шигун М. і Журавля А. [36], Борецько Н. і Параниці Н. [4].

Метою статті є аналіз дієвості функціонування державного фінансового контролю у податковій сфері як інструменту наповнення бюджету для забезпечення фінансової стабільності держави, а також оцінка його ефективності в умовах тривалої військової агресії.

Матеріали і методи. Представлені у статті дослідження ґрунтуються на положеннях сучасної фінансової, зокрема податкової, науки з проблематики розвитку державного фінансового контролю у податковій сфері. Джерельною базою дослідження виступає національне законодавство, науково-статистичні періодичні видання, інформація з офіційних сайтів міністерств та відомств України. У роботі використано сукупність методів і прийомів загальнонаукового пізнання, а саме: аналізу, синтезу, абстрагування та системного підходу — для розроблення системи фінансового контролю в Україні. В процесі вивчення цільності, спрямованості досліджуваних показників ефективності податкового контролю використано такий статистичний метод як кореляційний аналіз. При розрахунку показників якості та результативності податкових перевірок застосовано коефіцієнтний аналіз, який є невід'ємною складовою фінансової діагностики. Фінансові співвідношення (коефіцієнти) дають можливість узагальнити велику

кількість вихідних даних і якісно оцінити ефективність системи податкового контролю.

Виклад основного матеріалу. Державний фінансовий контроль у сфері оподаткування, (податковий контроль), є невід'ємною складовою системи управління державними фінансами та ключовим елементом ефективного функціонування податкової системи країни. Він відіграє провідну роль серед інших механізмів фінансового контролю і спрямований на забезпечення транспарентного руху державних коштів, що має важливе значення для функціонування економіки держави й для захисту інтересів суспільства.

В умовах сучасних викликів та загроз якості організації податкового контролю безпосередньо визначає напрями економічного розвитку держави, рівень соціального забезпечення громадян, а також масштаби тіньової економіки та фінансових правопорушень. Він виступає завершальним етапом податкового процесу, що забезпечує взаємодію між суб'єктами оподаткування та державними органами, які відповідають за регулювання податкових надходжень і стратегічне планування бюджету держави.

Забезпечуючи фіскальну ефективність оподаткування, податковий контроль є ключовим інструментом управління доходами держави, оскільки гарантує їх стабільне та своєчасне надходження. Його якість впливає не лише на фінансові можливості держави і виконання бюджетних зобов'язань, а й на подальший розвиток податкової політики, створення сприятливих умов для економічного зростання та залучення інвестицій. Поряд з цим зазначимо, що вітчизняна система фінансового контролю має комплексний характер та складну структуру, яка охоплює діяльність суб'єктів податкового контролю різних рівнів, котра спрямована на виконання визначених функцій й досягнення цілей через використання сукупності методів, інструментів і механізмів та з дотриманням принципів податкового контролю. Систему фінансового контролю в Україні подано на рис. 1.

Фінансовий контроль у податковій системі необхідно розглядати як невід'ємну частину загальної системи фінансового контролю, водночас він виступає самостійною системою та окремою економічною категорією. Основною метою податкового контролю є забезпечення прозорості та ефективності податкової системи держави через моніторинг, запобігання порушенням податкового законодавства, нагляд за своєчасністю й повнотою сплати податків і застосування заходів впливу для дотримання податкової дисципліни в економіці держави. Тут важливу роль відіграють структура податків, рівень їхніх ставок, перелік і принципи надання пільг та методи контролю за сплатою. Водночас, стан економічного розвитку країни та економічна ситуація диктує необхідність спрощення адміністрування податків і зборів, послаблення податкового тиску і на цій основі розширення бази оподаткування, що сприятиме

зростанню надходжень до бюджетів різних рівнів, а також у вирішенні складних соціальних питань.

Контроль будь-якої сфери життя суспільства і держави, податковий контроль зокрема, не є самоціллю, а має бути невід'ємною складовою системи регулювання, спрямованої на виявлення відхилень від встановлених норм і порушень законодавства. Його завдання полягає у забезпеченні ефективного та раціонального використання матеріальних ресурсів на ранніх етапах, що дає змогу вчасно вжити коригувальних заходів, притягнути винних до відповідальності, компенсувати завдані збитки, а також запобігти подібним порушенням або мінімізувати їх у майбутньому.

На наш погляд, необхідно виокремити такі функції державного фінансового контролю у сфері оподаткування.

1. *Інформаційно-аналітична функція контролю* передбачає збір, опрацювання та аналіз інформації про платників податків, моніторинг ризиків ухилення від оподаткування в розрізі їхніх груп. Податковий контроль передбачає оцінку ефективності податкових механізмів, пошук можливостей збільшення податкових надходжень до бюджетів різних рівнів і вивчення впливу податкового навантаження на ділову активність в економіці.

2. *Превентивна функція.* Податковий контроль передусім має попереджувальний характер й полягає у встановленні прозорих процедур і правил адміністрування та сплати податків для запобігання порушенням. З цією метою, зокрема контрольні органи у сфері оподаткування надають роз'яснення й консультують платників податків за потреби.

3. *Реалізація контрольної-наглядової функції* передбачає здійснення контролю за своєчасним і повним надходженням податкових платежів до бюджетів різних рівнів; проведення перевірок суб'єктів оподаткування з метою оцінки їхньої відповідності вимогам податкового законодавства, зокрема щодо повноти сплати податкових зобов'язань та виявлення фактів ухилення від оподаткування; моніторинг дотримання норм вітчизняного законодавства як державними органами, так і платниками податків.

4. *Імперативна функція* податкового контролю передбачає стягнення штрафів, податкових боргів та застосування інших заходів впливу до порушників податкового законодавства.

Важливого значення також набуває визначення цілей податкового контролю, виділимо основні три: забезпечення своєчасного і повного надходження податкових платежів, виявлення, запобігання й усунення порушень у сфері оподаткування, створення інформаційної основи для аналізу та прогнозування податкових надходжень.

В умовах воєнного стану ефективність державного податкового контролю можна оцінювати за чотирма ключовими критеріями: результативність, дієвість, якість та економічність. Відповідність цим критеріям оцінки ефективності буде означати, що

податковий контроль дає змогу своєчасно залучити передбачені для платника податків платежі в повному обсязі з мінімальними витратами та мінімальними ризиками ухилення від оподаткування. Окрім цього, суб'єктів системи податкового контролю можна розділити на дві категорії: *державні контролюючі органи різних рівнів та підконтрольні суб'єкти системи податкового контролю*.

Контролюючими органами є ДПС та її територіальні управління і Рахункова палата України. ДПС реалізує податкову політику та вносить на розгляд Міністра фінансів пропозиції щодо її вдосконалення, а також політики щодо боротьби з порушеннями податкового законодавства [25]. Робота ДПС координується та спрямовується КМУ. Згідно з Законом України «Про Рахункову палату», вона здійснює зовнішній фінансовий контроль за надходженнями до державного бюджету, враховуючи

податки, збори та інші доходи, а також контролює процес їх адміністрування органами, які займаються їх стягненням [14; 15]. Рахункова палата проводить також аналіз ефективності використання пільг для платників податків, оцінюючи доцільність існуючих пільгових режимів оподаткування та їх вплив на обсяг надходжень до державного бюджету. У вузькому контексті контрольними функціями у сфері оподаткування наділена Державна митна служба (в частині реалізації митної політики та справляння митних платежів) [35]; органи місцевого самоврядування (в частині питань щодо місцевих податків та зборів) [5]; Державна казначейська служба (щодо обслуговування рахунків у системі електронного адміністрування податків та безпосереднього бюджетного відшкодування ПДВ) [32].

Підконтрольними суб'єктами системи податкового контролю є всі фізичні особи, юридичні особи, під-

Рис. 1. Система фінансового контролю в Україні
Джерело: розроблено авторами

приємства та організації, які мають виконувати податкові зобов'язання відповідно до норм податкового законодавства: платники податків, податкові агенти.

В умовах ринкового середовища об'єкт податкового контролю широкий і охоплює фінансово-господарську діяльність платників податків, податкових агентів й інших суб'єктів, що стосується розрахунку, сплати та управління податковими зобов'язаннями.

Водночас в умовах діючої практики взаємодія між суб'єктами податкового контролю здійснюється в різних формах та на різних рівнях, зокрема:

1. Взаємодія між контролюючими органами і платниками податків передбачає декларування податків, податкові перевірки, консультації платників податків, впровадження та вдосконалення електронного документообігу у сфері податкового контролю.

2. Взаємодія між державними органами у сфері податкового контролю полягає в обміні інформацією, спільних перевірках та розслідуваннях порушень податкового законодавства.

3. Міжнародна взаємодія у податковому контролі здійснюється ДПС. На сьогодні найбільш вагомою складовою міжнародної співпраці є обмін податковою інформацією між країнами, який здійснюється на підставі Наказу Міністерства фінансів від 16.04.2022 № 118 «Про затвердження Порядку обміну податковою інформацією з компетентними органами іноземних країн» [22]. Також укладаються міжнародні угоди щодо уникнення подвійного оподаткування та контролю за трансферним ціноутворенням.

Механізм безпосередньої реалізації фінансового контролю в податковій сфері передбачає застосування певних методів, форм, видів, функціональних елементів податкового контролю на основі визначених принципів. Фінансовий контроль у податковій сфері поділяється на: відомчий, внутрішньогосподарський, незалежний. Відомчий державний контроль у податковій сфері здійснюється контролюючими органами, внутрішньогосподарський відповідними підрозділами платників податків чи податкових агентів, а незалежний — незалежними аудитором за потреби підприємства, на вимогу власників чи інвесторів або громадськістю/ЗМІ.

Формами податкового контролю є податкові перевірки (камеральні, виїзні), облік платників податків, облік податкових платежів. Методами податкового контролю є: 1) Документально-фактичні — перевірка фінансових документів, звітності та фактичного стану об'єктів оподаткування. 2) Аналітичні та статистичні — обробка податкової інформації, прогнозування податкових надходжень та виявлення ризиків. 3) Примусові — застосування штрафних санкцій, примусове стягнення боргів та контроль за виконанням податкових зобов'язань. 4) Організаційні — планування перевірок, розробка методичних рекомендацій, координація діяльності податкових органів.

Попередній фінансовий контроль у сфері оподаткування здійснюється з метою оцінки можливих

ризиків до моменту сплати податків, поточний передбачає контроль за діяльністю платника в конкретний момент часу, а подальший для перевірки після здійснення господарських операцій і з метою правильності визначення податкових зобов'язань).

Основними елементами податкового контролю є: інформаційно-аналітична робота, яка передбачає збір, обробку та систематичний аналіз даних про платників податків, що дає змогу формувати точні оцінки і прогнози щодо податкових надходжень; контрольна-наглядова діяльність — здійснення перевірок для оцінки відповідності діяльності платників податків вимогам законодавства, а також моніторинг виконання податкових зобов'язань; превентивні заходи — надання консультацій та роз'яснень щодо дотримання податкових норм платниками податків; примусові заходи — застосування санкцій, стягнення податкових боргів та штрафів за порушення законодавства, з метою забезпечення виконання податкових зобов'язань; моніторинг та аналіз — постійне відстеження динаміки податкових надходжень і наявності порушень, що дає можливість оперативно виявляти потенційні ризики й вживати коригувальні заходи. Основні принципи функціонування системи податкового контролю такі: законність, прозорість, ефективність, економічність, обґрунтованість, системність.

Важливим елементом системи фінансового контролю є *забезпечення дієвості податкового контролю*, яке включає: інформаційно-комунікаційне забезпечення, тобто ефективне використання сучасних інформаційних технологій для збору та обробки даних; нормативно-правове забезпечення розроблення законодавчих актів, на яких має ґрунтуватись податковий контроль та їх вдосконалення з врахуванням викликів і сучасного економічного стану. Також необхідним є науково-дослідне й методичне забезпечення — проведення наукових досліджень та розробка методичних рекомендацій для удосконалення податкового контролю в умовах сьогодення.

У період трансформаційних змін та євроінтеграційних процесів не можемо у дослідженні залишити поза увагою основні показники роботи контролюючих органів, структуру основних видів фінансових порушень та ефективність у системі податкового контролю у 2020–2023 роках.

Аналіз розпочнемо із результатів перевірок Рахункової палати, яка у 2023 році провела 6 контрольних заходів з питань ефективності виконання повноважень державними органами в частині контролю за повнотою і своєчасністю надходжень до державного бюджету, дотриманням вимог податкового та митного законодавства тощо. За результатами проведених заходів в Україні встановлено порушень і недоліків на загальну суму майже 12,4 млрд. гривень [27].

Основні категорії порушень у сфері державних фінансів, та їхні частки під час адміністрування дохідної частини державного бюджету, у 2020–2023 роках наведено у (табл. 1 та рис. 2).

Таблиця 1

Основні категорії порушень у сфері державних фінансів за період 2020–2023 рр., млрд. грн

Категорії порушень	2020	2021	2022	2023	Частка, %			
					2020	2021	2022	2023
Порушення бюджетного законодавства	9,6	37,9	4,6	14,90	36,64	50,94	8,00	28,11
Неефективне управління і використання коштів	11,9	27,7	7,1	18,90	45,42	37,23	12,35	35,66
Порушення при адмініструванні дохідної частини державного бюджету	4,7	8,8	45,8	19,20	17,94	11,83	79,65	36,23
Всього	26,2	74,4	57,5	53,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Джерело: складено авторами на основі [27]

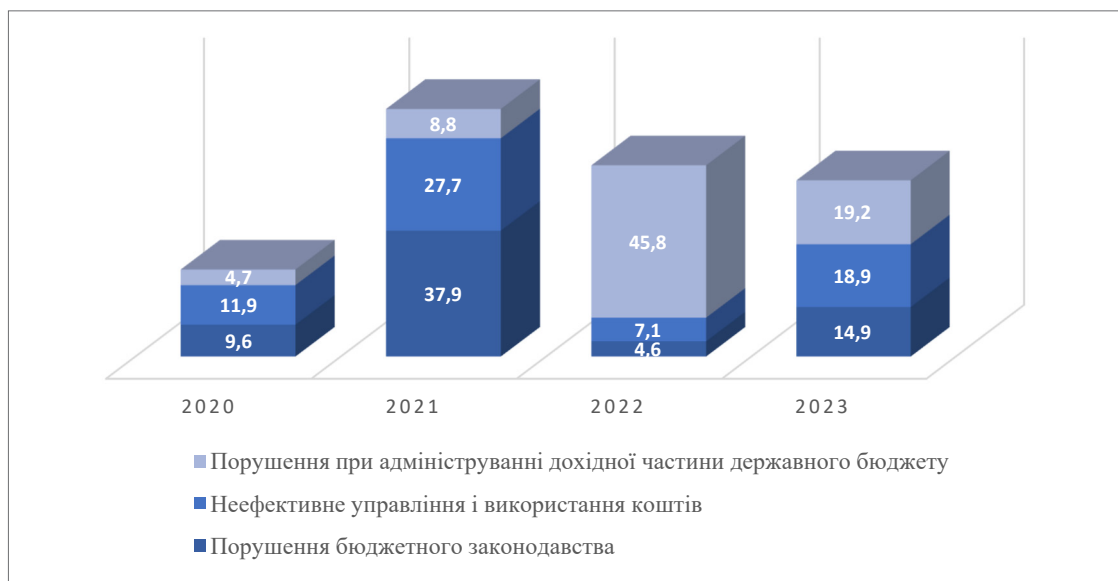

Рис. 2. Динаміка та структура основних видів виявлених фінансових порушень Рахунковою палатою у 2020–2023 роках, млрд. грн

Джерело: складено авторами на основі [27]

Фактично впродовж останніх чотирьох років обсяги та частки основних категорій порушень у сфері державних фінансів досить відчутно коливаються без чіткої тенденції. Так, у 2020 році, що був базовим, загальна сума виявлених порушень становила 26,2 млрд. грн, а у наступні роки їхній обсяг суттєво зріс до 74,4 млрд. грн у 2021 році. Починаючи з 2022 року обсяг порушень має спадну динаміку — 57,5 млрд. грн, а у 2023 році — 53,0 млрд. грн.

Найбільше зростання порушень спостерігалось у 2021 році порівняно з 2020 роком (у 2,84 рази). У 2022 році обсяг виявлених фінансових порушень відносно 2020 року також збільшився (у 2,19 рази), а у 2023 році порівняно з 2022 роком обсяг правопорушень зменшився на 7,8%. Якщо порівняти дані останнього аналізованого 2023 року з базовим 2020 роком, то зростання обсягів порушень досягло 202,3%.

Як бачимо із даних табл. 1, у 2020 році найбільше правопорушень припадає на неефективне управ-

ління і використання коштів (45,4% від загальної суми), у 2021 році — на порушення в сфері бюджетного законодавства (51% від загальної суми), у 2022 році — на порушення при адмініструванні дохідної частини державного бюджету (79,6% від загальної суми), у 2023 році — на ту ж категорію, як і у попередньому періоді (36,23% від загальної суми) [27]. Загалом у воєнні роки суттєво зросла частка порушень пов'язаних з адмініструванням дохідної частини державного бюджету, основу яких складають податкові платежі.

Як показує вітчизняна практика в сучасних умовах господарювання безпосередній контроль за нарахуванням та сплатою податкових платежів, а також належним податковим звітуванням, покладено на Державну податкову і митну служби. Отже, важливо порівняти обсяги виявлених порушень в межах таких структур як Державна податкова служба, Державна митна служба, а також Державна казначейська служба (табл. 2).

Таблиця 2

Обсяги виявлених порушень за період 2020–2023 рр. у розрізі контролюючих органів, млн. грн.

Структура	2020	2021	2022	2023
Державна податкова служба	17778	63455,7	19585,8	45940,8
Державна митна служба	1784	2800	2900	8900
Державна казначейська служба	27600	45100	16600	26800

Джерело: складено авторами на основі [23; 24; 25; 26]

Таблиця 3

Динаміка показників податкових перевірок в Україні протягом 2019–2023 рр.

Показники	2019	2020	2021	2022	2023
Планові, к-ть	6632	1940	3092	785	566
Позапланові, к-ть	33171	23885	41950	6524	14736
Донараховано податкових платежів, млн. грн	49621,9	17778,4	63455,7	19585,8	45940,8
Коефіцієнт результативності, млн. грн	1,25	0,69	1,41	2,68	3,00

Джерело: розраховано та сформовано авторами на основі даних ДПС України [25]

Розглянувши дані табл. 2, можна стверджувати, що за останні чотири роки загальні обсяги виявлених порушень в державних структурах не мають стійкої тенденції. У Державній податковій службі ці показники коливалися від 17778 млн. грн у 2020 році до 63455,7 млн. грн у 2021 році [25; 26]. Щодо Державної митної служби, то обсяги виявлених порушень з кожним роком зростають і збільшилися майже в 5 разів — від 1784 млн. грн. у 2020 році до 8900 млн. грн. у 2023 році. У Державній казначейській службі динаміка також була нестабільна впродовж аналізованого періоду, найбільше порушень виявлено у 2021 році [23].

Динаміка податкових перевірок в 2019–2023 рр. та розрахований коефіцієнт результативності податкових перевірок подано у табл. 3.

Зазначений коефіцієнт результативності податкових перевірок визначаємо як відношення обсягів донарахувань за результатами проведених податкових перевірок до їхньої кількості (одиниць) за цей період. Таким чином, даний коефіцієнт демонструє скільки донарахувань припадає на одну перевірку впродовж 2019–2023 рр.

Зазначимо, що в Україні за останні п'ять років спостерігається загальна спадна тенденція у проведенні планових податкових перевірок. Що стосується 2020 року, то в Україні були запроваджені карантинні обмеження через поширення пандемії COVID-19, внаслідок чого діяв мораторій на перевірки органами ДПС. Проте потреби динаміки наповнення бюджету вимагали збільшення кількості перевірок, що ми і спостерігаємо у 2021 р.

Рис. 3. Динаміка донарахувань податкових платежів та результативності податкових перевірок протягом 2019–2023 рр.

Джерело: побудовано та розраховано авторами на основі даних ДПС України [25]

Однак, через агресію РФ та відповідні численні податкові послаблення кількість перевірок у 2022 р. та 2023 р. скоротилась нижче рівня 2020 р. При цьому обсяги донарахувань податкових платежів досягнули довоєнного періоду, відповідно коефіцієнт результативності податкових перевірок зріс більше ніж у два рази. Це свідчить про те, що проведені перевірки контролюючого органу стали більш агресивними та результативними (рис. 3).

У 2019–2023 рр. в умовах погіршення економічної кон'юнктури, як видно з рис. 3, коефіцієнт результативності податкових перевірок мав стрибкоподібний характер. Так, в середньому на одну перевірку донарахування становили 1,12 млн. грн, а у 2022 р. та 2023 р. суттєво зросли (в середньому 2,84 млн. грн), що стало наслідком воєнного стану в Україні.

Зазначимо, що наведені дані на рис. 4 засвідчують, що кількість позапланових перевірок впродовж усього аналізованого періоду значно перевищує кількість планових. Фактично дані про кількість та структура перевірок дають підстави стверджувати, що саме позапланові перевірки є реальним контрольним інструментом податкової служби. Той факт, що впродовж воєнного часу поступово відновлюються саме позапланові перевірки свідчить про те, що для адміністрування податкових платежів такі контрольні заходи уряд вважає необхідними.

Розглянемо також показники оскарження рішень органів ДПС за результатами податкових перевірок з боку платників податків (табл. 4).

Дані табл. 4 показують, що у 2022 р. та 2023 р. за рішеннями судів платникам податків було повернуто коштів більше, ніж надійшло до бюджету внаслідок позитивного розгляду таких справ. В інші роки рішення судів в цілому були на користь органів ДПС. Такі показники загалом свідчать про ґрунтов-

ну підготовку до проведення перевірок з боку контролюючих органів та кваліфікованість податкових інспекторів [24; 25].

На основі наведених вище даних про оскарження рішень податкових перевірок платниками податків можемо розрахувати коефіцієнт якості контрольних заходів шляхом ділення показника кількості прийнятих рішень на користь органів ДПС у суді на показник загальної кількості розглянутих апеляцій та скарг. Як видно з рис. 5, коефіцієнт якості контрольних заходів коливався від 0,38 до 0,7. Це свідчить про те, що рішення судами приймаються достатньо виважено, тобто як на користь контролюючих органів, так і на користь платників податків. У більшості років впродовж аналізованого періоду коефіцієнт перевищував 0,5, що є підтвердженням належної якості проведення податкових перевірок, внаслідок чого рішення при оскарженні в суді приймаються здебільшого на користь органів ДПС.

Водночас, ще одним вагомим показником ефективності проведення податкового контролю, зокрема його дієвості, є динаміка податкового боргу, який є податковим зобов'язанням (з урахуванням штрафних санкцій за їхньої наявності), узгодженим платником податків або встановленим судом (господарським судом), але не сплаченим у встановлений термін, а також пенєю, нарахованою на суму такого податкового зобов'язання.

У платника податків виникає податковий борг у випадку, коли впродовж 10 календарних днів після отримання податкового повідомлення-рішення не була розпочата процедура оскарження такого рішення. Динаміка податкового боргу в Україні подано на рисунку 6.

Як бачимо, що впродовж 2017–2023 рр. відбувалось лише зростання податкового боргу, яке

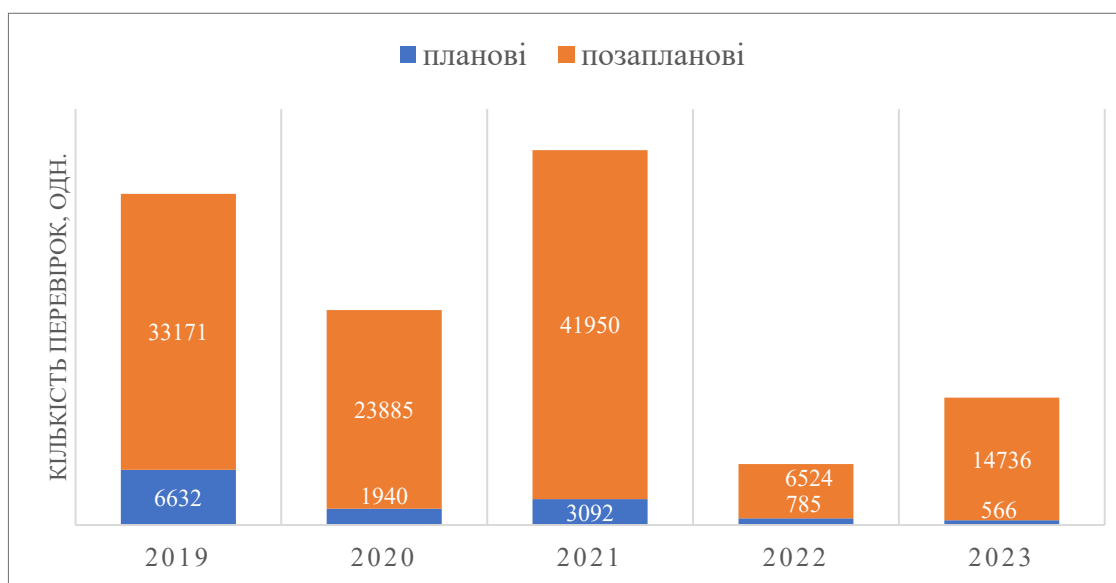

Рис. 4. Динаміка податкових перевірок впродовж 2019–2023 рр.
Джерело: побудовано авторами на основі даних ДПС України [25]

Таблиця 4

**Результати оскарження рішень органів ДПС за результатами податкових перевірок
з боку платників податків**

Показники	2019	2020	2021	2022	2023
Справ розглянуто у суді, тис. одн.	18,4	26,9	25,4	8,4	18,2
Прийняті рішення на користь ДПС, тис. одн.	10,9	16,36	17,7	3,2	8,1
Надійшло до бюджету донарахувань, млрд. грн.	59,5	57,1	79,4	36,7	32,5
Прийняті рішення на користь платника, тис. одн.	7,5	10,55	7,7	5,2	10,1
Скасовано донарахувань, млрд. грн.	22	32,05	26,5	54,1	36,6

Джерело: сформовано авторами на основі даних ДПС України [25]

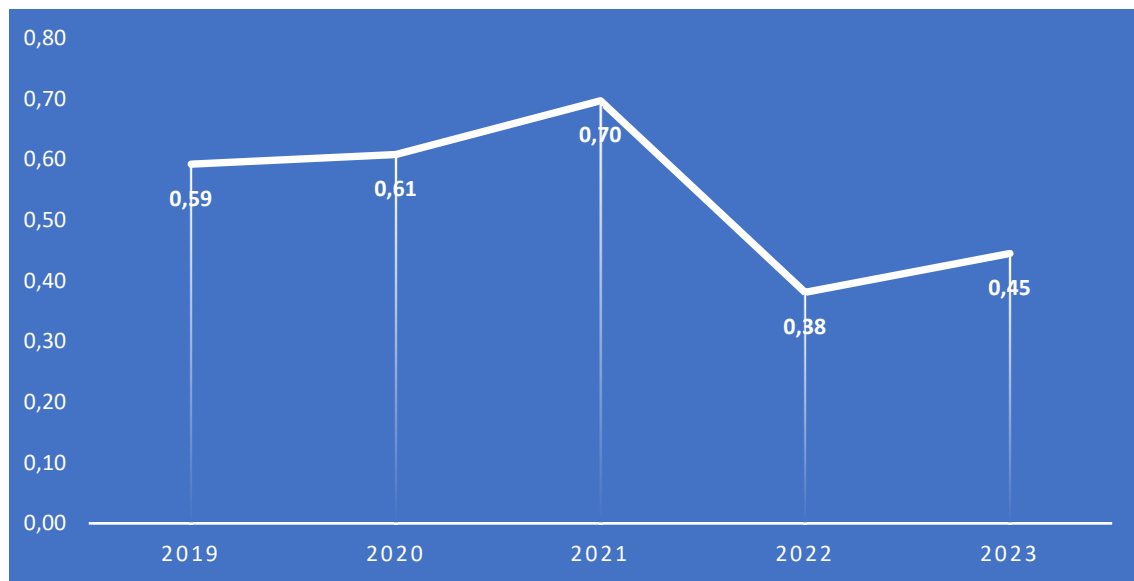

Рис. 5. Динаміка коефіцієнту якості контрольних заходів

Джерело: побудовано та розраховано авторами на основі даних ДПС України [25]

Рис. 6. Динаміка податкового боргу в Україні

Джерело: побудовано авторами на основі [25; 26]

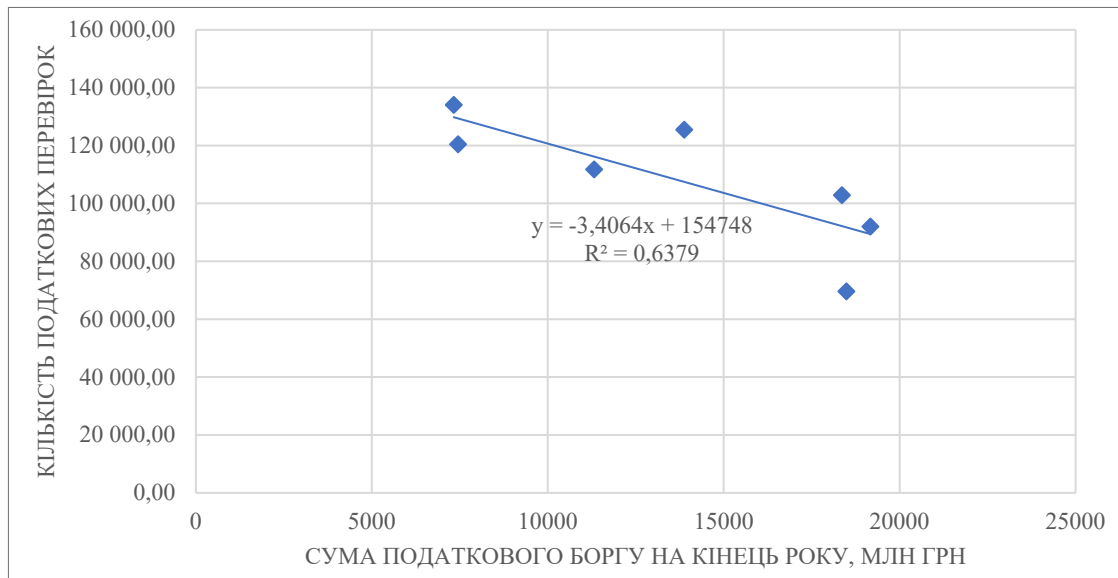

Рис. 7. Взаємозв'язок між кількістю проведених податкових перевірок та обсягами податкового боргу

Джерело: побудовано авторами на основі даних ДПС України [25]

змінилось певним його зниженням у 2020–2021 рр. Однак, за час ведення активних бойових дій в Україні податковий борг зріс — на 21,8 млрд. гривень, тобто на 16%, і наразі сума заборгованостей по податках і зборах складає понад 139 млрд. грн [26].

Продовжуючи аналіз дієвості податкових перевірок, доцільно дослідити їхній вплив на рівень погашення податкового боргу в країні. Загалом, податкові перевірки суттєво впливають на обсяги нарахованих податків та зборів (як самими платниками, так і податковими органами), розмір податкового боргу та дотримання податкової дисципліни платниками в цілому. Про це свідчить розрахований коефіцієнт кореляції між кількістю проведених податкових перевірок та динамікою податкового боргу, який демонструє тісний обернений зв'язок між цими показниками ($R^2 = -0,6379$) (рис. 7).

Дані кореляційного аналізу свідчать про те, що із збільшенням кількості податкових перевірок платники більш дисципліновано погашають свій податковий борг. Отже, посилення проведення контрольних заходів з боку органів ДПС сприяє підвищенню законслухняності платників у виконанні своїх податкових зобов'язань.

Для підвищення ефективності контрольної діяльності в податковій сфері необхідно, на нашу думку, модернізувати матеріально-технічну базу, важливим кроком є активне впровадження новітніх інформаційних технологій для обробки даних та проведення аналітичної роботи працівниками контролюючих органів. Крім того, важливо змінити концептуальні підходи до взаємодії між податковими органами та платниками податків, а також працювати над залученням у податкову сферу фінансистів та економістів високої кваліфікації.

Як відомо, взаємовідносини у сфері податкового контролю з платниками податків та податковими

агентами може будувати держава з позиції сили або з позиції права та позиції інтересів. В Україні, на наш погляд, досі не сформовані професійні партнерські відносини між платниками та контролюючими органами. Саме ділова налагоджена співпраця між суб'єктами системи податкового контролю дасть змогу забезпечити синергетичний ефект в збалансуванні інтересів держави та бізнесу в податковій сфері, що уможливить за мінімальних витрат ресурсів досягати вищої ефективності системи податкового контролю у країні без ризику зниження ділової активності чи обмеження економічних свобод вітчизняних суб'єктів господарювання. Вважаємо, необхідно впровадити законодавче закріплення принципу співробітництва між податковими органами та платниками податків у Податковому кодексі України, що є однією з найбільш ефективних моделей взаємодії.

Крім того, важливо активно сприяти укладанню попередніх угод між платниками податків та контролюючими органами з питань оподаткування, щоб попереджати конфлікти та порушення в майбутньому, особливо актуальними і корисними такі угоди були б для великих платників податків. Також необхідним є зменшення податкового тиску при суворому забезпеченні невідворотності покарання за податкові порушення. Це сприятиме усвідомленню необхідності чіткого дотримання платниками податків податкового законодавства та покращенню податкової дисципліни з одночасною детінізацією економіки.

Сьогодні трансформаційні процеси у розвитку фінансової системи України вимагають від органів Державної податкової служби пошуку нових форм і методів податкового менеджменту, тому необхідно також змінити концептуальний підхід до фінансового контролю, акцентуючи увагу на регулюючій ролі

податків в економіці країни. Важливим є переорієнтування роботи контролюючих органів на принципи співпраці та взаєморозуміння з платниками податків, що дасть змогу створити більш ефективну систему адміністрування податків і зменшити кількість конфліктних ситуацій. Такий підхід сприятиме

не тільки підвищенню ефективності податкового контролю, але й забезпечить стабільний та прозорий процес надходження податкових доходів до бюджету, що є основою для економічного розвитку та зміцнення фінансової безпеки держави в умовах викликів війни.

Література

1. Андрющенко І.Є., Шаповал С.С. Податковий контроль в системі протидії ухиленню від оподаткування. *Ефективна економіка*. 2017. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5691> (дата звернення: 21.12.2024).
2. Бабич А.А. Методика здійснення державного фінансового контролю в сфері обов'язкового медичного страхування. *Індустріальна економіка*. 2022. № 3. С. 523–528.
3. Басанцов І.В. Теоретичні і методичні основи оцінки ефективності державного фінансового контролю. *Вісник СумДУ*. 2004. № 6(65). С. 149–155.
4. Борецько Н.М., Параниця Н.В. Сучасна практика оцінювання ефективності діяльності податкових аудиторів. *Економічний форум*. 2020. № 3. С. 118–123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2020_3_20 (дата звернення: 28.12.2024).
5. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 09.01.2025).
6. Гай О., Кононенко Л., Черновол О. Податковий аудит в умовах цифровізації: сучасний стан, проблеми, перспективи. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. <https://doi.org/10.32782/2023-54-16>.
7. Гальчинський А. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи, методологічні аспекти: наук. вид. К. : Либідь, 2006. 312 с.
8. Глух М., Ковалко Н. Державний фінансовий аудит як різновид фінансового контролю. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. 1. С. 25–31. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1330> (дата звернення: 08.01.2025).
9. Гребень С.Є. Види, форми та методи державного фінансового контролю: сутність та принципи відмінності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 22. С. 103–108. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2017/24.pdf (дата звернення: 09.01.2025).
10. Дацій О.І., Малахова О.В. Вдосконалення державного фінансового контролю в податковій системі. *Вісник національного університету цивільного захисту України Серія «Державне управління»*. URL: http://repositc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/19449/1/Zb%D1%96rnik%20NUCZU_2023_2_19%2B%2B%20%284%29.pdf (дата звернення: 09.01.2025).
11. Дніпрова Т. Добросовісність, відповідальність, достовірність — три базові цінності американської системи державного фінансового контролю. *Фінансовий контроль*. 2017. № 5. С. 13–17.
12. Дребот С. Європейський вектор у сфері перебудови системи державного фінансового контролю. *Фінансовий контроль*. 2015. № 2. С. 42–47.
13. Єрміїчук Н.І. Напрями вдосконалення державного фінансового контролю в Україні. *Науковий вісник Буковинської національної фінансової академії*. 2012. С. 13–16.
14. Про Рахункову палату : Закон України від 2 липня 2015 року № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text> (дата звернення: 09.01.2025).
15. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26.01.1993 № 2939-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 13. Ст. 110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> (дата звернення: 08.01.2025).
16. Клим Н., Мужевич Н., Грицак О. Адаптація податкового аудиту до умов воєнного стану: організаційний та методичний аспект. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 82(3). С. 38–46.
17. Кміть В.М., Самойлюк С.І. Державний фінансовий контроль: стан, проблеми та перспективи розвитку. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2024. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/economics/article/view/12463> (дата звернення: 08.01.2025).
18. Комарова І.В. Податковий контроль в Україні. Збірник наукових праць. *Сучасні тенденції розвитку бухгалтерського обліку та оподаткування: тези виступів Міжнар. наук.-практ. конф.* URL: <https://eztuir.ztu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6310/1/185.pdf> (дата звернення: 20.01.2025).
19. Кривцова Т.О., Владімірова Н.П. Сутність державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання. *Ефективна економіка*. 2015. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3837> (дата звернення: 22.01.2025).
20. Марина А.С., Панасенко Ю.Ю. Державний фінансовий контроль закладів вищої освіти України: теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 19(2). URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/19_2_2018ua/19.pdf (дата звернення: 23.01.2025).

21. Мельничук Н. Ю. Державний внутрішній фінансовий контроль в Україні: стан та перспективи розвитку. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2011. № 1. С. 286–295.
22. Про затвердження Порядку обміну податковою інформацією з компетентними органами іноземних країн : Наказ Міністерства фінансів України від 16 квітня 2022 року № 118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0606-22#Text> (дата звернення: 23.01.2025).
23. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. Публічні звіти. URL: <https://www.treasury.gov.ua/> (дата звернення: 08.01.2025).
24. Офіційний сайт Державної митної служби України. Плани та звіти роботи. URL: <https://customs.gov.ua/> (дата звернення: 08.01.2025).
25. Офіційний сайт Державної податкової служби України. Плани та звіти роботи. URL: <https://tax.gov.ua/> (дата звернення: 08.01.2025).
26. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Державна податкова служба України. URL: https://mof.gov.ua/uk/derhavna_podatkova (дата звернення: 08.01.2025).
27. Офіційний сайт Рахункової палати України. Звіти про роботу Рахункової палати України. URL: <https://rp.gov.ua/Activity/Reports/> (дата звернення: 08.01.2025).
28. Панура Ю. В., Іванишина О. С. Податковий контроль в Україні як складова ефективного адміністрування. *Ефективна економіка*. 2021. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2021/104.pdf (дата звернення: 20.01.2025).
29. Петрушевський Ю. Л. Організація і здійснення державного фінансового контролю в сфері ЖКГ. *Ефективна економіка*. 2012. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=924> (дата звернення: 20.01.2025).
30. Петрушка О., Сидор І. Особливості здійснення державного фінансового контролю в закладах охорони здоров'я. *Економіка та суспільство*. 2022. (43). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-22>.
31. Погрішук Г., Головай Н. Сучасні проблеми та перспективи розвитку державного фінансового контролю в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. (46). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-61>.
32. Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України : Постанова Кабінет Міністрів України від 15 квітня 2015 року № 215. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.01.2025).
33. Суркова Ю. Фінансовий контроль у країні вранішнього сонця. *Фінансовий контроль*. 2015. № 6. С. 54–57.
34. Ткачик Л. П., Сеньків Д. Т. Особливості проведення податкового контролю в Україні в умовах цифровізації. *Молодий вчений*. 2023. № 9 (121). С. 43–47. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-9-121-8>.
35. Про Державну митну службу України : Указ Президента України від 29 листопада 1996 року № 1145/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1145/96#Text> (дата звернення: 10.01.2025).
36. Шигун М., Журавель А. Податковий аудит і податковий контроль: модель взаємодії та законодавче регулювання. *Облік і фінанси*. 2022. № 3(97). С. 46–55. URL: <https://afj.org.ua/pdf/925-podatkoviy-audit-i-podatkoviy-kontrol-model-vzaemodii-ta-zakonodavche-regulyuvannya.pdf> (дата звернення: 10.01.2025).

References

1. Andriushchenko I. Ye., Shapoval S. S. Podatkovi kontrol v systemi protyidii ukhylenniu vid opodatkovannia. *Efektivna ekonomika*. 2017. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5691> [in Ukrainian].
2. Babych A. A. Metodyka zdiisnennia derzhavnoho finansovoho kontroliu v sferi oboviazkovoho medychnoho strakhuvannia. *Industrialna ekonomika*. 2022. № 3. S. 523–528 [in Ukrainian].
3. Basantsov I. V. Teoretychni i metodychni osnovy otsinky efektyvnosti derzhavnoho finansovoho kontroliu. *Visnyk SumD U*. 2004. № 6(65). S. 149–155 [in Ukrainian].
4. Boreiko N. M., Paranytsia N. V. Suchasna praktyka otsiniuvannia efektyvnosti diialnosti podatkovykh audytoriv. *Ekonomichnyi forum*. 2020. № 3. S. 118–123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2020_3_20 [in Ukrainian].
5. Podatkovi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 2 hrudnia 2010 roku № 2755-VI. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> [in Ukrainian].
6. Hai O., Kononenko L., Chernovol O. Podatkovi audyt v umovakh tsyfrovizatsii: suchasnyi stan, problemy, perspektyvy. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2023. № 54. <https://doi.org/10.32782/2023-54-16> [in Ukrainian].
7. Halchynskyi A. Hlobalni transformatsii: kontseptualni alternatyvy, metodolohichni aspekty: nauk. vyd. K.: Lybid, 2006. 312 s. [in Ukrainian].
8. Hlukh M., Kovalko N. Derzhavnyi finansovi audyt yak riznovyd finansovoho kontroliu. *Aktualni problemy pravozaustva*. 2022. 1. S. 25–31. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1330> [in Ukrainian].
9. Hreben S. Ye. Vidy, formy ta metody derzhavnoho finansovoho kontroliu: sutnist ta pryntsypovi vidminnosti. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2017. № 22. S. 103–108. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2017/24.pdf [in Ukrainian].
10. Datsii O. I., Malakhova O. V. Vdoskonalennia derzhavnoho finansovoho kontroliu v podatkovii systemi. Visnyk natsionalnogo universytetu tsyvilnogo zakhystu Ukrainy Seriiia “Derzhavne upravlinnia”. URL: http://repositc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/19449/1/Zb%D1%96rnik%20NUCZU_2023_2_19%2B%2B%20%284%29.pdf [in Ukrainian].

11. Dniprova T. Dobrochesnist, vidpovidalnist, dostovirnist — try bazovi tsinnosti amerykanskoi systemy derzhavnoho finansovoho kontroliu. *Finansovyi kontrol*. 2017. № 5. S. 13–17 [in Ukrainian].
12. Drebot S. Yevropeyskyi vektor u sferi perebudovy systemy derzhavnoho finansovoho kontroliu. *Finansovyi kontrol*. 2015. № 2. S. 42–47 [in Ukrainian].
13. Iermiichuk N.I. Napriamy vdoshkonalennia derzhavnoho finansovoho kontroliu v Ukraini. *Naukovyi visnyk Bukovynskoi natsionalnoi finansovoi akademii*. 2012. S. 13–16 [in Ukrainian].
14. Pro Rakhunkovu palatu: Zakon Ukrainy vid 2 lypnia 2015 roku № 576-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text> [in Ukrainian].
15. Pro osnovni zasady zdiisnennia derzhavnoho finansovoho kontroliu v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 26.01.1993 № 2939-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1993. № 13. St. 110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> [in Ukrainian].
16. Klym N., Muzhevyh N., Hrytsak O. Adaptatsiia podatkovoho audytu do umov voiennoho stanu: orhanizatsiinyi ta metodychnyi aspekt. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*. 2023. № 82(3). S. 38–46 [in Ukrainian].
17. Kmit V.M., Samoiliuk S.I. Derzhavnyi finansovyi kontrol: stan, problemy ta perspektyvy rozvytku. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii ekonomichna*. 2024. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/economics/article/view/12463> [in Ukrainian].
18. Komarova I.V. Podatkovyi kontrol v Ukraini. Zbirnyk naukovykh prats. *Suchasni tendentsii rozvytku bukhhalterskoho obliku ta opodatkuvannia: tezy vystupiv Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* URL: <https://eztur.ztu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6310/1/185.pdf> [in Ukrainian].
19. Krivtsova T.O., Vladimirova N.P. Sutnist derzhavnoho finansovoho kontroliu v konteksti zabezpechennia finansovoi bezpeky subiektiv hospodariuvannia. *Efektivna ekonomika*. 2015. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3837> [in Ukrainian].
20. Maryna A.S., Panasenko Yu.Yu. Derzhavnyi finansovyi kontrol zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy: teoretychnyi aspekt. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. 2018. Vyp. 19(2). URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/19_2_2018ua/19.pdf [in Ukrainian].
21. Melnychuk N.Iu. Derzhavnyi vnutrishnii finansovyi kontrol v Ukraini: stan ta perspektyvy rozvytku. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy*. 2011. № 1. S. 286–295 [in Ukrainian].
22. Pro zatverdzhennia Poriadku obminu podatkovoiu informatsiieiu z kompetentnymy orhanamy inozemnykh krain: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 16 kvitnia 2022 roku № 118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0606-22#Text> [in Ukrainian].
23. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi kaznacheiskoi sluzhby Ukrainy. Publichni zvity. URL: <https://www.treasury.gov.ua/> [in Ukrainian].
24. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi mytnoi sluzhby Ukrainy. Plany ta zvity roboty. URL: <https://customs.gov.ua/> [in Ukrainian].
25. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy. Plany ta zvity roboty. URL: <https://tax.gov.ua/> [in Ukrainian].
26. Ofitsiinyi sait Ministerstva finansiv Ukrainy. Derzhavna podatкова sluzhba Ukrainy. URL: https://mof.gov.ua/uk/derhavna_podatkova [in Ukrainian].
27. Ofitsiinyi sait Rakhunkovoi palaty Ukrainy. Zvity pro robotu Rakhunkovoi palaty Ukrainy. URL: <https://rp.gov.ua/Activity/Reports/> [in Ukrainian].
28. Panura Yu. V., Ivanyshyna O.S. Podatkovyi kontrol v Ukraini yak skladova efektyvnogo administruvannia. *Efektivna ekonomika*. 2021. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2021/104.pdf [in Ukrainian].
29. Petrushevskyi Yu.L. Orhanizatsiia i zdiisnennia derzhavnoho finansovoho kontroliu v sferi ZhK H. *Efektivna ekonomika*. 2012. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=924> [in Ukrainian].
30. Petrushka O., Sydor I. Osoblyvosti zdiisnennia derzhavnoho finansovoho kontroliu v zakladyakh okhorony zdorovia. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2022. (43). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-22> [in Ukrainian].
31. Pohrishchuk H., Holovai N. Suchasni problemy ta perspektyvy rozvytku derzhavnoho finansovoho kontroliu v Ukraini. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2022. (46). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-61> [in Ukrainian].
32. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Derzhavnu kaznacheisku sluzhbu Ukrainy: Postanova Kabinet Ministriv Ukrainy vid 15 kvitnia 2015 roku № 215. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
33. Surkova Yu. Finansovyi kontrol u kraini vranishnoho sentsia. *Finansovyi kontrol*. 2015. № 6. S. 54–57 [in Ukrainian].
34. Tkachyk L.P., Senkiv D.T. Osoblyvosti provedennia podatkovoho kontroliu v Ukraini v umovakh tsyfrovizatsii. *Molodyi vchenyi*. 2023. № 9 (121). S. 43–47. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-9-121-8> [in Ukrainian].
35. Pro Derzhavnu mytnu sluzhbu Ukrainy: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 29 lystopada 1996 roku № 1145/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1145/96#Text> [in Ukrainian].
36. Shyhnun M., Zhuravel A. Podatkovyi audit i podatkovyi kontrol: model vzaiemodii ta zakonodavche rehuliuвання. *Oblik i finansy*. 2022. № 3(97). S. 46–55. URL: <https://afj.org.ua/pdf/925-podatkoviy-audit-i-podatkoviy-kontrol-model-vzaemodii-ta-zakonodavche-regulyuvannya.pdf> [in Ukrainian].

УДК 368. 330

Непочатенко Олександр Анатолійович

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Уманський національний університет садівництва*

Nepochatenko Oleksandr

*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Business, Trade and Stock Exchanges
Uman National University of Horticulture
ORCID: 0000-0002-1212-6335*

Колотуха Сергій Миколайович

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Уманський національний університет садівництва*

Kolotukha Serhii

*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance
Uman National University of Horticulture
ORCID: 0000-0002-3614-5047*

Трушевський Олександр Олегович

*здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти (доктор філософії)
Уманського національного університету садівництва*

Trushevskiy Oleksandr

*PhD Student of the
Uman National University of Horticulture
ORCID: 0009-0001-3845-6527*

DOI: 10.25313/2520-2294-2025-1-10641

СУТНІСТЬ СТРАХУВАННЯ ТА МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

THE CONCEPT OF INSURANCE AND METHODOLOGICAL FRAMEWORKS FOR ITS IMPLEMENTATION IN CONTEMPORARY CONTEXT

Анотація. Вступ. Страхування є ключовим елементом функціонування фінансової системи, який забезпечує стабільність економічних процесів і надійний захист юридичних та фізичних осіб від ризиків, пов'язаних із непередбачуваними подіями. За сучасних умов, особливо в контексті воєнних викликів, значення страхування в Україні суттєво зростає. Ефективність функціонування цієї сфери значною мірою залежить від наявності та застосування методичних підходів, які сприяють стабільності виробничих процесів і сталому розвитку економіки. Методичні підходи до страхування визначають фінансові потоки між страхувальниками та споживачами страхових послуг, які демонструють тенденцію щорічного зростання. Це, у свою чергу, сприяє розширенню обсягів страхового ринку, впливає на розвиток фондового ринку, банківської системи, а також дозволяє ефективно використовувати страхові резерви та інші інвестиційні ресурси.

Мета. Метою дослідження є оцінка сутності страхування та розробка методичних підходів до його реалізації за сучасних умов у вітчизняній практиці з урахуванням викликів, пов'язаних зі сталим розвитком економіки та під впливом воєнних викликів.

Матеріали і методи. Дослідження базується на діалектичному методі пізнання соціально-економічних явищ, що доповнено системним аналізом, аналітичними методами та узагальненням теоретичних засад. Для оцінки ефективності страхових механізмів використовувалися дані національного та зарубіжного досвіду.

Результати. У дослідженні визначено, що страхування виступає ефективним механізмом управління ризиками, забезпечуючи фінансову безпеку суб'єктів господарювання та фізичних осіб. Досліджено класифікацію основних систем страхування, які включають обов'язкове та добровільне страхування. Виявлено, що головною причиною страхових інтересів є ризики, особливо для аграрного сектору, залежного від природно-кліматичних умов. Запропоновано алгоритми використання методичних підходів для розвитку страхових продуктів, адаптованих до потреб економіки воєнного періоду.

Перспективи. Подальші наукові дослідження варто спрямувати на розроблення механізмів стимулювання попиту на страхові послуги, удосконалення методик оцінки ризиків для різних галузей економіки, особливо аграрного сектору, та розширення інтеграції страхового ринку з банківською системою для посилення інвестиційної складової.

Ключові слова: страхування, методичні підходи, функції страхування, франшиза, суб'єкти господарювання, ризик, сталий розвиток, договір страхування, доходи, страховий інтерес, відповідальність, страхування, страхувальник, страховик.

Summary. Introduction. Insurance is a fundamental component of the financial system, ensuring the stability of economic processes and providing reliable protection for legal entities and individuals against risks associated with unforeseen events. In contemporary conditions, particularly in the context of wartime challenges, the significance of insurance in Ukraine has grown substantially. The effectiveness of this sector depends greatly on the availability and application of methodological approaches that contribute to the stability of production processes and the sustainable development of the economy. Methodological approaches to insurance determine financial flows between insurers and consumers of insurance services, which exhibit a consistent trend of annual growth. This, in turn, facilitates the expansion of the insurance market, influences the development of the stock market and banking system, and enables the efficient utilization of insurance reserves and other investment resources.

Purpose. The purpose of this study is to evaluate the concept of insurance and to develop methodological approaches for its implementation under modern conditions in domestic practice, taking into account the challenges posed by sustainable economic development and wartime circumstances.

Materials and methods. The study is grounded in the dialectical method of comprehending socio-economic phenomena, supplemented by systemic analysis, analytical methods, and theoretical generalizations. Data from national and international practices were utilized to assess the effectiveness of insurance mechanisms.

Results. The research identifies insurance as an effective mechanism for risk management, ensuring financial security for both business entities and individuals. It examines the classification of core insurance systems, encompassing compulsory and voluntary insurance. The study highlights that the principal driver of insurance interest is risk, particularly in the agricultural sector, which is highly dependent on natural and climatic conditions. Furthermore, the study proposes algorithms for implementing methodological approaches to develop insurance products tailored to the economy's needs during wartime.

Discussion. Further research is proposed to focus on developing mechanisms to stimulate demand for insurance services, refining methodologies for risk assessment across different economic sectors – particularly in agriculture – and expanding the integration of the insurance market with the banking system to strengthen its investment potential.

Key words: insurance, methodological approaches, insurance functions, deductible, business entities, risk, sustainable development, insurance contract, income, insurance interest, liability, insurance, policyholder, insurer.

Постановка проблеми. Страхування є одним із основних чинників розвитку національної економіки. Його роль полягає у створенні умов «продуктивного бізнесу», здатного стимулювати господарюючих суб'єктів проводити активнішу політику щодо впровадження інновацій, захищаючи їхню діяльність від несприятливих наслідків та різного роду ризиків. Дієвість методичних підходів страхування сприяють зростанню мотивації щодо розробки нових страхових продуктів, здатних певною мірою мінімізувати страховий ризик, забезпечуючи при цьому захист від збитків при настанні страхового випадку.

Як спосіб мінімізації страхових ризиків страхування за таких умов потребує значних фінансових ресурсів. У процесі формування ринкової інфраструктури страхування суб'єктів господарювання та фізичних осіб набувають особливого значення, оскільки це впливає на розвиток та підвищення ін-

вестиційних можливостей, а також збільшення добробуту нації. Без точної регламентації та без обдуманих законодавчих актів, що визначають порядок страхової компанії та діяльності страхувальників, успішний розвиток ринку страхування неможливий. Цей факт, у свою чергу, диктує необхідність апелювати до можливостей наукового аналізу для дослідження методичних підходів страхування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення сутності, функцій та методичних підходів до страхування є предметом уваги багатьох науковців, які досліджують різні аспекти розвитку страхового ринку, його фінансової безпеки та правового регулювання. Бондаренко В. А. [1] та Шевчук О. [2] акцентують увагу на правових аспектах страхування, зокрема його функціях як інструмента фінансово-правового регулювання, зосереджуючись на вдосконаленні законодавчої бази

для стимулювання розвитку ринку та забезпечення стабільності фінансової системи. Семіколенова С. В. [3] розглядає класифікацію та групування страхових продуктів, що є важливим для оптимізації роботи компаній та структурування ринку. У свою чергу, Скриль В. В. [4] зосереджується на фінансовій безпеці страхового ринку, наголошуючи на необхідності створення механізмів захисту страховиків від ризиків та забезпечення їхньої платоспроможності. Дослідження Ненно І. М. [5] та Шірінян Л. В. [6] стосуються фінансової стійкості страхових компаній, прогнозування їхнього розвитку та формування резервів для забезпечення довіри клієнтів і стабільності діяльності, відзначаючи стратегічне планування та капіталізацію страховиків у зміцненні їхніх позицій на ринку. Праці Виговської В. В. [7] та інші важливі дослідження висвітлюють теоретичні аспекти функціонування страхового ринку, його взаємодію з іншими фінансовими інституціями та вплив на економічну систему. Це створює підґрунтя для подальших досліджень у напрямку зміцнення фінансової стабільності страхових компаній та адаптації їх до сучасних економічних викликів.

Метою статті є аналіз та оцінка сутності страхування та методичних підходів його реалізації за сучасних умов в Україні в контексті сталого розвитку національної економіки та воєнного періоду.

Матеріали і методи. Теоретичною та методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання соціально-економічних явищ. Системний підхід базується на аналітичному методі, що дає змогу проводити аналіз його дієвості як на вітчизняному, так і на зарубіжному досвіді, використовуючи системний аналіз. Загальнотеоретичні методи узагальнення використовувалися для формулювання висновків, структурного аналізу та визначення функцій страхування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Страхування є одним із ключових фінансових інституцій ринкової економіки та механізмом ефективного захисту інтересів юридичних і фізичних осіб від різноманітних ризиків. Вітчизняний страховий ринок незважаючи на військові дії розвивається динамічно, не відстає від показників зростання більшості провідних країн. В Україні на сучасному етапі існує безліч видів страхування. На сьогоднішній день страхування в Україні — це галузь страхування, в якій об'єктом страхових відносин виступають інтереси юридичних і фізичних осіб у різних видах (наприклад, будівлі, споруди, обладнання, сільськогосподарські посіви, тварини та інші біологічні активи, зокрема суб'єкти аграрного бізнесу тощо). Розвиваючись швидкими темпами, вітчизняне страхування великою мірою залежить від зовнішніх та внутрішніх потрясінь, зокрема військових дій.

Із завершенням військових подій, страхування має перспективу стати одним із основних чинників захисту інтересів фізичних та юридичних осіб, які

мають в своєму розпорядженні об'єкти для страхування. У суспільстві, з недостатнім розвитком ринкової економіки, страхування відіграє важливу і багатосторонню роль. При настанні несприятливих подій у суб'єктів господарювання та фізичних осіб виникає необхідність убезпечити себе, шляхом страхування, а можливість покриття їх шкоди, завдяки страхового захисту. З огляду на це, виникає потреба в послугах страхування, які страхові компанії здатні надати, переслідуючи свої інтереси — отримання доходу від страхової діяльності.

Головною причиною виникнення страхових інтересів є ризикований характер суспільного виробництва, особливо для суб'єктів аграрного бізнесу виробництво в яких залежить від природно — кліматичних умов. За умови настання або ймовірності настання несприятливих подій, що призводять до збиткової діяльності суб'єктів господарювання, а при суттєвих втратах, виникає фінансова неспроможність виникає потреба у створенні системи фінансових гарантій, які зможуть забезпечувати відшкодування збитків у разі аварій, пожеж, стихійних лих, посухи, градобобою, замерзання посівів. Варто зауважити, що страхова діяльність, страховий інтерес, страхова премія, страхова франшиза, страховий ринок, страхові продукти, суброгація, збитки, функції страхування лих та інших непередбачених подій, здатні позитивно вплинути на фінансову діяльність господарюючого суб'єкта, забезпечуючи безперебійний процес виробництва функціонування на самофінансуванні і самоокупності [1].

Страхування, як економічна категорія, є системою економічних відносин, функцією якого є застосування форм і методів формування цільових фондів грошових коштів, з використанням їх на відшкодування шкоди при різних ризикових подіях і надання допомоги фізичним і юридичним особам при настанні непередбачуваних страхових подій. Страхування виступає, з одного боку, видом діяльності, що приносить дохід, а з іншого боку, засобом захисту бізнесу та добробуту фізичних осіб [2].

Доходи від страхової діяльності, від інвестиційних вкладень, які мають статус тимчасово вільних коштів в об'єкти невиробничої та виробничої сфер діяльності, банківські депозити та інші засоби прибутковості — все це є джерелами прибутку страхової компанії. Дієвим механізмом страхування, спрямованим на стимулювання юридичних осіб — виробників до використання страхового механізму як захисту своїх інтересів у разі стихійних лих чи форс — мажорних обставин, є державна підтримка щодо відшкодування збитків від стихійних лих.

Важливе значення при проведенні дослідження має класифікація систем страхування за різними його ознаками. Можна виокремити кілька основних систем страхування (табл. 1), де кожний із перелічених видів страхування має в своїй основі різного роду методичні підходи, здатні встановлювати алгоритм страхових ситуацій.

Таблиця 1

Класифікація видів за об'єктами та методичними підходами страхування

Види страхування	Об'єкт страхування	Поширення страхування	Методичні підходи страхування
Обов'язкове страхування (особисте)	особисте страхування від нещасних випадків на транспорті, страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів	страхування життя; від нещасних випадків; медичне страхування	обґрунтовування методичних підходів та алгоритму надання субсидій за страховими преміями від ризику втрати або загибелі в результаті надзвичайних ситуацій з урахуванням дії програм страхування;
Майнове	товарно-матеріальні цінності та майнові інтереси страхувальника, біологічні активи	страхування майна суб'єктів виробництва, аграрне страхування; страхування майна громадян, зданого в оренду; транспортне страхування	розроблення методології розуміння надзвичайних ситуацій природного характеру для механізму майнового страхування;
Страхування економічних ризиків	власність юридичних та фізичних осіб	страхування на випадок шкоди, заподіяної стихійним лихом; природно-кліматичними умовами, від втрати прибутку; від інфляції	формування фонду достатнього обсягу страхових резервів у межах об'єднання страховиків;
Страхування громадянської відповідальності	страхування цивільної відповідальності передбачає відшкодування збитків, що виникли з вини страхувальника (тобто особи, яка уклала договір), життя, здоров'ю або майну громадян, майну підприємств, а також навколишньому природному середовищу	страхування цивільної відповідальності власників автотранспорту.	розроблення програм страхування з урахуванням щільності страхування, субсидування з урахуванням катастрофічних ризиків.

Джерело: розроблено та побудовано авторами

Важливу роль сутності страхування та методичних підходів його реалізації за сучасних умов як економічної категорії виконують функції, здатні задовольнити функціонування страхових компаній. Теоретично можна виокремити наступні функції страхування: компенсаційну, накопичувальну, попереджувальну та інвестиційну.

Компенсаційна функція страхування полягає у забезпеченні страхового захисту юридичних та фізичних осіб у формі відшкодування збитків при настанні несприятливих подій, що є об'єктом страхування. Накопичувальна функція забезпечується страхуванням життя дає змогу мати обумовлену договором страхову суму. Банки також здійснюють накопичувальну функцію, але, на відміну від страховиків, вони виплачують регулярні доходи власникам вкладів у вигляді відсотків, а страховики переважно лише разові компенсації.

Попереджувальна функція страхування безпосередньо не пов'язана із здійсненням страхової діяльності. Вона функціонує на попередження страхового випадку та зменшення збитків. Страхові компанії зацікавлені в тому, щоб страхових випадків відбувалося якнайменше, оскільки це скорочує страхові виплати. З огляду на це страхові компанії вживають заходи щодо запобігання нещасним випадкам та

пом'якшенню наслідків стихійних лих. Інвестиційна функція страхування реалізується через розміщення тимчасово вільних коштів у цінні папери, депозити банків, нерухомість.

З розвитком страхового ринку роль інвестиційної функції зростає. Така й світова тенденція, що позиціонує страхові компанії як інституційні, що мобілізують капітал. З огляду на це, страхові компанії надають можливість інвесторам здійснювати їх діяльність з найменшими ризиками і водночас спрямовувати свою діяльність як більш затребувану та популярну, сприяючи при цьому зростанню інвестиційних обсягів у всіх галузях національної економіки.

Можливістю зниження фінансових втрат учасників ринку від різноманітних надзвичайних ситуацій характеризується запобіжна функція. Ця функція реалізується за декількома напрямками, зокрема сприяє формуванню резервів запобіжних заходів та передбачає вимогу страхових компаній від застрахованих осіб в обов'язковому порядку здійснювати окремі заходи, які спрямовані на зниження ймовірності настання несприятливих подій [4].

За ринкових умов функціонування фінансової системи великою мірою залежить від дієвості страхових компаній роль яких полягає в наступному:

- є платником податків, спрямовуючи грошові ресурси до бюджетної системи на державному та місцевому рівнях;
- ресурси ринкових суб'єктів господарювання спрямовуються на страхування у разі покриття непередбачених витрат;
- накопичені, зайві ресурси резервуються для створення системи майбутніх накопичень, інвестуються найвигіднішим чином, що зміцнює фінансову систему країни та національну економіку загалом.

Страхові компанії та їх сукупна страхова діяльність є необхідною ланкою економічної системи. Її важливість полягає у наданні можливостей зниження фінансових та інших ризиків у разі ризикової ситуації. Послуги страхування стимулюють мале та середнє підприємництво на ідейний «поштовх», застрахований ризик, у разі здійснення якого господарюючий суб'єкт не залишається повним банкрутом, а продовжує інноваційну діяльність. Усе це позитивно позначається на розширенні економічного потенціалу країни.

Активи страхових компаній щодо запобіжних заходів формуються внаслідок перерахування частини коштів від одержаних премій страхування (внесків) до страхового фонду для накопичення у майбутньому періоді. Такі заходи суттєво знижують ризик настання несприятливих подій, знижують ймовірність фінансових втрат страхової компанії на відшкодування збитків з випадків страхування.

Результати проведеного дослідження щодо методичних підходів страхування дають можливість акцентувати факти, що в результаті розвитку ринкових відносин та економічної системи, загалом, завдання та роль страхування значно розширюються. Роль страхування слугує механізмом регулювання відтворювальних процесів, є інструментом, що безперервно забезпечує стабільність нарощування суспільного виробництва, досягнення результатів та захист інтересів бізнесу та добробуту фізичних осіб.

Досліджуючи категорію страхування, як спосіб страхового захисту, варто виокремити окремі сутнісні ознаки (табл. 2).

Перерозподіл коштів відбувається в межах страхового фонду, коли учасник здійснює внесок у фонд, а виплати з нього отримують лише ті особи, у яких

з'явилася потреба у цих коштах у разі несприятливої події [5, с. 47–54].

З розвитком ринкових відносин змінюється як економічна система держави так і система страхування, відповідно до сучасних вимог з метою стабільного розвитку процесу суспільного виробництва, залишаючись затребуваним засобом захисту інтересів фізичних та юридичних осіб [6, с. 173]. Важливе значення при проведенні дослідження має визначення сутності страхувальник. Це дієздатна юридична чи фізична особа, яка уклала страховий договір зі страховиком та сплачує йому певну суму (страховий внесок, премію) за передачу відповідальності щодо нанесеного певного ризику [7].

Страховик — юридична особа, створена відповідно до законодавства України для здійснення операцій страхування, перестрахування, взаємного страхування, яка отримала ліцензію на ведення страхової діяльності [7].

Важливе значення має майнове страхування, яке в економічному аспекті передбачає створення особливого фонду страхування, призначеного для відшкодування збитків його учасникам, в результаті настання несприятливої події. Страхувальниками можуть виступати не лише власники майна, а й інші юридичні, фізичні особи, які відповідають за його безпеку. Майнове страхування є однією з ключових категорій у системі страхування, яка охоплює різні аспекти захисту майнових інтересів. Його складові визначаються залежно від об'єктів страхування та характеру ризиків, пов'язаних із власністю, відповідальністю або підприємницькою діяльністю (табл. 3).

За договором майнового страхування страховик зобов'язаний при настанні несприятливої події відшкодувати страхувальнику збитки в межах зазначеної суми в договорі, заподіяні їх застрахованим майновим інтересам. Договір майнового страхування відрізняється від інших договорів страхування тим, що полягає у компенсаційному характері страхового покриття. Страхувальник купує гарантію відшкодування завданих їм реальних збитків, що мають певну матеріальну оцінку [9].

Страхування майна призначене для покриття ризиків загибелі, пошкодження або часткової втрати застрахованого майна, для ризиків виникнення

Таблиця 2

Сутнісні ознаки страхування як способу страхового захисту

Сутнісна ознака	Опис
Об'єктивна необхідність страхування	– збитки від форс-мажорних несприятливих подій є причиною страхування, мета якого полягає у компенсації цих збитків; – страхування базується на випадкових подіях.
Компенсація збитків	– страхування здійснюється між учасниками страхування, забезпечуючи захист їхніх інтересів.
Вирівнювання збитків	– забезпечується шляхом формування страхового фонду за рахунок внесків учасників та його використання для компенсації збитків, здійснюючи перерозподіл коштів.

Джерело: розроблено авторами

Таблиця 3

Складові майнового страхування та їх характеристика

Складова майнового страхування	Об'єкт страхування	Характеристика
Страхування цивільної відповідальності	майнові інтереси, пов'язані з обов'язком відшкодувати шкоду іншим особам;	забезпечує захист у випадках, коли страхувальник має компенсувати шкоду, заподіяну іншим особам через свої дії або бездіяльність.
Страхування майна	майнові інтереси, пов'язані з володінням, користуванням, розпорядженням майна;	забезпечує компенсацію збитків у разі пошкодження, втрати або знищення майна, що належить страхувальнику.
Страхування підприємницьких ризиків	майнові інтереси, пов'язані із здійсненням підприємницької діяльності;	захищає бізнес від ризиків, пов'язаних із можливими збитками через форс-мажорні обставини або інші несприятливі події в процесі господарювання.

Джерело: побудовано авторами на основі [8]

цивільної відповідальності у разі заподіяння шкоди життю, здоров'ю, майну перед третіми особами та для ризиків зі збитків від приватної діяльності з включенням ризику неотримання очікуваних доходів. В основу компанії майнового страхування закладено концепцію відшкодування, яка передбачає, що мета надання страхового захисту полягає в тому, щоб страхувальник після настання страхового випадку, володів таким же фінансовим становищем, в якому він перебував перед настанням страхової події. Концепція відшкодування, якою керується страхувальник, виключає отримання будь-якої вигоди. Страховик може лише компенсувати збитки, завдані застрахованим об'єктам.

Багаторічною практикою у майновому страхуванні було вироблено загальні правила надання страхового захисту, які виражаються такими принципами:

- **принцип страхового інтересу** передбачає, що об'єкт у майновому страхуванні може бути застрахований як на користь страхувальника, так і на користь вигодонабувача, який має юридично обґрунтований інтерес у збереженні цього майна;
- **принцип страхової франшизи** полягає в реалізації власної участі страхувальника в компенсації збитків через механізм франшизи, де франшиза — це фіксована сума збитків, яка не підлягає відшкодуванню за договором страхування та встановлює мінімальну межу відповідальності страховика;
- **принцип укладання декількох договорів** передбачає укладення декількох договорів щодо одного й того ж об'єкта страхування на сукупну суму страхування, що перевищує страхову вартість застрахованого об'єкта. Страхувати той самий ризик у різних страхових компаніях законодавчо не заборонено, але з умовою, що загальна сума страхування за всіма договорами не повинна перевищувати страхової вартості. При завищеній страховій сумі до підписання чергового договору страхування вона має бути зменшена з урахуванням страхової вартості, інакше договір вважається нерентабельним [10, с. 7–11];

- **принцип суброгації** виокремлює у страховій діяльності ще одне важливе визначення. Суброгація — різновид уступки права. Наприклад, перехід до страховика на підставі відповідного акту права вимоги, яке страхувальник має щодо особи, винної у збитках. [12]. Це право поширюється на страховика лише на суму фактично виплаченого ним страхового відшкодування. Право страховика на суброгацію включає право на пред'явлення регресного позову до особи, відповідальної за збитки, відшкодовані страховиком. Внаслідок суброгації страховик заміщає страхувальника у його правах вимоги. Крім цього, до суброгації включається право на розпорядження постраждалим майном, за яке виплачено страхове відшкодування.

Для розвитку страхового ринку варто, щоб заходи щодо розвитку системи економічних стимулів щодо збільшення попиту на страхування забезпечувалися співтовариством страхування у тісному взаємозв'язку з аналізом та дослідженням економічного стану в країні. Системи практично застосовних стимулів, здатних найбільшою мірою сприяти розвитку та розширенню страхового ринку. На сьогоднішній день перед вітчизняними та зарубіжними страховиками стоїть завдання стимулювання попиту страхування. Можливість адміністративного стимулювання попиту із запровадженням нових видів обов'язкового страхування у вітчизняних страховиків є, тоді як у західних колег такі можливості обмежені. Таке обмеження зарубіжних страхових компаній останніми роками проявляється тиском з боку юридичних, інвестиційних, банківських, лізингових та торгових компаній, які надають фінансові послуги у складі з іншими необхідними послугами, інакше кажучи, відбувається боротьба за клієнта-покупця. Також спостерігається тенденція появи неспеціалізованих на страхуванні компаній із прямим виходом ринку страхових послуг.

Важливо, що і зарубіжні, і вітчизняні страхові компанії, конкуруючи між собою, починають виходити за рамки здійснення виключно страхових операцій. Вони надають ширший спектр додаткових

послуг, перетворюючись на сервіс-провайдерів, зі здійсненням страхових, фінансово-посередницьких, консультаційних, фінансово-інвестиційних та інших видів послуг. Внаслідок цього, нині, внаслідок чинних функцій страхової системи формуються нові учасники ринку, які беруть участь у сфері страхування, а й у інших сферах.

Основна тенденція розвитку вітчизняного ринку страхування визначається інтеграцією страхових компаній разом із банківськими установами як загальних проектів із продажу страхових полісів через банківську мережу. З огляду на це, за сучасних умов недостатньо порушено питання щодо розширення складу страхових портфелів у Україні, оскільки ще існує незадоволений попит на класичні портфелі страхування. Практично не залишилося вільних місць для страхових компаній на заході, тому страховики забезпечують своє місце на ринку протягом десяти років. Вітчизняні компанії, на відміну зарубіжних компаній, спроможні продавати як класичні, і нові комбіновані продукти страхування.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Страхування є платною послугою, що надається страховиком страхувальнику. Платою за послугу виступає страховий внесок страхувальника,

який варто внести страховику за договором. Розглянувши сутність страхування, можна відмітити, що воно виникло в результаті настання несприятливої події. Питання вдосконалення страхування набувають особливого значення в міру зміцнення ринку страхування. Створення приватної власності, відокремлених недержавних суб'єктів господарювання та дозвіл приватного підприємництва спричинило виникнення нових страхових інтересів, формування комерційного страхового ринку та розширення об'єктивного платоспроможного попиту. Для вдосконалення методичних підходів щодо страхування варто проводити дослідження в наступних напрямках:

- розроблення методології розуміння надзвичайних ситуацій природного характеру для механізму страхування;
- обґрунтовувати механізм та алгоритму надання субсидій за страховими преміями від ризику втрати або загибелі в результаті надзвичайних ситуацій з урахуванням дії програм страхування;
- формувати фонд достатнього обсягу страхових резервів у межах об'єднання страховиків;
- розроблення програм страхування з урахуванням щільності страхування, субсидування з урахуванням катастрофічних ризиків.

Література

1. Бондаренко В.А. Функції страхування як об'єкт фінансово-правового регулювання. *Соціально-правові студії*. 2021. Вип. 3 (13). С. 163–168.
2. Шевчук О. Сутність страхування як інституту фінансового права. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 4 (12).
3. Семіколенова С.В. Особливості застосування класифікацій та групувань у страховій діяльності України. *Наукові записки НаУКМ А. Економічні науки*. 2011. Том. 120. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/94ef77a7-1965-4241-8993-e67ca5c13a4b/content> (дата звернення: 15.01.2025).
4. Skryl V. Фінансова безпека страхового ринку України. *Економіка і регіон. Economics and Region*. 2023. 3(90). С. 126–138. [https://doi.org/10.26906/EiR.2023.3\(90\).3038](https://doi.org/10.26906/EiR.2023.3(90).3038).
5. Ненно І.М. Прогнозування фінансового розвитку страхової компанії. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2008. Т. 12. Вип. 21, ч. I. С. 47–54.
6. Шірінян Л.В. Фінансова надійність і фінансова стійкість страховиків. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. № 9(75). С. 173–178.
7. Виговська В.В. Теоретичні аспекти визначення сутності страхового ринку. *Науковий вісник Полісся*. 2015. № 4 (4). С. 124–131.
8. Верховна рада України. Майнове страхування та особливості його податкового обліку. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/p1186697-02#Text> (дата звернення: 15.01.2025).
9. Wikilegalaid. Поняття договору страхування. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php> (дата звернення: 15.01.2025).
10. Ненно І.М. Фінансове забезпечення розвитку страховика. *Культура народів Причорномор'я*. 2008. № 151. С. 7–11.
11. DLF. Договір страхування в Україні: суброгація. 2023. URL: <https://dlf.ua/ua/dogovir-strahuvannya-v-ukrayini-subrogatsiya/> (дата звернення: 15.01.2025).

References

1. Bondarenko V.A. (2021). Funktsii strakhuvannia yak ob'iekt finansovo-pravovoho rehuliuвання [Insurance functions as an object of financial and legal regulation]. *Sotsialno-pravovi studii — Socio-legal studies*, 3 (13) [in Ukrainian].
2. Shevchuk O. (2017). Sutnist strakhuvannia yak instytutu finansovoho prava [The essence of insurance as an institution of financial law]. *Aktualni problemy pravoznavstva — Current issues of jurisprudence*, 4(12) [in Ukrainian].

3. Siemikolenova S. V. (n.d.). Osoblyvosti zastosuvannia klasyfikatsii ta hrupuvan u strakhovii diialnosti Ukrainy [Peculiarities of application of classifications and groupings in the insurance activity of Ukraine]. *Naukovi zapysky NaUKMA — Scientific Notes of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 120. Retrieved from <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/94ef77a7-1965-4241-8993-e67ca5c13a4b/content> [in Ukrainian].
4. Skryl V. (2023). Finansova bezpeka strakhovoho rynku Ukrainy [Financial security of the Ukrainian insurance market]. *Ekonomika i rehion — Economics and Region*, 3(90), 126–138. [https://doi.org/10.26906/EiR.2023.3\(90\).3038](https://doi.org/10.26906/EiR.2023.3(90).3038) [in Ukrainian].
5. Nienno I. M. (2008). Prohnozuvannia finansovoho rozvytku strakhovoi kompanii [Forecasting the financial development of an insurance company]. *Rynkova ekonomika: suchasna teoriia i praktyka upravlinnia — Market economy: modern theory and practice of management*, 12(21(1)), 47–54 [in Ukrainian].
6. Shirinian L. V. (2007). Finansova nadiinist i finansova stiikist strakhovykyv [Financial reliability and financial stability of insurers]. *Aktualni problemy ekonomiky — Current problems of economy*, 9(75), 173–178 [in Ukrainian].
7. Vyhovska V. B. (2015). Teoretychni aspekty vyznachennia sutnosti strakhovoho rynku [Theoretical aspects of defining the essence of the insurance market]. *Naukovyi visnyk Polissia — Scientific Bulletin of Polissya*, 4 (4), 124–131 [in Ukrainian].
8. Verkhovna rada Ukrainy. Mainove strakhuvannia ta osoblyvosti yoho podatkovoho obliku [Property insurance and peculiarities of its tax accounting]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/p1186697-02#Text> [in Ukrainian].
9. Wikilegalaid. Poniattia dohovoru strakhuvannia [The concept of an insurance contract]. Retrieved from <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php> [in Ukrainian].
10. Nienno I. M. (2008). Finansove zabezpechennia rozvytku strakhovyka. Kultura narodiv Prychornomor'ia [Financial support for the development of the insurer]. *Kultura narodiv Prychornomor'ia — Culture of the Black Sea peoples*, 151, 7–11 [In Ukrainian].
11. DLF (2023). Dohovir strakhuvannia v Ukraini: subrohatsiia [Insurance contract in Ukraine: subrogation]. Retrieved from <https://dlf.ua/ua/dogovir-strahuvannya-v-ukrayini-subrogatsiya/> [in Ukrainian].

УДК 336.71.005

Турило Анатолій Анатолійович

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки, організації та управління підприємствами
Криворізький національний університет*

Turylo Anatoliy

*PhD in Economics, Professor,
Professor of the Department of Economics, Organization and Enterprise Management
Kryvyi Rih National University*

Короленко Ріта Вікторівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів суб'єктів господарювання та інноваційного розвитку
Криворізький національний університет*

Korolenko Rita

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance of Business Entities and Innovative Development
Kryvyi Rih National University*

DOI: 10.25313/2520-2294-2025-1-10628

УДОСКОНАЛЕННЯ ІСНУЮЧИХ ПІДХОДІВ ЩОДО ЗМІСТУ ДІЯЛЬНОСТІ Й ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

AN IMPROVEMENT OF EXISTENT APPROACHES IS IN RELATION TO MAINTENANCE OF ACTIVITY OF ESTIMATION OF RESULTS OF COMMERCIAL BANK

Анотація. Вступ. У статті розглядаються питання, що пов'язані зі змістом, термінологією і процесами оцінювання діяльності комерційних банків. У вітчизняній і закордонній літературі комерційний банк розглядається як суто фінансова установа і тому всі види його діяльності сприймаються як фінансові. На погляд авторів роботи загальну діяльність комерційного банку необхідно розглядати диференційовано (з позиції економічних і фінансових критеріїв).

Мета статті. Мета даної роботи полягає в тому, щоб удосконалити змістовний підхід до діяльності комерційного банку та класифікувати сукупність видів результатів та ефективності в системі його оцінки й управління.

Матеріали і методи. Досліджено літературні джерела в питаннях окремих аспектів діяльності комерційних банків і зроблено висновок стосовно того, що існують певні прогалини в термінологічному апараті і методах оцінювання поточного їх розвитку. Результати і наукові положення, наведені у статті, отримані з використанням певних методів (різних за напрямом і масштабом охоплення предмету дослідження): узагальнення результатів попередніх досліджень, комплексного аналізу та синтезу, науково-аналітичний, порівняння й аналогії тощо.

Результати. Запропоновано досліджувати, аналізувати й оцінювати діяльність комерційних банків з позиції і критеріїв безпосередньо фінансової сутності такої діяльності (тобто не просто констатувати комерційний банк, як фінансову структуру, а розглядати його діяльність через призму теорії фінансів, виокремлюючи їх фінансовий зміст і специфіку).

Запропоновано на засадах загальноновизнаних підходів щодо трактування змісту фінансової й економічної діяльності суб'єктів господарювання, існуючих нормативно-методичних матеріалів у сфері підприємницької та банківської діяльності розглядати комерційні банки з позиції виділення у них двох видів діяльності: економічної і фінансової.

Представлено теоретико-методичний підхід до визначення і формування трьох видів результатів діяльності комерційних банків: економічний, фінансовий і фінансово-економічний, які в свою чергу трансформуються у відповідні предметні показники. Кожен вид кінцевого результату банку відповідає за своїм змістом певному виду його діяльності.

Надано авторське трактування понять «фінансовий результат діяльності комерційного банку», «економічний результат комерційного банку» і «фінансово-економічний результат діяльності комерційного банку».

Запропоновано в системі банківського менеджменту в процесі аналізу й управління діяльністю комерційного банку використовувати такі види оцінки його ефективності, як фінансова ефективність, економічна ефективність і фінансово-економічна ефективність.

Перспективи. Запропоновані теоретико-методичні підходи дозволяють більш ґрунтовно поглянути на зміст діяльності комерційного банку і методи оцінювання його результатів і ефективності та практично використовувати їх у системі банківського менеджменту.

Ключові слова: комерційний банк, фінансовий результат, економічний результат, діяльність, ефективність.

Summary. Entry. Questions, that is related to maintenance, terminology and processes of evaluation of activity of commercial banks, are examined in the article. In home and foreign literature a commercial bank is examined as especially financial institution and that is why all types of his activity is perceived as financial. On the view of authors of work general activity of commercial bank must be examined it is differentiated (from position of economic and financial criteria).

Aim of the article. The aim of this work consists in that, to perfect the rich in content going near activity of commercial bank and classify totality of types of results and efficiency in the system of his estimation and management.

Materials and methods. Literary sources are investigational in the questions of separate aspects of activity of commercial banks and drawn conclusion in relation to that certain blanks are in a terminological vehicle and methods of evaluation of their current development. Results and scientific positions, driven to the articles got with the use of certain methods (different after direction and scale of scope of the article of research),: generalization of results of previous researches, complex analysis and synthesis, scientifically-analytical, comparison and analogies and others like that.

Results. It offers to investigate, to analyses and estimate activity of commercial banks from position and criteria directly financial essence of such activity (id est it is not simple to establish a commercial bank, as a financial structure, and to examine his activity through the prism of theory of finances, distinguishing them financial maintenance and specific).

It offers on principles of the universally recognized approaches in relation to interpretation of maintenance of financial and economic activity of subjects of ménage, existent normative methodical materials in the field of entrepreneurial and bank activity to examine commercial banks from position of selection for them of two types of activity: economic and financial.

The theoretical methodical going is presented near determination and forming of three types of results of activity of commercial banks: economic, financial and financial economic, that in turn is transformed in corresponding subject indexes. Every type of end-point of bank answers the certain type of his activity on the maintenance.

Authorial interpretation of concepts «financial result of activity of commercial bank», «economic result of commercial bank» and «financial economic result of activity of commercial bank, is given.

It offers in the system of bank management in the process of analysis and management of commercial bank activity to use such types of estimation of his efficiency, as financial efficiency, economic efficiency and financial economic efficiency.

Prospects. Offer theoretical methodical approaches allow more thoroughly to look at maintenance of activity of commercial bank and methods of evaluation of his results and efficiency and practically to use them in the system of bank management.

Key words: commercial bank, financial result, economic result, activity, efficiency.

Постановка проблеми. Діяльність комерційного банку, як ключового суб'єкта ринкової моделі господарювання повинна постійно удосконалюватися у відповідності до закону конкуренції.

У цьому аспекті важливо повним чином дослідити зміст банківської діяльності і термінологічний апарат, який її характеризує.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання, що торкаються комерційних банків і різних аспектів їх діяльності достатньо широко висвітлені в науковій літературі [1–10 та ін.].

Разом з тим питання виділення економічного виду діяльності, термінологічної класифікації кінцевих результатів банку і видів його ефективності потребує свого подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті. Ціль даної роботи полягає в тому, щоб удосконалити змістовний підхід до діяльності комерційного банку та класифікувати сукупність видів результатів та ефективності в системі його оцінки й управління.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Функціонування і розвиток будь-якого суспільства неможливо представити поза діяльністю комерційних банків.

Банківська система будь-якої країни є ключовою ланкою її розвитку. Ефективність фінансово-кредитних установ визначає ефективність і економічну безпеку країни.

Комерційні банки виступають основним елементом банківської системи і це вказує не тільки на глобальну і перманентну їх актуальність, а й значимість постійного аналізу, дослідження сутності та удосконалення їх діяльності.

Виходячи з такої значимості й актуальності ролі комерційних банків в економічному розвитку країни і всіх її суб'єктів господарювання, автори даної роботи представили своє бачення (як платформу для дискусії) стосовно змісту та оцінки результатів діяльності комерційного банку.

З макроекономічних позицій, в ринковій економіці господарювання комерційний банк визначається

суто як фінансова структура, такий же статус комерційний банк має і з позицій мікрорівня.

Разом з тим вважаємо за потрібне, поглянути на діяльність комерційного банку під іншим кутом, а саме з позиції фінансової сутності і видів результатів такої діяльності.

При дослідженні даного питання виходимо і базуючись на об'єктивно-закономірних, загальнотеоретичних і науково-змістовних підходах. Це означає, що банківську діяльність розглядаємо через призму і на фоні сутності змісту всіх інших видів підприємницької діяльності в ринковій економіці і на цих засадах виявляємо: 1) щось спільне, загальне і об'єднуюче; 2) щось специфічне.

Особливість комерційного банку полягає в тому, що на відміну від підприємств він не має процесу виробництва (де є виробничий, матеріальний продукт, його обробка і кінцевий товарний продукт).

Принципова загальна сутність комерційного банку полягає в тому, що він формує свій капітал і тут же надає його суб'єктам господарювання, які мають потребу в ньому (тобто є певна операційна діяльність, але виробничий матеріальний процес відсутній).

Така принципова сутність і особливість функціонування комерційного банку є методологічною основою до визначення критеріїв щодо розкриття сутності видів його діяльності, видів його результатів та методів їх оцінки.

Процеси дослідження й оцінки діяльності комерційного банку підлягають тим же «стандартам», як і діяльність будь-якого суб'єкта господарювання підприємницького характеру, тобто вона підпадає під загальні постулати та теоретичні засади економічної науки.

Обґрунтування специфічної сутності видів діяльності та видів результатів комерційного банку здійснимо на основі постулатів фінансової науки, нормативних матеріалів і фінансової звітності, розуміння яких дозволить представити відповідну методико-прикладну базу.

Фінансова звітність комерційного банку — це система взаємопов'язаних і специфічних за своїм змістом показників, які і відображають сутність комерційного банку у вигляді фінансового стану (банківського балансу) та результатів його діяльності.

Аналіз фінансового стану (бухгалтерського балансу банку) дозволяє нам виділити три основні види його діяльності: фінансову діяльність, економічну діяльність і фінансово-економічну діяльність.

Фінансова діяльність пов'язана з пошуком джерел фінансових ресурсів і процесом формування загального капіталу комерційного банку. Фінансова діяльність комерційного банку отримує свою аналітичну і змістовну сутність в пасивах (загальному капіталі) бухгалтерського балансу і у витратах у звіті про прибутки та збитки.

Далі важливо відмітити принциповий момент у дослідженні вибраної нами проблеми. Позиція наша у цьому питанні наступна.

У момент переходу загального капіталу комерційного банку в певний набір активів і реєстрації їх у бухгалтерському балансі банку, капітал банку перетворюється в сукупність економічних ресурсів (загальна сума активів). І з цього моменту активи банку (економічні ресурси банку) і їх використання характеризують економічну його діяльність.

Економічна діяльність комерційного банку є такою тому, що як і економічна діяльність будь-якого підприємства, орієнтована і пов'язана виключно з отриманням певної економічної вигоди (в першу чергу прибутку).

Економічна діяльність комерційного банку здійснюється у вигляді сукупності постійно діючих активних операцій (банківська термінологія), які характеризують такі дії банку, що пов'язані з розміщенням мобілізованого загального капіталу (мобілізованих фінансових ресурсів) у кредити, депозити, цінні папери тощо з метою отримання доходу (прибутку).

Кредити, депозити, цінні папери тощо це терміни, які стосуються тих суб'єктів господарювання, які прийняли певну суму активів від комерційного банку. А для комерційного банку вкладання активів (здійснення активних операцій) — це процес безпосередньо економічного інвестування. Такий вид інвестування і є ознакою (критерієм) визначення терміну «економічне інвестування» для комерційного банку.

Для підприємства, яке взяло певну суму активів (економічних ресурсів) банку в позику — це кредит (тобто для підприємства це фінансова діяльність), за який треба віддавати певний відсоток, а для банку надана сума активів (економічних ресурсів) — це економічна інвестиція (економічна діяльність), дохід по якій у відсотках буде дорівнювати відсотку за кредит, який сплатить підприємства відповідно договору.

Якщо ж потрібно в цілому охарактеризувати діяльність комерційного банку в аспекті сумісної дії пасивних і активних операцій (пасивно-активних операцій) то це буде фінансово-економічна діяльність комерційного банку.

Визначення видів діяльності комерційного банку дозволяє, на наш погляд, підійти до визначення і класифікації видів результатів його діяльності.

Виходимо з логіки того, що економічній діяльності відповідають економічні результати незалежно від виду суб'єкта господарювання.

Для комерційного банку економічні результати конкретизуються в показниках його доходів (економічний результат діяльності комерційного банку у вигляді процентних доходів, комісійних доходів, інших банківських операційних доходів тощо).

Фінансові результати комерційного банку мають зовсім іншу сутність на відміну від його економічних результатів. Вони характеризують плату за мобілізований капітал.

Важлива роль і двоєдине завдання менеджменту комерційного банку полягає в тому, щоб забезпечувати зростання економічних результатів і мінімізувати величину фінансових результатів.

Фінансові результати банку конкретизуються в показниках витрат (плата за залучені фінансові ресурси): процентні витрати, комісійні витрати, інші банківські операційні витрати тощо.

Вважаємо, що головним результатом діяльності комерційного банку є фінансово-економічний результат і це визначає необхідність введення такого терміну в систему оцінки його діяльності.

Він об'єднує фінансову і економічну діяльність комерційного банку і закономірно по своєму змісту та науковій логіці представляє інтегрований вид діяльності банку, а саме фінансово-економічну діяльність (фактично це пасивно-активні операції банку в інтегрованому виді).

Фінансово-економічний результат банку конкретизується в показниках прибутку (загальному прибутку банку, чистому прибутку банку, локальних і часткових прибутках банку) (рис. 1).

Важливо відмітити таку особливість діяльності банку, яка пов'язана з тим, що є сукупність операцій,

які не належать до активних або пасивних, бо їх сутність зовсім інша (вони не обліковуються в балансі, а фіксуються на позабалансових рахунках).

Разом з тим вони відносяться до економічної діяльності, за своєю специфікою мають економічні доходи і економічні витрати, формують специфічний економічний результат у вигляді прибутку, який потім входить у склад загального прибутку від фінансово-економічної діяльності комерційного банку.

Змістовно-методологічні особливості видів результатів діяльності комерційного банку такі.

Фінансовий результат комерційного банку — це категорія, що відображає специфічний результат фінансової діяльності банку у вигляді плати за авансований фінансовий ресурс та виступає логічно-змістовним підсумком і оціночною характеристикою такої діяльності.

Економічний результат комерційного банку — це категорія, що комплексно відображає, з одного боку,

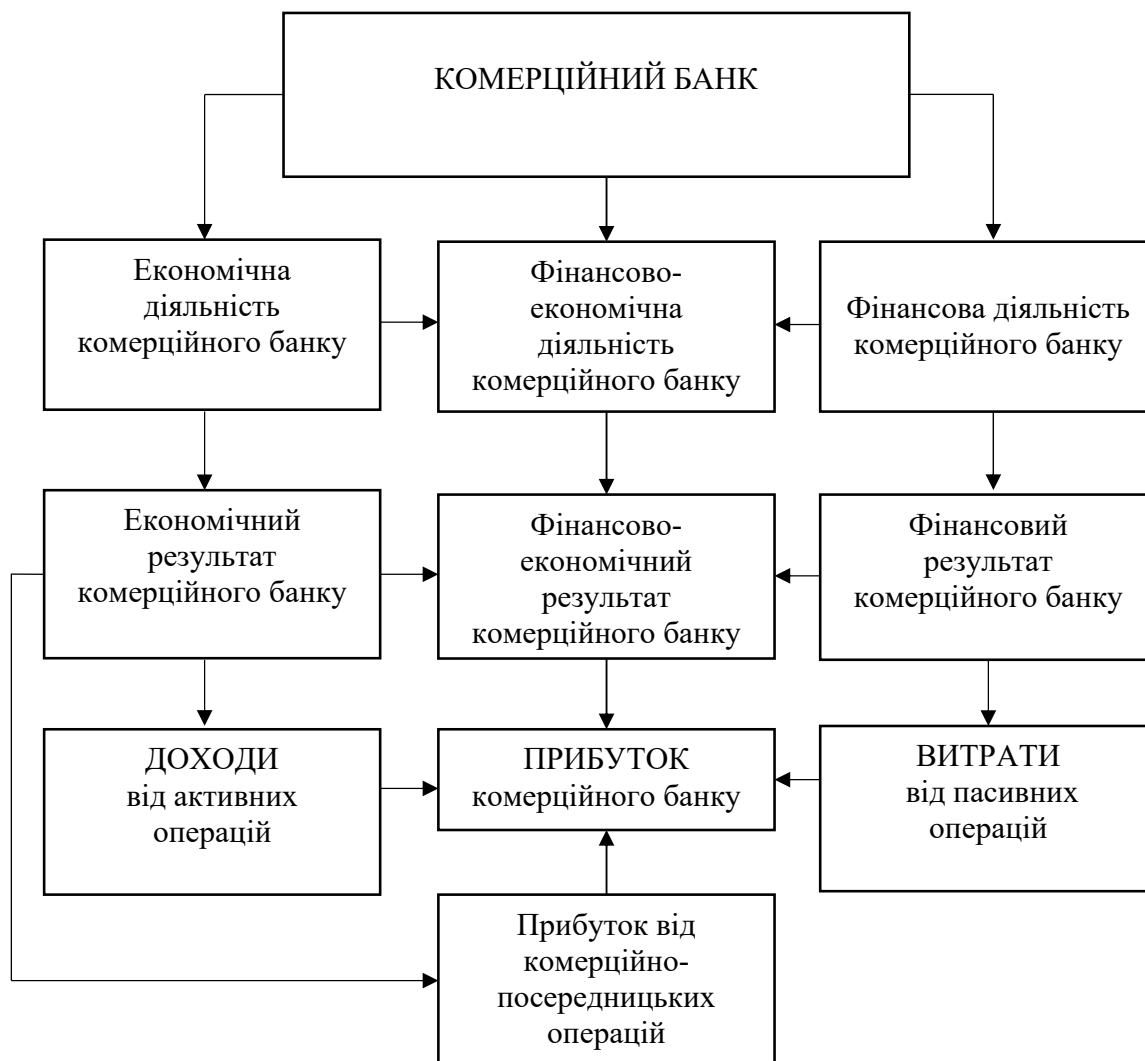

Рис. 1. Декомпозиція відносно визначення сутності і складових фінансово-економічної діяльності і фінансово-економічних результатів комерційного банку

Джерело: розробка авторів

специфічний результат економічної діяльності банку у вигляді доходу від інвестування економічних ресурсів, а з іншого боку, економічний результат від комісійно-посередницьких операцій у вигляді прибутку і в цілому виступає логічно-змістовним підсумком та інтегральною оціночною характеристикою такої діяльності.

Фінансово-економічний результат комерційного банку — це категорія, що відображає в інтегрованому виді результат фінансово-економічної діяльності банку у вигляді прибутку та виступає логічно-змістовним підсумком і оціночною характеристикою банківської діяльності в цілому.

Фінансово-економічний результат комерційного банку в загальному виді розраховується як різниця між його економічним і фінансовим результатами.

Запропоновані в роботі види результатів діяльності комерційного банку є методичною основою і дозволяють сформулювати також для банківського менеджменту відповідну систему показників ефективності (рис. 2).

Важливо також зазначити існуючу, на наш погляд, проблему відносно того, що в науково-навчальній літературі, у існуючій звітності комерційних банків і їх річних підсумкових інформаціях про банківську діяльність використовується доволі широкий спектр різноманітних термінів та понять,

які є дискусійними, а у нашому випадку не відповідають тому змісту, який зазначений нами в даній роботі. Це стосується, наприклад, таких термінів, як: 1) «фінансовий стан комерційного банку» (під яким представляють бухгалтерський баланс банку); вважаємо, що баланс є тільки частиною фінансового стану банку; 2) «фінансова звітність» (такий термін повинен характеризувати тільки фінансовий аспект діяльності комерційного банку; 3) «фінансові результати діяльності комерційного банку» (їх зміст і сутність розкриваються на основі пасивно-активних операцій, тобто відсутні чіткі фінансові критерії); 4) тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, запропонований матеріал, представляє авторське бачення стосовно удосконалення теоретичних і методико-прикладних підходів щодо сутності й оцінки діяльності комерційного банку в аспекті трактування, класифікації видів і результатів банківської діяльності, а також визначення на їх основі методів оцінки ефективності комерційних банків.

Такий теоретико-методичний підхід суттєво підвищує якість аналітичної роботи і забезпечить менеджмент банку удосконаленим інструментарієм управління ефективністю всім банківським процесом в оперативному, поточному і стратегічному розрізі.

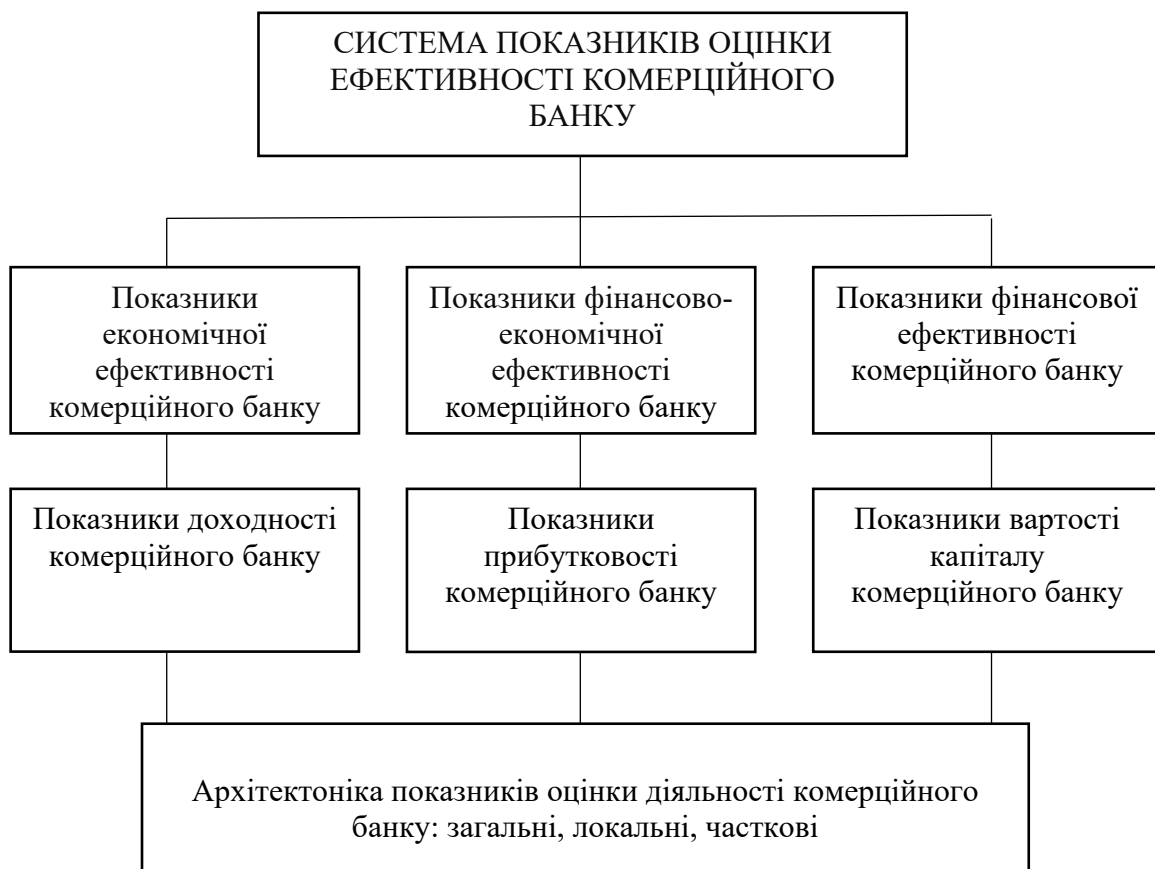

Рис. 2. Система показників оцінки ефективності діяльності комерційного банку
Джерело: розробка авторів

Література

1. Банківський менеджмент: інноваційні концепції та моделі : моногр. / за заг. ред. проф. Л. О. Примостки. К. : КНЕУ, 2017. 380 с.
2. Батрак О., Вінник А. Порівняльний аналіз антикризової та фінансової стійкості банків: визначення специфіки управління. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2024. № 1 (13). С. 148–156. <http://doi.org/10.32750/2024-0114>.
3. Вінниченко О. В., Гудзь А. В. Фінансовий стан банку та методи його оцінки в Україні. *Вісник економіки, транспорту і промисловості*. 2020. № 69. С. 217–228.
4. Вовченко О. С., Єгоричева С. Б. Фінансова стабільність банків в умовах динамічного макроекономічного середовища: моногр. Полтава : ПУЕТ, 2021. 233 с.
5. Зянько В. В., Єпіфанова І. Ю., Коваль Н. О., Ткачук Л. М. Банківський менеджмент : навч. посіб. 3-тє вид., доп. Вінниця : ВНТУ, 2022. 170 с.
6. Король М., Баженова О., Король І., Старченко Г., Баженов В., Банна О. Реалії та результативність функціонування української банківської системи. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. № 3(44). С. 6–29. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.44.2022.3766>.
7. Турило А. М., Ковпак Ю. В. Теоретичні основи забезпечення стабільної діяльності комерційного банку на засадах підвищення рівня його ліквідності. *Наука онлайн*. 2021. Вип. 10. URL: <https://nauka-online.com/ua/publications/ekonomika/2021/10/12-9/> (дата звернення: 07.01.2025).
8. Турило А. М., Нікітін Є. Є. Дворівневий підхід до визначення поняття фінансового результату діяльності комерційного банку. *Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи*: зб. тез. доп. XI Всеукраїнська наук-практ. конф. (м. Київ, 7 груд. 2023 р.). К. : Київський університет ім. Б. Грінченка, 2023.
9. Турило А. М., Омелянюк І. С. Сутність категорії «прибутковість банку» та її вплив на розвиток банку. *Наука онлайн*. 2021. Вип. 10. URL: <https://nauka-online.com/ua/publications/ekonomika/2021/10/15-8/> (дата звернення: 07.01.2025).
10. Турило А. М., Турило А. А., Короленко Р. В. Ефективність і прибутковість у системі банківського менеджменту. *Вісник Криворізького національного університету. Серія: Економічні науки*. Кривий Ріг: КНУ, 2022. № 55. С. 34–39.

References

1. Bankivskyi menedzhment: innovatsiini kontseptsii ta modeli: monohr. / za zah. red. prof. L. O. Prymostky. K.: KNEU, 2017. 380 s. [in Ukrainian].
2. Batrak O., Vinnyk A. Porivnialnyi analiz antykrizovoi ta finansovoi stiikosti bankiv: vyznachennia spetsyfyky upravlinnia. *Yevropeiskyi naukovyi zhurnal ekonomichnykh ta finansovykh innovatsii*. 2024. № 1 (13). S. 148–156. <http://doi.org/10.32750/2024-0114> [in Ukrainian].
3. Vinnychenko O. V., Hudz A. V. Finansovyi stan banku ta metody yoho otsinky v Ukraini. *Visnyk ekonomiky, transportu i promyslovosti*. 2020. № 69. S. 217–228 [in Ukrainian].
4. Vovchenko O. S., Yehorycheva S. B. Finansova stabilnist bankiv v umovakh dynamichnoho makroekonomichnoho seredovyshcha: monohr. Poltava: PUET, 2021. 233 s. [in Ukrainian].
5. Zianko V. V., Yepifanova I. Iu., Koval N. O., Tkachuk L. M. Bankivskyi menedzhment: navch. posib. 3-tie vyd., dop. Vinnytsia: VNTU, 2022. 170 s. [in Ukrainian].
6. Korol M., Bazhenova O., Korol I., Starchenko H., Bazhenov V., Banna O. Realii ta rezultatyvnist funktsionuvannia ukrainskoi bankivskoi systemy. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. № 3(44). S. 6–29. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.44.2022.3766> [in Ukrainian].
7. Turylo A. M., Kovpak Yu. V. Teoretychni osnovy zabezpechennia stabilnoi diialnosti komertsiiinoho banku na zasada-kh pidvyshchennia rivnia yoho likvidnosti. *Nauka onlain*. 2021. Vyp. 10. URL: <https://nauka-online.com/ua/publications/ekonomika/2021/10/12-9/> [in Ukrainian].
8. Turylo A. M., Nikitin Ye. Ie. Dvorivnevyyi pidkhid do vyznachennia poniattia finansovoho rezultatu diialnosti komert-siinoho banku. *Suchasna finansova polityka Ukrainy: problemy ta perspektyv: zb. tez. dop. XI Vseukrainska nauk-prakt. konf.* (m. Kyiv, 7 hrud. 2023 r.). K.: Kyivskyyi universytet im. B. Hrinchenka, 2023 [in Ukrainian].
9. Turylo A. M., Omelianiuk I. S. Sutnist katehorii “prybutkovist banku” ta yii vplyv na rozvytok banku. *Nauka onlain*. 2021. Vyp. 10. URL: <https://nauka-online.com/ua/publications/ekonomika/2021/10/15-8/> [in Ukrainian].
10. Turylo A. M., Turylo A. A., Korolenko R. V. Efektyvnist i prybutkovist u systemi bankivskoho menedzhmentu. *Visnyk Kryvorizkoho natsionalnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky*. Kryvyi Rih: KNU, 2022. № 55. S. 34–39 [in Ukrainian].

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА».
Серія: «Економічні науки»

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA».
Series: «Economic sciences»

№ 1 (93)

2 том

Головний редактор — *Камінська Т. Г.*

Київ 2025

Видано у авторській редакції

Адреса редакції: Україна, м. Київ, вул. Ломоносова, буд. 18

Контактний телефон: +38(044) 222 58 89

Контактний телефон: +38(067) 401 84 35

E-mail: editor@inter-nauka.com

Підписано у друк 31.01.2025. Формат 60×84/8

Папір офсетний. Гарнітура NewCenturySchoolbook. Друк офсетний.

Умовно-друкованих аркушів 16,74. Тираж 100. Замовлення № 217.

Ціна договірна. Надруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано у видавництві

ТОВ «Центр учбової літератури»

вул. Лаврська, 20, м. Київ

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 2458 від 30.03.2006 р.